

**SEMBOLİK ŞİDDET OLARAK BELİRSİZLİK ŞİDDETİ: İSTANBUL'DA
TANINMA-TANINMAMA SINIRINDA AFGAN SİĞİNMACILARIN
DENEYİMLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Begüm ÇİFTÇİOĞLU AKTAŞ

Eskişehir, 2023

**SEMBOİK ŞİDDET OLARAK BELİRSİZLİK ŞİDDETİ: İSTANBUL'DA
TANINMA-TANINMAMA SINIRINDA AFGAN SİĞİNMACILARIN
DENEYİMLERİ**

Begüm ÇİFTÇİOĞLU AKTAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Sosyoloji Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Fuat GÜLLÜPINAR
İkinci Danışman: Unvanı Adı SOYADI**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temmuz, 2023**

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

.....'nın “.....
.....”

başlıklı

tezi .../.../20.. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek “Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği”nin ilgili maddeleri uyarınca,

..... Anabilim/Anasanat dalında Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	:	
.....		
Üye	:	
Üye	:	
Üye	:	
Üye	:	

.....
Enstitü Müdürü

ÖZET

SEMBOLİK ŞİDDET OLARAK BELİRSİZLİK ŞİDDETİ: İSTANBUL'DA TANINMA-TANINMAMA SINIRINDA AFGAN SİĞİNMACILARIN DENEYİMLERİ

Begüm ÇİFTÇİOĞLU AKTAŞ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temmuz 2023

Danışman: Prof. Dr. Fuat GÜLLÜPINAR

Bu çalışma Türkiye’de sığınma arayan Afganistan menşeli sığınmacıların göç deneyimlerinin hangi etkenlerle şekillendiğini, hukuki statü alma süreçlerinde ve kendileri adına kalıcı bir çözüm bulununcaya kadar maruz kaldıkları uzun süreli bekle(t)me ve öngörülemezlik sürecini nasıl deneyimlediklerini, bu sürecin kendilik algıları ve toplumsal yaşamdaki konumlanışları ile sosyal ilişkilerini nasıl biçimlendirdiğini ve maruz kaldıkları belirsizlik şiddetinin göç hareketlerini, umutlarını ve beklentilerini nasıl dönüştürdüğünü ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Sığınmacıların yaşadıkları belirsiz sürece ilişkin yapılan çalışmalarda yoğun olarak statü belirleme görüşmelerinden sonra gelen yeniden yerleştirme prosedürlerinin zaman maliyetine odaklanılmış ve belirsizlik süreci egemenlik ve tabiiyet ilişkileri bakımından simgesel şiddet ile bağlantılandırılmamıştır. Söz konusu çalışmada şiddetin tarihsel olarak toplumsal ve siyasal yaşamda nasıl konumlandığına değinilerek, belirsizlik şiddetini simgesel şiddetin bir alt türü olarak, otorite, hukuk, egemenlik kavramlarıyla ilişkilendirmeye çalışılmış ve bu ilişkinin sığınmacıların göç deneyimlerini nasıl şekillendirdiğinin yanıtları aranmıştır. Bu kapsamda İstanbul ili Zeytinburnu ilçesinde ikamet eden on beş Afganistan menşeli sığınmacıyla yüz yüze yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler neticesinde, Türkiye’de sığınma arayan Afganistan menşeli sığınmacıların mülteci statüsü alma sürecinin her aşamasında uzun süreli bir belirsizliğe ve beklemeye maruz kaldıkları, bunun gelecekleri konusunda öngörülebilirlik bulunma yetilerini ve kendi hayatları üzerinde irade sahibi hissetmelerini zedeleyen bir etkiye bulunduğu ortaya çıkarılmıştır. Öte yandan Afganistanlı sığınmacıların belirsizlik şiddetini kaydolamama ve belge

edinememe, idari gözetime alınma, sınır dışı edilme ve düzensiz sınır geçişlerinde geri itme ve kötü muameleye maruz kalma ile ilişkili olarak deneyimledikleri tespit edilmiştir. Son olarak çalışmada Afganistan menşeli sığınmacıların belirsizlik şiddetine maruz kalmalarının bir başka ülkede sığınma arama motivasyonlarını artırdığı ve bu yönüyle belirsizlik şiddetinin göç otoriteleri tarafından bir göç yönetim stratejisi olarak kullanılıyor olabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Mülteci, Afganistanlı Sığınmacılar, Simgesel Şiddet, Belirsizlik Şiddeti, İstanbul.

ABSTRACT

VIOLENCE OF UNCERTAINTY AS SYMBOLIC VIOLENCE: EXPERIENCE OF AFGHAN REFUGEES ON THE BORDER OF RECOGNITION-UNRECOGNITION IN ISTANBUL

Begüm ÇİFTÇİOĞLU AKTAŞ

Department of Sociology

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, July 2023

Supervisor: Prof. Dr. Fuat GÜLLÜPINAR

This study aims to reveal the factors shaping the migration experiences of asylum-seekers originating from Afghanistan seeking asylum in Turkey, how they experience the prolonged process of waiting and unpredictability during the process of obtaining legal status and until a permanent solution is found for them, how this process shapes their self-perception, positioning in social life and social relations, and how the violence of uncertainty they are exposed to transforms their migration movements, hopes and expectations. The studies on the uncertain process experienced by asylum-seekers have mostly focused on the time cost of the resettlement procedures that follow the status determination interviews, and the process of uncertainty has not been linked to symbolic violence in terms of sovereignty and subordination relations. In the present study, by referring to how violence has been historically positioned in social and political life, the violence of uncertainty has been tried to be associated with the concepts of authority, law and sovereignty as a sub-type of symbolic violence, and answers have been sought on how this relationship shapes the migration experiences of asylum seekers. In this context, face-to-face semi-structured in-depth interviews were conducted with fifteen asylum seekers from Afghanistan residing in Zeytinburnu district of Istanbul. As a result of the interviews, it was revealed that Afghan asylum-seekers seeking asylum in Turkey are exposed to prolonged uncertainty and waiting at every stage of the process of obtaining refugee status, which has a detrimental effect on their ability to make predictions about their future and their sense of self-determination over their own lives. On the other hand, it was found that Afghan asylum-seekers experience the violence of uncertainty in relation

to failure to register and obtain documents, administrative detention, deportation, and being pushed back and subjected to ill-treatment in irregular border crossings. Finally, the study concludes that Afghan asylum-seekers' exposure to uncertainty violence increases their motivation to seek asylum in another country and that uncertainty violence may be used as a migration management strategy by migration authorities.

Keywords: Refugee, Afghan Asylum Seekers, Symbolic Violence, Violence of Uncertainty, Istanbul.

ÖNSÖZ

Kendisinden aldığım derslerden, tez danışmanlığı sürecine kadar akademik gelişimime oldukça fazla katkısı olan, tez yazım sürecimde desteğini ve inancını eksik etmeyen, bana olan güvenini her aşamada hissettiğim sevgili danışman hocam Prof. Dr. Fuat Güllüpınar'a teşekkürlerimi samimiyetle sunarım.

Veri toplama sürecinde kendileri de yoğun bir çalışma temposu içinde olmasına karşın, değerli zamanlarından feragat ederek, görüşmecilere ulaşabilmek üzere emeklerini seferber eden çalışma arkadaşlarım sevgili Esat Kadiroğlu'na ve araştırma boyunca desteğini ve inancını hiç esirgemeyen, tüm gönlüyle bu çalışmaya destek veren fedakar arkadaşım Efsane Sadık'a, çokça teşekkür ederim. Bu güzel dilde yetkinlikleri ve verdikleri emekler olmasaydı bu çalışma olmayacaktı.

Akademik bilgisi ve bana olan sevgisini hiçbir zaman esirgemeyen, tezin zor anlarında desteğini hep hissettiren, değerli deneyimlerini benimle paylaşan sevgili arkadaşım ve ablam Bengisu Çiftçioğlu Gözüaçık'a ve değerli arkadaşım sevgili Alican Gözüaçık'a sonsuz teşekkürler, iyi ki varlar.

Verdiğim her kararda olduğu gibi tezin her aşamasında bitmek bilmeyen inançları, motivasyonları ve anlayışlarıyla desteklerini hep hissettiğim sevgili annem Asiye Çiftçioğlu ve babam Halit Çiftçioğlu'na teşekkür bir borçtur benim için.

Bu süreci istikrarla götürebilmemi sağlayan desteği, sevgisi, varlığı ve merakıyla beni her zaman motive eden, yılmadan bana direnme gücü ve umut aşılayan sevgili eşim Ufuk Aktaş'a sevgi ve minnetle teşekkürlerimi sunarım.

Sığınmacıların maruz bırakıldıkları acının sesinin duyurulması ve yeryüzündeki zulmün sonlanacağı bir dünya umuduyla...

....../....../20....

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....

(İmza)

.....

..

(Öğrencinin Adı
Soyadı)

* Bu belgenin ciltlenmiş tezin “Abstract”tan sonraki sayfasında ıslak imzanız ile (fotokopi olmayacak) yer alması gerekmektedir.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	viii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
TABLolar DİZİNİ	xv
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi.....	4
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Araştırmanın Varsayımları.....	8
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	9
İKİNCİ BÖLÜM.....	10
2. SİĞİNMA HUKUKUNA İLİŞKİN GENEL ÇERÇEVE	10
2.1. Temel Kavramlar	10
2.1.1. Göç	10
2.1.2. İç Göç - Dış Göç - Uluslararası Göç.....	11
2.1.3. Düzenli Göç - Düzensiz Göç	12
2.1.4. Zorunlu Göç ve Zorla Yerinden Edilme.....	12
2.1.4.1. Ülke Dışına Zorla Yerinden Edilme	13
2.1.4.1.1. Sığınma	14
2.1.4.1.2. Mülteci	15
2.1.4.1.3. Şartlı Mülteci.....	17
2.1.4.1.4. İkincil Koruma	18
2.1.4.1.5. Başvuru Sahibi	18

2.1.4.1.6.	Geçici Koruma	19
2.1.4.1.7.	Vatansızlık	21
2.1.4.1.8.	Koruma.....	21
2.2.	Türkiye’de İltica Sistemi Uygulamaları ve Aksaklıklar.....	23
2.2.1.	Ulusal Göç Sisteminde Uluslararası Koruma Usulü.....	23
2.2.2.	Uluslararası Koruma Uygulamasında Aksaklıklar ve Riskler.....	29
2.2.3.	Sığınma Sistemindeki Statü Belirleme Görüşmelerinin Bir Siyasal Felsefe Okuması	35
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		43
3.	EGEMENLİK VE ŞİDDET KURAMLARI ÜZERİNE	43
3.1.	Egemenlik ve Tabiiyet İlişkisi Bağlamında Şiddet Olgusu.....	43
3.1.1.	Şiddet Kavramı	46
3.1.2.	Şiddetin Tarihsel Kullanımı ve İktidar / Otorite Şiddetinin Meşruiyeti-Gayrimeşruiyeti	47
3.2.	Pierre Bourdieu’nun Devlet Teorisi ve Simgesel Şiddet.....	63
3.2.1.	Bourdieu Sosyolojisinin Yapı Taşları.....	63
3.2.2.	Bourdieu Sosyolojisinde “Alan”, “Toplumsal Uzam” ve “Habitus” Kavramları	64
3.2.3.	Simgesel Şiddet	68
3.2.3.1.	Simgesel Şiddet ve Kategorilendirme Yoluyla İktidar Tarafından Tanınma-Tanınmama ..	70
3.2.3.2.	Simgesel Şiddet ve Simgesel Sermayenin Pay Edilmesi Olarak Yetkilendirme	73
3.2.3.3.	Simgesel Şiddet – Hukuk İlişkisi	77
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....		83
4.	SİMGESEL ŞİDDET OLARAK BELİRSİZLİK ŞİDDETİ.....	83
4.1.	Simgesel Şiddet – Belirsizlik Şiddeti İlişkisi.....	84
4.2.	Belirsizlik Şiddeti	85
4.2.1.	Belirsizlik Şiddeti ve Öngörülemezlik Duygusu	85
4.2.2.	Kalıcı Belirsizlik Hali ve Bekletme Rejiminin Zaman Algısına Etkisi.....	89
BEŞİNCİ BÖLÜM.....		96
5.	YÖNTEM.....	96
5.1.	Araştırmanın Modeli.....	96

5.2.	Çalışma Grubu	98
5.3.	Veri Toplama Tekniği ve Aracı	100
5.4.	Verilerin Analizi ve Yorumlanması	102
ALTINCI BÖLÜM.....		103
6.	BULGULAR VE TARTIŞMA	103
6.1.	Demografik Bilgiler.....	104
6.2.	Sığınmacı Olarak Türkiye’de Belirsizlik Rejimiyle Tanışma: Uluslararası Koruma Başvurusu ve Kayıt Süreci.....	106
6.2.1.	Göç Hukukuna Yabancı Olmanın Getirdiği Zorluklar: “Burada İnsanlar Farklı Konuşuyor” 106	
6.2.2.	Uluslararası Koruma Başvurusunun Sistemik Olarak Zımni Reddi: “Çok Israr Edersen Seni Sınır Dışı Ettiririm!”	108
6.2.3.	Uluslararası Koruma Başvurusu Sırasında Sınır Dışı Edilme Korkusu	109
6.3.	Statü Alma Süreçlerinde Yıllara Yayılan Belirsizlik	110
6.3.1.	Statü Belirleme Görüşmesi için Uzun Süreli Bekle(til)me	110
6.3.2.	Uzun Yıllar Beklenen Statü Belirleme Görüşmesi: “Afganistan’dan Belge Getirmen Gerekir” 111	
6.3.3.	Olumsuz Statü Kararının Tebliğinde İdari Gözetime Alınma-Sınır Dışı Edilme Korkusu ...	114
6.3.4.	Olumsuz Statü Kararına İtiraz Hakkına Erişimde Zorluklar.....	115
6.4.	Belirsizlik Şiddetinin Radikal Belirleyicileri: İdari Gözetim Uygulamaları, Geri İtmeler ve Sınır Dışı	116
6.4.1.	Geri Gönderme Merkezleri’nde Kötü Muamele Deneyimleri – Performatif Zor Gücü: “Oyunda Kazanan Gelip Bizi Dövüyor!”	116
6.4.2.	Türkiye’den Ayrılma Uğraşı ve Düzensiz Geçişlere Sistemik Müdahale: Geri İtmeler: “İki Taraf da İnsan Olduğumuzu Fark Etmiyor!”, “Arada Sıkışıp Kaldık!”	119
6.4.3.	Sınır Dışı Edilme Kaygısı- Sınır Dışı Edilmekten Korunma Stratejisi: Tekstil Atölyelerinde Konaklama	122
6.5.	Göç Yönetim Sisteminde Belirsizliğin Araçsallaştırılması	124
6.6.	Türkiye’deki Afganistan Menşeli Sığınmacıların Maruz Kaldıkları Belirsizlik Şiddetinin Dışa Vurumları	130

6.6.1. Belirsiz Şiddetinin Psiko-Sosyal Etkileri: “Zorla Yaşamak Bizimkisi. Birileri Hayatı Yaşıyor, Birileri Sadece Hayatta Kalıyor. Biz İşte O Hayatta Kalanlarız!”	130
6.6.2. Geleceğin Öngörülemezliği: “Nereye kadar sürecek bu, hiç bilmiyorum, daha ne kadar bekleyeceğiz? Tam olarak bize ne olacak, gelecekte nerede, nasıl olacağız hiç bilmiyoruz. Öngöremiyoruz.”	133
6.6.3. İnsan Hakları ve Adalet Olan İnancın Ciddi Biçimde Zedelenmesi: “Afganistanlı herkes ruhsuz bedenlere dönüştü. Hiçbir hakları yok.”	137
6.6.4. Zaman Algısında Değişim: “Yaşadığımız şeylerden dolayı sürekli kafamızda bunları çözmeye çalışmakla meşgulüz. Bu yüzden zamanın nasıl geçtiğini anlamıyoruz. Bu yaşa nasıl geldiğimi hatırlamıyorum.”	142
6.7. Afganistan’ın Geleceğine Dair Öngörüler, Umutlar, Beklentiler: “Biz Buraya Hapsoldük, Arafta Kaldık!”	145
YEDİNCİ BÖLÜM.....	148
7. SONUÇ	148
KAYNAKÇA	157

KISALTMALAR DİZİNİ

AI	: Amnesty International (Af Örgütü)
EC	: European Council (Avrupa Konseyi)
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
ECHO	: European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations (Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları)
ECRE	: European Council on Refugees and Exiles (Avrupa Mülteciler ve Sürgünler Konseyi)
EU	: European Union (Avrupa Birliği)
GGM	: Geri Gönderme Merkezi
GİB	: Göç İdaresi Başkanlığı
İGİM	: İl Göç İdaresi Müdürlüğü
IDMC	: The Internal Displacement Monitoring Centre (Ülke İçinde Yerinden Edilme İzleme Merkezi)
IOM	: International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
TDK	: Türk Dil Kurumu
UN	: United Nations (Birleşmiş Milletler)
UNDESA	: United Nations Department of Economic and Social Affairs (Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı)
UNHCR	: United Nations Human Rights Office Of the High Commissioner (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği)
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri.....	104
--	-----

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Bu araştırmanın amacı Türkiye’de sığınma arayan Afganistan menşeli sığınmacıların iltica başvurusunda bulunma, kayıt olma, mülteci statüsü elde etme ve kendileri adına kalıcı bir çözümün tesis ediliş süreçlerini, kısaca göç deneyimlerini hangi etkenlerin belirlediği, uzun süreli bekleme deneyiminin sığınmacıların zulümden uzaklaşabilecekleri hayatlarını inşa edebilme ve geleceklerini öngörebilme yetileri arasında bir ilişki olup olmadığını, böyle bir ilişki varsa, bu ilişkinin kendilik algılarını, toplumsal konumlanışlarını, sosyal ilişkilerini ve umutlarıyla beklentilerini nasıl etkilediğini ortaya çıkarmaktır. Öte yandan göç otoritelerinin göç deneyiminde sığınmacıları uzun süreli beklemeye maruz bırakmaları nedeniyle bir tür simgesel şiddet (Bourdieu, 2000) olarak belirsizlik şiddeti (Auyero (2011) uygulandığını savunan belirsizlik şiddeti literatüründe, bekleme sürecinin sığınmacının göç rotasını ve hedefini şekillendirdiği (Andersson, 2014) yönündeki iddianın Türkiye’de sığınma arama sürecinde belirsizliğe maruz kaldığını düşünen sığınmacıların belirsizlik şiddetinin bir sonucu olarak göç rotalarını şekillendirip şekillendirmediği keşfedilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda İstanbul ili Zeytinburnu ilçesinde ikamet eden Afganistan menşeli sığınmacılarla gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerde, bu ilişkinin detaylı olarak analiz edilebilmesi için, görüşmecilerin hukuki statülerinin farklılık arz etmesine önem gösterilmiştir.

Türkiye’de sığınmacıların belirsizlik deneyimlerine odaklanan çalışmalar yoğunlukla Suriye menşeli sığınmacılar ve onların yeniden yerleştirme süreçlerine ilişkindir. Bu çalışma göç usulü ve uygulamalarını egemenlik ve iktidar mekanizmalarıyla ilişkilendirmesi, şiddetin tarihselliği ve egemenlikle ilişkisini ortaya koyması bakımından oldukça özgündür. Öte yandan Afganistan menşeli sığınmacılara odaklanan bu çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran bir diğer konu, belirsizliğin yalnızca yeniden yerleştirme sürecine mahsus olmaması, Türkiye’de sığınma arama sürecinin her aşamasına sirayet ettiğini göstermesi ve bu yönüyle sığınmacıların göç rotalarını etkileyen bir stratejiye işaret ediyor olmasıdır.

Araştırmanın giriş bölümünde araştırma konusunun genel bir özeti çıkarılmış ve araştırmanın problemi, amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıkları açıklanmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünde araştırmanın öznelere olan ve Türkiye’de sığınma arayan Afganistan menşeli sığınmacıların tabi oldukları ulusal ve uluslararası mevzuat

açıklanmaya çalışılarak, güncel rakamlarla birlikte göç alanındaki temel kavramlar ve bu kavramların uygulamada hangi usullere tekabül ettiği, Türkiye'deki iltica sistemindeki güncel uygulamaların hangi aksaklıklara neden olduğu ve aslen uluslararası göç sisteminin dayattığı ve ulus devletler tarafından sığınmacıların hukuki statülerinin belirlenmesini sağlayan statü belirleme görüşmelerinin hangi sosyolojik ve siyasal düzleme oturduğu açıklanmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın temel kavramı olan belirsizlik şiddetinin bir simgesel şiddet türü olması nedeniyle araştırmanın üçüncü bölümünde ve şiddetin ve simgesel şiddetin tarihselliğine odaklanılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda şiddetin antik çağlardan moderniteye değin egemenlik ve tabiiyet ilişkisi bağlamında nasıl değiştiği, antik dönemde kaba şiddetin ve öldürme ediminin bir güç gösterisi ve otorite ilanı olarak (Chul Han, 2017), modern devletin oluşumunda kaosu sonlandıracağı varsayımıyla Leviathan'a benzer biçimde bir üst akıl olarak (Hobbes, 1651, Akt. Sancar, 2001) devletin fiziksel şiddet kullanımını nasıl tekelleştirdiği (Weber, 1987), modernitenin gelişmesi ve değişen insanlık paradigmasıyla birlikte (Adorno ve Horkheimer, 2010) şiddetin gündelik hayatın olağan akışından gizlendiği ve kamusal mekandan giderek kampa, görünmez ihraç edildiği (Baumann, 2016) tartışılmıştır. Öte yandan, şiddet kullanımının egemen ve tabiiyet ilişkisinde süregiden bir aparat olarak kullanılmaya devam ettiği (Bourdieu, 2015), yalnızca yasaya uygun hale getirilerek hukuksal olarak inşa edildiğini, nihayetinde yasayı uygulama gücünün devredildiği devletin yasayı uygularken dahi bir güç kullandığı ve bunun şiddetle ilişkili olduğu (Derrida, 2010), aslen zor gücüne dayalı senatoların, hukuki sözleşmelerin dahi şiddet içermesi (Benjamin, 2010) mefhumu çeşitli teorik tartışmalar eşliğinde incelenmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümün devamında Bourdieu'nun simgesel şiddet ve egemenlik kuramını anlayabilmek üzere temel kavramlarına odaklanılmış ve ardından kriz anlarında egemenin çözüm arayışında arşive, içtihada ve geleneğe ulaşabilme gücü olan alimlerin ve hukukçuların tarihsel olarak egemenin ve devletin gelişimine ve onun kullandığı şiddetin meşrulaştırılmasına nasıl katkıda bulunduğu (Akt. Madsen ve Dezalay, 2002) açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca tarihsellik içinde egemenin otoritesinden pay ettiği yetkilendirme mefhumuyla simgesel otoritesini nasıl yaygınlaştırdığı, adlandırma ve kategorilendirme sistemleri aracılığıyla egemenin özneleri toplumsal yaşamda nasıl konumlandığı ve bu yönüyle simgesel şiddetin nasıl uygulandığı (Bourdieu, 2005) konusu irdelenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde neyin hukuki neyin hukuk dışı olduğunu tanımlayan iktidarın aslen ikili karşıtlıklar üzerinden toplumsal hiyerarşiler yaratarak öznelerle dayattığını (Bourdieu, 2006), tıpkı sığınmacıların hukuki olarak tanımlanmaları ya da daha açık ifadeyle kaçaklar ya da illegal kişiler olarak kodlanmasında veya buna ilişkin değerlendirme ölçütlerini dayatmasında simgesel şiddeti nasıl seferber ettiği (Swartz, 2011) etraflıca tartışılmıştır. Bu bağlamda sığınmacıların keyfi süreçlerle uzun süreli bekle(t)meye maruz bırakılmalarının (Auyero, 2011) onları belirsiz ve öngörülemez bir sürece tabii kıldığı (Horst ve Grabska, 2015) ancak insan onuruna yakışır bir hayata erişme umuduyla yola çıkan sığınmacıların bu bekle(t)me sürecinde her günlerinin hayatta kalma mücadelesine dönüşmesi nedeniyle bir şiddet biçimine nasıl dönüştüğü (Mayblin ve diğerleri, 2020) tartışmalarına yer verilmiştir. Sonuç olarak, bu sürecin sığınmacıların ruhsal sağlıklarını ve sosyal ilişkilerini derinden zedelediği (Phillimore, Cheung, 2021) üzerine odaklanılmıştır. Dördüncü bölümün devamında statü alma süreçlerinde sığınmacıların uzun süreli bekletmeye maruz kalmalarının aslında zaman algılarında değişimlere neden olduğu (Toker, 2019), zamanın devlet eliyle stratejik olarak kullanılıyor olabileceği (Biehl, 2009) ele alınmıştır. Bu kapsamda uzun süreli beklemeye ve belirsizlik şiddetine maruz kalan sığınmacıların göç rotalarını değiştirdikleri ve bunun bir göç yönetim taktiği olarak kullanılıyor olduğu (Andersson, 2014) yönündeki tartışmalar irdelenmiştir.

Çalışmanın beşinci bölümünde araştırmanın yöntemi ve modeli açıklanmış ve özellikle Bourdieu sosyolojisinin düşünömsellik kavramına (Akt. Wacquant, 2014) yer verilmiştir. Ardından çalışmanın hangi gruplarla gerçekleştirildiği, hangi veri toplama tekniğinden yararlanıldığı ve verilerin nasıl analiz edildiği ifade edilmiştir. Çalışmanın altıncı bölümünde etnografik saha çalışmasından elde edilen verilerin analiz edildiği ve yorumlandığı bulgular aktarılmıştır. Bu bölümde üst temalar belirlenmiş ve bunların detaylı analizlerinin yapılabilmesi için alt temalar oluşturulmuştur. Bu sayede araştırmadan elde edilen bulgular yorumlanabilmiştir.

Çalışmanın son bölümü olan sonuç kısmında ise, araştırmadan edinilen bulgular ışığında detaylı analizler yapılmaya çalışılmış ve Türkiye’de sığınma arayan Afganistan menşeli sığınmacıların göç deneyimlerinde belirsizliğin nasıl bir etkisi olduğu analiz edilmeye çalışılmış ve belirsizlik şiddetinin en çok idari gözetime alınma, düzensiz geçişlerde geri itmeye maruz bırakılma ve sınır dışı edilmeye ilişkin olarak deneyimlendiği, belirsizlik şiddetinin bir göç yönetim stratejisi olarak uygulandığı

bulgulanmıştır. Sonuç bölümünün devamında çalışmadan elde edilen bulguların ışığında öneriler aktarılmıştır.

1.1. Araştırmanın Problemi

Çalışmada Türkiye’de sığınma arayan Afganistan uyruklu sığınmacıların uzun süreli bekleme ve öngörülemezlik karşısında konumlanışları ve bu sürecin onların kendilik algılarını ve toplumsal ilişkilerini şekillendirip şekillendirmediği sorunsallaştırılmıştır. Öte yandan ulus devletlerin göç akışını giderek göç krizi olarak yorumlamalarıyla ilişkili olarak bekletme ve belirsizlikte bırakma kabiliyetini bir strateji olarak kullanıp kullanmadığını, bu sürece maruz kalan sığınmacıların göç hareketleri üzerinden okumaya çalışılmıştır.

Sığınmacıların farklı yaşantısal ve göç deneyimlerinin belirsizlik şiddeti karşısında verdikleri tepkiyi farklılaştırdığı varsayıldıysa da araştırma neticesinde Türkiye’de sığınma arayan Afganistanlı sığınmacıların farklılıkları olmasına karşın verdikleri toplumsal ve psikolojik tepkilerin çokça benzeştiği ve görüşme yapılan her görüşmecinin statüsü fark etmeksizin belirsizlik şiddeti ve öngörülemezliği deneyimlediği tespit edilmiştir. Kısaca bu çalışma farklılıklarına rağmen sığınmacıların göç deneyimlerinin belirsizlik şiddeti karşısında nasıl biçimlendiği sorusuna yanıt bulmaya çalışmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Menşe ülkelerinde zulüm riskiyle karşı karşıya kalmış ve Türkiye’de sığınma arayan Afganistan uyruklu sığınmacıları odağına alan bu araştırma, hukuki statü edinme süreçlerinde kalıcı çözümlerin sunulmaması nedeniyle yaşadıkları belirsiz şiddetini nasıl deneyimlediklerini irdelemiştir. Türkiye’deki sığınma sistemi, Avrupa Konseyi üyesi ülkeler dışından gelen sığınmacıları mülteci olarak tanımadığı için Afganistan uyruklu sığınmacılar Türkiye’de yapılacak statü belirleme değerlendirilmesinin ardından şartlı mülteci statüsü alabilmeleri koşuluyla üçüncü ülkelere yeniden yerleştirilmeyi beklemektedirler. Ancak Türkiye’de sığınma arayan Afganistan menşeli sığınmacıların maruz kaldıkları belirsizlik yalnızca yeniden yerleştirme sürecinin uzun yıllara yayılması ve öngörülemez oluşuyla sınırlı değildir; birçok sığınmacı bu sürece erişebilmek için iltica başvurusunda dahi bulunamamaktadır. Statüsü fark etmeksizin sığınmacılar göç hukukunun doğası gereği zulüm riskiyle karşı karşıya kalabilecekleri menşe ülkelerine sınır dışı edilme riskiyle her an baş başa kalabilmektedir. Göç İdaresi Başkanlığı ve İl Müdürlükleri’nin yetki alanında olan sığınmacıların geleceklerini belirleyecek olan bu

süreç sığınmacıları edilgen pozisyonda yıllarca belirsizlik içinde bekleme tehlikesini barındırmaktadır. Bu kapsamda çalışma bekleme süreçlerinde Afganistan menşeli sığınmacıların yaşadıkları belirsizlik şiddetinin, kendi hayatlarına dair karar alma süreçlerini, geleceklerine dair öngörü ve umutlarını, tüm bu süreç içerisinde sosyalliklerini ve kendilik algılarını ve ruhsal iyi olma hallerini nasıl etkilediğini ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Son olarak görüşmelerden elde edilen cevaplar doğrultusunda Türkiye’deki göç deneyimlerinde karşılaştıkları belirsizlik şiddetinin görüşmecilerin Türkiye’de kalma, Afganistan’a geri dönme veya üçüncü ülkelere gitme kararlarına nasıl etki ettiği ve eğer böyle bir etkide bulunuyorsa simgesel şiddetin bir alt türü olarak belirsizlik şiddetinin, şiddet uygulama otoritesine sahip egemenler ve bu araştırma özelinde göç otoriteleri tarafından göç yönetim sisteminde bir araç olarak kullanılıp kullanılmadığına odaklanılmıştır. Bu kapsamda gerçekleştirilen araştırmada uluslararası koruma başvuru sahibi, uluslararası koruma statü sahibi/şartlı mülteci, başvurusu geri çekilmiş sayılan veya başvurusu statü belirleme mülakatının ardından reddedilen, henüz uluslararası koruma başvurusunu gerçekleştirememiş Afganistan uyruklu sığınmacıların, içerisinde bulundukları belirsizlik sürecini nasıl değerlendirdikleri ve deneyimledikleri irdelenmiştir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Belirsizlik şiddeti literatüründe özellikle ulusal anlamda genel olarak Suriye menşeli sığınmacılar çalışılmıştır. Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların niceliksel ağırlığı ve genel olarak Türkiye’de uluslararası göç konusunun Suriye savaşıdan sonra çokça gündeme gelmeye başlamış olması bunda elbette ki etkilidir. Öte taraftan birinci bölümde aktarıldığı üzere, Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacıların iç savaş ve çatışma nedeniyle akın halinde Türkiye’ye göç etmiş olmaları nedeniyle zulüm iddialarının bireysel olarak değerlendirilmesinin zaman ve personel maliyeti açısından mümkün olmaması ve bu nedenle toplu olarak tanınmış bir hukuki statü olarak geçici koruma statüsünün tanınmış olması, belirsizlik şiddeti konusunun neden Suriyeli sığınmacılara odaklandığını açıklar niteliktedir. Adıyla müsemma geçici koruma prosedürü, geçicilik üzerine kurulu bir hukuki terim olduğundan belirsizlik şiddetinin ideal örnekleme olarak görünmektedir. Sonuç olarak geçiciliğin kime, hangi etkenlere bağlı olarak tanımlandığı, statünün ne zaman iptal edileceği gibi yanıtı belli olmayan hukuki sorular ve ulusal mevzuatta herhangi bir hukuki metnin güncel olarak bu soruya yanıt vermiyor oluşunun yarattığı gerçek bir belirsizliğin (Danış, 2021) akademide sıklıkla belirsizlik şiddeti

kavramı etrafında tartışılıyor olması oldukça anlaşılırdır. Ancak Türkiye’de uluslararası koruma prosedürüne dahil olan ve zulüm iddiaları bireysel olarak değerlendirilen sığınmacılardan olan Afganistan menşeli sığınmacıların maruz bırakıldıkları bürokratik ve usulü uygulamalar, içinde bulundukları öngörü eksikliği ve belirsizlik literatürde göz ardı edilmiş görünmektedir. Uluslararası koruma kapsamındaki sığınmacıların yaşadıkları belirsizlik şiddetine odaklanan çalışmalarsa, özellikle Türkiye devletinin Cenevre Sözleşmesi’ne koyduğu coğrafi sınırlama nedeniyle şartlı mülteci ya da ikincil koruma statüsü alan sığınmacıların ancak bir başka ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalış hakkı edinebilmeleri dolayısıyla dahil edildikleri yeniden yerleştirme prosedürünün, yılları bulan bir belirsizlik yaratmasına odaklanmış durumdadır. Ancak güncel olarak Afganistan menşeli sığınmacılar başta olmak üzere, Türkiye’de uluslararası koruma kapsamındaki sığınmacıların Türkiye’de sığınma aradıkları göç deneyimlerinin neredeyse her aşaması ciddi bir belirsizlik içermektedir. Saha araştırması göstermiştir ki özellikle başvuru ve kayıt aşaması Afganistan menşeli sığınmacıların belirsizlik şiddetini yoğun biçimde deneyimledikleri ve hatta başvuruların ulusal mevzuata aykırı biçimde sözlü olarak reddediliyor oluşu, Türkiye’ye gelen göç hareketini ve Türkiye’den düzensiz biçimde başka ülkelere yönelen göç akışını ciddi biçimde etkilemektedir. Bu bulgu çalışmanın en ciddi bulgularındandır; öyle ki başvuruların sistematik olarak alınmıyor oluşu, belirsizlik şiddetinin göç yönetim stratejisinde bir araç olarak işlevselleştirildiği varsayımına götürmektedir. Çalışmanın özgün bulgularından bir diğeri ise Türkiye’de iltica başvurusunu resmi makamlara yapabilmiş olsun veya olmasın yani hukuki statüsü fark etmeksizin Afganistan menşeli sığınmacıların her an idari gözetime alınma ve sınır dışı edilme kaygısı taşıdıkları ve yaşadıkları belirsizliği en çok bu kaygıyla özdeşleştiriyor olduklarıdır.

Türkiye’ye sığınma süreçlerinde sığınmacıların yaşadıkları belirsizliğe odaklanan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Öyle ki Türkiye’de Afganistan menşeli sığınmacıların maruz kaldıkları belirsizlik şiddetine odaklanan çalışma yoktur. Belirsizliğe odaklanan çalışmaların birçoğu da Suriye uyruklu sığınmacıların hukuki statülerine de adını veren geçici olma, geleceğin öngörülemezliği konusu bir simgesel şiddet biçimi olarak çalışılmamıştır. Sığınmacıların belirsizlik deneyimlerine odaklanan Türkiye’de yapılmış çalışmalara kısaca değinmek anlamlı görünmektedir.

Sığınmacıların yaşadıkları belirsizliğe ilişkin Türkiye’nin “Mülteci Koruma Sisteminde Geçicilik ve Belirsizlik” isimli yüksek lisans tez çalışmasında Kılınç (2021),

Türkiye’deki göç uygulamalarının belirsizlik yaratan bir yapıya sahip olduğunu, özellikle Türkiye devletinin Cenevre Sözleşmesi’ne getirdiği coğrafi kısıt nedeniyle Avrupa Konseyi üyesi ülkeler dışından gelen sığınmacıların Türkiye göç otoriteleri tarafından statü kazansa bile yeniden yerleştirme prosedürüne dahil olmak zorunda olduğunu ve bu prosedürün de oldukça ağır ve uzun soluklu bir süreçte işaret etmesinden sığınmacıların bekleme sürecini deneyimlemek zorunda kaldığını, öte yandan Suriye menşeli sığınmacıların tabii oldukları geçici koruma usulününse belirsizlik üzerine kurulu bir rejim olarak sığınmacılara öngörüsüzlüğü dayattığını ifade etmiştir. Ancak bu çalışma saha çalışması barındırmıyor olması ve doğrudan deneyimlere referans vermemesinin yanında, kayıt sürecinden başlayacak biçimde belirsizlik şiddetinin Türkiye’de koruma arayan her bir sığınmacıyı her bir aşamada sistematik olarak nasıl etkilediğine ve bu belirsizliğin otorite ve şiddet uygulama iktidarıyla nasıl bir ilişki içinde olduğuna odaklanmamıştır.

Sığınmacıların bekletilme deneyimleri karşısında zaman ve mekan deneyimlerine odaklanan İkizoğlu Erensü (2019) “Bir Geçiş Şehrinde Gitmeyi Beklemek: Zamanla yönetilmek, Zamana Direnmek” isimli araştırması kapsamında Kayseri’de sığınmacılarla yaptığı görüşme neticesinde, sığınmacıların uzun süreli beklemeye maruz kalmalarının ardından zaman algılarında bir bölünme olduğunu, şimdiki zamanı geleceğin geçmişi olarak algıladıklarını, gelecekleri konusunda öngörü eksikliği yaşamalarına rağmen gerçek hayatlarının ancak gelecekte, hak ettikleri yaşama ulaştıkları zaman başlayacağına inandıklarını ortaya koymuştur. Bu çalışmada İkizoğlu Erensü (2019), Kayseri ilinin bir uydur il olmasından dolayı başvuru gerçekleştirememiş veya düzensiz durumda bir sığınmacıyla görüşme yapamamış görünmektedir. Bu sebeple çalışması özellikle statü alma ve yeniden yerleştirme sürecinde uzun süreli bekletilmeye maruz kalan sığınmacılara odaklanmış ve belirsizliği yeniden yerleştirme kapsamında her an başka bir ülkeye gidebilme ve bunun yarattığı geçicilik üzerinden yorumlamıştır.

“Suriyeli Mültecilerin Zaman Algısı ve Deneyimi” isimli araştırmasında Biner (2019) Gaziantep’te Suriyeli sığınmacılarla yaptığı görüşmelerde ne zaman sonlanacağı bilinmeyen bir süreçte beklemenin sığınmacıların zaman algılarında şimdiki, gelecekleri önünde bir engel olarak gördüklerini savunmuş ve geleceklerine ulaşmak için şimdiki zamanlarının çabucak geçmesini beklediklerini ortaya koymuştur. Biner (2019), geleceğin gelmesine engel olarak görülen şimdi algısının, aslında görüşmecileri pasifliğe

zorladığını, bu eylemsizlik sürecinin de Suriyeli sığınmacıların öngörülemezlik duygularını yoğunlaştırdığını savunmuştur.

Çalışmanın odak konusu belirsizlik olmamasına karşın, saha çalışmasında belirsizliğe ilişkin önemli veriler elde eden Acun (2022) “Kimlik ve Aidiyet Bağlamında Türkiye’deki Mülteciler ve Uyum: Mültecilerin Ev ve Yabancı Olmak Bağlamındaki Görüşleri Üzerine Bir Değerlendirme” isimli yüksek lisans tezinde, Suriyeli sığınmacıların aidiyetlerini kurdukları ev ve mekanların kaybı sonrasında göç ettikleri ülkede kimliklerini nasıl inşa ettiklerine odaklanmıştır. Çalışmasında Acun (2022), görüşmecilerin bu yeniden varoluş sürecinde deneyimledikleri belirsizliği yabancı olarak algılanmaları ve ayrımcılık deneyimleri üzerinden yorumlamıştır.

Görüldüğü üzere, çalışmalar yoğunlukla Suriye menşeli sığınmacılara odaklanmıştır. Sığınmacıların deneyimledikleri belirsizlik süreci, yeniden yerleştirme prosedürünün yılları bulan bekleme sürecine ya da ayrımcılık deneyimleri üzerinden kendilerini yabancı olarak hissetmelerine dayandırılmıştır. Bu çalışmaysa sığınmacıların maruz kaldıkları belirsizlik şiddetinin statüleri fark etmeksizin Afganistan menşeli sığınmacıların, Türkiye’de göç deneyimlerinin her aşamasına nasıl sirayet ettiğini, başvuru, kayıt, statü alma, düzensiz duruma düşme, düzensiz olarak başka bir ülkeye geçme veya sınır dışı edilme gibi farklı hukuki süreç ve deneyimlerine nasıl etkide bulunduğunu irdelenmiştir. Öte yandan belirsizlik şiddetinin Afganistan menşeli sığınmacıların göç rotaları ve hedeflerini biçimlendirip biçimlendirmede, eğer buna etki ediyorsa nasıl biçimlendirdiği, bu yönüyle bir göç yönetim sistemi olarak araçsallaştırılıp araçsallaştırılmadığı sorgulanmıştır. Ayrıca belirsizlik şiddeti, simgesel şiddetin eyleyicisi olan egemen ve tabiiyet ilişkileriyle okunmaya çalışılmış ve şiddetin tarihsel olarak iktidarlar tarafından nasıl kullanıldığıyla ilişkilendirilmiş ve bu kapsamda egemenlik-tabiiyet ilişkileri teorik olarak tartışılmıştır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Türkiye’de sığınma arayan Afganistan menşeli sığınmacıların göç deneyimlerine ve bu deneyimlerini belirsizliğin nasıl şekillendirdiğine odaklanan bu çalışma, görüşme yapılan her görüşmecinin bu süreci farklı deneyimlediğini varsaymıştır. Belirsizlik şiddetti literatüründe, sığınmacıların geçmiş yaşantılarının, menşe ülkelerinde yaşadıkları zulüm deneyimlerinin, göç yolculuğunda karşılaştıkları muamelelerin ve varış ülkesi veya transit ülkede edindikleri hukuki statü alma süreçlerindeki farklılıkların, onların

belirsizlik şiddetinden etkilenme biçimlerini farklılaştırdığını ortaya koymaktadır. Keza bu araştırmada da görüşmecilerin özellikle hukuki statü ve yaşantısal farklılıkların belirsizlik şiddeti deneyimlerini özgülleştirdiği varsayımıyla hareket edilmiştir. Bu kapsamda görüşmecilerin maruz kaldıkları belirsizlik şiddetinin dışı durumlarının farklılaştığı ve benzeştiği birçok nokta olduğu tespit edilmiştir.

Ek olarak derinlemesine görüşmelerde görüşmecilerin verdikleri yanıtlarda içtenlikle kendi düşüncelerini açıkça ifade ettikleri varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada nitel araştırma yönetimiyle kullanılarak yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın gerçekleştirildiği 2023 yılında İstanbul ilinde düzensiz durumdaki sığınmacılara güvenlik personelleri tarafından yapılan kimlik belgesi kontrolleri nedeniyle çok sayıda idari gözetime alma ve sınır dışı etme vakaları yaşandığından, düzensiz durumdaki çok sayıda görüşmeci görüşme yapmaktan imtina ettiğinden bu kişilere ulaşılamamıştır. Bu sebeple aslında çok daha fazla kişiye ulaşılabilecekken görüşmeci sayısı on beş görüşmeci ile sınırlı kalmıştır. Öte yandan Afganistan menşeli sığınmacılarla yapılan görüşmelerde mecburi olarak Farsça tercüme kullanılması, sığınmacıların beyanlarındaki kültürel nüansların fark edilmemesine neden olmuş olabilir. Bunun yanında görüşmeci ve araştırmacı arasındaki kültürel farklılıkların neden olabileceği yanlış anlaşılma kaygısı her ne kadar giderilmeye çalışılmış olsa da dil bariyeri nedeniyle bazı çekincelerin fark edilmemiş olma ihtimali araştırmanın sınırlılıklarındandır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SİĞİNMA HUKUKUNA İLİŞKİN GENEL ÇERÇEVE

2.1. Temel Kavramlar

2.1.1. Göç

İnsan hareketliliğinin ve mekanlar arasında yer değiştirmenin konusu olan göç, çok çeşitli tanımlamalara konu olmuştur. Türk Dil Kurumu tanımına göre göç, bir ülkeden bir başka ülkeye ya da bir yerleşim yerinden bir diğerine ekonomik, toplumsal, siyasi nedenlerle bireylerin ve/veya toplulukların taşınmasıdır (http-1). Göç alanında uluslararası çalışmaları olan Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ise göçü, yer değiştirmenin gönüllü olarak ya da zorunlu olarak yapılıp yapılmadığına bakılmaksızın, nedeninden, süresinden veya yer değiştirenin hukuki statüsünden bağımsız olarak, ülke içinde veya ülkeler arası yer değiştirme olarak tanımlamaktadır (http-2). Benzer biçimde göçmen tanımı da bir şemsiye kavram olarak tarif edilerek, çeşitli nedenlerle ülke içinde veya uluslararası bir sınırın ötesine çeşitli nedenlerle geçen, yer değiştirdiği yerde, geçici veya kalıcı olarak kalan kişileri tanımlamaktadır.

Göçün kaynaklandığı toplumsal nedenler ve sonucu itibariyle yüzyıllardır insan toplulukları için önemli bir toplumsal olgu olagelmıştır. Öyle ki bu göç hareketleri neticesinde ortaya çıkan sosyolojik, ekonomik ve tarihsel koşullar insanlık tarihinin kaderini tayin etmiştir. Castles ve Miller'a (2008) göre, göç tarihsel bir gerçeklik olarak binlerce yıla yayılan bir toplumsal olgu olmasına rağmen, küresel dünyada daha belirleyici bir yer işgal etmeye başlamıştır ki bu da göç hareketlerinin de değişimine; göçün küreselleşmesine, göçün hızlanmasına, birden fazla değişkeni birden barındırması anlamında göçün farklılaşmasına (günümüzde göç hareketi hem politik bir nedene hem de ekonomik nedenlere aynı anda dayanabilir) ve göçün siyasallaşmasına neden olmuştur. Savaşlar, çatışmalar, ekonomik krizler veya ekolojik sorunlarla birlikte ulaşım ve iletişim kanallarının gelişmesi göç hareketlerinin küresel ölçekte yoğunlaşmasına, çağın göçler çağı (Castles ve Miller, 2008) olarak tanımlanmasına neden olmuştur.

Yer değiştirmenin hangi tarihsel zamanda, hangi gerekçeler ile, hangi bölgeden hangi bölgeye gerçekleştiği, bu göç hareketinin bireysel faktörlerle mi yoksa toplumsal faktörlerle mi motive olduğu, eğer kitlesel bir hareketlilik söz konusuysa hangi toplulukların hareket ettiği, hangi bölgelerin bu göç hareket için itme gücü ya da çekim gücü yarattığı gibi çok çeşitli değişkenle ilişkili olduğu için, göç hareketlerinin tamamını

ortaklaştırabilecek kapsamlı bir teori ortaya koymak mümkün değildir (Güllüpnar, 2012). Çünkü göç sosyoloji, ekonomi, tarih, siyaset, uluslararası ilişkiler ve hukuk gibi alanlarla iç içe geçmiş olduğu için çoğunlukla disiplinler arası bir çözümlemeye ihtiyaç duymaktadır (Brettell ve Hollifield; 2012). Ancak yine de göç hareketinin yapısına ilişkin birtakım kategorilendirmeler yapılmaktadır: göçü tetikleyen etmenler bakımından zorunlu göç ya da gönüllü göç, süresi bakımından geçici göç ya da kalıcı göç, yasal statü bakımından düzenli ya da düzensiz göç olarak tarif edilebilir (Güllüpnar, 2012).

Bu kategorilendirmeler, göç hareketleri arasındaki sınırların bulanıklaşmasını görmezden gelerek kesin ayrımlar inşa ettiği ve bu ayrımlar aracılığıyla göç mefhumunu insani bir meseleden çıkarıp bir yönetim nesnesine dönüştürme riski yarattığı gibi eleştirilere konu olmuştur. Aslında devletlerin, göçmen idarelerinin veya insani yardım örgütlerinin göçmene nasıl muamele edileceğiyle ilgili olarak, göçün kalıcı geçici, gönüllü, zorunlu gibi kategorilendirmeler aracılığıyla, göçü biçimlendirmeye, azaltmaya ve göçü yönetmeye ilişkin politikalar güttüğü (Zetter, 1991, 2007) belirtilmektedir. Ancak bunun yanında bu kategorilendirmelerin, çoğunlukla göçe ilişkin deneyimlerin çeşitliliğini göstermesi bakımından işlevsel olabildiği savunulmaktadır (Castles ve ark. 2005a; Fussel, 2012; Richmond, 1993).

2.1.2. İç Göç - Dış Göç - Uluslararası Göç

Ülke içinde gerçekleşen yer değiştirme eylemi iç göç (Özdal, 2018) olarak anılırken; ülke sınırlarını aşarak bir başkaya ülkeye ulaşan yer değiştirme eylemine dış göç (Tekeli ve Erder, 1978) denmektedir. Birleşmiş Milletlere bağlı uluslararası bir organizasyon olan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği – United Nations Human Rights Office Of the High Commissioner (OHCHR)’a göreyse uluslararası göç, kişilerin olağan ikamet yerlerinden ve uluslararası bir sınırdan vatandaşı olmadıkları bir ülkeye yer değiştirmesidir (<http-3>). Yine aynı kurumun tanımına göre, vatandaşı olduğu devletin veya vatansız bir kişi olması durumunda, doğduğu veya ikamet ettiği devletin dışında bulunan göçmenler uluslararası göçmenlerdir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)’un son verilerine göre, dünya çapındaki uluslararası göçmen nüfusu 42.7 milyona ulaşmıştır (<http-4>). IOM’e göre son elli yılda uluslararası göçmen nüfusu radikal biçimde artarak 281 milyon kişiye ulaşmıştır; bu sayı son otuz yıla oranla iki katından fazla uluslararası göçmene tekabül etmektedir (<http-5>).

Birleşmiş Milletler-United Nations (UN) çatısı altında uluslararası faaliyetler yürüten Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı (UNDESA) göçün süresi bakımından yaptığı kategorilendirmede, 3-12 ay arasında yapılan yer değiştirmeyi geçici göç, bir yıldan uzun süreli yer değiştirmeyi kalıcı göç olarak anmaktadır (http-6). Göçmenlerin göç ettikleri bölgede ya da ülkede kalış sürelerini etkileyen temel meselelerden biri göçün gönüllü olarak mı yoksa zorunlu olarak mı gerçekleştirildiğidir. Gönüllü göç anlamı itibariyle herhangi bir zorlama veya baskı olmadan bir yer değiştirme olarak, daha iyi çalışma veya eğitim olanaklarına erişme ya da seyahat etme amacıyla yapılan göçü örnekler ancak sığınma hukuku bakımından gönüllü göç, zorla yerinden edilmiş aile üyesi ile bir araya gelmek için aile birleşimi sürecine dahil olma veya zorla yerinden edilen bir mültecinin göç sürecinin bir noktasında gönüllü olarak ülkesine geri dönmesi¹ ile bağlantılandırılabilir (http-7).

2.1.3. Düzenli Göç - Düzensiz Göç

Ulus aşırı bir göçten bahsedildiği noktada göçün resmi yollarla mı yoksa resmi olmayan yollarla mı yapıldığı gündeme gelir. IOM'e göre, düzenli göç "Tanınan, izin verilen yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen göç", düzensiz göçse göç veren, transit olarak kullanılan ya da hedef ülke konumunda olan ülkelerin göç düzenlemeleri kurallarının dışında gerçekleşen, izin ve belgesiz şekilde bir ülkeye girmek, kalmak anlamına gelmektedir (http-8). Tanımdan da anlaşılacağı üzere düzenli-düzensiz göç ayrımı, ulus devlet sınırlarını ve sınırların geçiş normlarını belirleyen hukuk ve yasaların meşruiyetini kabul eden tanımlamalardır (Düvell, 2014; Blunt, 2018).

2.1.4. Zorunlu Göç ve Zorla Yerinden Edilme

Bilindiği üzere kimi politik, ekonomik veya ekolojik durumlar göçü zorunlu kılarak, göçe neden olan mevcut koşulların devamlılığı nedeniyle göçü kalıcı hale getirmektedir. Birleşmiş Milletlere bağlı uluslararası bir organizasyon olan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR)'a göre, zorunlu göç özellikle silahlı çatışmalar, genelleşmiş şiddet durumları, insan hakları ihlalleri veya doğal veya insan kaynaklı felaketler nedeniyle zorla yerinden edilmelerdir (http-9).

¹Ulusal ve uluslararası hukuki metinlerde sığınmacıların, mültecilerin ve vatansız kişilerin ülkelerine gönüllü olarak geri dönme hakları garanti altına alınmıştır. Bkz. Cenevre Sözleşmesi, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.

Sivillerin her ne sebeple olsun zorla yerinden edilmeleri uluslararası insan hakları hukukunda yasaklanmış olsa da² göç hareketini etkileyen temel etmenlerden olmaya devam etmektedir. Avrupa Komisyonu'na (EC) bağlı Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları (ECHO)'a göre, 2021 yılında 80 milyon civarında olan zorla yerinden edilme rakamları, Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı neticesinde dünya çapında 100 milyonun üzerine çıkarak, şu ana kadar kaydedilen en yüksek rakama ulaşmıştır ki bu da güncel olarak dünyada her 78 kişiden 1 kişinin savaş veya zulümden kaçmak zorunda bırakılması anlamına gelmektedir (http-10).

Ancak zorla yerinden edilmiş kişilerin tamamı başka ülkelerin sınırlarını geç(e)memekte, kendi ülke sınırları içinde zorla yer değiştirmek zorunda kalmaktadırlar. OHCHR'nin ülke içinde yerinden edilmiş kişiler tanımına göre, silahlı çatışma, genelleşmiş şiddet, insan hakları ihlalleri veya doğal felaketlerin etkilerinden kaçınmak için evlerini ve yaşam alanlarını terk etmeye zorlanmış ancak uluslararası sınırı geçmemiş kişiler ülke içinde yerinden edilmiş kişilerdir (http-11). Norveç Mülteci Konseyi-Norwegian Refugee Council'e (NRC) bağlı olarak uluslararası çalışmalar yürüten Ülke İçinde Yerinden Edilme İzleme Merkezi- The Internal Displacement Monitoring Centre'in (IDMC) 2021 verilerine göre, çatışma ve şiddet nedeniyle 53.2 milyon, afetler nedeniyle 5.9 milyon kişi ülke içinde yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Buna göre dünya çapında toplam 141 ülkede ülke içinde yerinden edilmiş kişi sayısı 59.1 milyondur (http-12).

2.1.4.1. Ülke Dışına Zorla Yerinden Edilme

Zorla yerinden edilip kendi ülkesi sınırlarını geçerek başka bir ülkenin topraklarına ulaşan kişiler içinse sığınmacı ve mülteci tanımlamaları yapılmaktadır. UNHCR'in (2022) verilerine göre dünya çapında 4.9 milyon sığınmacı ve 32.5 milyon mülteci vardır ki bu sayı ikinci dünya savaşından bu yana ulaşılmış en yüksek sayıdır (http-13).

Özellikle iki büyük dünya savaşı sonrasında arkasında sivil/asker milyonlarca ölü, yaralı veya kayıp bırakmış olan dünya devletleri bu büyük yıkımlar sonrasında nihai olarak ilk kez "sığınma" kavramını uluslararası bir sözleşmede anmışlardır. İlk kez

²Sivillerin ikamet ettikleri bölgelerden/ülkelerden zorla yerinden edilmesi veya sığınmacıların zorla sınır dışı edilmesini yasaklayan hukuki metinler için bkz. Savaş Zamanında Sivil Kişilerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi, Cenevre Sözleşmelerine Ek Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmaların Kurbanlarının Korunmasına İlişkin Protokol (Protokol II), Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Tüzüğü.

uluslararası bir sözleşmede yer alacak ölçüde uluslararası ilişkiler ve siyasetin gündemine gelmiş olan ikinci dünya savaşının yarattığı yıkım ve zulüm riskiyle ilişkili mülteci rakamlarını, güncel rakamların aşmış olması oldukça manidardır.

Yine UNHCR’nin (2022) aynı istatistiki verisine göre, dünyadaki mültecilerin %76’sı aynı altı ülkeden gelmektedirler; buna göre 6.8 milyon Suriye uyruklu, 5.6 milyon Venezuelalı uyruklu, 5.4 milyon Ukrayna uyruklu, 2.8 milyon Afganistan uyruklu, 2.4 milyon Güney Sudan uyruklu ve 1.2 milyon Myanmar uyruklu mülteci zorla yerinden edilmiş en büyük mülteci gruplardır.

2.1.4.1.1. Sığınma

10 Aralık 1948 günü Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’na kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, o zamana dek savaş veya zulümden kaçan milyonları ifade etmesine rağmen, herhangi bir resmi metinde anılmayan “sığınma” olgusunu bir hak olarak tanımıştır (http-14). Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca oylama usulüyle kabul edilmiş bir karar olan ve Türkiye’nin de imzacı olduğu İnsan Hakları Evrensel Bildirisi (İHEB), hukuksal anlamda bir bildiri olarak tavsiye niteliğindedir ve imzacı devletler bakımından bağlayıcı değildir. (Aybay, 2006). Ancak insanlığın tüm üyelerinde bulunan onur ve onurlu yaşama hakkından bahseden ve en temelde ırkları, renkleri, cinsiyetleri, dinleri, siyasal düşünceleri bakımından eşit olduğunu (http-15) ve onların vazgeçilmez haklarının tanınmasının dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olmasına yaptığı vurguyla bu metin, kendinden sonraki hukuksal düzenlemeler aracılığıyla mülteci hukukun yolunu açmıştır.

Sözleşme “Herkesin zulüm karşısında başka ülkelere sığınma ve bu ülkelere sığınmacı işlemi görme hakkı vardır.”³ tavsiyesini veren ilk hukuki metin olarak ayrıca adi suçlara dayanan eylemler dolayısıyla sığınma aranamayacağını⁴ ilk elden kural haline getirmiştir. Bu bakımdan bildiri bir başkasına zulüm uygulayan adi suç failini sığınma sisteminin aktörü olmaktan alıkoymaktadır. Bu yönüyle de sözleşme kendisinden sonra gelecek olan Sığınmacıların Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme’nin (http-16) temel ilkelerine de ışık tutmuştur⁵.

³İHEB M.14/1

⁴İHEB M.14/2

⁵Sığınmacıların Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme M.1/f

2.1.4.1.2. *Mülteci*

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 14. Maddesine dayanak olarak inşa edilen 1951 tarihli Sığınmacıların Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, bilinen diğer adıyla Cenevre Sözleşmesi ilk kez “mülteci” tanımı yapan, sığınmacıların yararlanabileceği hak ve özgürlükleri ifade eden, aynı zamanda sığınmacıların söz konusu haklara ulaşması amacıyla devletlere ödevler yükleyen ilk uluslararası sözleşme olması itibarıyla oldukça önemlidir. Çünkü Cenevre Sözleşmesi sözleşmeye taraf devletlerin sığınma hukukuna temel teşkil etmiştir (Özkan, 2017).

Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci, “1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar neticesinde⁶ ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle , yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen⁷” şeklinde tanımlanmıştır.

İrki, dini, tabiiyeti, belli bir gruba mensubiyeti nedeniyle zulüm görmekten haklı sebeplerle korktuğu için menşe ülkesine dönemeyen veya dönmek istemeyen mülteciler, Cenevre Sözleşmesi'nde geri gönderme yasağıyla⁸ garanti altına alınmışlardır. Buna göre “Hiçbir Taraf Devlet bir mülteciyi bir ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade ("refouler") etmeyecektir.”

Türkiye bilindiği üzere Cenevre Sözleşmesi'ne ve New York Protokolü'ne imzacıdır ve Anayasa'nın ilgili maddesi gereği⁹ bu uluslararası antlaşmaları kanun hükmünde uygulayacağını garanti altına almıştır. Öte yandan söz konusu uluslararası antlaşmaların genel çerçevesine oldukça uygun bir biçimde Türkiye, sınırları içerisinde

⁶Sözleşmede “1 Ocak 1951'den önce gerçekleşen olaylar neticesinde” ibaresinde görüldüğü üzere zaman kısıtı mevcuttur ki bu da 1967 tarihli New York Protokolü ile kaldırılmış, coğrafi sınırlama konusundaysa devletlere seçim hakkı tanınmıştır. Bu kapsamda ulusal mevzuatta bu coğrafi sınırlamanın yer aldığına ilişkin detaylar Şartlı Mülteci başlığı altında açıklanacaktır.

⁷Cenevre Sözleşmesi M.1/A-2

⁸Cenevre Sözleşmesi M.33

⁹Türkiye Anayasası, imzacı olunan ve temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası anlaşmaları kanun hükmünde kabul ettiğini 90. maddesinin 5. fıkrasıyla garanti etmiştir (<http://17>).

bulunan sığınmacı, mülteci, vatansız kişiler ve göçmenler için uygulayacağı ulusal bir mevzuat oluşturmuştur. Türkiye’den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumaya ilişkin usul ve esasları düzenleyen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ([http-18](#)), ilgili sorumlulukları yerine getirmesi için İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünü görevlendirmiştir¹⁰.

Mülteci tanımında kişinin zulme maruz kalacağından “korkması” temel sığınma prosedürünün temel bileşenlerindendir. Takdir edileceği üzere korku, bir ruhsal duruma işaret ederek öznel bir unsura referans verir. Bu noktada zulmün bireysel olarak nasıl deneyimlendiği ve algılandığına ilişkin kişinin beyanı esastır, yani kişinin beyanlarının bir değerlendirmesiyle mülteci statüsü verilebilir. Ancak bu durumda öznel unsura yapılan vurguyla bu korkunun neye istinaden mülteci statüsü almaya hak kazanmaya yeteceği akla gelebilir. Bu durumda tanıma tekrar geri dönmek gerekir, tanımda “korku”, “haklı sebepler”e dayandırılır; “... haklı sebeplerle korktuğu için ...”. Bu durumda “korku”nun barındırdığı özel unsura, korkuda haklı sebeplerin aranmasından doğan nesnel unsurlar eklenir. Bu da tartışmayı tam olarak UNHCR’in (2013) inanılrlık değerlendirmesi kavramına götürür ([http-19](#)).

Aynı kaynağa göre mültecinin iddialarını dinleyecek ve hakkında nihai karara vararak statü tanıyacak ya da tanımayacak yetkili otoritenin, mültecinin beyan ettiği zulüm görme korkusunun haklı nedenlere dayanıp dayanmadığını anlamak için menşe ülke ile ilgili arka plan bilgisine sahip olması gerekir. Ancak yine de UNHCR, her bireyin stres altında farklı tepki verebileceğini, kiminin hazırlıksız biçimde ülkeden kaçarken kiminin ayrıntılı planlar yapabildiğini, aynı zulüm riskini bazılarını ülkeden ayrılmaya yetecek düzeyde hayatı çekilmez noktaya getirebilecekken, bazılarını bu zulüm riskine dayanma gayretine sokabildiğini, dolayısıyla her başvurunun bireysel olarak değerlendirilmesi gerektiğini, bu haklı nedenlere dayalı zulüm iddiasına dayanak oluşturan her unsurun dikkatle incelenmesi gerektiğini belirtmektedir.

¹⁰09.10.2021 tarihli ve 31643 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 85 Nolu Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Başkanlık statüsüne yükseltilmiş ve kurum adı Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) olarak değiştirilmiştir.

2.1.4.1.3. *Şartlı Mülteci*

YUKK'un tanımlar bölümünde uluslararası koruma¹¹ kavramı dikkat çekmektedir. İlgili maddede “uluslararası koruma”nın “mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsü”nü ifade ettiği belirtilmiştir ve böylece uluslararası mevzuatın dışına çıkan yeni bir statü biçiminden, şartlı mülteci statüsü gündeme gelmiştir.

Türkiye, 1967 New York Protokolü'ne koyduğu çekince nedeniyle mülteci statüsüne coğrafi sınırlama getirmiştir (http-20). Buna göre Türkiye mülteci olarak tanıyacağı yabancıları Avrupa ülkelerinden¹² gelen vatandaşlar olarak daraltmış, Avrupa konseyi dışından gelen mültecileri ise bir başka kavramla, şartlı mülteci kavramıyla anmıştır. Buna göre ulusal mevzuatta mülteci¹³ statüsü Cenevre Sözleşmesi'nde ifade edilen tanımlamayla oldukça benzerdir: “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.” Ancak New York Protokolüyle birlikte coğrafi kısıt olan “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle...” ibaresi kaldırılmış olsa da Türkiye devleti bu coğrafi kısıtı korumuştur.

Bu durumda menşe ülkesinde zulümle karşılaşmış olduğu ya da karşılaşma riski içinde olduğu için Türkiye makamlarına iltica talebinde bulunan bir sığınmacı eğer Avrupa Konseyi üyesi ülkelerden (http-21) geldiyse ya da cumhurbaşkanınca belirlenecek diğer ülkelerden geldiyse¹⁴, kendisiyle yapılacak mülakattan sonra olumlu yanıt alması durumunda mülteci olarak tanınacak, Avrupa Konseyi üyesi dışından gelen bir sığınmacı ise şartlı mülteci olarak tanınacaktır. Kanunda bu iki statü arasında gösterilen tek fark statü aldıklarında, mülteci statüsü sahibi kişiye Türkiye'de yasal kalış

¹¹YUKK M.3/r

¹²YUKK M.3/b: Avrupa ülkeleri: Avrupa Konseyi üyesi olan ülkeler ile Cumhurbaşkanınca belirlenecek diğer ülkeleri ifade eder.

¹³YUKK. M. 61

¹⁴YUKK M.3/b

hakkı verilirken, şartlı mülteci statüsü almış kişiye ancak başka bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de yasal kalış hakkı verileceğidir.

2.1.4.1.4. İkincil Koruma

Bu beş sebebin dışında da kişilerin menşe ülkelerinde zulümle karşılaşabilecekleri ya da zulümle karşılaşma riskleri olabileceğinden hareketle, zulme maruz kalan kişinin zulme konu eylemin bu beş nedenle ilişkisinin olduğunu her koşulda bilmek zorunda olmadığı ya da zulme konu olan eylemlerin bu beş gerekçeyle motive edilmediğinin de dikkate alınabileceği belirtilmiş ve Avrupa Birliği (EU) bu kapsamda tamamlayıcı koruma statüsünü düzenlemiştir (http-22).

Avrupa Birliği Konseyi’nin direktifleri, sığınmacıların menşe ülkesinde karşılaştığı ya da karşılaşma riski içinde olduğu zulüm iddialarının beş nedenle (etnik kimlik, dini inancı, milliyeti, politik görüşü veya toplumsal gruba mensubiyet) ilişkili olmayabileceğini söylemiştir. Buna göre, kişiler ya başka nedenlerle zulme maruz kalıyor olabilirler ya da zulme maruz kalanların zulüm uygulama motivasyonlarının bu beş nedenle ilişkili olduğunu her durumda bilme zaruriyeti gerçekçi değildir (http-23).

Bu kapsamda bu beş neden ile zulüm iddiasını açıklayamayan ancak menşe ülkesine döndüğü takdirde zulümle karşılaşacak/karşılama riski içinde olacak kişiler için düzenlenen ikincil koruma statüsü, mülteci ya da şartlı mülteci olarak tanımlanmayan ancak ülkesine döndüğü takdirde ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı veya onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak kişiler ile ülkesinde iç savaş, çatışma veya uluslararası savaş gibi durumlar nedeniyle genelleşmiş şiddet ortamının getirdiği zulüm iddiasına sahip kişileri de koruması altına almaktadır¹⁵.

2.1.4.1.5. Başvuru Sahibi

Zulüm riski nedeniyle ülkesi dışında mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen ve olumsuz karar verilmesi durumunda ülkede kalmasına izin verilmediği takdirde düzensiz duruma düşeceği için sınır dışı edilmesinde hukuki bir sorun bulunmayan “sığınmacı” kavramı (http-24), ulusal mevzuatta “başvuru sahibi”¹⁶ olarak anılmıştır. İlgili kanun maddesinde uluslararası koruma başvurusunu yapmış ancak henüz göç idaresi tarafından uluslararası koruma başvurusu hakkında son karar

¹⁵YUKK M.63. İlgili kavram AB Hukuku’nda tamamlayıcı statü olarak kullanılmıştır ancak kapsamı ve tanımı birbirleriyle oldukça uyumludur.

¹⁶YUKK M.3/d

verilmemiş olan yabancılar işaret edilerek, başvuru sahibi kavramıyla sığınmacı kavramı ikame edilmiştir.

Uluslararası koruma başvurusu sonrasında yetkili otorite tarafından yapılan değerlendirmeler neticesinde olumlu yanıt alan başvuru sahiplerine ise statü sahibi kimlik belgesi verilir¹⁷. Ancak yine burada belirleyici olan statü sahiplerine mülteci, şartlı mülteci ya da ikincil koruma statüsünden hangisinin verildiğidir. Çünkü ulusal mevzuat yukarıda belirtildiği gibi uluslararası koruma tanımını yaparken mülteci, şartlı mülteci veya ikincil korumayı kastettiğini belirtmiştir. Keza mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma tanımlamalarının her birinde “... statü belirleme işlemleri sonrasında ...” ilgili statünün verileceği belirtilmiştir.

Nihai olarak haklarında karara varılmamış sığınmacılar, ulusal mevzuatta anılan adıyla başvuru sahipleri, yasal statünün belirsiz olması nedeniyle temel haklarına erişmekte zorlanmaktadır. 2022 verilerine göre, dünyada 4.9 milyon sığınmacı yetkili makamlar tarafından haklarında verilecek kararı beklemektedir ve bu yasal statünün belirsizliği içinde beklemek zorunda kalan sığınmacıların koruma ihtiyaçlarıyla ilgili ciddi endişeler oluşmaktadır (http-25).

2.1.4.1.6. Geçici Koruma

Mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statülerinden farklı olarak geçici koruma prosedürü, sığınmacıların tek tek bireysel zulüm risklerini değerlendirme fırsatı bulunamayan, savaş, iç çatışma ya da doğal afet gibi ani gelişen göç dalgaları nedeniyle oluşan mülteci akınları karşısında sığınmacıları koruyan bir prosedürdür. Sığınma prosedüründe menşe ülkesinde zulümle karşılaştığını beyan eden bir sığınmacının yaptığı uluslararası koruma başvurusu sonrasında yetkili idare tarafından kendisiyle statü belirleme görüşmesi yapılır ve bu değerlendirme neticesinde idarenin başvuru sahibine statü tanınması mümkündür. Ancak geçici koruma prosedüründe böyle bir bireysel risk değerlendirme süreci yoktur, bunun yerine daha hızlı bir çözümün ikamesi gerekmektedir (Eren, 2016).

Komşu sınırlarında yaşanan iç savaş, çatışma, doğal afet gibi durumlar nedeniyle ortaya çıkan mülteci akınları neticesinde sığınmacıların yoğunluklu olarak komşu ülkelere kaçtıkları bilinmektedir, keza UNHCR’in 2022 rakamlarına göre dünya üzerinde mültecilerin %69’u komşu ülkelerde yaşamaktadırlar (http-26). Bu kapsamda komşu

¹⁷YUKK Uygulama Yönetmeliği M. 93

lkelerinden akın ile gelen mültecilere ev sahipliği yapan ülkelerin, mülteci akınına hızlı ve etkili cevap verebilmek için geçici koruma sağlaması anlamlı görünmektedir.

Türkiye rnekleminde Suriye iç savaşı nedeniyle sınırlara akın eden Suriyeli mültecilerin koruma taleplerini karşılamak için kullanılan bu çözüm, ilk olarak Avrupa Birliği (EU) tarafından ortaya çıkarılmıştır (http-27). Ulusal mevzuata da kaynaklık eden bu prosedür Geçici Koruma Yönetmeliği'nde¹⁸ de "uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan" ibaresi ile açıklanmıştır. Ulusal mevzuatta ülkesine geri dönemeyen, dönmek istemeyen veya ülkesinden ayrılmaya zorlanmış olan ve kitlesel olarak sınırlara ulaşılan ve sınırları geçen yabancılara geçici koruma sağlanacağına hkmedilmiştir¹⁹. Elbette ki Türkiye için dikkat çekici rnek Suriyeli mltecilerdir, güncel olarak 3.388.698 Suriyeli mülteci Türkiye'de geçici koruma kapsamındadır (http-28).

"UNHCR'ın 2022 Avrupa Durumu: Veriler ve Trendler" raporunda belirtildiği üzere, Türkiye kayıtlı durumda bulunan geçici koruma altındaki Suriyeli mülteciler gibi, savaşı nedeniyle ortaya çıkan genelleşmiş şiddet ortamının yol açtığı ülke dışında sığınma arayan 3.7 milyon Ukraynalı mülteci vardır (http-29). Tam da bu sebeple 2 Mart 2022'de Avrupa Komisyonu tarafından geçici koruma prosedürü tekrar aktive edilerek, akın halinde komşı ülkelere sığınan Ukraynalı mültecilerin ihtiyaçlarına hızlı yanıt verebilmek ve koruma sağlayabilmek için etkinleştirilmiştir (http-30). Ukraynalı mülteciler Avrupa Birliği yesi ülkelerde geçici koruma sistemi içinde koruma aramaktadırlar (http-31).

Yukarıda bahsi geçtiği üzere Suriyeli mülteciler Türkiye'de geçici koruma statüsü altında ikamet etmektedirler. Adıyla müsemma olduğu üzere geçici koruma tam da geçicilik üzerine inşı edilmiş bir hukuki statüdür. Ulusal mevzuatta Suriyeli mülteciler için düzenlenen geçici korumanın sonlandırılması da bakanlığın, Cumhurbaşkanına teklifte bulunması zerine Cumhurbaşkanının kararına bırakılmıştır²⁰. Bu haliyle geçici korumanın işaret ettiği geçiciliğin ne kadar bir zaman aralığına işaret ettiği herhangi bir hukuki dayanakla belirtilmemiş, mutlak bir belirsizlikte bırakılmıştır (İkizoğlu Erensü,

¹⁸YUKK M.91'de belirtildiği üzere Bakanlar Kurulu kararı ile çıkartılması planlanmış olan Geçici Koruma Yönetmeliği 13.10.2014 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla, 22.10.2014 tarih ve 29153 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

¹⁹YUKK M.91

²⁰Geici Koruma Yönetmeliği M.11

2019). Zihinsel bir efora çok da ihtiyaç duymayan bu çıkarım ve çalışmanın özü itibariyle uluslararası korumaya odaklanıldığı için, geçici korumaya aşağıda yer verilmeyecektir.

2.1.4.1.7. Vatansızlık

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde belirtildiği üzere, “Herkesin bir ülkenin yurttaşı olmaya hakkı vardır.”²¹ ancak ne yazık ki 2022 verilerine göre 95 ülkeden 4.2 milyon vatansız kişinin tespit edildiğini belirtmektedir (http-32). Devlet otoriteleri tarafından vatandaşlıktan çıkarma, iç hukuki düzenlemeler aracılığıyla belli bir grubu veya etnisiteye yönelik vatandaşlık edinme politikaları, bazı bölgelerde kadınların çocuklarına vatandaşlık vermesini engelleyen uygulamalar, iç savaş veya çatışma nedeniyle ülkesinden ayrılmaya zorlanmış mültecilerden doğma çocukların doğum belgesi edinmemeleri, vatansız kişilerden doğma çocukların doğuştan itibaren vatansız olması gibi çok çeşitli nedenlerle bugün dünyada milyonlarca insan bir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı değildir ve insan olmaktan doğan temel haklarını kullanamamaktadır. Ne yazık ki vatansız kişilerin sanılan çok daha üstüne, 10 milyona yakın olduğu belirtilmektedir (http-33).

Ulusal mevzuatta vatansızlık hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı olmayan kişiler²² olarak anılmış ve bu durumun tespiti için görevlendirilen GİB'in değerlendirmeyi olumlu sonuçlandırması sonucunda kişi adına vatansız kişi kimlik belgesi düzenleyeceğini²³ ve kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından tehdit oluşturmadıkları sürece sınır dışı edilmeyeceklerini²⁴ garanti altına almıştır.

2.1.4.1.8. Koruma

Cenevre Sözleşmesi'nin mülteci tanımında vurguladığı üzere sığınmacı ve mülteciler belli gerekçeler nedeniyle haklı olarak korktukları zulüm riski nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen kişiler olmaları dolayısıyla sığındıkları ülkede korumaya ihtiyaç duymaktadırlar.

IOM'e göre koruma, uluslararası insancıl hukuk ve insan hakları hukukunun gerektirdiği tüm hakları kapsayan bir koruma faaliyetidir ki bu yasal statünün tanınması ve belgelendirme, işgücü piyasasına erişim, temel ve hak ve özgürlüklerin garanti altına

²¹İHEB M.15

²²YUKK M.3/ş

²³YUKK M.50

²⁴YUKK M.51

alınması gibi çok yönlü bir ihtiyacı karşılamalıdır (http-34). Bu bakımdan zulüm gördüğü veya zulüm görme riski içerisinde olduğu iddiasıyla varış ülkesine sığınan mültecilerin insan olmanın gerektirdiği hak ve hürriyetlere erişebilmesi için ülke makamları tarafından koruma faaliyetlerine dahil edilmesi gerekir. Bu anlamda sığınma rejimi ve koruma faaliyetleri iç içe geçmiş mekanizmaların unsurlarıdır. Özellikle henüz vardığı ülkede göç makamları tarafından iddiaları konusunda nihai karara varılmamış olan sığınmacıların bu korumadan yararlanmaları oldukça elzemdir (http-35).

Uluslararası göç sisteminde sığınmacı ve mülteciler için öngörülen kalıcı çözümler gönüllü olarak menşe ülkeye geri dönüş, varış ülkesinde sığınmacı ve mülteciler ile yerel halkın karşılıklı entegrasyonu ya da üçüncü ülkelere yeniden yerleştirmedir (http-36). UNHCR'in basın demecine göre, UNHCR'in koruması altındaki mültecilerin neredeyse yarısından fazlası ömür boyu mültecilik durumunu deneyimlemek zorunda kalmakta, ortalama olarak bir mülteci hayatının on yedi yılını sürgünde belirsizlik içinde geçirmek zorunda kalmaktadır (http-37). Aynı demece göre Myanmar'dan zulüm nedeniyle kaçmak zorunda kalan mülteciler, Tayland'daki sınır kampında yaklaşık otuz yıl yaşamak zorunda kalmaktadır. Eylül 2016 tarihinde Birleşmiş Milletler Mülteciler ve Göçmenler Zirvesi'nde genel kurulunca kabul edilen New York Deklarasyonu (http-38), küresel olarak zorla yerinden edilmenin radikal artışı ve bu zorla yerinden edilmenin uzun yıllara yayılması karşısında uluslararası toplumun amaç birliğini bulamamasıyla doğrudan bağlantı kurarak uluslararası topluma 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolü'nün ilkelerini hatırlatmıştır (http-39).

Ayrıca bu deklarasyon, birçok ülke ve bölgede sığınmacılara kapılarını kapatan, ülkeye girmesine izin verilse dahi sığınmacıları gözaltına alan ve yasal ve prosedürel engeller nedeniyle sığınmacıların korumaya ve ilticaya erişimi engelleyen devlet uygulamalarının sonlandırılması çağrısında bulunan, her sığınmacının korumaya ulaşabilmesi için toplumun her kesimini ve özellikle parlamentoları bu sürece etkin katılıma davet eden, ulusal sığınma sistemlerinin etkinleştirilmesini öneren bir deklarasyon olarak önemlidir . Ancak yukarıda ifade edildiği üzere 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolü devletler için tavsiye niteliğinde olması nedeniyle taahhütlerinin uygulanmaması konusunda cezai bir yetkiye sahip değildir.

Ulus devletlerin sınırları veya ulusun kültürel dinamikleri için ulusal tehditler olarak görülen (Transatlantic Trends Key Findings, 2014; İçduygu, 2017) ve bunun gibi birçok gerekçeyle devletin sınırları dışına itilen, sınır dışı edilen, sürülen sığınmacıların

ikamet ettikleri ülkelerin bu tür eylemlerini yasaklayan en dikkat çekici maddesi “geri göndermeme ilkesi/ non-refoulement principle”²⁵,a ilişkindir. İlgili sözleşmede geri gönderme yasağı şu şekilde açıklanır: “Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade ("refouler") etmeyecektir.” Öte yandan sözleşmenin bir diğer önemli maddesi, menşe ülkelerinden zorlu şartlarda ayrılmak zorunda kalan sığınmacıların ülke topraklarına izinsiz bir biçimde gelişleri konusunda cezai işlem uygulanmayacağıdır²⁶ ki bu da benzer biçimde yerel mevzuata yansımıştır.

2.2. Türkiye’de İltica Sistemi Uygulamaları ve Aksaklıklar

2.2.1. Ulusal Göç Sisteminde Uluslararası Koruma Usulü

YUKK, ilk elden ilkesel olarak geri gönderme yasağını garanti altına almış²⁷ ve Cenevre Sözleşmesi’yle oldukça uyumlu biçimde ve geri gönderme yasağına tabi olacak yabancıları Cenevre Sözleşmesi’nin mülteci tanımına uygun olarak düzenlemiştir.

Türkiye’de uluslararası koruma prosedürüne dahil olmak ve uluslararası koruma başvurusu yapmak için YUKK Uygulama Yönetmeliği’nde detaylıca aktarıldığı üzere, sığınmacıların güncel olarak²⁸ valiliklere bizzat başvuru yapmaları gerekmektedir²⁹. Aynı maddede ifade edildiği üzere, Türkiye’de bulunan her vatansız veya yabancı kişi kendi adına başvuru yapmalıdır ancak başvurusu aynı gerekçeye dayanan aile üyeleri adına da başvuru yapılabilir. Yani aynı sebeple ülkesinden ayrılmak zorunda kalmış aile üyeleri adına dosya sahibi asıl başvuru sahipleri İl Göç İdaresi Müdürlükleri’nde uluslararası koruma başvurusunda bulunabilirler. Bu aşamada başvuru sahibinin menşe ülkesine döndüğü takdirde nasıl biz zulme maruz kalacağımızı, ülkesini terk etmek zorunda kalmasına neden olan

²⁵Cenevre Sözleşmesi M.33

²⁶Cenevre Sözleşmesi M.31

²⁷YUKK M.4.: Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez.

²⁸10 Eylül 2018 tarihine kadar UNHCR Türkiye’de iltica taleplerinin kayıt altına alma ve belgelendirme işlemleri konusunda paralel bir süreç yürütmekteydi. Bu kapsamda sığınmacılar UNHCR’ın Ankara’daki temsilciliğine başvurmakta ve ardından kayıt işlemlerini tamamlamak üzere sevk edildikleri uydu illere yönlendirilmekteydi. Ancak bu süreç sonlandırılmıştır ([http-40](http://40)).

²⁹YUKK Uygulama Yönetmeliği M. 65

olayları ayrıntılı bir biçimde açıklaması ve varsa beyanlarını destekleyici belgeleri yetkili idareye sunması beklenir³⁰.

Cenevre Sözleşmesi ile uyumlu biçimde³¹, ulusal mevzuat makul süre içinde başvurusunu yapan sığınmacıların gerekçelerini açıklamak kaydıyla, ülke topraklarına yasa dışı giriş ve kalışlarından dolayı cezai işlem uygulanmayacağına, buna dair kararın, başvurusunun özgün durumu ve geliş nedeniyle birlikte değerlendirilebileceğine hükmetmiştir. Dolayısıyla ulusal ve uluslararası mevzuat menşe ülkelerinden zulüm riski nedeniyle yabancı ülke topraklarına düzensiz olarak ulaşan sığınmacıların ceza hukuku kapsamı alanında değil, sığınma hukuku içerisinde değerlendirileceği konusunda uyum içindedir.

Ulusal mevzuatta sığınmacının başvurusu ve kayıt aşamasında kayıt görevlisinin, başvurusunun bilgi vermesini engelleyecek herhangi bir davranış ve tutum sergilemeyeceğini garanti altına almış³² ve başvuru sonucunda kişilere kayıt belgesi düzenleneceğine³³ ve iptal edilinceye kadar bu belgenin sığınmacıya Türkiye’de kalış hakkı sağlayacağına ve ikamet izni yerine geçeceğine hükmedilmiştir³⁴.

Uydu il sistemi ulusal mevzuat ve sığınma rejiminin uygulanma biçimi için oldukça önemli bir konudur. Uydu il sistemine göre, sığınmacı ve mülteciler Göç İdaresi Başkanlığı tarafından kendileri adına belirlenen ikamet ilinde yaşamak zorundadırlar³⁵, uydu il dışında uluslararası koruma başvurusunda bulunanlar içinse GİB ve İl Müdürlüğü kişi hakkında karar verene kadar bu ilde ikamet etmelerine izin verileceği³⁶ belirtilmiştir. Ayrıca başvuru sahibi kimlik belgesi sığınmacıların temel hak ve hizmetlere³⁷ kayıtlı oldukları uydu illerde erişmeye³⁸ imkan tanır.

³⁰YUKK M.69

³¹Cenevre Sözleşmesi M.31

³²YUKK Uygulama Yönetmeliği M.70

³³YUKK M.76

³⁴YUKK Uygulama Yönetmeliği M.71 ve M.90

³⁵YUKK Uygulama Yönetmeliği M.3. Zorunlu haller durumunda ikamet ili değişikliği için ayrıca bkz. YUKK Uygulama Yönetmeliği M.110/5

³⁶YUKK Uygulama Yönetmeliği M. 66/3

³⁷YUKK M.88 ve M.89, YUKK Uygulama Yönetmeliği M.105, M.106, M.107, M.108

³⁸06.12.2019 tarihinde YUKK’ta yapılan değişiklikle başvuru sahibi sığınmacılara Genel Sağlık Sigortası’na bağlı olarak ancak 1 yıl süre ile sağlık hakkı ücretsiz olarak tanınır. Bkz. YUKK M.89/3/a

Türkiye’deki sığınma rejiminde sığınmacı ve mültecilere birçok yükümlülük verilmiştir³⁹. Sığınmacı ve mülteciler bu yükümlülüklerle uymadıkları takdirde haklarında yapılan değerlendirme idare tarafından durdurulur. Başvurunun geri çekilmiş sayılması olarak anılan bu kararın çok çeşitli gerekçeleri⁴⁰ vardır, kayıtlı olunan uydu ilde ikamet etme, kayıtlı olunan uydu ilde ikamet ettiklerini yetkili idareye bildirme amacıyla düzenli aralıklarla imza atma yükümlülüğü, seyahat yapılacağı takdirde idareden izin alma ve izin süresi içerisinde kayıtlı olunan uydu ile geri dönme gibi yükümlülüklerdir ve bu yükümlülüklerle uyulmadığı anlaşıldığında da başvuru sahibi hakkında idarece yapılan değerlendirme durdurulur ve karar kendilerine tebliğ edilir⁴¹. Bu aşamada kişinin mültecilik iddiasıyla ilgili bir değerlendirme yapılmaksızın, yalnızca usulü olarak yükümlülüğüne uymadığı gerekçesiyle değerlendirme durdurulur.

Sığınmacının mültecilik iddiasının esaslarıyla ilgili değerlendirmenin yapılabilmesi ve başvuru hakkında adil bir karar verebilmesi için başvuru sahibiyle mülakat gerçekleştirilmesi gerektiğine hükmedilmiştir⁴². Yukarıda bahsi geçtiği üzere statü tanımlamaları kişilerle yapılan statü belirleme işlemleri sonrasında yapılabilir, bu bakımdan mülakat olarak ulusal mevzuatta ayrıntılandırılmış olan aslen statü belirleme görüşmesidir. Bu kapsamda başvuruda bulunan sığınmacılarla otuz gün içinde mülakat gerçekleştirileceği⁴³, mümkünse kişiyle yapılacak mülakatın tarihi ve yerinin başvuruca bildirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Sığınmacının iddiaları ve statüsü hakkında karar verilebilmesi için yapılacak olan bu mülakatın usulünün ve içeriğinin nasıl olacağı ulusal mevzuatta oldukça ayrıntılı biçimde açıklanmıştır ve ek olarak mülakatı gerçekleştirecek görevliyi mülakat öncesi ve sonrasında menşe ülkeyle ilgili bilgi toplaması ve başvuruca beyanlarının doğruluğunu tespit etmesi amacıyla görevlendirmiştir⁴⁴. Ayrıca sığınmacıyla yapılacak mülakatta görev alacak personelin mülteci hukuku, mülakat teknikleri ve menşe ülke bilgisi konularında eğitim almış olan bir personel olması gerektiğine hükmedilmiştir⁴⁵.

³⁹YUKK M.90, YUKK Uygulama Yönetmeliği M.110 ve M. 111

⁴⁰YUKK M. 77

⁴¹YUKK Uygulama Yönetmeliği M.79

⁴²YUKK M. 71

⁴³YUKK M.75 ve YUKK Uygulama Yönetmeliği M.81

⁴⁴YUKK M. 75, YUKK Uygulama Yönetmeliği M.81, M.82, M.83, M.84, M.85 ve M.86

⁴⁵YUKK Uygulama Yönetmeliği M.81/2

Sığınmacının iddialarının kaydedilmesi, beyanlarının doğruluğunun araştırılması ve hakkında karar verilmesi süreci tahmin edileceği üzere sığınmacı için oldukça önemli bir aşamadır. Statü belirleme görüşmesinin yani mülakatın altı ay içinde sonuçlandırılacağı, altı ay içerisinde sonuçlandırılmayan başvurulardaysa uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgelerinin altı aylık sürelerle uzatılacağı⁴⁶ ayrıca belirtilmiştir.

Başvuru sahibinin uluslararası koruma başvurusuna ilişkin verilecek kararın, başvurunun menşe veya ikamet ülkesinin mevcut koşullarıyla birlikte, başvuru sahibinin kişisel durumunun da dikkate alınacağı⁴⁷, başvurular hakkında yapılan incelemelerde başvurunun zulüm iddiasına ilişkin beyanlarının doğruluğunun tespit edilebilmesi ve değerlendirmelerin adil olabilmesi için başvurunun menşe ülkesiyle ilgili UNHCR veya diğer kuruluşların kaynaklarından güncel bilgilerin toplanacağı ve bu kaynaklar ışığında karar verileceği⁴⁸ belirtilmiştir. Başvurucu hakkında verilen kararın nihai olarak başvurucuya, yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edileceği, başvurunun avukatı yoksa kararın sonucu, itiraz usulleri ve itiraz süresi hakkında bilgi verileceğine⁴⁹ hükmedilmiştir.

Bu durumda Türkiye'ye sığınmış bir sığınmacının hangi statü içinde değerlendirileceği konusu sığınmacının, menşe ülkesinde yaşadığı zulüm iddiasına ilişkin olarak değerlendirilebilir. Sığınmacının başvurusu sırasında beyanlarını araştırmakla yükümlü olan Göç idaresi İl Müdürlüğü yetkilisi, kişinin etnik kimliği, dini inancı, milliyeti, siyasi görüşü ya da bir toplumsal gruba mensup olması nedeniyle mi yoksa savaş gibi genelleşmiş şiddet olayları nedeniyle mi geldiğini değerlendirerek statü tanımaya veya tanımamaya karar verebilir. Eğer sığınmacının sunduğu iddialar beş nedene dayanıyorsa ve idare beyanları haklı bulduysa vereceği olumlu karar neticesinde sığınmacıya mülteci ya da şartlı mülteci statüsü⁵⁰ verebilir. Ancak idare başvuru hakkında yaptığı değerlendirme neticesinde başvurunun savaş, çatışma gibi genelleşmiş şiddet ortamından kaynaklanan zulüm iddiasına sahip olduğuna yönelik olumlu bir karar verirse

⁴⁶YUKK M.78 ve YUKK Uygulama Yönetmeliği M.92

⁴⁷YUKK M.78/3

⁴⁸YUKK M.93

⁴⁹YUKK M.78/6 ve YUKK Uygulama Yönetmeliği M.92/5

⁵⁰Bu durumda sığınmacının Avrupa Konseyi üyesi ülkelerden mi yoksa Avrupa dışından gelen bir sığınmacı olduğuna bakmak gerekir.

sığınmacıya ikincil koruma statüsü tanıyacaktır. Başvurucu hakkında verilen karar eğer olumluysa sığınmacıya statü sahibi kimlik belgesi düzenlenecektir⁵¹.

Başvurucu hakkında yapılan değerlendirme sonrasında verilen karar olumsuzsa başvurucuya idari itiraz (belirtilen süre içerisinde Göç İdaresi Başkanlığı bünyesinde bulunan Uluslararası Değerlendirme Komisyonu'na gerçekleştirilir)⁵² ya da yargısal itirazda (belirtilen süre içerisinde İdare Mahkemesi'ne başvurulur)⁵³ bulunması hakkı tanınır ve adli yardım avukatlık hizmetlerinden yararlanmasına⁵⁴ imkan tanınır. Mevzuat hükümleri gereği sığınmacı hakkında verilen olumsuz karara karşı idari itiraz veya yargı yolunu kullanmış olan sığınmacıların itiraz sonuçlanıncaya kadar ülkede kalışına izin verilir⁵⁵. Dolayısıyla sığınma başvurusunu resmi makamlara gerçekleştirmiş ancak yapılan değerlendirme neticesinde başvurusu hakkında olumsuz karar verilen sığınmacılar karar idari itiraz veya yargı yolunda kesinleşinceye kadar sınır dışı edilemezler.

Mevzuata göre yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı valiliklerce alınabilir ve sığınmacılara ya da yasal temsilcilerine itiraz usulleri hakkında bilgi verilerek tebliğ edilir⁵⁶. Kanunun ilgili hükümlerine göre kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığını tehlikeye düşürenler, sahte bilgi, belge kullandığı tespit edilenler, terör bağlantısı olan kişiler, çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilenler, sığınmaya ilişkin işlemler neticesinde hakkında nihai olumsuz karar verilenler gibi bir dizi nedenle⁵⁷ kolluk güçleri tarafından yakalanan kişiler hakkında sınır dışı kararı verilmektedir. Bu şüpheler doğrultusunda kolluk tarafından yakalanan kişiler hakkında karar vermek üzere önce valiliklere bildirimde bulunulması ve maksimum 48 saat içinde haklarında karar verilmesi gerekmektedir⁵⁸. Bahsi geçen şüpheler nedeniyle sınır dışı etme kararı alınanlardan kaçma ve kaybolma riski bulunanlar veya Türkiye'ye yasal giriş, çıkış izinlerini ihlal

⁵¹YUKK Uygulama Yönetmeliği M.93

⁵²YUKK M.80/a

⁵³YUKK M.80/ç

⁵⁴YUKK M.81

⁵⁵YUKK M.80/e ve YUKK Uygulama Yönetmeliği M.95

⁵⁶YUKK M.52

⁵⁷Hakkında sınır dışı etme kararı alınacakların tam listesi için bkz. YUKK M.54

⁵⁸YUKK. M.57

edenler, sahte belge kullananlar ya da kamu güvenliğine tehdit oluşturanlar gibi bir dizi gerekçe⁵⁹ ile sığınmacıların idari gözetime alınabileceğine hükmedilmiştir.

İlgili kanunda hakkında idari gözetim kararı alınan yabancıların Geri Gönderme Merkezlerinde tutulması gerektiği⁶⁰ ve Geri Gönderme Merkezleri'ne alınan sığınmacıların idari gözetimde tutulmalarının maksimum 6+6 ay olabileceği, idari gözetim kararına yargısal itirazda bulunulabileceği⁶¹ belirtilmiştir.

Ayrıca Geri Gönderme Merkezleri'nde acil ve temel sağlık hizmetlerinin ücretsiz olduğuna, telefon hakkına erişme imkanının tanındığına, yakını, avukatı, konsolosluk temsilcisi ya da UNHCR temsilcisiyle görüşme olanağının sağlandığına ve ilgili sivil toplum kuruluşlarının bakanlıktan aldığı izinle merkeze girmesine izin verildiğine ilişkin birtakım haklar tanınmıştır⁶².

İdari gözetimde tutulanlar bakımından idarenin her ay idari gözetimin devamında gereklilik görüp görmediğine ilişkin değerlendirme yapması gerektiği, bu değerlendirme sonucunda yabancıların idari gözetim yerine idari gözetime alternatif yükümlülüğe de tabi kılınabileceği⁶³ belirtilmiştir. Hakkında sınır dışı kararı alınmış olan ve idari gözetim uygulamak yerine alternatif tedbir verilenler hakkında uygulanacak tedbirin yirmi dört ayı geçmeyeceği⁶⁴, alternatif tedbire uymayan sığınmacının ise tekrar idari gözetime alınacağı⁶⁵ hüküm altına alınmıştır.

İdari gözetime alternatif yükümlülüklerle ilişkin çıkarılan yönetmeliğin ilgili maddesinde hakkında sınır dışı etme kararı alınanların Geri Gönderme Merkezleri'nde tutulması yerine, özgürlüğünü kısıtlamayacak ya da daha az kısıtlayacak biçimde uygulanan idari tedbir olarak alternatif tedbir (http-41) tanımlanmıştır. Bu değerlendirme sonucunda yabancıların idari gözetim yerine idari gözetime alternatif yükümlülüğe de tabi

⁵⁹Yukarıda ayrıntılı olarak açıklandığı üzere, ulusal mevzuat -Cenevre Sözleşmesiyle uyumlu biçimde M.65/4'te makul süre içinde uluslararası koruma başvurusunda bulunanlar için yasa dışı girişlerinin veya kalışlarının geçerli nedenlerini açıklamak kaydıyla cezai işlem uygulanmayacağına hükmetmiştir. Ayrıca YUKK M.54'te yasal giriş veya yasal çıkış kurallarını ihlal edenler hakkında sınır dışı etme kararı alınacağını belirtilmiştir. Bu durumda M.65/4'te belirtilen makul sürenin belirsiz bırakılmış olması ve uluslararası koruma başvurusunda bulun(a)mamış olanlar hakkında oluşabilecek hak kayıplarından söz edilmektedir (Saylak, 2021).

⁶⁰YUKK M.58

⁶¹YUKK M.57

⁶²YUKK M.59

⁶³YUKK M.57/2

⁶⁴İdari Gözetime Alternatif Yükümlülüklerle İlişkin Yönetmelik M.20

⁶⁵İdari Gözetime Alternatif Yükümlülüklerle İlişkin Yönetmelik M.21

kılınabileceği⁶⁶ belirtilmiştir. Buna göre kişiler sınır dışı edilinceye kadar idarenin belirlediği adreste oturma, idarenin belirlediği şehirdeki idare temsilcisine imza atma, kamu yararına hizmetlerde gönüllülük yapma veya menşe ülkeye gönüllü olarak geri dönme gibi alternatiflere⁶⁷ tabi tutulabilirler.

Öte yandan mevzuat, sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar, ciddi sağlık sorunları olanlar ya da tedavisi tamamlanıncaya kadar psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurları, insan ticareti mağdurları hakkında sınır dışı kararı alınamayacağına⁶⁸ hükmetmiştir.

2.2.2. Uluslararası Koruma Uygulamasında Aksaklıklar ve Riskler

Türkiye topraklarına ulaşmış sığınmacı ve mülteciler için hukuki statü ve gelecekleri konusunda temel unsur belirsizliktir (İkizoğlu Erensü, 2019; Biner ve Biner, 2019; Kılınç, 2020; Saylak, 2021) ki bunun, en büyük nedeni belirsiz biçimde bekleme, ulusal göç hukuku konusunda sığınmacıların bilgi eksiklikleri ya da bu yönde bilgilendirilmemeleri ve yukarıda ayrıntılı olarak açıklandığı üzere, kanunda geçen coğrafi sınırlamanın (Kirişçi, 1991) sığınmacıların yasal statüsünde değişkenlik yaratmasıdır (Biehl, 2015).

Bu belirsizliğin uygulamada karşılaşılan ilk alanı uluslararası koruma başvurulardır (Karadağ, 2021). Ulusal mevzuatta ülkesinde zulüm iddiası olan herkesin il valiliklerine bizzat başvuru yapması gerektiği garanti edilmesine karşın, sığınmacılar kayıt engelleriyle karşılaşmaktadırlar. Bunun nedenlerinden ilkinin bazı İl Göç İdaresi Müdürlüklerinde, uluslararası koruma başvurusu için uzun bekleme süreleri ve birikmiş iş yükü olduğu söylenmektedir (http-42). Buna göre sığınmacılar uluslararası koruma başvurusu yapmak üzere bizzat talepte bulunmalarına karşın, çoğunlukla sözlü olarak başka bir tarihte ve başka bir şehirde başvuru yapmaları yönünde telkin edilmektedirler.

Öte yandan ulusal mevzuatta, kayıt görevlilerinin alanında yetkin, mülteci hukuku alanında eğitim almış kişiler olması gerektiği garanti altına alınmasına karşın, başvuru sırasında sığınmacıların alanında uzman kişiye ulaşamaması, hatta zaman zaman güvenlik görevlisi kişilerce bilgilendirme yapılmaya çalışılıp başvurusunun alınmadığı,

⁶⁶YUKK M.57/2

⁶⁷YUKK M.57/A

⁶⁸YUKK M.55

başvuru sırasında tercüman bulmanın çok zor olduğu, bu sorunlar aşılabilse dahi zulüm iddialarını kanıtlar nitelikteki belgelerin sığınmacı tarafından kayıt aşamasında idareye sunulmasına rağmen ilgili belgelerin yeterince incelenmemesi gibi problemler de kayıt konusundaki başlıca sorunlar olmaya devam etmiştir (http-43).

Uydu il sistemine göre, Göç İdaresi Başkanlığı tarafından bazı şehirler sığınmacı ve mülteciler için kayda açık veya kayda kapalı olarak zaman zaman düzenlenmektedirler. 2021 verilerine göre uydu il sayısı altmış ikidir ancak yetkili idare tarafından hangi şehrin kayda açık veya kapalı olduğu bilgisinin verilmemesi ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir. (http-44). Uydu kentlerin güncel olarak kayda açık veya kapalı olması yönünde herhangi bir resmi açıklama olmadığı için (Sarı ve Dinçer, 2017), sığınmacıların uluslararası koruma başvurusu yapmak üzere valiliklere başvurduklarında uydu ilin kapalı olduğu yönünde yanıt aldıkları ve bunun da defacto olarak uluslararası koruma başvurusunun önünün kapanmasına neden olduğu söylenmektedir, özellikle Afganistan uyruklu sığınmacıların başvuru aşamasında bu yönde bir tutuma maruz kaldıkları belirtilmekte ve bu durum Taliban'ın Ağustos 2021 yılında iktidarı ele geçirmesi sonrasında yaşanan hak ihlalleri ve ayırım gözetmeyen şiddet olayları nedeniyle sığınma aramak zorunda kalan Afganistan menşeli sığınmacılardan kaynaklanacak bir göç akışı endişesine dayandırılmaktadır (http-45) .

Öte yandan uydu il sistemindeki kayda açık olan illerin çoğunlukla sığınmacıların ulaşabilecekleri sosyal dayanışma ağlarından ve topluluk desteğinden mahrum olacakları, gündelik hayatlarında ırkçılık ve şiddet ile karşılaşma ihtimallerinin daha yüksek olduğu kentlerde (Dinçer, 2018) uzun yıllar beklemek ve bilfiil olarak yaşamak durumunda (ikamet ilinde uymaları gereken çok ciddi yükümlülükler olduğu belirtilmişti) olmalarından dolayı uluslararası koruma başvurusu sonrasında yönlendirilecekleri kentlere gitme yönünde çekinceye sahip olabildikleri (Kılınç, 2020) ifade edilmektedir.

Türkiye'deki göç sisteminde kısıtlayıcı bir uygulama olan uydu il sisteminin, mültecilerin kayıtlı bulundukları illerde temel haklarına erişim imkanı sağlamanın yanında o ilden herhangi bir gerekçe ile geçici süreliğine çıkılmak istense dahi seyahat iznine tabi tutulduğu usul başlığı altında belirtilmişti ki bu da seyahat özgürlüğünün katı bir biçimde kontrole tabi tutulduğunu ortaya koymaktadır. (Sarı ve Dinçer, 2017).

Mayıs 2022 tarihinde İçişleri Bakanlığınca “gettolaşmanın önüne geçmek” üzere mahallelerde toplam nüfusun dörtte birinden daha fazla yabancı uyruklu kişinin

yaşamaması için mahalle kapatma/seyreltme projesinin uygulanacağına ilişkin yapılan açıklama ve İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan duyuru neticesinde de toplam 1169 yerleşim yeri geçici koruma, uluslararası koruma veya ikamet türleri dahil olmak üzere statüsü fark etmeksizin yabancılara kapatılmıştır. Bu uygulama halihazırda sığınma başvurusunda bulunma konusunda sorun yaşayan sığınmacıların sorunlarını derinleştirmiştir (http-46).

Usul başlığı altında ayrıntısına yer verilmiş olduğu üzere uydu kent olmayan kentlerde yapılan uluslararası koruma başvuruları sonrasında sığınmacılar uydu kente sevk işleminin gerçekleştirileceği hükmüne yer verilmiş olsa da yetkili idareler bu sevk işlemini resmi bir belgeyle yapmamaktadırlar ve bu da sığınmacının bulunduğu ikamet ilinden başvuru yapmak üzere bir başka ile giderken polis kontrolünde resmi belge sunamadığı için düzensiz durumda yakalanmasına ve idari gözetime alınıp sınır dışı edilme riskiyle karşı karşıya kalması anlamına gelmektedir (http-47). Ayrıca ulusal mevzuata göre kayıt başvurusunda bulun(a)mamış sığınmacıların temel haklarına erişimi mümkün değildir ve düzensiz kalışları nedeniyle sınır dışı edilmeye açık bir pozisyona düşmeleri doğrudan geri göndermeme ilkesine aykırı oluşabilecek yasal koşullara neden olabilmektedir (Biehl, 2015).

Taliban'ın Ağustos 2021 tarihinde iktidarı ele geçirmesi sonrasında GİB yaptığı açıklamayla, güvenilir bir menşe ülke raporu olmadığı için Afganistan'a sınır dışı etmeleri durdurduğunu açıklamış olmasına karşın Ocak 2022 tarihinde Afganistan'a sınır dışı etme işlemlerini tekrar aktive ettiğini duyurmuştur (http-48). Zulüm iddialarını yetkili idareye anlatarak uluslararası koruma başvurusu yapması gereken sığınmacıların yukarıda açıklanan nedenlerle idari gözetime alınma endişesi duymalarının da başvuru yapmaktan imtina ettiklerini düşündürmektedir (Kılınç, 2020). 2021 yılı itibarıyla 120.000'inin düzensiz durumda olduğu 300.000 Afganistan uyruklu sığınmacı ikamet etmektedir (http-49). Ancak bu sayı kişilerin düzensiz durumda olmasından dolayı ve resmi makamlar tarafından açıklama yapılmadığı için net sayıyı yansıtmıyor olabileceği belirtilmektedir.

Afganistan'da kadın ve kız çocuklarının eğitim hakları dahil temel haklarına getirilen sınırlamalar, eski güvenlik gücü personelleri ve yabancı şirketler, sivil toplum kuruluşları ve NATO gibi uluslararası oluşumlarda çalışmış Afganistanlıların Taliban güçlerince maruz bırakıldıkları işkence ve yaşam hakkı ihlalleri, kadın sünneti, uzuv kesme gibi şeriat kanuna dayandırılan uygulamalar, kuraklık, mali krizler ve gıda güvenliğinin yarattığı ciddi riskler nedeniyle Afganistanlı sığınmacılar menşe ülkelerinde

ciddi zulüm riski altındadırlar (http-50, http-51, http-52). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne göre toplu sınır dışı fiili olarak değerlendirilen geri itme'ye (http-53) maruz kalan Afganistan menşeli sığınmacılar hem Türkiye devleti tarafından İran'a hem de İran ve Yunanistan devletleri tarafından Türkiye'ye geri itilerek (http-54) ne yazık ki sözleşmeye imzacı olan birçok devletin sözleşmeyi ihlal etme özneleri olmaya devam etmektedirler. Ayrıca ne yazık ki geri itme sürecinde sığınmacıların kişilerin çırılçıplak soyularak kıyafetlerine ve pasaportlarına el konulduğu, darp edildiği ve bazılarının donarak ya da ateşli silahla vurulması sonucunda hayatlarını kaybettiği belirtilmektedir (http-55).

Bu elbette ki ülkelerin sığınmacı karşıtı politikalarıyla ve göç akışının yöneldiği kıta Avrupasının göçü komşu ülkelere dışsallaştırma (Boswell, 2003: 622) uygulamalarıyla ilişkilidir. Buna göre Avrupa Birliği ülkeleri sınırlarına yönelen göç akışının engellenmesi konusunda yetersizlikleri nedeniyle, ilk olarak AB katılım süreçlerinde olan üye ülkelerin ciddi sınır kontrolleri yapmaları ve iltica politikalarını ulusal mevzuatlarında yer vermeleri yönünde teşvik etmekte, ikinci olarak düzensiz olarak Avrupa ülkelerinde bulunan sığınmacıların üçüncü ülkelere geri kabulüne olanaklar veren politikaların devreye sokulmasıyla mümkün olabilmektedir. Türkiye devleti ile Avrupa Birliği arasında imzalanan geri kabul anlaşması da elbetteki bu bakışla değerlendirilmeli ve nihayetinde Türkiye Avrupa Birliği'nin sınırlarını korumak bakımından bir tampon işlevi görmeye başlamıştır (Sarı ve Dinçer, 2017). Elbette ki bu durum göç akışının yöneldiği Avrupa'nın sınır komşusu olan Türkiye'nin AB'nin çöp sahası olma (Kirisçi, 2004) korkusuyla birleştiğinde insan hakları ihlallerine varıncaya kadar göç yönetim stratejisine etki etmektedir (Biehl, 2009). Öyle ki mülteci statüsünü belirlemek için uygulanan ayrıntılı yasal ve kurumsal mekanizmalar, Türkiye devletinin güvenlik endişeleriyle gerekçelendirilen kısıtlayıcı sığınma politikalarıyla birleştiğinde, oldukça belirsiz bir çıkmaz yaratır (Biehl, 2015).

GİB 2023 Mayıs ayı itibariyle yoğunluklu olarak Afganistan, Filistin ve Türkmenistan olmak üzere 47.396 kişi Türkiye sınırları içerisinde düzensiz olarak (http-56), 2023 Nisan ayı itibariyle 7.441 kişininse Türkiye sınırlarını deniz yoluyla geçmeye çalışırken (http-57) yakalandıklarını açıklamıştır. Yine aynı istatistikte belirtildiği üzere, 2020 yılında toplam 285.027 kişi düzensiz şekilde yakalandığı, Aralık 2022 tarihinde 119.817 düzensiz göçmenin sınır dışı edildiği belirtilmiştir (http-58). Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yapılan bir başka açıklamadaysa 2023 Ocak ayının ilk yirmi dokuz

gününde 8.571 düzensiz göçmenin sınır dışı edildiği ve aynı açıklamada sınır dışı işlemine ilişkin bu yüksek rakamlar “seri ve etkili işleyen sınır dışı mekanizması” ile ilişkilendirilmiştir (http-59). Bu durum sınır dışı edilen düzensiz göçmenlerin sınır dışı edilecekleri menşe ülkelerde zulüm görüp görmeyecekleri konusunun araştırılıp araştırılmadığı, sığınmacıların bu yönde zulüm iddiası varsa uluslararası koruma başvurularının alınıp alınmadığı, uluslararası koruma başvurusu yapma niyetinde olan ancak çeşitli nedenlerle bu başvuruyu yapamamış olanların nasıl bir usulsüzlüğe maruz kaldığı ve nihayetinde ulusal ve uluslararası anlaşmalarla taahhüt edilmiş geri gönderme yasağını çiğneyecek şekilde sınır dışı edilip edilmedikleri ciddi endişelerdir (Kılınç, 2020).

Öte yandan IOM’ın üç aylık Göçmenlerin Durumuna Genel Bakış raporuna göre, Türkiye’de güncel olarak yirmi ilde⁶⁹ Geri Gönderme Merkezi olduğu ve bu merkezlerin toplam kapasitesinin 20.540 olduğu belirtilmektedir. Yakalanan düzensiz kişiler hakkında sınır dışı etme kararı alınacağı ve Geri Gönderme Merkezleri’ne sevk işlemlerinin yapılacağı hükmüne yer verilen YUKK çerçevesinde, yakalanan bu kişilerin idari gözetime alınmak üzere Geri Gönderme Merkezlerine götürüleceği, sınır dışı edilebileceği ya da sınır dışı edilinceye kadar alternatif yükümlülük ile salıverileceği bilinmektedir. Bu durumda Geri Gönderme Merkezleri’nin toplam kapasitesinin 2022 yılında sınır dışı edilmiş kişilerin neredeyse altı katı olduğu gerçeği düzensiz kişilerin hangi koşullarda bu merkezlerde tutulduğuna ilişkin ciddi soru işaretleri yaratmaktadır. Çok sayıda rapor Geri Gönderme Merkezleri’ndeki koşulların ulusal ve uluslararası mevzuatta yer verilen garantileri tesis edemediğini, avukata erişim gibi haklara erişimlerin ciddi şekilde kısıtladığını, sığınma prosedürlerine erişemediklerini (http-60), asgari temizlik ve sağlık koşullarının sağlanamadığını, işkenceye varıncaya kadar (http-61) kötü muamele uygulandığını (http-62), zorla gönüllü geri dönüş formu imzalatıldığını, ancak birçok sığınmacının aslen dönüşe gönüllü olmadıklarını ve mültecilik iddiasında olduklarını (http-63) ortaya koymaktadır.

Ulusal mevzuatta sınır dışı kararı alınabileceği belirtilen bir diğer grup kamu düzeni, kamu güvenliği ya da kamu sağlığına tehdit oluşturanlardır⁷⁰. İlgili kanun

⁶⁹Bu iller Adana, Ağrı, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir , Bursa, Çanakkale, Çankırı, Edirne, Erzurum, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Kütahya, Malatya, Muğla, Niğde, Şanlıurfa, Van ve Iğdır’dır.

⁷⁰YUKK M.54-d

uluslararası koruma işlemlerinin her aşamasında bu kişiler hakkında sınır dışı kararının alınabileceğine⁷¹ hükmetmiştir ki bu da kişilerin yasal statüsüne bakılmaksızın sınır dışı edilebileceği anlamına gelmektedir. Ancak bu durum ciddi hak ihlallerine neden olmaktadır çünkü bahsi geçen kamu güvenliği, kamu sağlığı ve kamu düzenine tehdit oluşturacak fiiller açıkça belirtilmemiştir ve hakkında herhangi bir konuda adli bir soruşturma yürütülen kişinin, henüz yargılamanın sonuna gelinmemiş, dolayısıyla üzerine atılı suç konusunda kesin bir hükme varılmamış olsa dahi Göç İdaresi yetkilileri tarafından idari gözetime alınarak hakkında sınır dışı kararı verilebilmesine neden olmaktadır (Kılınç, 2020). Bu durum hakkında bir soruşturma yürütülen kişi hakkında kesinleşmiş bir hüküm olmamasına karşın sınır dışı kararı alınabilmesi, yasal statüsü ne olursa iptal edilebilmesi Anayasa'nın taahhüt ettiği masumiyet karinesini zedelemektedir (Karadağ, 2021). Çünkü Anayasa Mahkemesi "Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz." hükmünü⁷² garanti altına almış ve hatta savaş, seferberlik veya olağanüstü hâllerde dahi sınırlandıramayan mutlak bir temel hak olarak anmıştır⁷³. Ancak ne yazık ki uygulamada hakkında nihai yargısal karara varılmamış olsa dahi kamu güvenliğini tehlikeye düşürdüğü iddiasıyla sığınmacılar hakkında sınır dışı kararı verilebilmekte, geri göndermeme ilkesine tamamen aykırı biçimde zulüm göreceği ülkelere sınır dışı edilmektedirler.

Ulusal mevzuatta yer verildiği üzere, Türkiye'deki göçmenlerin ya da sığınmacıların çalışma izni alma yükümlülükleri işverenlere bırakılmıştır ve çalışma izni alınmadığı halde çalıştığı tespit edilen yabancılar hakkında sınır dışı kararı alınır⁷⁴. Çalışma izni çıkartmak için işverenin belli bir miktar harç ödemesi yapması ve çalışma izni çıkardığı işçiye asgari ücret ödemesi ve sigorta ödemesi yapmak zorunda olduğu⁷⁵ anlamına gelir ki bu çalışma izni bir yıllık olarak düzenlenir ve her yıl yenilenmesi gerekir. Bu maddi külfete ve prosedüre girmek istemeyen birçok işveren⁷⁶ düşük ücretlere, güvencesiz biçimde yabancı işçileri çalıştırmaktadırlar (Coşkun, Sarılioğlu ve Dinçer, 2020). Bu durum bu durum menşe ülkesinde zulüm görme iddiası olan bir

⁷¹YUKK M.54/2

⁷²Anayasa M.38

⁷³Anayasa Mahkemesi Başkanı Zühtü Arslan'ın 8 Kasım 2021 tarihli konuşmasında yer almıştır (http-64).

⁷⁴YUKK M.54-ğ

⁷⁵Uluslararası İşgücü Kanunu Uygulama Yönetmeliği M.15-16-17

⁷⁶Yabancıların Çalıştırılması Hakkında Kanun M.21'e göre çalışma izinsiz işçi çalıştırdığı tespit edilen işveren ve işveren vekillerine para cezası uygulanır.

sığınmacının hem güvencesiz çalışmasına hem de çalışma izinsiz çalıştığı tespit edildiği durumda sınır dışı edilmesi riski içine sokması nedeniyle onu tekraren olumsuz olarak etkiler (Karadağ, 2021). Düzensiz durumda kaldığı ya da çalışma izinsiz çalıştığı için işyerinde herhangi bir haksızlığa uğrayan, iş kazasına maruz kalan, ücret ödemesini alamayan veya uğradığı cinsel şiddeti bile yargı makamlarına taşıyamayan sığınmacıların bu sürece boyun eğmesi anlamına gelmektedir (Coşkun, 2017).

Öte yandan sığınmacıların statülerini belirleyecek olan mülakatların yasal mevzuatta belirlenen usullerde uygulanmasına ilişkin de ciddi sorunlar bulunmaktadır. mültecilerin iddialarının doğrulanması için başvurulması gereken menşe ülke raporlarına riayet edilmemesi, mülakat yapan görevlilerin gerekli yeterlilikte olmaması hatta zaman zaman bu görüşmeyi tercüman veya alan dışından memurların yapması, mülakatta uyulması gereken usul kurallarına uyulmayarak mülakat gerçekleştirilen odaların sığınmacının verdiği bilgilerin gizliliğini koruyacak biçimde yapılandırılmaması nedeniyle sığınmacıların veri gizliliği endişesi nedeniyle zulüm iddialarını detaylıca anlatma imkanlarının elinden alınması, mülakatta görev alacak tercümanların yeterli sayıda olmaması veya tercümanların yeterliliklerinin ilgili işi yerine getirecek düzeyde olmaması, mülakatın ses ve görüntü kaydı ile kayıt altına alınması gerekirken bu uygulamaya riayet edilmemesi, mülakatın sonunda başvurucuya verilmesi gereken mülakat raporunun verilmemesi, mültecilerin iddialarının doğrulanması ve adil bir karar verilebilmesi için değerlendirme sürecinde başvurulması gereken menşe ülke raporlarına riayet edilmemesi, mülakatın ret kararıyla sonuçlandırılması sonrasında yapılan idari ya da yargısal itirazın sonuçlanıncaya kadar aktive edilmesi gereken başvuru sahibi kimlik belgelerinin aktive edilmemesi ve bu sebeple başvurucuların temel haklarına erişememesi ya da düzensiz duruma düştükleri için idari gözetime alınıp sınır dışı edilme riski içine girmeleri gibi bir dizi soruna işaret edilmektedir (http-65).

2.2.3. Sığınma Sistemindeki Statü Belirleme Görüşmelerinin Bir Siyasal Felsefe Okuması

Mülteci statüsü belirleme mülakatları yalnızca usul eksiklikleri nedeniyle değil, işin doğası gereği de sığınmacının zulüm hikayesinin ortaya çıkarılması bakımından zorluklar ve çelişkiler de içermektedir (Kirmayer, 2003; Beneduce, 2015; Biehl, 2015). Bir yanda sosyal veya ekonomik statüye sahip oldukları o bildikleri ülkede, ani biçimde kendilik algılarını (Kohut, 1977) biçimlendirmelerine yardımcı olan yakınlarını, statülerini, gelecek tasavvurlarını kaybeden sığınmacılar, bütün bu kaybın müsebbibi olan zulüm

deneyimlerini, daha önce hiç görmedikleri, tanımadıkları ve yetkili oldukları söylenen kişilere anlatmak ve sınır dışı edilmemek için mülteci statüsü almak durumundadır. Bilindiği üzere bu deneyimleri yalnızca anlatmak yeterli olmayacak, sığınmacıların erişmek istedikleri statüyü kazanmak için anlatımlarının tutarlı ve inandırıcı bulunması gerekecektir ki bunun sağlanabilmesi için yetkili idarenin, bu iddiaların doğruluğunu araştırması ve bu araştırma sonucunda karara varması beklenmektedir. Dolayısıyla sığınmacılar menşe ülkelerinde yaşadıkları zulüm öyküsünü yetkiliye anlatmak ve yetkilinin kendi anlatımlarını değerlendirdiği, anlatımlarının menşe ülkeye dair doğru bilgileri yansıtıp yansıtmadığının araştırıldığı ve takiben kararın kendisine açıklandığı bir sürecin öznelidir. Nihai olarak göç sistemi sığınmacının beyanlarının yazı diline dönüştürülerek, resmi bir belge formatına getirildiği ve bu beyanların menşe ülkelerde yaşanmakta olunan zulüm risklerinin neye dayandığını ortaya koyan araştırma dokümanlarıyla tutarlılık bakımından karşılaştırıldığı ve bunun sonucunda sığınmacı hakkında karar verildiği rasyonel bir süreçtir.

Ancak birçok araştırmacıya göre son zamanlarda yetkililer sığınmacıların başvurularına karar vermekte çok zorlandıklarını dile getirmekteledir ve karar verebilmek için özellikle insani yardım çalışanları, avukatlar, iltica komisyonları ya da mahkemeler sığınmacının iddialarıyla ilgili uzman görüşüne başvurma talebini artırmaktadırlar (Rousseau ve diğerleri 2002; Rousseau ve Foxen 2005; Bohmer ve Shuman 2007; Souter 2011). Örneğin İşkence ve Diğer Zalimane İnsanlık Dışı Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi İçin El Kılavuzu, bilinen adıyla İstanbul Protokolü 'nde açıkça belirtildiği gibi, sığınmacının iddialarının birtakım güvenilirlik testlerinden geçmesi ve sığınma hakkına olanak tanıyacak yanlış beyanların gerçek deneyimlerden ayıklanması ve buna hizmet edecek değerlendire sorularının sorulması gerekmektedir (<http://66>).

Dolayısıyla uluslararası göç sistemi sürekli olarak sığınmacının beyanlarının test edildiği bir rasyonalize etme sürecini dayatır. Ancak bu rasyonalizasyon sürecine sığınmacının ne kadar eşlik edebildiği bir soru işaretidir çünkü kötü muamele veya işkence görmüş kişiler için yaşanan travmatik deneyimin dünyaya olan güvenin çarpıcı biçimde sarsıldığı, gerçek bir psikolojik kıyamet (Amery, 1980: 28) olduğu gerçeği göz ardı edilemez. Yakınındaki kimilerinin hayatına mal olmuş bir savaş, çatışma ya da zulüm deneyiminden kendisini güç bela uzaklaştırabilmiş ve bu yolda her şeyini kaybetmiş bir sığınmacı için olumsuz deneyimlerin, bilmediği bir ülkede, bilmediği dilde kendisini

anlamasına son derece ihtiyacı olan ve dil bariyerini aşmak için çoğunlukla tercüman aracılığıyla görüştüğü yetkiliye anlattığı duygu yüklü deneyimler, bu bakımdan rasyonaliteden çok uzaktır. Sığınmacının başından geçen zulüm iddiasını anlatımı çoğunlukla travmatik bir sürecin dile dökümü olduğu için yetkili tarafından duyulmak istenen anlatı biçimine çok uzaktır, hatta çoğunlukla bu ifade biçimleri “insan haklarının bürokratik dilbilgisine meydan okuyan ve bunun da onları “inanılmazlık” yargılarına karşı daha savunmasız hale getiren “rüya gibi” bir dil” (Beneduce, 2015: 552) olarak anlaşılan dezavantajlı konuma sürüklemektedir.

Mülteci statüsü belirleme görüşmesi yapma görevi verilmiş olan görüşmeci bu anlatıların doğruluğunu test etmekle görevli olduğundan görüşmenin neticesinde ortaya çıkan beyanlarda tutarlı bir anlatı üretme sorumluluğu hisseder ki bu durum görüşmecinin sığınmacıyla yaptığı görüşmeyi polis sorgulamasına dönüştürür (Kirmayer, 2003). Bu yönüyle zulüm gördüğü ülkeye geri gönderilmemek için korunmasına muhtaç olduğu ülkede, geleceğini belirleyecek olan bu görüşmede, sığınmacının oldukça stresli olması kaçınılmaz olabilmekte, bu durum da görüşmede anlamlı bir anlatının önünü daha da tıkayabilmektedir.

Zulme veya kötü muameleye maruz kalmış sığınmacılar için bu deneyimin haklı ve inandırıcı bulunması için gerekli olan mantıksal zeminde anlatma zorluğunun yanında hissedilen bu strese, sığınmacı ve değerlendirmeyi yapan görüşmeci arasındaki kültürel farklar da eklendiğinde hikayenin doğruluğunun belirlenmesindeki zorluk giderek artmaktadır (Biehl, 2015). Bu yönüyle statü belirleme görüşmesinde sığınmacının beyanlarının doğruluğunu test eden görüşmecinin etnosantrik bir bakışla değerlendirme yapıyor olma ihtimali gerçek bir risktir (Shuman ve Bohmer, 2004). ABD’deki sığınma başvurusu davaları özelinde yaptıkları araştırmalarında Shuman ve Bohmer (2004), zulüm deneyimini anlatan sığınmacının, içinde büyüdüğü kültürün kodları aracılığıyla bir anlatı şeması kurduğunu, bunun karşısında anlatıda tutarlı ve mantıksal bir örüntü kurabilme görevi olan görüşmecininse içinde bulunduğu rasyonel kültür ve elimine edilmesi epey zor olan etnosantrik bakışın konumlandığını ve bunun durumu daha vahim bir noktaya taşıdığı belirtilmektedir. Öyle ki beyan edilen anlatı travmatik öğeler içermesinin dışında, kültürel nüanslar da içerdiğinden sığınmacı ve görüşmeci için bu anlatının nelerle ilişkili olabileceği konusunda farklı deneyimler ve örüntüler ortaya çıkabilmektedir (Shuman ve Böhmer, 2004). Çünkü savaş, zulüm, orantısız cezalandırma vb. süreçlerden gelen sığınmacıların zulüm deneyimine konu olan menşe ülkedeki

toplumsal koşullar o sığınmacı için çarpıtılmış yaşam koşulları dayattığı için çarpıtılmış yaşam öykülerinin de gerçekçi olma imkanı varken (Blommaert 2009), bambaşka toplumsal koşullardan geçmiş görüşmeci için bu anlatı, gerçeğin saptırılmasından ibaret olarak yorumlanabilmektedir (Biehl, 2015).

Elbette ki bu sürecin sonunda sığınmacılar için mülteci statüsü alma ve güvenli bir ülkede haklarına erişebilme ile statünün reddi kararı sonrasında zulümle karşılaşılacak ülkeye sınır dışı edilme riski içeren iki farklı uç süreç varken, bu değerlendirmeyi yapmak oldukça zordur. Sığınmacının iltica ülkesinde mülteci statüsü alma ya da zulüm gördüğü/görme riski olan ülkeye sınır dışı edilme veya sınır dışı edilme riskiyle her an karşı karşıya olma pozisyonunun öznelere olarak sığınmacılar hakkında yetkili otoritelerce verilen statü kararları, yaşam ve ölüm arasındaki bir tercihe benzer (Amery, 1980). Bunu dayatan koşullara bağımlı kılınan özne -bizim örneğimizde sığınmacılar-Mbembe (2008) için sömürgeci ve köleciliğin arketipidir. Çünkü köle sahibi, kölenin yaşamına ve ölümüne hükmedebilen tek egemenken, devletler, devletleri koruyan yasal ve sınırlar da sığınmacının yaşamı ve ölümüne hükmetmektedir.

Nihai olarak sığınmacı nezdinde ölüm ve yaşam arasında bir sonucu içeren bu statü belirleme değerlendirme sürecinin zorluğu, gerçeği gerçek olmayandan ayırma olasılığının çöktüğü, gerçeğin “karar verilemez” (Deleuze, 1995: 65-66) hale geldiği bir alana işaret etmektedir. Özne hakkında karar verme edimi mutlak olarak hakkında karar verilen özneyi edilgen konuma getirmesi, onun yaşamının ilerleyen safhaları için belirleyici bir hüküm olması itibarıyla onu kategorilendirmeye maruz bırakmakta ve bu yönüyle de şiddet içermektedir⁷⁷ ki bu da o kararı adil olmaktan öte, sadece ve sadece yasal kılabilenmektedir (Derrida, 2010). En nihayetinde verilen karar yasaldir çünkü göç sistemi otoriteleri, sığınmacının anlatısına karşılık, anlatının doğruluğu veya yanlışlığına karar verebilmek için anlatının resmi olanla tutarlı olup olmadığı bakımından bir hiyerarşi ortaya koyup, verdikleri kararı yasaya dayandırmaktadırlar ki bu hiyerarşinin özneyi iktidar karşısında -ve dolayısıyla toplumsal yaşamda- konumlandırması bakımından şiddet içerdiği rahatlıkla söylenebilmektedir (Butler, 1997).

“Öteki”nin yaşamı ve ölümü arasında tercihte bulunma iktidarına sahip otoritenin (Foucault, 2007) bu tabiiyet alanı, yalnızca köle dönemi veya modern öncesi dönemine ait olmaktan öte farklı biçimlerde ve farklı zamanlarda halen devam etmekte, günümüzde

⁷⁷Bu ilişki şiddet başlığı altında daha detaylı olarak açıklanacaktır.

örneğin Foucault sosyolojisinde, bu biyopolitika kavramıyla (Foucault, 1978-1979; Akt. Miller, 2014) aracılığıyla açıklanmaktadır. Artık egemen, zor gücünü öznelere bedenlerine kadar odaklamış ve bedenin inşasını politik çıkarımlar yoluyla siyasallaştırmıştır; nüfus politikalarına yönelik müdahaleler, doğum oranlarına yönelik geliştirilen devlet mekanizmaları, cinsiyet ve aile kurumuna yönelik yapılanmalar devlet ideolojisi ekseninde şekillendirilmektedir. Elbette ki bu yaşamı ve ölümü siyasallaştıran bir iktidar mekanizmasına ve tahakküm ilişkisine işaret etmektedir (Foucault, 2008). Bu yönüyle bahsi geçtiği üzere, sığınmacılar hakkında devlet eliyle verilen hüküm de onların yaşamını ve ölümünü belirlemesi bakımından tabiiyet ilişkisine işaret etmektedir. Sığınmacılar hakkında verilecek kararın onların yaşamı ve ölümü arasında bir seçim olduğuyla ilgili olarak belki de en vurucu tespit Agamben (2013) tarafından yapılmıştır. Agamben (2013) burada kurban etme mefhumunu örneklendirir; kurban edilebilecek bir kutsaliyet barındırmayan ama öldürülmesi durumunda herhangi bir cezai yaptırım doğurmayan öznelere kimler olduğunu sorgular ve Auschwitz'den günümüzün toplama kamplarına kadar devam eden bir süreklilikte iktidarın, hukuk dışında tuttuğu ve öldürülebilen -ama cezai soruşturma gerektirmeyen- özneler yaratabilmesi yetisinin hükmetmeyi sağladığını savunur. Buna göre kamplarda öldüresiye muamelelere maruz kalan, sınır geçişlerinde sınır koruma görevlileri tarafından silahla vurulan, çıplak soyulup geri itilen, şiddetin her türüne maruz bırakan uygulamalar konusunda cezai işlemin tesis edilmediği göç alanında sığınmacılar, Agamben'in (2013) bu kategoriye dahil ettiği “çıplak hayatlar”dır. Benzer şekilde Benhabib de ulus devletlerin göç yönetimi nedeniyle özel bir prekaryalaşmış bir varoluş türü olarak sığınmacıların, çağdaş yaşamda insanca yaşama ulaşamayan metaforlara dönüştüğünü ifade etmiştir (Benhabib, 2020).

Sığınmacı özneyi yasadışı veya yasal olarak tanımlamak bakımından kategorilendirmeye maruz bırakarak psikolojik şiddetin öznesi konumuna getiren bu değerlendirme süreci, kimi araştırmacılara göre, sığınmacıyla görüşme yapan görüşmecilerin de kaybolmuş hissetmesine neden olabilmektedir (Beneduce, 2015). Çünkü nihayetinde ortaya çıkacak sonuç bir başkasının hayatı için önemli bir hükme bağlanmıştır. Bu bakımdan sorumluluk hisseden çalışanların sığınmacıya statü kazandıracak anlamlı ve tutarlı anlatılar oluşturabilmek amacıyla zaman zaman “suç ortaklığı” yaparak, anlatıdaki bazı tutarsız ayrıntıları atlama veya bazı ayrıntılar icat ederek sığınmacıların mülteci statüsü almalarına katkı sağlama yönünde müdahale edebildikleri belirtilmektedir (Beneduce, 2015).

Dolayısıyla göç sisteminin yarattığı belirsizlik ve kategorilendirme sistemleri aracılığıyla ortaya çıkan simgesel şiddetin tarafı yalnızca sığınmacı olmamakta, bu süreçte görevlendirilmiş / yetkilendirilmiş olan görüşmeciler, insani yardım çalışanları, avukatlar da simgesel şiddetin taşıyıcısı olmaktadır. Bu sorunun kaynağını neoliberal devletin hükmündeki bürokratikleşmiş insan hakları perspektifiyle açıklayan Zizek (2009) için insani yaşam koşullarının gerektirdiği tüm haklar ve asgari yaşam koşullarının vatandaş olana tanınması ve aksi durumda kalanlar içinse bürokrasinin prosedürlerinde kaybolmuş bir tanınmayanlar, görülmeyenlerin gerçekliği olduğunu ve bu toplumsal koşullarda hayatta kalabilmek için öznelere yalan söylemek zorunda kaldığı ve bunun tüm sebebinin bürokrasi olduğunu savunmaktadır.

Bu konu Bourdieu'nun devlet ve simgesel sistemleri üzerinden okunduğunda simgesel şiddet ile kavramsallaştırılırken, kimileri içinse “paternalist insancılık”, “bürokratik şiddet” ve “şefkatli baskı” olarak tanımlanabilmektedir (Fassin 2005: 362). Bu düşünceye göre, doğrudan fiziksel şiddetten farklı olarak bu şiddet tanımları insan haklarına ulaşma vaadini sunan ancak bunun için girilen uzun ve yorucu yolda bürokratik engeller ve ağır prosedürlerle birlikte, yaşam ve ölüm arasında bir kararı vermeye yetkin iktidarın otoritesinin, hegemonyasının kabulünü gerekli kılmaktadır.

Sığınmacıya hukuki statü tanıma iktidarına sahip bu otorite, sığınmacıdan bu uzun yolculukta menşe ülkesinde yaşadığı zulmü dolaysız, anlamlı, tutarlı ve inandırıcı anlatmayı zorunlu kılar ve sığınmacıdan hakkında yapılacak olan değerlendirmenin sonuna kadar beyanlarıyla tutarlı bir kimlik sunumu yapması beklenir ki bu, kısaca kimlik performansları olarak ifade edilebilir. (Bohmer ve Shuman, 2007:606) Bu bir kimlik performansıdır çünkü tekrar zulüm görülen menşe ülkeye geri gönderilmemek için bir sığınmacı olarak iltica yasalarınca belirlenmiş mülteci kriterlerini taşıyor olmak gerekir, bu kriterlere uygun olunduğunun kabul edilebilir bir anlatıyla yetkili otoritelere sunulması gerekir. Dolayısıyla göç sistemi ideal bir mülteci tanımı, Agamben'in deyişiyle bir “ideal' kurbanı” tanımlar. (Beneduce, 2015). Örneğin BMMYK'nın hassas grup olan nitelendirdiği engelliler, yaşlılar, tek ebeveynler, refakatsiz çocuklar, LGBTIQ bireyler veya ciddi ölümcül kronik hastaların iltica taleplerinde BMMYK'nın süreci hızlandırmasının veya bazı mülteci dosyalarının kategorik olarak kolay doğrulanabilir mültecilik iddiası içerdiği şeklinde bir intibaya sahip olmasının tam da bu ideal kurban benzetmesine örnek teşkil ettiği kabul edilebilir.

Ayrıca yalnızca BMMYK açısından değil, devletlerin de belli mülteci kotaları ve kriterleri olması sığınmacılar arasında bir ayrım ve kategorilendirmeye işaret etmektedir. İkizoğlu Erensü (2019) Kayseri’deki sığınmacılarla yaptığı araştırmasında sığınma arayan kişilerin uzun yıllar bekleme durumlarının yarattığı süreci anlamlandırmaya yönelik toplumsal ağları üzerinden yaptıkları soruşturmalar sonucunda fark ettikleri bu kota ve kriterlerin sığınmacılar arasında rekabete ve hatta ayrımcılığa neden olduğu, bu kapsamda mültecilik iddialarına şekil verdikleri belirtilmektedir (İkizoğlu Erensü, 2019). Öte yandan özel ihtiyaç kategorisi doğrultusunda statü alma ve üçüncü ülkelere yeniden yerleştirme süreçlerinin, yani BMMYK veya ülke makamlarının bu makbul sığınmacı arayışlarının, hem sığınmacı olarak kabul edilecek ülkenin yerel halkı açısından bir vicdani tatmin yarattığı hem de gelişmiş Batı, geri kalmış üçüncü dünya ülkeleri tasvirinin güçlenmesine neden olduğunu savunulmaktadır (Biehl, 2015).

Göç sisteminin bu sistematikleştirilmiş ve bürokratik yapısına karşın, belirsizlik şiddeti literatürü ideal bir mültecilik, vatansızlık ya da travma tanımı yapılamayacağı gibi (Malkki 1992, 1996; Soğuk 1999), belirsizlik deneyimine maruz kalan sığınmacıların verdikleri tepkilerin de aynı olamayacağı sonucuna varmaktadır (Biner, 2009, Grabska ve Fanjoy, 2015). Belirsizlik şiddeti teorisyenlerine göre, etnik köken, din, sınıf, cinsiyet, jenerasyon, zorla yerinden edilmenin biçimi, sığınma ülkesindeki yerleşim koşulları, daha önceden yaşanan belirsizlik deneyimleri, yerel halkla paylaşılan kültürel/sosyal sermaye, sığınma politikalarındaki farklılıklar, başvuru sürecinin mevcut aşaması gibi değişkenler sığınmacının belirsizlik deneyimini başkalaştırmakta, bu da sığınmacının mültecilik iddiasını anlamlandırma, yorumlama ve anlatma biçimini değiştirmekte, kısacası birbirinden bambaşka anlatı sermayelerine (Beneduce, 2015) neden olmaktadır. Bu da mültecilik iddiasının değerlendirmesinin kolay olmadığını ortaya koymakta ve ortak tanımlar ve stratejiler geliştirmeye şüphe düşürmektedir.

Ayrıca menşe ülkesinde zulme maruz kalmış sığınmacının henüz ülkesinden ayrılmadan bu deneyimleri saklamak zorunda olduğunu çünkü zulmün hedefi olduğunun açık göstergesinin, sığınmacıyı zulme daha da açık hale getirebileceğini akılda tutarak, çoğunlukla uzun soluklu bir plan yapma sürecinden yoksun olan kaçış süreci sonunda sığınmacının varış ülkesinde, menşe ülkesinde gördüğü ve sır gibi saklamak durumunda olduğu zulüm deneyimlerini birden bire ve alenen bir yetkiliye anlatmak durumunda olmasının yaratacağı şok etkisinin bu değerlendirme sürecine ket vurabileceği belirtilmektedir (Turner, 1995). Turner’a göre (1995) yaşanan zulmün kamusal ve resmi

bir anlatıya dönüştüğü o hızlı geçişte bu anlatı, sığınmacı için korku ve tereddüt içeren bir durum yaratabilmektedir.

Belirsizlik şiddeti literatürünün dikkat çektiği bir diğer konu, beyanlarını doğrulaması için mümkün olduğunca belge sunabilmenin avantaj sağladığı göç sisteminde, bu belgeleri sunamayan sığınmacıların kaçınılmaz olarak beyanları konusunda şüpheli hale gelmeleridir (Beneduce, 2015). Her ne kadar göç sisteminde ispat yükü değerlendirmeyi yapan idareyle başvuru sahibine ortak olarak bırakılmış da olsa (http-67; http-68) iddiaların inanırılığını artırması bakımından değerlendirme sürecinde iddiaları kanıtlar nitelikteki dokümanların son derece işlevsel bir etkisi vardır. Dolayısıyla bu durum ciddi suç işleyenler hakkında talep edilen ispat yüküne benzer biçimde bir yönüyle sığınmacılara da bırakılmıştır ancak menşe ülkesinde yaşadığı zulümden kaçmak için girdiği göç sürecinde doküman toplamaya fırsat bulamayan sığınmacılar, bu yükün yarattığı simgesel şiddet altında daha da ezilmektedirler (Beneduce, 2015).

Yukarıda detaylandırılan bütün bu zorluklar nedeniyle, sığınmacıların iddiaları konusunda değerlendirme yapan otoritede oluşması muhtemel olan şüphe, sığınma davalarının reddedilmesinin en önemli nedeni (Kagan, 2002) olarak ifade edilebilmektedir. Çatışmalı deneyimler içeren sığınmacı beyanlarını değerlendirmenin doğası itibariyle zor olduğunu, yetkili idarelerin kabul ettiğine de pek rastlanmamaktadır (Hess, 2012; Norman, 2006). Keza Türkiye örneğinde özellikle bazı illerde Afganistan uyruklu sığınmacılarla yapılan mülakatların birçoğunun olumsuz değerlendirilmesi yönünde genel bir eğilimin gözlemlendiği belirtilmektedir (http-69).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. EGEMENLİK VE ŞİDDET KURAMLARI ÜZERİNE

3.1. Egemenlik ve Tabiiyet İlişkisi Bağlamında Şiddet Olgusu

Egemenlik kavramı rasyonel dünyaya ait olmaktan öte, algılanan gerçeği tayin etme bakımından tarihsel olarak teolojik kavramlarla birlikte de düşünülmüştür. Öyle ki Descartes, 14. yüzyıl devlet kuramında kralın, Tanrıyla özdeşleştirildiğini ve siyasi dünyaya aktarılan bir Tanrı özdeşi olduğunu; benzer şekilde Rousseau da filozofların Tanrı için uygun buldukları her şeyi yapabilme gücüne sahip, her şeye muktedir olan ama yine de kötülük isteyememe nosyonunun “egemen”i / “iktidar”ı tarif etmeye başladığını ve özellikle egemenlik kavramı söz konusu olduğunda teolojik kavramların politize olduğunu savunmuştur (Akt. Carl Schmitt, 2002). Bu bakımdan egemen, tarihsel olarak hem Tanrısallaştırılmış hem de buna bağlı olarak her şeye gücü yetmesine rağmen kötülükten arındırılmış ve idealize edilmiştir.

Egemenlik kavramının dinsel referanslar olmaksızın tanımlandığı koşullarda ise - bugün buna modern devlet ya da hukuk devleti denmektedir- otoritenin ya da düzenin kendisini Tanrı referansı olmadan onaylayacak bir meşruluk zeminine ihtiyaç vardır (Bourdieu, 2015). Otoriteyi / düzeni meşrulaştıracak bir kutsallık, Tanrı’dan alınmış bir referans yokken ihtiyaç duyulan meşrulaştırma zemini hukuk aracılığıyla sağlanır (Özcan, 2006). Bilindiği üzere, düzenin meşruiyetinin hukuk tarafından sağlandığı ilk deneyim Antik Yunan demokrasi deneyimidir ve insanlık tarihine bıraktığı en büyük miras kanun önünde eşitlik anlamına gelen “isonomia” güvencesidir (Şakar, 2017). Tanrının buyruğuyla atanmış kralın veya egemenin sorgulanamaz ve soruşturulamaz olan hükümlerine karşıt olarak, devlete yurttaşlık bağıyla bağlı olan herkesin kanun önünde eşit olduğu anlamına gelmekteydi. MÖ 500’lü yıllardaki bu ilksel deneyim insan hakları temeli yerine yurttaş hakları temeline dayalı olarak kadınları ve köleleri dışlamış ve kanun önünde eşitlik ilkesini tüm toplumsal uzama yayamamıştır (Ecevitoglu ve Etöz, 2017) ancak yine de tarihsellik bakımından modern devletin kurucu unsuru olabilecek bir zemin yaratmıştır. Çünkü modern devlette hukukun önceliği elbette ki devrimsel niteliktedir çünkü bilindiği üzere ilk kez modern devlet, siyasal otoritenin kendisini teolojik köklerinden ayırıştırmasıyla, ayırım gözetmeksizin her vatandaşın hukuk önünde hesap vermesi ve kanun önünde eşitliğinin garanti altına alındığı bir düzen tasavvurudur (Şakar, 2017).

Modern devletin ilk kuramcısı olarak kabul edilen Hobbes’a göre, devlet öncesi toplumda herkesin herkesle daimi bir savaş içinde olduğunu düşündüğü kaos ortamı, insanları bir arada tutacak genel bir korku olmamasından kaynaklanmaktadır. Buna göre bu kaos ortamından kurtulmanın tek yolu, toplumu oluşturan herkesin tüm gücü ve kudretini tek bir otoriteye devrederek oluşan bu büyük iradenin gücünden duyulacak korkudur. (Hobbes, 1651; Akt. Sancar, 2018) Bu bakımdan kaosu sonlandırması ve kendine tabii olan öznelerle daha barışçıl ve güvenli bir ortam sağlaması anlamında kendisini meşrulaştırmış olan modern devlet teorisinde odak, toplumsal düzene, barışa kaymıştır. Ancak modern devlet kuramı, devletin tabiiyeti altında olanlar için kaosu sonlandırma ve huzur sağlama anlamına gelmekteyken, aynı zamanda tabiiyeti altında olmayanlar bakımından bir tehdit ve kaos yaratma gücüdür ve bu “dışarıdakiler” için kaos yaratma gücü modern devlet tarafından tekelleştirilmiştir (Sancar, 2000).

Modern devlet kuramı, devleti kaos veya anarşinin tersi anlamında düzen kurucu bir yapı olarak tarif ederek, devletli yapılanmanın aslen bir mutabakat zemini sunduğuna işaret etmektedir (Durkheim, 2010). Çünkü bu anlayışa göre uzlaşmazlığın çözümü olan ve doğa halinden kurtuluşu ifade eden devlet, tüm zıt perspektiflerin toplanma alanı olarak tüm bakış açılarının üstünde bir bakış açısı ya da kendi bakış açısını bertaraf etmiş, tarafsız, yarı Tanrısal ve kamu yararı dışında bir motivasyonu olmayan klasik bir ilk devlet tanımıdır (Bourdieu, 2015). Ancak bunun tam karşısında / klasik devlet tanımının antitezini oluşturan bir tanım olarak Marksist teorisinin devlet tanımı vardır; bu perspektife göre devlet Tanrısal bir iyilik makamından öte, ekonomik üst yapının çıkarlarını koruyan bir zor aygıtıdır (Bourdieu, 2005). Çalışmanın sınırlılıkları nedeniyle Marksist devlet teorisine ayrıntılarıyla giremeyecek olsa da birbirinin tam zıttı olarak konumlanmalarına karşın bu iki karşıt devlet tanımının aslında devleti işlevleri bakımından tanımladıklarını söylemek gerekir (Üstel, 1999). Devlete bir Tanrısallık bahşedilerek kamu iyiliğinin tezahür edişi olarak olumlu bir işlev yüklenen Hobbes’un devlet teorisinde, devletin Tevrat’ta yaratık ismi olarak geçen Leviathan’a benzetilmesi, bütün farklı sesleri ve kaosu sonlandırması bakımından bir üst akıl olarak algılanan devletin, kendini hukuk önünde eşitlik ilkesiyle meşrulaştırdığı söylenmektedir (Arslan, 2000). Öte yandan Marksist devlet anlayışında devlete, iktidarların çıkarları için zor gücüne dönüşen bir negatif işlev yüklenir ve bu çıkarları korumak için zor gücünü kullanan devletin kendisini toplumsal öznelerle yanlış bilinç aşılayarak meşrulaştırdığı belirtilir (Şahin, 2010). Dolayısıyla egemenlik ve tabiiyet ilişkisinde asıl mesele sayıca çok fazla olan tebaanın nasıl olur da

sayıca az olanlar tarafından kolayca yönetilebildiği (Hume, 2018), egemenin kendi konumunu nasıl meşrulaştırdığı meselesidir (Bourdieu, 1991). Bu meşruiyetin nereden geldiği sorusu üzerine şiddet ve egemenlik kuramını yapılandıran Bourdieu (2015) ise, devleti “belli bir arazi içinde fiziksel şiddetin meşru kullanımını tekelinde bulunduran insan topluluğu” (Weber, 1987:20) olarak tanımlayan Weber ilaveyle, modern devletin meşru fiziksel ve sembolik şiddetin tekeli olduğunu iddia etmektedir. Buna göre egemenin simgesel iktidarı ve simgesel sermayesi sayesinde failler⁷⁸ üzerinde uyguladığı şiddeti meşrulaştırdığını, bu meşruluk zeminini de devletin kendisini diğer tüm bakış açılarının üzerinde, tüm perspektiflere geometrik/kuş bakışı bakan, ilahi bakış açısına sahip, hatta bakış açısız olarak; koşulların, çıkarların, çatışmaların yani toplumsal uzamın üzerinde konumlandırmasıyla, daha doğrusu böyle olduğuna faileri inandırmasıyla ilişkilendirmektedir (Bourdieu, 2015). Buradan hareketle Bourdieu (2015), Weber’in devleti tanımlamak için kullandığı ve yalnızca ordu, polis gücünün uyguladığı fiziksel güce atıfla kullandığı “şiddet tekeli” kavramına ekleme yaparak, egemenin hükmedebilmek ve fiziksel şiddet uygulayabilmek için dahi simgesel bir sermayeye ve simgesel iktidara sahip olması gerektiğinden hareketle, devleti meşru fiziksel ve simgesel şiddet tekeli olarak ifade etmektedir.

Egemenin, tabiiyet ilişkisi içinde olduğu toplumsal öznelerle yönelik şiddet uygulama meşruiyetini nasıl sağladığı (Demir ve Aka, 2010) konusunun cevabı, Benjamin’in “gewalt” kelimesinin etimolojisine yönelik yaptığı açıklamalar ile bulunabilir. Eserin başlığında da geçen Almanca “gewalt” kelimesi her ne kadar Türkçe’ye “şiddet” olarak çevrilmiş olsa da “meşruiyet”, “iktidar”, “egemen”, “otorite” ve “kamu gücü” ile tamamen ayrılamaz, onlardan bağımsız düşünülemez (Şakar, 2017). Yalnızca bu açıklamayla bile Benjamin’in siyaset felsefesinde hukukun şiddetle ilişki içinde olduğunu, şiddeti hukukun özü olarak gördüğünü söylemek zor olmayacaktır. “İktidar”, “egemen” ve “şiddet” kavramları arasında derin bir ayrıma işaret eden Arendt (1994) ise, kavramsal bir ayrıma giderek iktidarı ve şiddeti karşı kutuplara yerleştirir, ona göre toplumsal dünyanın, çeşitliliğe sahip insanlığın, çoğulluğun istişare mekanizması olarak iktidarın kurulabileceğini, ortak bir paydada buluşmak üzere sürdürülen ilişkinin

⁷⁸Bourdieu teorisinde *özne* kavramı *fail* olarak anılmaktadır. Bourdieu özneleri toplumsal yapıların etkisi altında olan edilgen bir pozisyondan, bu toplumsal yapılar karşısında stratejiler ve konumlanmalar geliştiren bir pozisyona taşımakta ve onları fail olarak anmaktadır. Bourdieu’nun yapısal ve öznelci teoriler arasındaki yönelimine ileride daha detaylı olarak değinilecektir.

sekteye uğraması, beraberliğin, dayanışmanın sonlanması durumunda iktidarın sonlandığını ve bu durumda şiddetin konuşmaya, silahların patlamaya ve itaatın güçlenmeye başladığını savunur. İşte bu sebeple Arendt için iktidarla şiddet farklı kavramlar olmaktan öte zıttırlar, aynı anda var olamazlar, ancak birbirlerini yok etmeleri durumunda var olabilirler (Arendt, 2016). Dolayısıyla Arendt'e göre şiddet hangi amaca hizmet ettiğine göre egemenler tarafından haklılaştırmaya çalışılabilir ancak meşrulaştırılmazlar (Coşkun, 2022). Çünkü "İktidarın hüküm sürdüğü yerde, şiddet değil, ikna vardır." (Bernstein, 2013: 80-81). Arendt'le benzer biçimde Ricoeur de ortaklıklar kurulabilen, dayanışmayla eyleme geçebilme kapasitesini işaret eden, çokluğun uyumlu bir aradalığını temsil ettiğine inandığı iktidarın / devletin bir yandan öznelerin iyi yaşam gayelerinin bir sonucu olduğunu, bununla çelişkili biçimde bir yandan da şiddet üreten meşru bir güç olduğunu ileri sürmektedir (Acar Keskin, 2022). Çokluğu, dayanışmayı tarif eden bir mekanizma olarak devletin, yatay ekseninin karşısına, Ricoeur (1965) meşru zor kullanma aracı olarak yasalara, karar alma mekanizmalarına boyun eğmek zorunda olan yurttaşların devlet ile aralarındaki bu dikey ilişkisini koymakta ve bu ikisi arasında uzlaşmaz bir çelişki olduğunu savunmaktadır.

Şiddet ve egemenlik üzerine yapılan tartışmalarda bu iki kavramın birbirini ikame edecek biçimde kullanılıyor olması ya da tamamen birbirini dışlıyor oldukları savunuladursun, literatürün belki de ortaklaştığı nokta şiddetin egemenler tarafından her ne kadar haklılaştırmaya çalışılsa da asla meşrulaştırılmaz olduğu ve kavramsal olarak dahi devletten ya da iktidardan şiddeti tamamen ayırmanın hiç kolay olmadığıdır (Coşkun, 2022).

Bu çalışmada şiddetin bizzat egemen tarafından nasıl kullanıldığına ve bir sembolik şiddet biçimi olarak tarif edilen belirsizlik şiddetinin Türkiye'de sığınma arayan Afganistan menşeli sığınmacılar özelinde hangi "imkanlar" ve koşullar sayesinde gerçekleşebildiğine odaklanılacaktır. Ancak öncesinde şiddetin derinlemesine incelemesini yapmak önemli görünmektedir.

3.1.1. Şiddet Kavramı

Türk Dil Kurumu'na göre şiddet kavramı; bir hareketin, gücün derecesi, yeğlilik, sertlik, hız, bir hareketten doğan güç, karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, kaba güç, duygu ve davranışta aşırılık olarak tanımlanmaktayken, Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'ne göreyse, kişinin kendisine veya başka birine/gruba yönelik olarak yaralama,

ölüm, gelişme geriliği, yoksunluk veya psikolojik olarak zarar vermesi veya zarar verme ihtimali olan kasıtlı olarak kullanılan fiziksel güç veya tehdittir (http-70).

Şiddet biçimleri şiddetin tarafları, şiddetin uygulanma biçimi ve uygulanan şiddetin toplumsal, politik ve hukuksal sonuçları bakımından çeşitlenmektedir (Aydın, 2014); devlet şiddeti, kadına yönelik şiddet, hukuk kurucu şiddet, sömürge şiddeti, simgesel şiddet gibi ... Tüm bu çeşitliliğe rağmen tüm şiddet biçimleri güç uygulama, zor kullanma ve baskı ile ilişkili olmaları bakımından genel kabulde negatif bir anlam taşımakta oldukları gibi, zor uygulama gücüne sahip olan egemenle, iktidarla anılmışlardır (Çelebi, 1999; Şevik, 2014). Çünkü şiddet, ötekinin iradesine yönelerek, onu tahakküm altına alan ve özgürlüğünü kısıtlayan ve bu yönüyle gücün tezahür edişidir (Şakar, 2017).

3.1.2. Şiddetin Tarihsel Kullanımı ve İktidar / Otorite Şiddetinin Meşruiyeti-Gayrimeşruiyeti

Şiddetle özenin ilişkisinde şiddete maruz kalma, şiddet uygulayan özne ya da şiddet uygulayan otoritenin aracısı olma bakımından elbette ki hiyerarşik bir durum yatmakta ve bu da elbette ki öznenin anlam dünyasında ve sosyal konumunda önemli ayrımlara işaret etmektedir (Bourdieu, 2015). Tarih öncesi çağlarda insanlar doğanın karşı konulamaz etkisi ve yırtıcı hayvanların gazabı karşısında çıplak ve güçsüz olmaları bakımından doğrudan etkiye açık ve doğanın şiddeti karşısında korunmasızlardır. Öte yandan bu güçsüzlük ve acziyetin sonucunda bunu Tanrısal ve insanüstü bir gerçeklik olarak yorumlayarak, maruz kaldıkları korkutucu ve güçlü şiddeti büyüleyici bulmuş ve bu doğanın hükmüne itaat etmişlerdir (Chul Han, 2017). Benjamin'in görüşünde mitik şiddet olarak yer alan bu arkaik durum, saf bir şiddet olarak tanrıların tezahür ediş biçimidir ve tanrılardan medet uman faniler Tanrının gazabı karşısında ona kan borcunu ödeme, kurban etme gibi kültürel yapılar aracılığıyla bu şiddet kültürünü toplumsal ilişkilerinde de sürdürmüşlerdir (Şakar, 2017). Öyle ki kurban etme mefhumu, sonsuz öldürme kudretine sahip Tanrının gazabından kurtulmak için gereken kan akıtma ritüeli olarak, yüzyıllar boyunca organize edilmiş; örneğin Aztekler savaşlarında kana susamış şiddet Tanrıları adına öldürdükleri insanların kafataslarını tapınaklarının süslenmesinde kullanarak, kurban etmeyi ölümün ve şiddetin Tanrı adına adanmış bir güç gösterme ritüeli olarak araçsallaştırmışlardır. Dolayısıyla öldürme ve şiddet Tanrıdan simüle edilen bir güç gösterme şekliyle kan davalarının da hissedilen güç kaybını telafi etmek için kullanılan bir öldürme edimi olduğunu söylemek zor değildir (Chul Han, 2017).

Dolayısıyla şiddet, tarih öncesi toplumlarda egemenler tarafından bir güç gösterisi olarak ya da güce sahip olan bir otoritenin yansıması olarak kullanılmıştır.

Yunan mitolojisinde de benzer şekilde şiddet, Tanrısal gücün bir tezahürü olarak, Tanrısal otoritenin kurduğu sisteme isyan eden “şeytani” odaklara karşı öldürme, cezalandırma, gazaba uğratma gibi amaçları mümkün kılan doğal bir araçtır (Chul Han, 2017). Modernite öncesi bu şiddet kullanımı öylesine yaygın ve doğaldır ki “hükümdar egemenliğini, iktidarını öldürme veya kan dökme üzerinden ilan eder, hatta bunu seyirlik bir güç gösterişi olarak araçsallaştırarak sahneleştirir. Örneğin gladyatör savaşları veya suçluların aç ve yırtıcı hayvanların önüne atılıp canlı canlı parçalanması ritüeli olan “demnatio ad bestias’lar” hükümdarın gücünü ortaya koyan ve bunu tüm açıklığıyla sergileyen kitlesel eğlence gösterileridir (Chul Han, 2017: 17).

Kültürel ve siyasal inanca göre Tanrının yasasını uygulatmak ve iradesini dayatmak için kullandığı bu şiddet, zamanla hükümdarların, kralların, egemenlerin Tanrısal otoriteden aldıkları vekaletle, Bourdieu’nun ifadesiyle (2015) simgesel şiddetin devri yoluyla elde ettikleri meşru şiddet uygulama gücüyle gündelik hayatın olağan akışında devam etmiştir. Şiddet kullanımının devrini ya da şiddet tekeli aydınlanma veya modernite ile açıklayan teorilere göre, aydınlanma sonrasında değişen insanlık paradigmasına denk gelen modernite, bilimin ve aklın yüceltilmesi ile şiddetten uzak bir kavram olarak tahayyül edilmiştir (Adorno ve Horkheimer, 2010). Yukarıda aktarıldığı üzere modern devlet kuramının temellendiği herkesin birbiriyle savaş halinde olduğu kaos ortamından özneleri çıkarmak için modern devletin herkes adına barışı ve güvenli ortamı inşa etmek için fiziksel şiddet kullanımının tekeline alması (Weber, 1987), uygar toplumda hukuk ilkelerinin hüküm sürdüğü, herkesin yasa önünde eşit olduğu ve keyfi şiddet kullanımının toplumsal hayattan dışlandığı bir toplumsal dönüşümle paralel ilerler (Elias, 1979). Çünkü 17. ve 18. yüzyılların burjuva siyasal teorisinde modernlik, bir uygarlaşma süreci olarak tanımlanmış, uygarlık ise şiddetten arınma ve ondan kurtulma veya şiddeti yaşamın önemli alanlarından tasfiye etme konusunda daimi sorunu çözmekle yükümlü bir proje olarak algılanmıştır (Sancar, 2006). Buna göre modern devlet şiddet tekeli eline almasıyla uygarlığın itici gücü olmuştur; uygarlık, toplumsal yaşamın şiddetten, barbarlıktan arındırılması, şiddetin toplumsal ilişkilerden silinmesi olarak görülmüştür (Elias, 1979).

Elias’a göre (1979), modernlikle birlikte şiddet tehdidi toplumsal ilişkilerde, gündelik yaşamda kurallara bağlanmış, böylelikle öngörülebilir bir güven ortamı tesis

edilmiştir ve bu toplumsal dinamik uygar toplumun gelişimini sağlamıştır. Dolayısıyla öznelerin veya toplumsal grupların simgesel ve fiziksel bütünlüğüne zarar veren eylemler barbarca kabul edilirken, buna karşın şiddet uygulama ısrarı hukukun reddedilişi ya da güç kullanımının “haklı gerekçe”ye dayandırılması eğilimine işaret etmektedir (Offe, 1996; Akt. Özcan, 2006).

Son iki yüzyıldaki çatışmaların, savaşların, uluslararası müdahalelerin, tehcirlerin, soykırımların ve ulus devletin ötekine yönelik düşmanlık politikalarının eyleyicisi olan modern devletin “araçsak aklı” (Adorno ve Horkheimer, 2010) her ne kadar barbarlığı ve savaşı sonlandırma vaatleriyle şiddet kullanımının haklı gerekçesini inşa etmeye ve kendini meşrulaştırmaya çalışsa da yanıltıcı olduğunu ispatlamıştır (Şakar, 2017). Ancak gelinen noktada devlet fiziksel şiddetin uygulayıcısı olarak, polis ve ordu gücüyle devletin zor aygıtlarını harekete geçirirken, eş zamanlı olarak da eğitim sistemi, medya araçları, aile kurumu, dini sistemler vb. içeren ideolojik aygıtları vasıtasıyla (Althusser, 2012) da bunu görünmez kılmıştır. Elbette ki -genel kabulde- eşitlik ve adaletin tecelli etmesini sağlayan, onun taşıyıcı olan devlet hukukun üstünlüğü şiarıyla vaatte bulunduğu düzenin devamlılığı için “toplumsal rıza” üretir ve böylelikle hegemonyasını sürdürür (Gramsci, 2011). Dolayısıyla modern zamanlarda şiddet, egemen(ler) tarafından kullanılmıyor değildir, iktidarların kendi meşruiyetlerini sağlama gerekliliği, modernleşen dünyada da şiddetin bir egemenlik aracı olarak kullanılmasına neden olmuş, tarihsel süreklilik içerisinde şiddet kullanımı bir kopuştan ziyade, el ve mekan değiştirme yoluna gitmiştir (Baumann, 2016). Çünkü “iktidarın nihai biçimi şiddettir.” (Mills, 1956). Yalnızca şiddet kullanma meşruiyeti sorgulanır hale gelmiştir ve bu sebeple gücü sembolize eden şiddet, kamusal alandan, antik dönemde tezahür ettiği şekliyle kurban etme ya da gladyatör savaşlarının sahnelendiği gösteri mekanlarından ya da hayatın olağan akışından giderek çekilerek görünmez olmuş, sembolik sistemler aracılığıyla da devletin meşruiyeti lehine zihinlerden silinmiştir (Sancar, 2016).

Şiddetin egemen tarafından nasıl organize edildiği, nasıl meşrulaştırıldığı, meşrulaştırılamıyorsa nasıl gizlendiği, şiddetin yeni düzende hangi şekle girdiği gibi sorular gündeme gelmektedir. Öyle ki Baumann, sürekli daha kötüye giden şiddet spiralinde modernlik ve barbarlığın yan yana durduğunu; uygar toplumun, insanların doğuştan gelen barbarlık ve şiddet eğilimlerinin büyük oranda yok edildiği ya da en azından baskı altına alındığı yönündeki düşüncesi, Batı “uygarlığının hegemonyasını” meşrulaştırmaya yönelik ideolojik bir söylem olarak nitelendirir (Baumann, Akt. Sancar,

2016). Bu duruma verilebilecek en iyi örnek 2. Dünya Savaşı'nda devlet eliyle uygulanan şiddetin sınırsızlığı ve bu şiddet pratiğinin bir bölümünün, toplumsal uzamın bir kısmında -Nazizm destekçisi halk kitleleri açısından- meşruiyetinin sağlanabilmiş olmasıdır. Giddens'in deyimiyle (2005) tam bir militaristleşmeyle modern devlet, teknik yönden üstün silahlarla bürokratik yönetimin üstün teknolojisini bir araya getirerek şiddetin sahadaki en kurumsal uygulayıcısı olur. Buna göre modern devlet hegemonik ve askeri yapının, güçlü bürokratik ağı ve sermaye ile ilişkinin işleyişinde şiddeti kaçınılmaz olarak düzenleyici bir araç olarak görür. Bu örgütlenme modern devletin iktidar ve merkezileşme üzerine paranoya derecesinde bir bağ kurmasından ileri gelir. Şiddetin günlük yaşamın ufkundan kaybolması, modern iktidarın merkezileşme ve tekelleşme eğilimlerinin bir göstergesidir; şiddet artık bireylerin erişeceği alanın dışındaki güçlerin denetiminde olduğu için ve şiddete başvurmaları halinde karşılık verilemeyecek türden bir baskı ve şiddetle karşılaşmaları ihtimali/tehdidi nedeniyle bireysel ilişkilerde yoktur ve artık şiddet günlük yaşamdan uzak yerlere ihraç edilmiştir (Baumann, 2016). Bu noktada Nazizm döneminde kitlesel imha araçları olarak kullanılan toplama kampları akla gelmektedir, çünkü ne olursa olsun böylesi bir şiddetin gözler önünde sergilenmesinin toplumda artık meşruiyeti yoktur. Bu sebeple şiddet pratiği antik dönemdeki gibi alelade sergilenemez, artık kamusal alanlardan çekilip iktidarın işaret ettiği alanlarda, kurduğu mekanlarda organize edilmeye başlamıştır, toplama kampları, geri gönderme merkezleri, gözaltı merkezleri ve cezaevleri gibi... Egemenin şiddet uygulama, öldürme meşruiyeti elinden alındıktan sonra "şiddet kamusal alanı bir mekân olarak terk eder. Kamp bir abortus, bir kaybolma, kaybettirme yeridir, lâmekândır." (Chul Han, 2017: 18).

Modernite ile şiddetin günlük hayattan uzaklaştırılması, şiddetin günlük hayattan giderek tasfiye edilmesi şiddetin ortadan kalktığı gibi bir yanılsama yaratmasına karşın farklı biçimler ve formlar aracılığıyla egemen tarafından kullanılmaya devam etmiştir (Sancar 2000). Öyle ki Arendt, 20. yüzyılın şiddetin yüzyılı olduğunu söylemiştir ve küresel yok oluş anlamına gelebilecek bir nükleer savaştansa, artık şiddetin uluslararası alanda başka yollarla sürdürüldüğünü belirtmiştir; hatta barış dahi savaşın farklı araçlarla sürdürülmesidir (Arendt, 2016). Ya da başka bir deyişle; "Bu sözde uygar dünyada, görünüşte uygar davranan insanlar arasında, gerçekte sürekli bir savaşın egemenliği ..., hep savaş vardır. Yaşadığımız dünyada ... insanla insan arasında." (Bachmann, 1990:6-7; Akt. Coşkun, 2022).

Binlerce yıllık tarihinde şiddet, güç uygulama ve hükmetmeyle ilişkili olarak dönemin toplumsal yapısına ve düzen biçimine göre konumlanmış ve dönemin hukuksal yapısıyla bir etkileşim içerisinde olagelmıştır (Şakar, 2017). Moderniteyle birlikte şiddetin alenen kullanımının meşruiyet zemininin ortadan kalktığı, bu sebeple artık “yasaya uygun” ya da ulusal-uluslararası alanda politik güçlerin müdahalesine olanak veren yasal düzenlemeler sayesinde gerçekleştiği söylenmektedir (Şakar, 2017). Bu bakımdan şiddet kullanımı tarihsel olarak giderek meşruiyetini yitirmiş, giderek anonimleşmiş, satır aralarına gizlenmeye başlamış ancak kaybolmamıştır (Chul Han, 2017).

Şiddetin toplumsal yapı içerisinde meşru olarak görülüp görülmemesi tamamıyla egemenin ve onun sürdürdüğü sistemin bu şiddeti hukuksal olarak nasıl inşa ettiği ile ilişkilidir. Bu bakımdan Benjamin (2010) çalışmasında şiddetin tarihsel olarak hangi saiklerle kullanıldığını açıklarken hukuk ve adaletle ilişkisine bakmış ve şiddetin kullanımının meşruluğunu irdeleyebilmek için egemenin şiddeti hangi araç ve amaçlarla kullandığına odaklanmıştır. Bunun için adil amaçlar için kullanılsa bile şiddetin ahlaki olup olmadığı sorusunun yanıtı bakımından derin bir ayrıma işaret eden doğal hukuk ve pozitif hukuk akımlarına bakmak gerektiğini belirtmiştir. Buna göre doğal hukuk doktrininde adil amaçlara ulaşmak her türlü şiddet biçimi kullanılabilir, temel mesele burada ulaşılmak istenilen amacın adil olup olmadığıdır. Örneğin doğal hukuka göre Fransız Devrimi’nde adil amaçlara ulaşmak için kullanılan şiddet meşrulaştırılmış ve böylelikle şiddet kullanımı ideolojik bir zemin bulmuştur (Benjamin, 2010). Benjamin doğal hukuk doktrininde adil amaçlara ulaşmak için şiddet kullanımının sorun olarak algılanmadığını, hatta şiddet kullanımının doğal hukukun doğasına içkin, normalleşmiş bir süreç olduğunu, -bu yönüyle Darwinci görüşle paralel olarak- doğal hukukta şiddetin doğal seleksiyonun parçası olarak görüldüğünü belirtmiştir. Öyle ki doğal hukuka göre şiddet kullanımı öylesine normalleşmiş bir süreçtir ki doğal hukuk devlet teorisi bireyler kendinde fiili olarak/“defacto” olarak şiddet uygulama güdüsüne sahiplerdir ve bireylerin şiddet uygulama ediminden vazgeçebilmeleri ancak ve ancak bireylere hukuki/“de jure” olarak şiddet uygulama hakkı verilmesi garantisiyle mümkün olabilir (Benjamin, 2010). Daha açık ifade edecek olursak, bin yıllara yayılmış insanlık tarihi boyunca bireyler, gruplar, toplumlar ve halklar arasında çeşitli saiklerle kullanılmış olan şiddet, belki de son yüzyıldır -çoğunlukla- apaçık ve doğrudan kullanılmıyorsa, bunun nedeni devletin bireyler adına şiddeti yasal olarak kullanacağı garantisini vermesiyle ilişkilidir. Çünkü

doğal hukuka göre bireylerin şiddet kullanımı öylesine doğal ve yaygındır ki, bundan feragat etmeleri şiddeti kullanmayacakları anlamına gelmez, bu ancak kendileri lehine başka bir otoriteye şiddet kullanma yetkisini vermeleri sayesinde gerçekleşebilir. Bu sebeple Benjamin (1978) gündelik hayatta ve apaçık olarak bireysel şiddet kullanımının azalmasının egemen lehine sonuçlandığını savunmaktadır.

Yukarıda bahsi geçtiği üzere, Weber'e (2012) göre devlet, meşru fiziksel şiddet tekelidir ve şiddeti bireylerin kullanım alanlarından tahliye edip, şiddet kullanma gücü ve otoritesini yalnızca kendisine atar. Buna göre, modern devlet hukuki sistemi ve yasaları ile şiddete yönelik norm belirleyerek nasıl ve hangi durumlarda, hangi ölçüde ve kime yönelik olarak kullanılacağına dair sınırlar çizer ve böylelikle şiddete ilişkin herhangi bir girişime ve sonucuna ilişkin söz yetkisi ondadır. Çünkü modern devlet öncesinde şiddet, gruplar arasında günlük yaşamın akışı içinde, dağınık ve olağan haldeyken; modern devletin yekpare kurumsal yapısı veya hukuki düzeni içinde merkezileşmiş ve sistematikleşmiştir, bu sebeple Weber'e göre (2019) devlet, aynı zamanda şiddetin örgütlenme şeklidir. Derrida'ysa kendi hukuksal düzenini tehdit eden bireysel şiddet eylemlerini dışlayarak ve onları yasa dışı ilan ederek, "hukukun şiddet tekelini ele geçirmekte menfaati vardır" diyerek egemenin kendi "yasa"sına işaret ettiğini ve şiddet uygulayabilecek tek otorite olarak kendisini atadığını, böylelikle şiddeti tekelleştirdiğini söylemiştir (Benjamin, 2010, Akt. Derrida, 2010: 104). Bu tekelleşme bireysel şiddet aracılığıyla yasayı tehdit edeni değil, totalde hukuk düzenini tehdit edeni cezalandırma otoritesidir.

Benjamin'in doğal hukuk-pozitif hukuk ayrımına geri dönecek olursak, yukarıda belirtildiği üzere, doğal hukuk doktrini sadece şiddet kullanmayı meşrulaştıran amaçlara odaklanırken, pozitif hukuk şiddetin amacı her ne olursa olsun şiddetin hangi araçlarla uygulandığına odaklanır. Bu bakımdan doğal hukuk tezinin karşısında yer alan pozitif hukuk tezi, şiddetin doğal değil, tarihsel olduğunu çünkü şiddetin hangi araçlarla uygulandığının tarihsellik içinde değiştiğini, bunun da zorunlu olarak şiddetin yapısını değiştirdiğini ve amaçların adil olması durumunda ya da adaleti getireceği varsayımıyla bile kullanılsa şiddetin hukuka uygun olup olmadığına odaklanır (Çakmakkaya, 2017). Bu noktada odak, halklar ya da toplumların şiddeti kullanma yetkisini devrettiği egemen öznenin, şiddeti hangi yolla ve araçlarla kullandığı sorusuna kayar. Bu doğrultuda pozitif hukuk, şiddet kullanma araçlarının hukuka uygunluğunun tespiti için şiddetin türleri bakımından topluluk tarafından konsensüs sağlanmış, kabul edilmiş, yani olumlanmış ile

olumlanmamış şiddet arasında bir ayrım yapmaktadır (Khatib, 2016). Uygulanan şiddetin topluluklar tarafından zaman içinde kabul görmüş olup olmaması anlaşılacağı üzere onun tarihselliği ile ilişkilidir. Oysaki doğal hukuk Darweinci bir bakışla şiddetin her zaman doğal olageldiğini savunarak, tarihsel olarak nasıl değiştiğini görmezden gelir; çünkü doğal hukuk, araçların tarihsel belirlenmişliğine karşı kördür (Benjamin, 2010: 22). Pozitif hukuksa tam tersine tarihsellikle ilişkilidir ve şiddet ister adil amaçlar için ister adil olmayan amaçlar için kullanılmış olsun, her türlü şiddetin hukuka uygunluğunu ve toplumsal olarak kabul edilebilirliğini kavramak için toplumsal koşulların irdelenmesinin gerektiğini, tarihsel kökenlerinin araştırılması gerektiğini savunur (Şakar, 2017).

Şiddet uygulamanın topluluk tarafından kabul edilebilir ya da edilemez oluşuyla ilişkili bu tartışmaya, Derrida, İngilizce'den Fransızca'ya "yasayı uygulamak" olarak çevrilen "to enforce the law" ya da "enforceability of the law or of contract" kavramlarının dil bilimsel çözümlemesini yaparak katkı sağlamıştır. Derrida kavramın İngilizce kökeninde aslında, yasanın uygulanmasının her hâlükârda meşru ya da haklı bir güç kullanımını barındırdığını, aksi taktirde yasanın güç kullanmadan uygulanamayacağını ve Fransızcaya çeviri sırasında kavramın güç kullanma, zorlama anlamının yitip gittiğini savunmuştur (2010). Çünkü Derrida'ya göre, yine İngilizce terimden gitmek gerekirse, "enforceability"si, yani uygulanabilirliği olmayan bir yasa yoktur, her hukuk kendi içinde "enforced" olma potansiyelini barındırır, ki anlaşıldığı üzere bu, zorlama veya güç kullanımıyla mümkün olabilmekte ve dolayısıyla yasa güç uygulama meşruiyetiyle ilgili bir süreçtir. Daha basit ifade edersek, toplumsal gerçeklik bakımından yasayı uygulama edimi şiddet barındırmayan bir norm olsaydı, bu kadar yaygın kabul edilmiş bir gerçeklik olamazdı. O halde yasayı uygulama edimi güç kullanmayı yani şiddeti barındırıyor olmalıdır. Bu bakımdan Derrida'ya göre (1991), yasayı uygulamak doğrudan adaleti getirmediği için -nihai olarak güç uygulanması söz konusu- ya yasayı uygulayanın adil olması ya da adil olanın güçlü olması beklenir. Bu beklentinin toplumsal gerçeklikte ne kadar karşılandığı bir soru işaretidir ancak nihayetinde gündelik hayatta yasanın uygulandığı bir hukuk devletinden bahsedilebiliyorsa yasayı uygulayanın yani egemenin, adil olduğuna dair bir inanış vardır: "Devlet, kendisi namına hüküm vermemiz için bir kürsü ve cübbe vermiş, 'Sizin işiniz yargılamak,' demişti. Adaleti sağlamak değildi maksat, hüküm vermektir. Verdiğimiz hüküm, adaletin ta kendisiydi nasıl olsa." (Kurtuluş, 2014: 44, Akt. Bora, 2022).

Bu zihinsel karmaşayı aşabilmek için Derrida (2010), Montaigne alıntısıyla, otoritenin, “yasa”nın ya da hukukun gerçekten adil olmasından değil, otoritenin mistik bir temelle, yalnızca yasa ya da hukuk olduğunun kabulüyle, yani sadece yasayı uygulatabilecek bir otorite/güce sahip olmasıyla ilişki biçimde, adil olunduğuna ilişkin bir inanç geliştiğini savunur. Yani bu otoriteye adaletli olması atfedildiği için adil olduğunun varsayıldığını söyler. Dolayısıyla yazının başında belirtildiği üzere, 14. yüzyılda her şeye kadir olmasına rağmen kötülük düşünemeyen bir egemenden ziyade, egemene “atfedilmiş” bir adaletin olduğu fikri toplumsal gerçeklik bakımından daha doğrudur (Bourdieu, 2015). Çünkü Montaigne gücü olanın/otoritenin adaletli olduğuna ya da “yasa”nın ya da hukukun adalet getirdiğine yönelik inanışımıza dair “meşru kurgular”ımız olduğunu savunur ve böylece otoritenin adil olduğu yönündeki inanışı mistik ve kurgusal bir inanışa dayandırmaktadır; çünkü “Yalın akılla bakılırsa hiçbir şey kendinde adil değildir; her şey zamanla sarsılır. Tüm hakkaniyet töreden gelir, bunun da tek sebebi kabul edilmiş olmasıdır, otoritesinin mistik temeli budur.” (Brunschvicg, 1937, Akt. Derrida, 2010: 138).

Özetlersek, “enforced to the law” teriminden yasayı uygulama gücüne ve bu gücü kullanırken uygulanan şiddetin meşru olarak algılanıp algılanmadığına yönelik olarak tekrar Benjamin’e dönmüş oluruz; çünkü “yasanın haklılığı”, Montaigne’nin söylediği gibi, töreden/gelenekten geliyorsa bu, yukarıda aktarıldığı üzere, geçmişten, denenmiş olmasından ve kabul edilmiş olmasından dolayı olumlanmış şiddettir. Yine Benjamin’den devam edecek olursak, olumlanmış şiddet yani şiddetin araçlarına ilişkin genel bir tarihsel kabulün varlığı durumunda, daha basit anlatımla, bu şiddet uygulama aracı daha evvel denenmişse, buna yönelik toplumsal olarak bir konsensüs sağlandıysa, yani bu şiddet uygulama biçimi töreden gelecek kadar bir geleneksellik kazandıysa bu onun makul düzeyde kabul gördüğü anlamına gelmektedir ve bu bakımdan olumlanmış şiddettir. Dolayısıyla toplum tarafından kabul görmüş şiddet biçimlerini, yani yasayı kullanarak uygulanan gücü -belki de toplumun şiddet olarak tasavvur etmediği ama aslen şiddet olan yöntemleri- kullanan egemen töreden gelen meşru gücünü yani düzeni koruyucu şiddetini kullanır (Khatib, 2016).

Peki tarihsel kabulün olmadığı, şiddetin meşrulaştırılabilmesi için geleneksel herhangi bir tarihsel kökene dayandırılmadığı durumda şiddet toplumsal siyasal teoride nasıl bir konum işgal etmektedir? Benjamin bunun için olumlanmamış şiddet kavramını önerir ve ona göre bu şiddet biçimi, geleneğe dayanamamasıyla bağlantılı biçimde yeni

bir hukuk, sistem ya da toplumsal gerçeklik kuran devrimsel bir şiddettir (Mercan, 2021). Yani tarihsel olarak kullanılagelmiş, topluluklar veya toplumlar tarafından olumlanmış, kabul görmüş, yasal şiddet hukuksal bir kimliğe bürünmüştür artık ve bu hukuksal amaç hali hazırda var olan yasayı uygulamak, korumak üzere harekete geçer. Oysa olumlanmamış, tarihsellik içinde deneyimlenmemiş bir şiddetin kullanılışı var olan hukuki düzene yasalanamayacağı, oradan referans alamayacağı için, yeni bir hukuk kurma tasavvuruyla, yeni tasarılar ortaya koymak için örgütlenen bir şiddettir (Kahveci ve Aras, 2021). Bu yönüyle Benjamin (hukuk) kurucu olarak tarif ettiği olumlanmamış şiddeti şöyle açıklamıştır: “Hukuk kurma, şiddetten arınmış, şiddetten bağımsız değildir; şiddete bağlı bir amacı, zorunlu biçimde ve içerik olarak, iktidar adı altında hukuk biçiminde ortaya koyar, dar anlamında doğrudan hukuk kurucu şiddete dönüşür. Hukuk kurmak, iktidar kurmaktır, bu anlamda şiddetin dolaysız tezahür ediş eylemidir.” (Benjamin, 2010:36).

Weber düzenin sarsıldığı ve yeni bir sistemin kurulduğu bu olağanüstü dönemlerde, yani Benjamin’in hukuk kurucu şiddet olarak tarif ettiği mefhumu, karizmatik iktidar ile açıklamaktadır. Buna göre karizmatik otorite, olağanüstü bir kriz durumunda ortaya çıkıp, kendi meşruiyetini gerekçelendirmek için kendisinden başka bir şeye ihtiyaç duymayan bir kişi olarak yeni norm dayatır (Weber, 2012). Tarihe, geçmişe dayanmayan bu karizmatik otoritenin, kurduğu yeni hukuk/yasa düzeninde egemen kılmaya çalıştığı yeni normun toplumsal kabulünün gerçekleşmesi ve devamlılığının sağlanması için karizmanın rutinleşmesi, doğallaşması, gerekir ki bu da Benjamin’in koruyucu şiddet dediği şeye tekabül eder (Kaya, 2014). Bu kez de kurulan sistemin ayakta kalabilmesi için bu yeni normu, yasayı koruyacak bir güç gerekir, işte bu sebeple şiddet ne kurucu aşamasında ne de koruyucu aşamada şiddetten bağımsız değildir ve hiçbir zaman yürürlükten tamamen kalkmaz (Chul Han, 2017). Örneğin militarizm ve zorunlu askerlik uygulaması hem devletin militarist amaçlarının bir örneği hem de bu amaca ulaşmadaki bir araçtır, dolayısıyla burada militarizm iki yönlü bir işleve sahip olarak hem hukuk kurar hem de egemen tarafından hukuk koruyucu bir güç olarak görevlendirilmiştir (Benjamin, 2010).

Şiddet kullanımına yönelik hegemonik bir zorlama olarak militarizm, hem devletin bir bütün olarak toplum veya diğer toplumlar üzerinde kurduğu iktidar alanının ideolojik zeminini belirleme anlamında “kurucu” hem de kurulan bu düzende militarist güce sahip olması itibarıyla “koruyucu”dur. Militarizm örneğinden devam edilecek olursa,

etimolojik anlamına bakmak gerekir; militarizm Fransızca “ordu”, Latince “askerlik” veya “savaşa dair” anlamına gelen “militaris”e dayanmakta ve "ordunun siyasi ve toplumsal hayatta etkin rol alması, sorunların çözümünde şiddet kullanımının meşru görülmesi, hiyerarşinin yüceltilmesi (Shaw, 1991), askeri alt kültüre ait değerlerin toplumun egemen değerleri olarak algılanması (Howard, 1976) şeklinde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla militarizm bir amaca yönelik olarak askeri güç olarak kullanıldığında kurucu, var olan düzeni militarist ideoloji aracılığıyla sürdürmesi bakımından koruyucu şiddet olabilir ve görüldüğü üzere kurucu şiddet ve koruyucu şiddet sanılanın aksine birbirinden ayırmak çok da kolay değildir (Fritsch, 2006).

Militarizmin bir yansıması olarak kolluk gücü uygulamalarında da Benjamin, içtihatlarını kendi uygulamalarından alan polis gücünün, bunu yaparken hukuksal çerçeveyi mümkün olduğunca esnettiklerini ve böylece hem hukuk koyucu hem de hukuk koruyucu ikili işlevi işlettiklerini söyler (2010). Örneğin polis gücü, bir toplumsal eylem veya kriz anına müdahalede bulunurken hukuki sistemin öngörmediği ya da hukuk ihlali olarak nitelenebilecek eylemleri işlemesi bakımından kendi içtihadını sürekli yeniden dizayn etmesi nedeniyle performatiftir ve bu bakımdan kurucu şiddeti kullanır, var olan düzeni koruma ve yasayı uygulatma bakımındansa egemen koruyucu şiddeti seferber etmektedir (Derrida, 1991).

Kurucu şiddetin yasallığı veya yasadışılığı yoktur, çünkü kurucudur, neyin yasal neden yasadışı olduğunu zaten o tanımlayacaktır (Çakmakkaya, 2017). Dolayısıyla hukuk kurucu şiddet ya da olumlanmamış şiddet hukuku askıya alır, kesintiye uğratır ve var olan hukuki düzene dayanmadığı için yalnızca kendisine yaslanır (Şakar, 2017). Dolayısıyla hukuk kurucu şiddet, kurucu anında kendi döneminin hukuksal yapısının dışında, devrimsel ve henüz yasal-yasadışı karşıtlığı içinde tanımlan(a)mayan, sınıflandırılmayan, çünkü geçmişe dayanmayan bir hukuk düzeninin yaratıcısıdır (Chul Han, 2017). Derrida’ya göre (2010), tüm devletlerin kuruluşunda tehcirler, soykırımlar, sınır dışı etmeler meydana gelmiş olsun veya olmasın nihai olarak yeni bir düzeni tesis etmeleri bakımından kurucu şiddet vardır çünkü kurucu iktidar yerleşik hukuku, toplumsal düzeni kesintiye uğratıp yeni bir hukuk düzeni kurar.

Hukuk kurma otoritesi ve kurucu otoritenin sorgulanamazlığı denildiğinde ilk akla gelen, nasyonal sosyalist Hitler rejimine destek vermesine karşın, kendisinin teorisinden yararlanan zıt görüşlü düşünürlerin dahi takdirini almayı başarmış, egemenlik teorisinin önemli düşünürlerinden olan anayasa hukukçusu ve düşünür Carl Schmitt’tir. Schmitt

(1996), Hobbes’u takip ederek, doğanın ve insanın kaos ve düzensizlik içinde olduğu, kaosa son noktayı koyanın hukuk, yasa, düzen olduğunu ve düzenin sağlanması için vazgeçilmez olanın her şeye kadir olan “karar” verme otoritesine sahip bir egemen olduğu fikrini savunmuştur. Hobbes ve Machiavelli’nin devlet teorisinde insan doğası dürtüsel biçimde saldırgan bir yapıya sahiptir ve toplumsal düzenin ve güvenin sağlanabilmesi için bu saldırganlığı cezalandıracak, düzeni tesis edecek politik ve hukuksal bir yapı olarak devlet yapısı gerekmiştir (Şakar, 2017). Schmitt de bu devlet teorisi geleneğinden gelen bir düşünür olarak, zımni olarak varsaydığı kaosu sonlandırılması için bir hukuki düzeninin gerekli olduğunu, bu yapı içinde düzenin gerçekten işleyip işlemediğine karar verebilen bir otoriteye/egemene ihtiyaç olduğunu ve kurulu hukuki düzenin akıbeti konusunda otoriteye sahip olacak bu egemenin gerekçesiz, açıklamasız, mutlak karar sahibi olduğunu söylemiştir (Schmitt, 2010).

Benzer şekilde Hegel de teorisinde buraya yaslanmaktadır, ona göre devletin meşruiyeti kendindendir, başka bir gerekçeye ihtiyaç duymaz (Hegel, 1991; Arslan, 2000). Dolayısıyla kendinde amaç ve dolaysız bir tasavvur olarak devlet, bu görüşte giderek Tanrı’ya yaklaştırılır (Bourdieu, 2015). Hobbes’un devlet-Leviathan benzetmesi tam da buradan anlaşılabilir: "Tanrı, insan, hayvan ve makine karışımı bir varlık olan Leviathan, insanlara barış ve emniyet sağlayan bunun karşılığında da onlardan mutlak itaat bekleyen ölümlü bir Tanrı'dır." (Hobbes, 2010). Bu devlet teorisi geleneğinde, Tanrısal bir güce sahip devletin özü düzenin akıbetini belirleme anlamında karar vermedir, karar verme mücadelesidir, dolayısıyla egemen karar verebilme yetisine sahiptir ve bu karar toplumsal düzenin akıbetini belirler; öyle ki toplumsal düzenin devamı ya da savaşın başlaması egemenin karar yetkisindedir çünkü egemen “olağanüstü hale karar verendir.” (Schmitt, 1996:13). Buna göre, egemen toplumsal düzenin akıbeti için istisna olanı, anormali, kural dışı olanı, azınlık olanı, düşmanı, olağanüstü hali tanımlayarak normali, düzeni, yasayı dizayn eder (Schmitt, 2010). Dolayısıyla egemen istisna olanı, azınlık olanı, düşmanı, olağanüstü hali tanımlamakla yükümlüdür. Çünkü ona göre, düzenin devamlılığı veya yeni bir düzenin tesisi yönünde verilecek karar hayatidir, bağlayıcıdır ve halihazırda sahip olduğu otorite nedeniyle gerekçe sunmaya ihtiyacı olmayan kurucu bir buyruktur. Bunun pratik örneği Weimar Anayasası’nda bulunabilir, buna göre güvenlik ve düzen tehlikeye düştüğünde devlet başkanı gerekirse anayasanın temel haklarını düzenleyen maddelerini kısmi veya bütünüyle ilga etme hakkına sahiptir, dolayısıyla devlet, hukuk aracılığıyla, hukuku askıya alabilme

otoritesidir (Şakar, 2017) olarak temel hakları askıya alabilmesi bakımından hukuksal şiddet uygular ve bu hükmünü sadece kendi otoritesine yaslar (Sancar, 2001). Bu noktada egemen tarafından karar verilen olağanüstü hal, egemen tarafından “hukuk”un askıya alınması bakımından hukukla şiddetin içi çe geçtiği aşamadır (Agamben, 2013). Egemenlere özgü bu gerçekliği kurma ve yasayı yeniden yaratma anlamında hakikat, "metafizik bir hakikat"tir, çünkü bu otorite geçmişe yaslanmama bakımından gerekçesiz ve sorgulanamazlığı anlamında mutlakdır, yani hukuk kurucu noktada otorite sorgulanmaya ihtiyaç duyulamayan bir hegemonik üstünlük sağlayandır (Benjamin, 2010),

Schmitt'in izinden gittiği Hobbes, egemenin şiddetine “common power” demektedir, yani otorite kaos ve şiddet ortamını sonlandırmak için ortak duyuya ve konsensusa dayalı olarak davranmakta ve düzen kurmaktadır (Bora, 2022). Tam da bu noktada Agamben (2013) bunu *violenza* (şiddet) olarak ele almaktadır çünkü ona göre iktidar kurmak şiddeti ontolojik olarak içinde taşımaktır ve bu tam da olağanüstü hale hükmetme, karar verme yetkisinde olan egemende açık seçik ortaya saçılır.

Hukuk, hukuku askıya alma ve egemenlik ilişkisini daha yalın anlayabilmek için “karar verme”nin etimolojik kökenine bakmak gerekir; karar verme yani “decision”, Latince etimolojik kökeni “kesmek” anlamına gelen “decidere”den gelmektedir (Chul Han, 2017). Bu bakımdan ihtilafli konulara bir tartışma zemini içerisinde süre giden çözüm bulma arayışı, müzakere “karar” ile sekteye uğrar, kesilir, sonlanır. Bir konu hakkında ortaya çıkan ihtilafı sonlandıran karar vermedir, karar tartışmayı böler, tartışanları susturur, artık bu noktada karar çıkmış ve müzakere emirle/kararla sonuçlandırılmıştır. Dolayısıyla karar, tartışmayı fuzuli kılar” (Schmitt, 1970; Akt. Chul Han, 2017).

Hukukta kararı ve karar verme otoritesini merkezi bir unsur olarak kabul eden Schmitt (1996) buna desizyonizm demektedir. Benzer bir tanımlamayla “state” kelimesiyle oynayarak *states* *state* kavramını kullanan Sayer ve Corrigan (1985) ise “devlet beyan eder” demekte; Heidegger’de ise “devlet tesis eder”. “devlet ortaya statements, olumlamalar', 'tezler', yönetmelikler koyar", "devlet karara bağlar" demektedir. (Bourdieu, 2015:175). Dolayısıyla yukarıda aktarıldığı gibi, egemen kendisine meşru güç kullanımı atar, egemenin aracısı konumunda olan yargı yetkilileri de egemenin buyruklarını yerine getirirken hukuki kararda kanuna atıfla kararı gerekçelendirirler ancak kararın hukuksal gücü, siyasi erkten, otoriteden aktarılan bir

teyit, otoritenin ifa edilişı, otoriteden devralınmış bir güçtür, dolayısıyla egemeni yansıtır (Bourdieu, 1989). Çünkü desizyonizmde/kararcılıkta karar, ahlaki veya mantıki bir gerekçeden muaf, “hiç”ten doğan bir hüküm sağlaması bakımından kurucudur, egemenin keyfiyetine bağlıdır ve bu keyfiyet kimileri için zorlama ve güç uygulaması nedeniyle şiddet barındırır (Bora, 2022).

Yukarıda özetlenmeye çalışıldığı üzere egemen öznenin ifa ettiği karar verme edimi, Tanrısal buyruğun tezahür edişı gibi tarihsellikte açıklanma veya nedenini dayandırma gereklilişı hissetmeyen, hukuktan kurtulmuş (Chul Han, 2017) ve bu bakımdan buna tabiiyet gösteren sıradan insanlar için belirsizliğin kaynaşı olmaktadır. Normatif değerlerin belirliliğine karşılık, egemenin kararı öngörülemezdir ve bu yönüyle keyfidir. Bu nedenle Bora, Toker’den alıntıyla buna rejimleşmiş belirsizlik diyerek, keyfiliğin ve belirsizliğin bir siyasî ilâhiyat kurduğunu ifade etmektedir (Öğünç, 2020, Akt. Bora, 2022).

Özne hakkında verilen hukuki kararla, özenin üzerinde etkin olunduğu fikrine katılan Kierkegaard, kararın özneyi sonsuza kadar konumlandırması bakımından karar anını delilikle özdeşleştirir ve ona göre verilen karar her ne olursa olsun, karar anında özneyi edilgen bir konuma getirir ve ona hükmeder (Akt. Derrida, 2010: 75). Nihai olarak bu karar özneyi o veya bu yapma, onu bir konuma atama veya bir konumdan çıkarma, ona hükmetme anlamında ona geri dönüşsüz şekilde etki etmektedir. Derrida’ya göre, özneyi herhangi bir sınıflandırma, adlandırma, kategorilendirme sistemine maruz bırakmak halihazırda onu şiddete maruz bırakmaktır (Bourdieu, 1990; Alan Sümer ve Baykal, 2022).

Hatta Schmitt, özneyi yasa yoluyla konumlandırma ve toplumsallığını ve hukuki statüsünü belirleme anlamında Yunan devletlerinde “polemios”, Roma devlet hukukunda “hostis olarak adlandırılan ve tüm devletlerde olduğunu söyledişı bir düşman ilan etme kurumdan bahseder (Schmitt, 1970). Schmitt’e göre bu kurum aracılığıyla egemen, özneyi hukuk korumasından çıkarma, aforoz etme, sürgün etme ve ayırma politikalarıyla toplumsal düzeni dizayn eder (Chul Han, 2017). Öyle ki aslen yasanın dışında kalanın, istenmeyen, dışlananın temsili olan “barbar”ın neredeyse tüm kültürel yapılar içinde yer bulduğu ve bu konumu belirleyen elbette ki egemen olduğu belirtilmektedir (Derin, 2022). Kısacası egemenlik tabiiyet ilişkisinde egemen, özne hakkında “karar” verendir, bu kararıyla onu yurttaş, yabancı, öteki, düşman vs. olarak tanımlayarak konumlandırır (Özsöz, 2014). Bu bakımdan dışlama, muaf tutma tutumu iktidara, yasaya ve dolayısıyla

şiddete ihtiyaç duyar hatta şiddetin dolaysız tezahür edişidir (Benjamin, 2010), bu egemenlik ilişkisi hukuksal, simgesel bir şiddet, performatif bir şiddet içerir (Derrida, 2010).

Peki modern devlet otoritesi, egemenin, otoritenin uyguladığı şiddet karşısında şiddet uygulayan failleri nasıl konumlandırmaktadır? Yukarıda Weber'in tanımı doğrultusunda modern devletin fiziksel şiddetin tekelleşmesi tanımından hareketle, kendisin dışında şiddet eylemini icra eden özneye karşı tahammülü yoktur, bu sebeple şiddet eylemine karışmış failler hukuk sistemi ve yasa gücü vasıtasıyla düzen düşmanı, terör yanlısı olarak yaftalanarak şiddete başvurduğu gerekçesiyle kolaylıkla gayrimeşru ilan edilir ve egemen, hukuk normları aracılığıyla bu iddiasını meşrulaştırır (Şakar, 2017). Dolayısıyla hukuk, egemenin kendini onaylamasının hem aracı hem de amacıdır (Benjamin, 2010) ve şiddetin nasıl, hangi amaçlar için, kimler tarafından kullanılacağını belirleyen, daha doğrusu egemenin, iktidarın, yasa koyucunun veya doğrudan yasanın kendisine atanan meşru bir güç kullanımı olması bakımından, hukukun kaynağı şiddettir (Bourdieu, 2015).

Benjamin hukukun kaynağının şiddet olması olgusunu şöyle örnekler; orantısız bir ceza olsa da verilen ölüm cezası kararlarında mantık, hukuk ihlalinin cezalandırmak değil, yeni hukuk yaratmaktır. Çünkü ölüm cezası bir önlem, bir yaptırım olarak görülemez, doğrudan yok etmektir. Tam da bu sebeple ölüme ve yaşama hükmedici oluşuyla egemen, ölüm cezasını hukukileştirerek hukuk kurucudur ve söz konusu suçları işlediği taktirde öznelerin bu cezayı alacaklarını onlara yine hukuk yoluyla kabul ettirerek bu hukuk düzeninin koruyucusudur. İşte bu noktada Benjamin nihai olarak insanlar, toplumlar arası çatışmaları şiddetten arınmış bir yöntemle çözmenin mümkün olup olmadığını sorar ve tahmin edilenin aksine, bunun yanıtının hukuksal sözleşmeler olmadığını söyler. Benjamin'e göre sözleşmeler doğal olarak sözleşmeyi ihlal edenlere yönelik taraflara ihlale ilişkin şiddet uygulama hakkı verir ve hukuk kuran şiddet, sözleşmede doğrudan doğruya yer almasa bile, sözleşmeyi güvence altına alan iktidar da şiddetten doğduğu için sözleşmede temsil edilir (Benjamin, 2010). Bu bakımdan sözleşmeler aracılığıyla şiddet yine öznelerin kullanımından tahliye edilip, zımni olarak taraflardan birine aktarılır, yani yasayı ihlal edene, şiddet uygulama hakkı tanınan egemene. Bu yönüyle her hukuksal sözleşme şiddet ve zor üzerine kuruludur. Her ne kadar çatışmadan arındırılmış şiddetsiz çözüm yöntemi iddiasında olsalar da sözleşmeler, öncelikle “taraflar”ı işaret ederek, toplum nezdinde konumsal ve statüsel bir ayrım yaratır. Öte yandan söz konusu hukuksal

düzeni korumak için sözleşmeyi ihlal edenleri cezalandırma yetkisi verir ve bu yetki elbette ki egemene atanır. Yani söz konusu sözleşme hem kimilerini cezalandırma işlevine sahipken hem de hukuksal düzeni yani adaleti sağladığı iddiasında olan egemene meşruiyet verir ve dolayısıyla egemen ile tabii olan arasında net sınırlar çizer: “Sözleşmenin her iki tarafı açısından da aşılması yasak olan çizgi, aynı çizgidir. Böylelikle o korkunç ikelliği içinde, "ihlal edilmesi" yasak olan kanunların mitik iki anlamlılığı ortaya çıkar, Anatole France'in hicivle ifade ettiği üzere: “*Köprü altında sabahlamak, yoksullara ve zenginlere aynı oranda yasaklanmıştır.*” (Benjamin, 2010: 37).

Tıpkı sözleşmeler gibi, yasal-yasa dışı ayrımını keskin çizgilerle ayıran kanunların da şiddetten arınmış bir çatışma çözme yöntemi sunduğu söylenemez (Bourdieu, 2015). Çünkü gerçekliği belirleme, bu gerçek doğrultusunda özne hakkında hüküm verme, adaleti tesis etme ve adaletin kılıcı altında öznelere karara boyun eğdirme otoritesi egemene atanmıştır (Bourdieu, 2005). Bu yönüyle kanun veya onun uygulayıcısı olan yargıcın önünde sıralanan öznelere üzerine, hukuk şiddetinin gölgesi düşmektedir (Cover, 2010). Çünkü nihayetinde özne hakkında yasal metinler aracılığıyla karar veren yargıçlar ya da hakimlerin, yargılamaya dayanak olan kanuni düzenlemeler/yasal metinler aracılığıyla, yargılamanın yapılacağı olaya dair yorumlarda bulunduğu, yasal metni nasıl anladığını ifade ettiği ve bu yorum sonrasında verdikleri kararlar yargılanan özneyi suçlu veya suçsuz olarak, toplumsal yaşamda konumlandırmış oldukları (Bourdieu, 2015) söylenmektedir. Elbette ki yargıcın verdiği hüküm “yasalar uyarınca” gerekçeli ve gerçektir, ancak sonuç olarak yargı makamı, hükme konu olan hasım ilişkisinde “ taraflar”ı suçlu ilan etme veya aklama yetkisine sahip bir merci olarak, onları kategorilendirir, adlandırır, tanımlar ve dolayısıyla faillerin yargılama neticesinde oluşan yeni toplumsal konumlarını belirleme anlamında, onlara büyümlü bir güç uygular (Değirmenci, 2022). Bu bakımdan adaletin keskin kılıcı karşısında özne hakkında verilen karar negatifse, yargılama yapılan ceza kanununa göre özne, “... özgürlüğünü, malını mülkünü, çocuklarını ve hatta hayatını kaybedebilir... Yorumcular çalışmalarını bitirdiklerinde, toplumsal şiddet pratikleriyle yaşamları paramparça olmuş kurbanlar bırakırlar.” (Cover, 2010: 176). Bourdieu (2015) için özneyi sonsuza kadar toplumsal olarak konumlandıran bu güç, devletin sembolik gücünün, sembolik iktidarının mükemmel bir yansımasıdır. Kısacası devletin yaptırım gücünün nesneleşmiş hali olarak yargı, devletin simgesel şiddetinin yasalar temelinde ve hukuk aracılığıyla resmi biçimde

uygulandığı bir alan olarak, özeninin sosyal ve hukuki konumunda ciddi bir belirleyen olur (Bourdieu, 1989).

Bu yönüyle yasanın ihlal edilmesi yasak olan hükümlerini belirleyen ve hukuksal düzeni koruyan egemen, kuruluş ve düzenin sağlanması bakımından, şiddetten bağımsız değildir, hem de bu edimi yasal olması bakımında meşru bir şiddet uygulama iradesine dönüşür. “Yargıç nerede isterse orada görebilir kaderi. Körü körüne her cezayla birlikte dikte ettirebilir kaderi.” (Benjamin, 2016:119; Akt. Şakar, 2017). Yasaya tabi olan için kendisine yönelik verilen hüküm sonucunda toplumla arasına giren yarık ve bunun yarattığı acı varken; yasayı uygulayan ve hükmeden açınsındansa duygular konu dışıdır, gerçekleşen yalnızca rasyonel hukuk devletin resmi bir edimidir (Cover, 2010).

Tam da burada Cover’ın, hüküm verildikten sonra tarafların deneyimleri arasındaki uçurumla bağlantılı şekilde Milgram’ın Otoriteye İtaat (1963) deneyi üzerine açıklamalarını anmak uygun görünmektedir. Deneyde deneklere elektroşok verdiğini sanan asıl denekler, verdikleri elektroşok doğrultusunda denek sandıkları kişilerin yaşadıkları acı deneyimi kameradan anlık ses ve görüntüyle izlemektedirler. Ancak verdikleri elektroşokun derecesinin belirlenmesi konusunda yanlarında doğrudan müdahalede bulunan ve düzenli aralıklarla şokun derecesini artırmaları emrini veren bir otorite bulunmaktadır. Birçok denek, denek sandıkları kişilerin acı çektiklerini görmelerine rağmen, dereceyi artırmaları gerektiği yönünde telkin veren otoriteye sürekli itaat etmiş ve şoku maksimum dereceye kadar çıkarmışlardır (Milgram, 1963). Cover (2010), Milgram’ın deneyinde verdikleri şok nedeniyle acı çektiklerini görmelerine rağmen asıl deneklerin neden hala şok vermeye devam ettiklerini anlamaya çalışmış ve asıl deneklerin neden özerk davranışta bulunamayıp otoriteye sürekli olarak itaat ettiğini sorgulamıştır. Cover’a göre, örgütsel bir hiyerarşi içinde özerk davranış sürekli olarak bastırılır ve otoritenin sürekli müdahaleleri öznenin davranışını kontrol etmeye başlar. Oysa böyle bir otoritenin olmadığı bir durumda denekler özerk davranış geliştirebilir ve başkalarının acı çekmesini engelleyen bir tutuma sahip olabilirler (Cover, 2010). Bu bakımdan deneklerin acı çekmelerini görmelerine ve işitmelerine rağmen, otoritenin emirlerine uyan asıl denekler gibi, yargıçların da içinde bulundukları toplumsal örgütlenme içinde, özerk davranıştan uzak biçimde, hukukun kendilerine verdiği yetkiye dayanarak kararın olası sonuçlarını rasyonel olarak yorumlama eğiliminde oldukları (Butler, 1997) belirtilmektedir.

Bourdieu (2015), tam da bu sebeple egemenlik-tabiiyet ilişkisi içindeki toplumsal öznelerin maruz kaldığı şiddetin, simgesel sistemler aracılığıyla görünmez kılındığını, örneğin yargı makamının hukuksal meşruluğu arkasına alarak sorgulanamaz hale gelmesi gibi diğer tüm simgesel sistemler aracılığıyla da egemenin özneler üzerinde hükmetme gücünü kullandığını savunur. Ancak tüm bu ilişki içerisinde Bourdieu (1989, 1997) öznelerin salt edilgen özneler olduğu fikrine katılmadığını, öznelerin etkisi altında oldukları toplumsal koşullara rağmen, sahip oldukları anlam dünyaları aracılığıyla stratejiler geliştirdiklerini ve toplumsal konumlar edindiğini belirtmektedir.

Çalışmanın ilerleyen bölümünde özne, otorite, hukuk ve egemenlik ilişkisini daha iyi anlamak için Bourdieu'nun devlet teorisine ve sosyolojisine bakmak anlamlı görünmektedir.

3.2. Pierre Bourdieu'nun Devlet Teorisi ve Simgesel Şiddet

3.2.1. Bourdieu Sosyolojisinin Yapı Taşları

Bourdieu'ye göre (1989) sosyolojinin görevi, "toplumsal evreni oluşturan farklı dünyaların en derinine gömülü yapılar kadar, yeniden üretim alanlarını ve bu mekanizmaların dönüşümünü sağlayan dinamikleri de ortaya çıkarmaktır. Bu bakımdan Bourdieu (1989) için sosyoloji, maddi kaynaklarla ilişkili sermaye türlerini içerdiği gibi, faillerin içselleştirdikleri tutumları, hisleri ve yarattıkları anlam dünyalarını, yani simgesel sistemleri de içerir. Bu bakımdan Bourdieu'ya göre (2016), toplum bilimi, gruplar veya sınıflar arasındaki güç ve anlam ilişkileri sistemidir ve elbette ki toplumun bir nesnel yapısı vardır ancak faillerin yorumları ve tutumları bu yapının kaçınılmaz bileşeni olarak yapıya etki ederler. Dolayısıyla Bourdieu'nun sosyolojisinde ne her şeyden bağımsız bir nesnel yapı ne de yalnızca öznel yapılar vardır, o sosyolojisinde her ikisini harmanlar, daha basit anlatımla nesne ile özneyi, maddesellik ile fenomenolojiyi birbirinden tamamen ayırıp onları karşıtlıklar üzerinden zıtlılaştırmak ve dünyayı ikili karşıtlıklarla okumak yerine ilişkisel okumayı tercih eder (Wacquant, 2014).

Schopenhauer'a atıfla, her ne kadar toplumun nesnel yapısı varsa da toplum, "temsilden ve iradeden" de yapılmıştır: failler dünyanın pratik bilgisine sahiptir ve bunu da gündelik etkinliklerinde kullanan etken öznelerdir (Wacquant, 2003: 40). Bu bakımdan Bourdieu'nun sosyolojisi, failleri toplumsal yapının edilgen özneleri, daha ileri gidecek olursak, kurbanları olarak konumlandırmaktan ziyade; hukuk gibi, devlet gibi, toplumsal sınıflar gibi nesnel yapıların karşısında özne, bilinçli tercihleri olan, kararları

ve inşa ettikleri anlam dünyaları sayesinde toplumu değiştirme ve dönüştürme potansiyeline sahip toplumsal aktörlerdir (Bourdieu, 1989).

Sosyolojisini açıklarken Bourdieu, bir taraftan toplumsal eylemi öznenin hiçbir katkısı olmadan mekanikleşmiş olan gören nesnelcilik, bir taraftan da her şeyden bağımsız salt  zg r tasarı ve bilinciyle eylemi inşa ettiği fikrine dayanan öznelcilik tuzağına düşmemeye çabalayarak, iki yaklaşım arasında köprü kurmaya çalışır (Wacquant, 2003). Bourdieu (1989) sosyolojisi için nesnel yapıların özneye dayattığı toplumsal konumlanmalar olduğunu kabul etmekle birlikte, bu dayatmalar doğrultusunda faillerin akılcı tercihler yaparak birtakım güzergahlar belirlemekte ve öznel tercihler yapmakta olduklarını savunur. Bu bakımdan fail doğrudan edilgen konumda değil, çıkarları doğrultusunda tercihler yapan, bu doğrultuda anlam dünyası inşa eden öznelerdir.

Bourdieu'nun yapısalcılık ve fenomenoloji ikili karşıtlığını reddeden sosyolojisi, nesnel yapıların öznelere toplumsal konumlar dayattıklarını ancak öznenin algılama ve değerlendirme kategorileri aracılığıyla anlam dünyası inşa edip, tercihlerde bulunduğunu savunur (Swartz, 1997). Bu yönüyle fail tercihleri doğrultusunda bu dünyayı dönüştürme potansiyeline sahiptir (Bourdieu, 1997). Sonuç olarak özne ve yapı arasındaki etkileşimden beslenen sosyolojik yaklaşımını “yapısalcı inşacılık”, “inşacı yapısalcılık” veya “genetik yapısalcılık” olarak tanımlamıştır (Bourdieu, 1989).

Bourdieu sosyolojisinin sosyal psikolojiyle teması toplumsal yapıların yoğun etkisini kabul etmesine karşın, öznelerin anlam dünyalarına yaptığı vurgu nedeniyle anlaşılabilecektir (Bourdieu ve Saint Martin, 1982). Bu bakımdan çalışmada hukukun da bir aracına dönüştüğü ifade edilen şiddet kavramı, hem devlet, egemenlik ve hukuk gibi yapısal faktörlerle incelenmeye hem de belirsizlik şiddetine maruz kalan Afganistan menşeli sığınmacıların anlam dünyalarında yaşadıkları bu süreci yorumlamalarını sağlayan öznel faktörlerle incelenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda çalışmada ve Bourdieu'nun sosyolojisinin önerdiği yapı ve fail arasındaki etkileşimselliğe odaklanılmıştır.

3.2.2. Bourdieu Sosyolojisinde “Alan”, “Toplumsal Uzam” ve “Habitus”

Kavramları

Bourdieu sosyolojisinde simgesel şiddet ve devlet teorisini anlamak için öncelikle Bourdieu'nun alan, toplumsal uzam, habitus ve simgesel şiddet kavramlarına bakmak

gerekmektedir. Bourdieu'ya göre alan, nesnel yapılardır, daha doğru ifade edecek olursak nesnel ilişkiler ağıdır (Layder, 2010), toplumsal uzamsa alanları içinde barındıran, toplumsal faillerin içinde dağıldığı çok boyutlu konumları içerir (Bourdieu, 1990). Toplumsal faillerin gündelik yaşamda verdikleri mücadelelerin sahaları olan alanlar, bir yandan da diğer alanlar ile mücadele içindedirler (Tekin, 2015). Örneğin iktidar alanı içinde sınıf çatışmasını içerirken, bürokratik alan iktidar mücadelesini içerir, siyaset alanı din alanıyla mücadele içindedir, dolayısıyla alanlar, toplumsal mücadelelerin bir ürünüdür (Wacquant, 2003).

Bourdieu her alanın failler tarafından çıkar, ödül veya kazanım ihtimalleri doğrultusunda bir oyuna benzer şekilde, oyunun oynanmaya değer olduğunu düşünen, bilinçli seçimler yapan faillerin dahil olduğu alt alanlardan oluştuğunu belirtmektedir (Tatlıcan ve Çeğin, 2014). Bourdieu alanlar içinde faillerin stratejilerini belirleyen hususun çıkar mefhumu olduğunu söylemiştir (Güler, 2017). Buna göre çıkar kavramı, yukarıda değinilmiş olan Milgram'ın deneyi üzerinden açıklanır; sürekli olarak elektro şok derecesini artıran deneklerin otoriteye itaat etmelerinin nedeni otoriteye itaat etmede çıkar görmeleridir (Tatlıcan ve Çeğin, 2014). Dolayısıyla failler, gündelik hayatlarında toplumsal konumları ve anlam dünyalarının çizdiği güzergahta stratejiler geliştirerek, çıkarları doğrultusunda hareket eder ve oyunda yerlerini alırlar.

Bourdieu'ya göre (1998) çıkar, belirli bir toplumsal oyunun bir anlam taşıdığını, kazanılıp kaybedileceklerin önemli ve peşinde koşulmaya değer olduğunu kabul eden fail ya da kurumların motivasyonu ile mümkün olabilir (Bourdieu, 1989). Toplumsal konumlarına göre failler, çıkarlarına göre bu alanın kurallarını muhafaza etmek ya da dönüştürmek için sürekli mücadele eder ve stratejiler geliştirirler. Ancak ekonomik statü veya sosyal statü farkları nedeniyle toplumsal faillerin oyunda -metaforik olarak- aynı sayıda jetonu yoktur; bu sebeple alanların adil paylaşım mekanları olarak algılanmaması gerekir. Çünkü Bourdieu'ya göre faillerin sahip oldukları farklı derecede iktisadi, kültürel, toplumsal veya simgesel sermaye türleri vardır ve hali hazırda alanda herhangi bir sermayeye daha fazla sahip olmak, alanda kazanılabilecek faydalara ve sermayenin daha hızlı büyümesine olanak sağlaması anlamında eşitsizliklerin sürmesine neden olur (Wacquant, 2003).

Bourdieu, maddi imkanlar sağlayan ve doğrudan paraya çevrilebilir olan sermayeye iktisadi sermaye; toplum tarafından karşılıklı tanınma ile kazanılmış ve kalıcı bir ilişkiler ağına dönüşmüş sermayeye toplumsal sermaye; zaman zaman diplomalar

veya sertifikalarla kurumsallaşmış ve zaman zaman paraya çevrilebilir olan sermayeye bilgi sermayesi ya da kültürel sermaye; bu sermaye türlerinden ve sermayelerin eşitsiz dağılışının meşru kabul edilmesine de simgesel sermaye demektedir (Etil ve Demir, 2014).

Bu sermaye türleri arasında simgesel sermayeye özel bir anlam atfeden Bourdieu’ya göre, neredeyse sihirli bir güç gibi işleyen simgesel sermaye, diğer sermaye biçimlerinin eşitsiz dağılmasından kaynaklanan toplumsal eşitsizlikleri doğal gösterir çünkü simgesel sermaye öznelere algı kategorilerini biçimlendirerek faillerin “*bu öğeleri meşru kabul etmesi*”ni sağlar (Mottier, 2002: 349). Bourdieu’nun devlet tanımında fiziksel ve simgesel şiddeti meşru olarak nitelemesinin sebebi, egemenin simgesel sermayesi aracılığıyla güç uygulama otoritesini, zımni olarak toplumsal aktörler nezdinde meşrulaştırabilmiş olmasına atıf yapmasıdır:

“Devletin, kendisini bu kadar kolayca benimsetmeyi başarması ... bilişsel yapıları dayatacak konumda olmasından kaynaklanmaz mı? Başka şekilde söylersek, devletin elindeki bu neredeyse sihirli gücü kavrayabilmek için, bilişsel yapıları ve devletin onların üretilmesindeki rolünü anlamak gerekir” (Bourdieu, 2015: 202).

Çünkü simgesel sermaye, bilişsel bir sermaye türü olarak, faillerin toplumsal gerçeklik algısını çarpıtarak, toplumsal failin zihnindeki toplumsal gerçekliklere yeni anlamlar katar, onların anlamlarını değiştirir; anlam dünyalarını ve değer algılarını yapılandırır. Bourdieu’ya göre (1998) bu, öznelere, nesnelerin egemenler tarafından nitelermeler ve ikili karşıtlıklar (zengin/yoksul, kadın/erkek, güçlü/zayıf vb.) üzerinden tanımlanması ve bazılarının makbul muamelesi yapılmasıyla mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla Bourdieu devletin kategorilendirme sistemleriyle sorgulanmaksızın kabul edilen sembolik bilinçdışı formlar aracılığıyla simgesel iktidarın fail tarafından içselleştirildiğini belirtmekte, toplumsal düzenin gücünü de tam olarak bilinçdışının, yani zihinsel yapıların düzenlenmesiyle ilişkilendirmektedir (Etil ve Demir, 2014).

Habitus ise genel itibarıyla failin kendi özgün tutumları ve algısıyla şekillenen yatkınlıklar sistemidir (Wacquant, 2014). Kavramın kökeni, Aristoteles’in “hexis” kavramından türetilmiştir; herhangi bir durumda öznelere duygularını, arzularını ve davranışlarını yönlendiren ahlaki karakterin ifadesi anlamına gelir (Demir ve Aka, 2010). Bourdieu’ya göre habitus, tarihsel olarak inşa edilmiş, en nihayetinde toplumsal yapıların fail tarafından içselleştirilmesi sonucunda oluşmuş bir yatkınlıklar sistemi, algı kategorileridir (Değirmenci, 2022). Bu yönüyle habituslar, toplumsal eşitsizlikleri

barındıran toplumsal koşulların öznelere tarafından içselleştirildiği sistemlerdir de (Bourdieu, 2016).

Bourdieu'ya göre failer toplumsal alanda girdikleri mücadelelerde bu yatkınlıklar sistemi ve anlam dünyaları sonucunda stratejiler geliştirir, kendi tutumlarına ve tercihlerine göre de konumlanır ve yatkınlıklar oluştururlar (Tatlıcan ve Çeğin, 2014). Toplumsal failer toplumsal yapılara bu yatkınlıkları aracılığıyla etki eder, onları üretir, muhafaza eder ya da dönüştürürler (Tekin, 2015). Habitus, Bourdieu'nun deyiimiyle "oyunun yapısını" bilen, alanlardaki çıkarlara ve kazanımlara göre şekil alan ve değişen durumlarda dahi bunlarla başa çıkmaya olanak sağlayan stratejilerin üreticisidir (Aydın, 2014).

Toplumsal yapıların fail tarafından içselleştirilmesi, bedenselleştirilmesi olan habitus, kendisini koşullandıran toplumsal yapılar ile karşılıklı bir ilişki içindedir. Ancak elbette ki Bourdieu'nun epistemolojik önceliği toplumsal yapıya verdiğini hatırlayarak, habitusun, yani yatkınlıklar sisteminin toplumsal koşullar ve toplumsal yapılardan etkilendiğini, onlar tarafından zorunlu olarak konumlandırıldığını, yani alanın, habitusu yapılandırıldığını ancak bir yandan da failerin habituslarının yani yatkınlıklar sisteminin de kendi özgün anlam dünyalarını inşa ederken alanın kurulmasına fayda sağladığını göz önünde tutmak gerekir (Bourdieu, 2018). Pascal'a (2003) referansla, "*Dünya beni kavrar ve ben de onu kavrarım / Dünya beni içerir ben onu anlarım*" alıntısıyla Bourdieu (1980), bu ilişkiyi ontolojik suç ortaklığını açıklamaya çalışır: bu durum hem benzer tutumlara sahip çok sayıda failin stratejilerini anlamak için hem de failin eylemini güdüleyen etkenlerin alanlara göre nasıl özgün biçimler aldığını düşünmeye fırsat sunar. Bu bakımdan toplumsal dünyayı açıklamak için bu temel iki karşılıklılık ilişkisi oldukça önemlidir: özne toplumsal koşullardan nasıl etkilenir, toplumsal koşulları özne ne kadar ve nasıl etkiler? (Tekin, 2015). Bourdieu'ya göre bu ilişki, habitusların tarihe gömülü olduğunu, daha basit anlatımla, toplumsal gerçekliğin dışavurumu olduklarını ortaya koyar (Palabıyık, 2011). Dolayısıyla hem yapılar hem öznelere tarihseldir, tarihe içkindir ve toplumsallıklar tarafından dönüşüme uğrarlar. Bu yönüyle alanlar hem failerin anlam dünyaları doğrultusunda stratejilerine ve sermayelerine göre konumlandıkları hem de güç ilişkilerine etki ettikleri mücadele alanlarıdır, dolayısıyla alanlar dönüşümünün esası olabilirler (Wacquant, 2003). Tam da bu sebeple Bourdieu bazı devrimci durumlarda yapının ani değişimine ayak uyduramayan habitusların sanki jenerasyon farkında olduğu gibi çağ dışı kalabildiği ya da gerçek zamandan kopmuş gibi kalabildiklerini ya da tam

tersine bazı durumlarda habitusların değişiminin yapıların değişime kıyasla çok daha hızlı olduğu durumlarda da yapıların faillerce antik görünmeye başladığı ve yapıları değiştirmeye zorladığını ifade etmektedir (Wacquant, 2003). Dolayısıyla Bourdieu faile atadığı eylemsellik ile yapıları değiştirebilen öznelerin izin verdiği sürece toplumsal koşulların sürdüğünü savunmaktadır (Tekin, 2015).

3.2.3. Simgesel Şiddet

Bu çalışma için en can alıcı olan Bourdieu kavramı, elbette ki simgesel şiddettir. Simgesel şiddet, eşitsizlikler barındıran toplumsal koşulların özneler nezdinde doğallaştırıldığı, bu sebeple öznelerin anlam dünyalarının ve değerlendirme şemalarının simgesel iktidar tarafından şekillendirildiği bir alandır. Daha basit anlatımla, simgesel şiddet, yapısal faktörlerin, yani toplumsal eşitsizliklerin nesnel zorunluluk olarak gösterilerek, toplumsal eşitsizliklerin failer tarafından doğallaştırılmasını ‘sağlayan’ bir hükmetme aracıdır (Bourdieu, 1989). Bourdieu’ya göre (1979) simgesel şiddet, egemenlerin çıkarlarını faillerin algı kategorilerinde sanki doğal zorunluluklarmış gibi dayatan ve bu sayede eşitsizlikler içeren toplumsal yapının korunmasını destekleyen yanıltıcı bir güçtür. Buna göre simgesel sistemler sınıflar, etnik gruplar, cinsiyetler arası eşitsizliklerin tarihsellik bakımından doğal zorunluluklar olduğuna yönelik inanç geliştirmesini sağlayan, bu yönüyle gerçekliği manipüle eden, kısacası tahakkümün yeniden üretimine katkı sağlayan yanlış tanıma sistemleridir (Bourdieu, 1991). Bu anlamda Marks için “ideoloji” neyse, Bourdieu için simgesel şiddet de odur (Bourdieu, Passeron ve Nice, 1977). Buna göre egemenler tarafından, yani sermaye ve iktidar sahipleri tarafından toplumsal yapılarda eşitsiz dağılmış iktidar ve sermaye yapısı, sürekli olarak reddedilerek, kurgusal gerçeklikler yaratılır. Bourdieu’ya göre bu eşitsiz iktidar ilişkisi, egemenler tarafından inkar edilerek, gündelik toplumsal hayatın akışı içinde sürekli olarak görünmez kılınmaya çalışılır. Bourdieu’nun buna simgesel “*simgesel inkar*” demesinin nedeni budur (Wacquant, 2003: 140), bu inkar nedeniyle özneler maruz kaldıkları şiddeti anlamlandıramazlar (Swartz 2011).

İktisadi, kültürel veya toplumsal sermayeye sahip egemenlerin, eşitsizliği saklayan, toplumsal yapıları doğal gibi gösteren ve tüm bunları yaparken faili tanımlayan, onlara konumlar atayan, onları sınıflandıran, dolayısıyla failleri iktidar ile tabiiyet ilişkisine sokan sermayenin simgesel sermaye olduğu ve tüm bunların da bir şiddet biçimi olduğunu söyleyen Bourdieu (1989), bu sistemin içine doğan fail tarafından bunun meşru görüldüğünü savunmaktadır. Çünkü Bourdieu’ya göre faillerin içine doğdukları

toplumsal yapıda iktidar, öznelere anlam dünyalarını kuran “neredeyse sihirli bir güç”e (Bourdieu, 1991: 166) sahiptir. Bu sebeple simgesel şiddeti, yumuşak şiddet olarak tarif eden Bourdieu, görünmezliği ve bu kibarlığı nedeniyle simgesel şiddetin kaba/fiziksel şiddetten çok daha etkin şekilde işleyebildiğini söylemektedir (Eagleton, 1994).

Bourdieu’nun simgesel şiddeti, iktidar tarafından herhangi bir ikna çabası içermemesi ve hali hazırda failin içine doğduğu dünyada kendini içine gömülü bulduğu düzende, toplumsal düzeni kendiliğindenmişçesine değerlendirmesi dolayısıyla bir zorlama içermez; çünkü bu tahakküm, maruz kalan ile maruz bırakan arasındaki uyumla mümkün olabilir, bu uyumu sağlayan da simgesel iktidarın failin algısını bu yönde kurmasıyla ilişkilidir (Bourdieu, 1998). Bu sebeple simgesel şiddete maruz kalan özne şiddetin farkına varmaz ve bu şiddeti tanımlayamaz, çünkü bu ilişki iktidarın simgesel şiddetine maruz kalan özne tarafından yanlış tanınmıştır (Wacquant, 2003). Örneğin evrensel olarak kullanılan saat sisteminde asıl olan şey, toplumsal yapının, iktisadi ve bürokratik yapının korunabilmesi için zaman yönetiminin disipline edilmesidir; eğitim için, iş hayatı için belirlenen saatte uyanma, belirlenen saatte o meşgale ile uğraşma, belirlenen saatte mesai sonuna gelme... Bu sistemin içine doğan her fail, saat sistemini/zamanı zımni olarak kabul ettiği için, saat sistemi toplumsal hayatta doğalmış gibi görünür. Çünkü Bourdieu’ya göre içine doğulan dünyada müşterek olarak kabul edilmiş bir yapı içinde, fail söz konusu yapıyı sorgulamaksızın kabul etmekte, ona rıza göstermekte ve ona göre kendisini konumlandırmaktadır. Öyle ki failler kol saati olarak, alışkanlık nedeniyle sürekli kol saatine bakarak ya da evlerde duvar saati kullanarak, saatte göre randevulaşarak bilinçdışında zaten hem zamanı hem de zamanla kurulan kamusal ilişkiyi kabul etmiş olmaktadırlar (Ökten, 2014). Hatırlanacağı üzere sembolik iktidar “gerçekliği kurma/yapılandırma iktidarı”dır (Türk, 2008: 15).

Simgesel şiddetin en iyi örneklenen alanlarından biri de dildir (Bourdieu, 2016), İngiliz İngilizcesi karşısında “bozuk” olarak ifade edilen Amerikan ya da siyahi İngilizcesinin aşağılanmadığı ya da hoş karşılandığını söylense de hayatın olağan akışında dahi sürekli olarak İngiliz İngilizcesi eğitim kurumlarında, medyada, iş hayatında öznelere kendisini dayatır ve simgesel iktidar bunun normal, olağan olduğu yönünde herkesi ikna etmiştir (Fowler, 2020). Bu durum Bourdieu için elbette ki bir simgesel şiddettir çünkü dilsel beceri aynı zamanda faillerin statünü gösterir, onları ele verir, eşitsizlikleri açık eder, dolayısıyla bir siyahın, beyaz Proteston bir Anglosakson ile konuşması ya da bir Cezayirli ile Fransız’ın konuşması yalnızca bir konuşma değil,

siyahların ya da azınlıkların tahakküm altına alındığı sömürgecilik tarihinin özetidir (Wacquant, 2003). Dolayısıyla dil, içine gömülü olduğu iktidar alanında bir konum işgal eder, ondan asla bağımsız değildir, tıpkı cinsiyet, etnik kimlik, eğitim seviyesi veya statü gibi simgesel şiddetin taşıyıcısıdır (Bourdieu, 1993, Ökten, 2014).

Öznelerin içine doğduğu toplumsal yapıda simgesel inkar yoluyla gizlenen eşitsizliğin en derinleştiği alan cinsiyet alanıdır (Bourdieu, 2015). Çünkü ona göre cinsiyet eşitsizliği sistem içinde o kadar doğallaştırılmıştır ki, eşitsizliğe maruz kalan kadın cinsiyeti dahi bunu ciddi biçimde içselleştirmek zorunda kalmış ve tahakkümü normalleştirmiştir (Woolf, 1983; Akt. Bourdieu, 2015). Bu durum elbette ki cinsiyet eşitsizliğinin ataerki ve onun şekillendirdiği toplumsal yapılar nedeniyle iktidar tarafından ciddi biçimde inkar edildiği, simgesel iktidarın bu eşitsizliği gizlemek için toplumsal failler üzerinde bir yanlış tanıma etkisi bırakmasıyla ilişkilidir (Türk, 2008). Ancak simgesel iktidar yalnızca eşitsiz toplumsal yapıların zorunlu olduğu, değiştirilemez olduğu yönünde bir yanlış tanıma yaratarak onları meşrulaştırmaz, aynı zamanda simgesel iktidarlar failleri kategorilendirerek, tasnifleyerek, tanımlayarak, adlandırarak ve onlara bu ayrımlarla hitap ederek zımni olarak tabiiyete çağırırlar (Bourdieu, 2005). Bu noktada tabiiyete egemenin kategorilendirmesi ve adlandırmasıyla çağrılan öznelerin, hangi esaslarla egemenler tarafından konumlandırıldığına odaklanmak önemli görünmektedir.

3.2.3.1. Simgesel Şiddet ve Kategorilendirme Yoluyla İktidar Tarafından Tanınma-Tanınmama

Bourdieu (2015) devletin tarihte ilk kez vergi toplayabilmek adına kimlerin tabiiyeti altında yaşadığını ve nelere sahip olduğunu bilmeye ihtiyaç duyulduğunu ve bunun için nüfus sayımına başladığını söylemiştir. Buna göre nüfus sayımı dolayısıyla da devletin yurttaşlarını kategorilendirmeye başladığını ifade etmiştir. Buna göre nüfus sayımı sonucunda elde edilen verilerin kaydedilmesi aşamasında egemen, elindeki veriyi kategorilendirip, tasnifleyerek kaydetmiş ve bu sebeple kategorilendirme işlemi sırasında kendi düşüncesinde meşru bölümlenmeler kurgulayarak, toplumsal sınıflar, etnik kimlik, dini tabiiyet, cinsiyet vs. gibi ayrıştırmaları kayıt altına almıştır. Dolayısıyla bu bölme işlemi aynı zamanda egemenliği altındaki toplumun meşru kimliğinin oluşturulması anlamında ona önemli bir veri sağlamış; bundan böyle onları adlandırabilir, sınıflandırabilir ve kendi meşruluk anlayışına göre onlara muamelede bulunabilir olmasını sistematik hale getirmiştir (Çeğin ve Ökten, 2014).

Egemenin adlandırma ve kategorilendirme sistemleri aracılığıyla iktidarı altındaki özneleri, kendi makullük derecelendirmesine göre ayrıştırması, pozitif ve negatif anlam yüklenen kavramlar üzerinden, yani ikili karşıtlıklar yaratılarak yapılandırılır (Bourdieu, 2016). Toplumsal yapıda kadın-erkek, yerli-yabancı vs. gibi ikili karşıtlıklar üzerinden tahakküm ilişkilerinin normalleştirildiği, toplumsal eşitsizliklerin kaynağının gizlenerek bu karşıtlıklar üzerinden eşitsizliği meşrulaştırma ve düşmanlaştırma yapılarının sistematik olarak sürdürüldüğü belirtilmektedir (Bourdieu, 1979). Bu bir düşmanlaştırmadır çünkü *“Bu düşman çiftlerin her bir terimi, karşısındakini güçlendirir* (Wacquant ve Bourdieu, 2003: 44) ve mitsel bir ayırım yaratarak karşıtlıklar kurar.

Kategorilendirme sistemleri kategorilendirmeyi yapan egemenin bakış açısını da içerir çünkü iktidar, kategorilendirmeyi kendi meşruluk ölçütleri ve makbul tanımları üzerinden dizayn eder (Bourdieu, ve Farage, 1994). Ancak yukarıda bahsi geçtiği üzere egemen, simgesel inkar yoluyla eşitsizlikleri gizler, bu sebeple kategorilendirme sistemleri aracılığıyla devlet, kendini bakış açılarının üstünde, geometrik bakış açısına sahip olarak göstermeye çalışır, aslında olansa resmi bir bakış açısı dayatması ve sınıflandırdığı diğer kategorileri ve bakış açıları üstünde tahakküm kurmasıdır (Sayer ve Corrigan, 1985). Dahası Bourdieu kategorinin etimolojik olarak “categorien”den geldiğini ve etimolojik köken olarak şaşırtıcı biçimde kamuya açık olarak suçlamak, hakaret etmek anlamına geldiğini söylemiştir; buna göre, egemen aslında özneyi kategorilendirerek kamusal bir alanda ona biçtiği adlandırma ve o adın dayattığı anlamla hükmeder (Bourdieu, 2015). Öyle ki rütbe takdimi törenleri, mezuniyet törenleri, mahkeme duruşmaları, evlilik törenleri gibi birçok resmi tören de bu kategorilendirmenin kamusallaşmasını sağlayan pratikleridir: "Seni, halkın önünde, suçlu olmakla itham ediyorum"; "Üniversite öğretim üyesi olduğunu herkesin önünde onaylıyorum"; "Seni sınıflandırıyorum"; "Seni cezalandırıyorum" (Bourdieu, 2015: 27-28). Özetle sembolik iktidar şeyleri sözcüklerle yapma gücüdür ve egemen, özneleri kendi kategorilendirme ve meşruluk zemini doğrultusunda çağırarak simgesel şiddet uygulamaktadır (Türk, 2008).

Bourdieu'ya göre hayatın her alanında olan bu kategorilendirme sistemleri, maaş bordrolarında, kademelerde, nüfuz cüzdanının renginde, cinsiyetinde, diplomalarda, derecelerde, puanlarda, unvanlarda, kartvizitlerde örneklenmektedir... Özellikle eğitim sistemi, simgesel şiddet bakımından hem sınav pratiği ile öğrencileri sürekli bir derecelendirmeye, puanlamaya tabi tutarak kategorilendirme sistemlerine katkı sağlaması hem bu simgesel sistemlerin çocukluktan itibaren içselleştirilmesinde etkin olması

itibariyle oldukça önemlidir (Bourdieu, Passeron ve Nice, 1977). Eğitim sistemi sayesinde egemen ve onun toplumsal yapılarının belirlediği yeterlilik ölçütlerini sağlayan ve sağlayamayan failer arasında yapılan ayırım sonrasında, egemen tarafından ölçütü sağlayanlara diploma, unvan, statü verilerek onlar kurumsallaştırılırken; ölçütü sağlamayanların dışarıda tutularak, ayrıştırıldığı (Çeğin ve Ökten, 2014) belirtilir. Eğitim sistemi aracılığıyla yalnızca bu ayırma ve sınıflandırma işlemi yapılmaz, aynı zamanda yeterlilik ölçütlerine ulaşacak ekonomik sermaye veya bilgi sermayesine sahip olmayan öznelerin geçirdiği süreç başarısızlıkmiş gibi gösterilir; aslında sermaye eşitsizliği nedeniyle ortaya çıkmış olabilecek bu durum simgesel inkar yoluyla görünmez kılınır. İşte simgesel iktidarın simgesel sermayesi yoluyla öznelerin anlam dünyalarını ve algılarını bu doğrultuda kurduğu ve eşitsizliği meşrulaştırarak ve yaygınlaştırdığı (Özsöz, 2014) söylenir.

Bourdieu (2015) tarihsel olarak çatışmaların, devrimlerin ve direnişlerin sonucu olarak ortaya çıktığı için parlamentoların dahi ontolojik olarak şiddet barındırdığını savunmaktadır. Keza parlamento Fransızca'da konuşmak anlamına gelen “parler”den gelmektedir (Chul Han, 2017), dolayısıyla tartışmayı, münakaşayı, çıkar çatışmasını içinde barındırır. Bourdieu'ya göre (2015), “örgütlenmiş mutabakat olarak veya kuralla bağlanmış uzlaşmazlığın mekânı” olarak parlamentolar, ortada bir çatışma varsa parlamentoda çözülmesi gerektiğine dair peyderpey oluşan bir usul aracılığıyla, meşru siyaseti tanımlamaktadır. Yani buna göre, devletin/egemenin siyaseti tanımladığı, sorunların nasıl çözüleceğine yönelik bir tavır ve tanım geliştirdiği, bunu yaparken bu tanımın dışına çıkan siyasetlerin ve politika girişimlerinin “gayri meşru” olarak tanıdığı ve bu meşruiyet tanımına girmeyen siyaset türlerinin parlamentodan dışlandığı sonucuna varılmaktadır. Ayrıca parlamentarizmde yasama organının çıkardığı yasaların muhataplarının da bazılarını kümenin içine alıp, bazılarını kümenin dışında çıkardığı pekala söylenebilir. Sonuç olarak sorunların çözümü adına parlamentarizmi işaret eden simgesel iktidarın, bir yandan da çözüm alanı olarak gösterdiği alandan toplumsal özneleri dışlaması, tam da simgesel şiddetin ve simgesel inkarın göstergesidir (Bourdieu, 2015). Dolayısıyla Bourdieu'ya göre (2005) iktidar, yalnızca kategorilendirip, adlandırdığı, tanımladığına değil, dışarıda bıraktığına, tanımlamadığına da simgesel şiddet uygular. Çünkü ona göre, adlandırılmamış olan tahakküm bile edilemeyendir, yok hükmündedir, yasanın dışındadır. Bu yönüyle tanınmayan, görülmeyen özneler, uluslar, siyaset biçimleri, simgesel iktidarın varlığını dahi simgesel inkarla reddettiği yapılardır.

Öyle ki “tanıma” kavramı etimolojik köken olarak müteşekkik olmak ve egemin meşruiyetinin kabulüdür (Bourdieu, 2015), dolayısıyla egemen tarafından görülme, onun tarafından varlığının onaylanmasıdır (Honneth, 2015).

Öznenin varlığının egemen tarafından kabulü, simgesel iktidarın makullük ölçütlerince pozitif olarak kabul edildiği anlamına gelmez nihai olarak tanınma egemenin kategorileri doğrultusunda tasniflediği bir sürece işaret etmesi anlamında simgesel şiddet içerir ancak bir mücadele yürütebilmek için hukuki varlığın kabulü gerekir, bu sebeple öznelerin tanınma ve hukuksal statü alma mücadeleleri “*adlandırılmaz olana resmiyet kazandırılması için ödenmesi gereken bir bedeldir.*” (Bourdieu, 2015: 83).

3.2.3.2. ***Simgesel Şiddet ve Simgesel Sermayenin Pay Edilmesi Olarak***

Yetkilendirme

Simgesel şiddetin meşrulaştırılması ve bunun sürdürülmesinin önemli aşamalarından biri Bourdieu’ya göre (2015) yetkilendirme kavramıdır. Yukarıda ifade edildiği üzere, nüfus kayıt sistemleri, kimlik kartları, sertifika ve diplomalar yoluyla derecelendirme sistemleri vs. gibi kategorilendirme araçlarıyla simgesel iktidar, özneleri belli ölçütler doğrultusunda ayırır ve bu ayırımın sonunda kimileri makul vatandaş olurken, kimileri bu adlandırma sistemlerinin dışında kalır. Bourdieu’ya göre, simgesel iktidarın dayattığı başarı ve adlandırma ölçütlerine göre makullük seviyesine ulaşan kimileri, simgesel iktidar yani devlet tarafından kurumsallaştırılır ve yeni görevleri için yetkilendirilirler (Çeğin ve Ünsaldı, 2014). Bourdieu’ya göre (2015) bu bir yetki devridir çünkü egemen, toplumsal gerçekliğe ilişkin toplumsal öznelerin anlam dünyalarını dizayn etme ve gerçekliği simgesel inkar yoluyla belirleme gücünü mümkün kılan simgesel sermayesinden, görevlendirdiği memur veya kurumsal personellerine pay eder. Daha basit anlatımla vekaleten bir devlet görevi yerine getiren herhangi bir meslek görevlisi, hemhal olduğu işi yerine getirirken devleti temsil eder ve bu temsiliyetin kaynağı devletten aldığı simgesel güç ya da simgesel sermayedir (Fowler, 2020). Hatırlamak gerekirse simgesel sermaye, neredeyse bir sihirli güç gibi, aslında var olan toplumsal gerçekliğin barındırdığı toplumsal eşitsizlikleri gizleyerek, her şeyin adil ve olması gerektiği gibi olduğu, bir eşitsizlik söz konusuysa da bunun doğal olduğu yönünde bir yanılsama yaratan simgesel bir güçtür (Bourdieu, 1991). Bu bakımdan bir devlet görevlisi, yani devlet tarafından vekaleten atanmış kişi, devletin güvencesini arkasına almaktadırlar; sıradan bir öğretmenin öğrencisiyle ilgili aldığı bir kararda da, görevi başındaki bir jandarmanın tuttuğu nöbette bir olaya ilişkin aldığı aksiyonda da, bir

hakimin mahkeme kararının altına attığı imzada da, memurun topladığı vergide de, bir müfettişim teftiş ettiği kurumdaki eylemleri de aynıdır: devlet güvencesiyle, devletten aldıkları simgesel sermaye payıyla bunu gerçekleştirirler (Bourdieu, 1989).

Bahsi geçen bu bürokratik alanın meşruiyetine olanak tanıyan simgesel sermayenin (Ökten, 2014) nasıl pay edildiğini somutlaştırmak gerekirse, atamalar ve bu atamaların tarih boyunca giderek merasimleştirilmesi örnek verilebilir (Bourdieu, 2015). Atama sonucunda resmi görevliye armalar, nişanlar, resmi kostümler ya da resmi araçlar tahsil edilmesi, onun adına mühür ve imza sirküsü düzenlenmesi, aslında tamamıyla egemenden vekaleten alınan gücü, simgesel olarak tebaaya göstermenin bir yoludur (Bourdieu, 2000). Örneğin bürokrasinin bu kadar kurumsallaşmadığı modern öncesi dönemde, vergi toplama işi için yetkilendirilen memurun, egemenin simgesel gücünü yansıtan, gerçekten yetkilendirildiğini gösteren bir takım simgesel materyallere, resmi kıyafetlere, armaya ya da kraliyet mührünü içeren resmi belgelere sahip olması gerekirdi. Çünkü egemenin simgesel sermayesini gösteren herhangi bir materyale sahip olmayan memurlar vergi toplamak için doğrudan ve yalnızca fiziksel güç kullanmak zorunda kalacaklardı (Bourdieu, 2015). Bu bakımdan tarihsel olarak egemenin simgesel sermayesinden pay almak, memurun egemen adına simgesel otoritesini kullanmasını ve fiziksel gücünü asgari düzeyde kullanmasını sağlamıştır. Ancak bu durum da memur tayin edilen kişinin, egemenin otoritesini kötüye kullanması riskini doğurmuş, bu da vergi toplayanın da denetlendiği bir zincirleme yetki aktarımı gerektirmiştir. Buna göre vergi toplayanın da denetlendiği, onu denetleyen de denetlediği bir yetkilendirme zinciri gerekmiştir (Fowler, 2020). Kısaca devlet, “*egemenliği icra etmek üzere vekil tayin edilmiş failler bütünü*” ya da “*aynı egemene tabi olan resmi failler bütünü*”dür (Bourdieu, 2015: 58). Bourdieu’nun meşrulaştırma zinciri olarak kullandığı simgesel iktidar zinciri giderek genişler; “*A, B’yi meşrulaştırır, B, C’yi, C de A’yı meşrulaştırır vb.*” (Bourdieu, 2015: 163). Buna göre devlet organizasyonu, üst resmi merciin alt merciidekini denetlediği bir yetki zincirinden oluşan, yetkiye sahip olan her resmi görevlinin, devletin kendisine verdiği vekalet ve güce dayanarak resmi kararlar alıp, resmi işlemleri yürüttüğü yüksek memuriyet alanıdır (Çeğin ve Ünsaldı, 2014).

Simgesel şiddet ve simgesel iktidarın oluşumunu açıklarken aslında devletin kökenini açıklayan Bordieu, devletin oluşumuyla bürokratik alanın yapılanmasının yüzlerce yıl süren bir paralellikte ilerlediğini savunmaktadır. Buna göre bu süreç, 12. yüzyıldan itibaren, kahya, uşak, mabeyinci, mareşal gibi eskiden kralın evinde görevli

olan resmi görevlilerin, giderek kralının evinin dışında görevlendirilmesiyle başlamıştır (Bourdieu, 2015). Bu sava göre, bu yüksek görevliler, artık yavaş yavaş kralın evinin dışında, kralın simgesel sermayesinin göstergeleri olarak, merasimlerde, törenlerde boy gösterirlerken, kralın evinde yerine getirdikleri görevlerin sürdürülebilmesi için de evde yerlerine maaşlı çalışacak görevliler tayin edilmiştir. Aslında soy mirası yoluyla görevlendirilmiş olan baş yargıç, şansölye ve kraliyet hazinesi lordu gibi önemli mevkileri işgal eden bu kişiler, 12. yüzyıldan itibaren, kralın iktidarını ve gücünü tebaaya gösterdiği ve bu güç sergilemesi sayesinde simgesel otoritesini sağlayabildiği bir işlevsellikle kralın evinin dışında görevlendirilmeye başlamıştır (Maitland, 2001). Onların yerine maaşlı çalışan olarak kralın evinde görevlendirilenlerin, soyluluk unvanıyla değil de görevlendirmeyle işbaşına gelen artan sayıdaki memurların niceliksel gelişiminin, bürokratik alanın oluşumuna katkı sağladığı düşünülmektedir (Bourdieu, 2000).

Bourdieu (2015) tarihsellik içinde giderek genişleyen bürokratik alanda, artan görevli sayısı ve yapılan işin resmi olarak uygulanabilirliğini sağlamak için mühür uygulamasına geçildiğini ancak yalnızca en üst rütbeli memurun mühür kullanmasının yeterli olmadığı çünkü üst yetkili merciin altında görevli merciin de işi kendisinin yaptığını kanıtlaması bakımından teminat altına alınması gerektiğini söylemiştir:

“... Teminatı verenin de bir mühürle teminat altına alınması gerekmektedir. Bizzat bu mühür de mühür katibince tasdik edilmelidir. Yani büyük mühür lazımdır, ama aynı zamanda büyük mührü kefil olan küçük bir mühür daha lazımdır...” (Bourdieu, 2015: 115).

Dolayısıyla egemenin beyanının tek başına yeterli olmadığı teknik tüm işlerde, özellikle tebaanın nüfusunun arttığı, işlerin küçük küçük parçalara bölündüğü, uzmanlaştığı her alanda, görevlendirilen memurların bu zincirleme yetki devriyle egemenden aldıkları simgesel gücü icra ettikleri görülür (Gürler, 2017). Bu zincirleme yetki devri, Bourdieu’ya göre aynı zamanda, yetkiye göre hiyerarşik olarak sırayla atılan imzalar ve mühürlerin, her birinin bir alt merci tarafından usulüne uygun olarak yapıp yapılmadığını denetlenmesi işlevini de yüklenir çünkü yanlış bir karara imza atmış olan ya da usulü bir eksikliği görmeden mührünü basan görevli bu hatadan sorumludur artık (Madsen ve Dezalay, 2002). Bourdieu bu durumda, memurun da kendisinden önce atılan imzanın/mührün teminatına güvendiğini, kendisinden önce basılmış bir mühür yoksa çok daha fazla sorumluluk almış olacağı için, kararın kendisine gelmeden önce yetki zincirinde onaylanmış olmasının teminatını istediğini, yani bu yetki zincirinin bir

anlamda teminat zinciri olduğunu belirtmiştir (Çeğin ve Ünsaldı, 2014). Bu bakımdan resmi bir belge giderek mühürler, imzalar, kaşeler dolu bir doküman halini almış ve giderek anonimleşmiştir. Bourdieu'ya göre bu anonimleşmeye rağmen, resmi görevlilerin birbirlerine yaslandıkları bu yetki zincirinin simgelediği tek şey, aslında simgesel iktidar gücünün bir yansıması olmasıdır (Fowler, 2020).

Egemenin simgesel gücünün bir yansıması olarak ondan alınan vekaletle resmi bir işi yerine getiren yetkilendirilmişlik konusunu ayrıntılandırırken Bourdieu (2015), “komisyon” kelimesinin etimolojik anlamını açıklar. Buna göre İngilizcedeki özgün anlamında “vekalet” anlamına gelen komisyon, üyelerin vekaleten yüksek merciyi temsil ettiklerine hem kendilerini hem de diğerlerini inandırdığı, her üyenin aslında kendi beyanını yüksek bir merciinin/komisyonun adına dile getirdiği tiyatral bir performans yeridir (Bourdieu, 2015). Dolayısıyla bürokratik alan, resmi görevlinin egemenden vekaleten aldığı gücü doğrultusunda yaptığı resmi işlemin, gerekçesini, sonucunu, kararını açıkladığı bir kamusal söylem işidir; yetkilendirilmiş kişi, yetki devriyle, simgesel iktidarından pay aldığı egemenin sesidir (Değirmenci, 2022). Tam da bu sebeple tüm resmi törenler, geçit törenleri, evlilik törenleri, kutsama törenleri kamusal alanlarda, yetkilendirilmiş görevliler tarafından simgesel iktidarın onayladığı resmiyet biçiminde gerçekleştirilir (Bourdieu, 2015). Ayrıca tiyatralılık benzetmesi burada Bourdieu'nun alan kavramı içinde sık sık kullandığı oyun temasını akla getirebilir, gerçekten de öyledir; yetkilendirilmiş kişi vekaleten egemenden aldığı gücü, görev başında icra ederken yani alanın gerektirdiği oyun kurallarını bilerek ve bunun gerektirdiği resmi tavrı takınarak, bürokratik alanın zımni kurallarını uygulayarak var olur (Wacquant, 2003).

Kendileri adına kalıcı bir çözüm bulununcaya kadar yılları bulan, zaman zaman yılları bulsa dahi kalıcı çözümlerin üretil(e)mediği belirsiz bir sürecin aktörleri, belirsizlik şiddetinin failleri olarak sığınmacılar, devlet makamlarının hukuki anlamda onları mülteci olarak tanıdığı veya tanımadığı, yani simgesel gücü doğrultusunda egemenin adlandırma ve kategorilendirme sistemine tabii tuttuğu öznelerdir. (Auyero, 2011). Yukarıda detaylarıyla açıklandığı üzere, simgesel iktidarın ve simgesel sermayenin tekelleşmesi olarak devlet, kategorilendirme ve yetkilendirme aracılığıyla toplumsal öznelere sosyal konumlanmalar ve hukuki statüler atar ki sığınmacıların statü alma süreçleri tam da simgesel iktidarın yetkilendirdiği resmi görevliler tarafından onların değerlendirilip, hukuki olarak konumlandırılmalarıyla ilgilidir (Williams ve Balaz, 2012). Sonuç olarak sığınmacıların ihtiyaç duydukları hukuki statü, yasal ve yasadışı olarak

kodlanmalarıyla sonuçlanacak bir tanınma tanınmama sürecine işaret ettiği için bu elbette simgesel iktidardan simgesel pay alan resmi görevlilerin uygulamaları ve bunun hukuk ilişkisiyle bağlantılıdır (Copet ve Rougier, 1989). Öte yandan simgesel iktidar tarafından uygulanan hukukun sosyolojik etkilerinin anlaşılması için hukuk gücünün neye tekabül ettiğini incelemek gerekir (Değirmenci, 2022).

Tıpkı bürokratik alanın gelişimi gibi, toplumsal mücadeleler ve güç ilişkileri hukuk alanı ile iktidar alanının ilişkisine de şekil vermiş (Bourdieu, 1989), hukukun gelişimi simgesel iktidarın tek elde toplandığı devlet oluşumuna zemin hazırlamıştır (Bourdieu, 2015). Bu sebeple simgesel sermayenin ve simgesel şiddetin hangi özgül çıkarlara sahip olduğunu anlamak için devletin oluşumuna ve devletin oluşmasına imkan tanıyan hukukun evrimine bakmak gerekmektedir (Madsen ve Dezalay, 2012). Öte yandan toplumsal işleyişi anlayabilmenin yolu incelenen yapının nasıl ortaya çıktığını tahlil etmekten geçtiği için (Durkheim, 2010) hukuk ve devletin gelişimine ve bunların simgesel şiddetle ilişkisine değinmek anlamlı görünmektedir.

3.2.3.3. *Simgesel Şiddet – Hukuk İlişkisi*

Bourdieu'ya göre, devlet öncesi dönemlerde şairler ya da peygamberler nasıl bir işlev görmüşlerse, hukukçuların da devlet nezdinde benzer bir işlevsellikleri vardır, bu yönüyle hukukçular, devletin oluşumu ve sürdürülmesinde oldukça elzem bir yer işgal etmişlerdir (Değirmenci, 2022). Henüz kurumsal bir devlet sisteminin olmadığı dönemlerde, resmi söylemin halkı telkin etmeye ve simgesel düzenin korunmasına yetmediği, simgesel düzenin ve toplumsal yapının sorgulanmaya başladığı kriz durumlarında, topluluk üyelerinin ne yapmaları gerektiğini söyleyen, hitap yeteneği yüksek, çatışmaları çözebilen arabulucular, sözcüler ya da şairane dil yetenekleriyle topluluğu etkisine alan dilbazların krizi sonlandırıp resmi olanı yeniden tesis etmeye çalıştıkları (Madsen ve Dezalay, 2012) söylenmektedir. Bu kişiler toplumsal yapının krize girdiği veya sorgulanmaya başlandığı durumlarda, amiyane tabirle peygamber rolünü üstlenerek, çatışan iki grubu itidale geri çağırarak ve bunu yaparken de sıradan cümleleri alıp, onları şairane hale getirerek halka hitap eden (Weber, 1987), özneleri harekete geçirmeyi başaran bir büyü gibi (Weber, 1968), dili yetkin kullanmaları bakımından bir tür ruh çağırma ayini (Baudrillard, 1988) işlevi gören, kriz durumunu sonlandırmayı başaran etkili kişiler olagelmışlerdir. Weber'in (1920, 1921) "etik peygamberleri" ya da "hukuk peygamberleri" dediği bu kişilere, aslen topluluğun iyiliği,

çıkarları, olağanüstü bir durumda düzeni yeniden tesis etmesi veya kaosu sonlandırması için topluluk üyeleri tarafından başvurulduğu (Bourdieu, 2015) söylenmektedir.

Bourdieu sözü geçen bu kişileri, orta çağda resmi kayıt defteri tutan, bürokratik işlerin ilk yazılı safhasını üstlenen bir zümre olarak tarif etmiş ve ilk hukukçular, alimler olarak anmıştır (Gürler, 2017). Buna göre alimler, orta çağdan itibaren resmi kayıtlara ulaşan yegane zümre olarak, daha evvel deneyimlenmiş ya da deneyimlenmemiş toplumsal sorunlara, kriz durumlarına çözüm üreten hukukçuların, erken dönem aşamalarının temsilidirler (Madsen ve Dezalay, 2002). 12. yüzyıldan itibaren hukukun tekeli ellerinde tutan bu alimlerin, kurulu düzenin rasyonalize olmasında çokça payı vardır çünkü hukuk her zaman kayda, arşive ulaşabilen bir zümre olarak, doğruluğu resmen tasdik edilmiş tecrübelerle ulaşarak topluluğun devamlılığını deneyimler ışığında sağlamıştır. Bu bakımdan Bourdieu'ya göre, tecrübeleri elinde tutabilme anlamında tekelleşmiş olan alimler ve hukukçular gitgide sembolik güç kazanmışlardır (Madsen ve Dezalay, 2002). Bu yönüyle 12. yüzyıldan itibaren kayda/arşive yakın teması nedeniyle daha önceki deneyimlerden teyit edilmiş çözümlere, kavramlara, kelime dünyasına erişimi kolay olan zümre olarak alimler, hukukçular herhangi bir olağanüstü durumda başvurulabilecek bir kapı olarak görülmeye meyletmıştır ki bu, hukukun geçmişe referans verme, kararın emsalle gerekçelendirilmesi gibi pratik uygulamalarının tarihselliğini ortaya koymaktadır (Bourdieu, 2015).

Bu yönüyle kavramlar, kelimeler ve öncül deneyimlere erişimi olan hukukçular, sorunların çözümlerinde yol gösterici olabilmeleriyle ilişkili olarak, toplumsal inşa sürecinde etkili bir yapı olarak konumlanmışlardır. Egemenin ya da kralın keyfiyetine, hükmünün sorgulanamazlığına karşın, hukukçular verilecek kararda tarihe, deneyimlere, gerekçeye dayanma, referans verme bakımından bambaşka bir yol çizmiştir. Ayrıca bu tarihe yaslanma mefhumu hukukçuların kendilerini evrenselleştirmeleri bakımından belirleyici bir etki olmuştur (Çeğin ve Ünsaldı, 2014). Ancak Bourdieu burada bir başka noktaya daha dikkat çekmektedir: toplulukta yaşanan problemin çözümüne dair kuralın ihlal edilmesi gerekiyorsa da bunu ihlal edilebilir olduğunu, ya da ihlal etmeyi, ihlal olan şeyi tanımlama gücü elinde olanlar da yine hukukçular olmuştur:

“Ozan, kuralın diliyle, kuralın ihlalini ilan edebilir. Bu, hukukçuların da en önemli rollerinden biridir. Bunun için, kuralı özellikle iyi bilmek ve üstüne üstlük, kuralı elinde tutan olarak yetkilendirilmiş olmak, yani onu meşru biçimde ihlal edebilecek tek kişi olmak anlamına gelmektedir.” (Bourdieu, 2015: 394).

Dolayısıyla hukukçular tarihsel olarak topluluğa kimi zaman daha evvel denenmiş deneyimleri önermişler, kimi zaman çözüm için kuralı ihlal etme yolunu göstermişlerdir, bu bakımdan çözüm üretme ve son sözü söyleme anlamında bir iktidara sahip olmuşlardır (Bourdieu, 2005). Nihai olarak deneyime, çözüme, kavramlar-kelimeler dünyasına hakim olmak simgesel ve kültürel sermayeye sahip olmak anlamına gelmiştir (Bourdieu, 1991).

Bu durum hukukçuların egemenle kurdukları ilişkiyi elbette ki şekillendirmiştir (Bourdieu, 1989). Bourdieu'ya göre (2005) her ne kadar hukukçular tarihsel süreç içinde sahip oldukları bilgi sermayesini miras yoluyla bırakmak istemelerine yönelik mücadele etmişler de başarı olamamışlar ancak yine de erken dönemlerde haleflerini seçme hakkını edinmiş, öte yandan soylu kabul edilmişlerdir. Bu yönüyle kan bağıyla soyluluk unvanı edinme geleneğinin istisnaları olan hukukçular "*Meyvenin içine sızan kurttur ... hukuk dünyasına, doğadan olmayanın içine sızan doğadır.*" (Bourdieu, 2015: 395). Miras yoluyla, kan yoluyla devredilen, doğa kanunlarına sırtını yaslayan kralın/egemenin karşısında hukukçular, miras yoluyla soyluluk edinmemiş olmaları ve krallık zümresinden bağımsız ilk zümre olmaları dolayısıyla, ontolojik olarak konumlanmak durumunda kalmışlardır (Madsen ve Dezalay, 2012). Tanrısal hükmün taşıyıcısı olduğu varsayımıyla, kralın kendini yegane otorite olarak konumlanmasının karşısında, kayıt defterine ve arşive ulaşabilme otoriteleri sayesinde alimler ve hukukçular, tarihselliği, deneyimi, yani aklı ve rasyonaliteyi koymuşlardır. Bu yönüyle Bourdieu (2015), hukukçular ve kralın egemenliği karşıtlığına benzer olarak, anayasa ve tanrının yasası karşıtlığını örnek göstermiştir. Öncelikle Antik Yunan'da başlayan anayasa fikri (Skinner, 1978), kulaktaki çınlayışı itibarıyla de tanrının yasasına, tabiri caizse, şirk koşan ve ilahi hukuktan kopuşu temsil eden bir tarihsellik içermektedir (Gernet, 1983). Bu bakımdan tarih, bir bakıma, Antik Yunan'dan Orta Çağa, Orta Çağdan Rönesans'a veya Fransız devrimine kadar Tanrısal hükmün taşıyıcısı olan kraliyetin keyfiyeti yerine, geçmişe, deneyime ve dolayısıyla rasyonaliteye dayanan hukukçular arasında simgesel iktidar mücadelesine sahne olmuştur (Bourdieu, 2005). Nihai olarak cüppelilerin zaferi olan Fransız devriminde "*hukuk esası, hanedan esasının yerine, olabilecek en şiddetli, en kati şekilde, giyotinle kelle alarak geçmiştir.*" (Bourdieu, 2015: 412).

Bourdieu'ya göre (2015) bu tarihsellik içinde hukukçuların ve alimlerin özgürleşmesi, ancak devleti inşa etmeleriyle mümkün olabilmıştır çünkü hukukçular arşive ulaşma güçleriyle ellerindeki bilgi sermayesini, kilisenin ve Tanrının buyruğunun dışında bir güç olarak, ancak devletle vücuda getirebilmişlerdir. Burada Bourdieu,

Tanrısal hükmün yegane yansıması olarak kendini konumlandıran kilisenin ve kralın otoritesinin biricikliğine şerh düşecek paralel bir yapılanma olarak, devletin yapılanmasında, hukukçuların yeri doldurulamaz bir katkısı olduğunu savunmaktadır (Değirmenci, 2022). Buna göre, hukuk zümresi kendi meşruiyetini, yetki ve sınırlarını belirleyebilmek için kralın, egemenin sınırlarını ve dolayısıyla meşruiyetini hukukileştirmek zorunda kalmıştır (Bourdieu, 2005). Daha açık ifade edilecek olursa, hukuk zümresi, kendi yetki alanını tanımlayabilmek için egemenin yetki alanını sınırlandırmak durumunda kalmış ve bunun için egemenden kendilerinin tanınmasını, meşrulaştırmasını, yani kendilerine simgesel sermaye pay edilmesini istemiştir (Bourdieu, 2015).

Özetleyecek olursak hukukçular, neyin nasıl yapılması veya yapılmaması gerektiğine dair ellerinde koca bir tarihselliği içeren arşive (bilgi sermayesine) -kralın sahip olmadığı bilgi sermayesine- sahip oldukları için kralın simgesel iktidarını sınırlandırmışlardır (Madsen ve Dezalar, 2002). Kısacası Bourdieu'ya göre, devleti meydana getirirken kendilerini devlet görevlisine dönüştüren bazı failer vardır ki bu failer, ellerindeki yetkiyi kullanabilecek bir hukuk zemini ve bu hukukun işlevsel olabilmesi için meşru bir alan ve meşrulaştırılmış bir devlet iktidarına ihtiyaç duymuşlardır (Değirmenci, 2022). İşte bu ilişki hukukun ve devletin paralel gelişiminde ontolojik ilişkiselliği açıklamaktadır. Karşılıklı bir tanıma ve birbirini meşrulaştırma anlamında hukuk alanı ile iktidar alanı sürekli bir etkileşim içindedirler. Hatta daha da ileri giderek Weber (2012), devletin, resmi olanı beyan etme otoritesiyle hukukçuların resmi hukuk kurgusu olduğunu çünkü hukukun var olabilmesi için durmadan kendi vekaletini yaratabilmesi, bunun için de devlet yapılanmasının kurgulanması gerekmiştir. Simgesel iktidara, egemene bağlıdırlar. Bu yönüyle hukuk zümrelerinin tarihsel olarak devlete göbekten bağlı oldukları için hem egemeni hem kendilerini meşrulaştırmalarında çıkarı vardır (Bourdieu, 2005).

Bourdieu (2015) bu egemen ile hukuk zümresinin birbirlerini karşılıklı tanınmalarını hukuki tekelleşme ve temyizicinin icadıyla açıklamaktadır. Bourdieu'nun Faustin Helie (1845)'ye dayandırdığı bu hukuki tekelleşme kavramı, yerel hukuki düzenlerin lağvedilmesi ve kralla, krallıkla ilgili tüm davaların kraliyet yargısına verilmeye başlamasıyla ilgilidir. Öte yandan hukukçuların geliştirdiği temyiz teorisi de kraliyet mahkemesinde görülmeyen, krallıkla bağlantısız (kilise kararları, lord mahkemeleri vs. gibi) davaların da en üst temyiz makamı olarak atanan krallık yargısında

görölmeye başlanması, hukukun gelişiminde kendisini meşrulaştırırken kralı ve egemeni de meşrulaştırmasına iyi örneklerdir. Dolayısıyla hukuki tekelleşme, hukukçuların yardımıyla peyderpey mümkün olmuş ve bu süreç hukuk zümresinin kendisini yasallaştırmak için egemenin simgesel sermayesini güçlendirdiği, karşılıklı kazançların olduğu bir süreç olmuştur (Madsen ve Dezalay, 2002).

Bourdieu devletin ortadan kalkması durumunda bundan en çok kimin etkileneceği sorusuyla devam ederek, çıkarlarının galip gelmesi için devleti galip getirtmek durumunda oldukları için hukukçuların, kurulan bu hukuk düzenini evrenselleştirmek ve kamusallaştırmak zorunda kaldıklarını söylemiştir (Fowler, 2020). Çünkü hukukçular Tanrının yasası yerine arşive, tarihe yaslanırlarken verdikleri kararlarda aslında evrensele atıf yapmaktadır ve evrensele işaret etmektedirler. Bourdieu'ya göre evrensele işaret ederlerken de hukukçular, aynı zamanda bunu kamunun yararına bir hizmet olarak kamusal erdemle açıklamışlar ve devleti “kamu yararına” evrenselliğe doğru ilerletmişler, bu yöndeki ilkeleri ve söylemleri vasıtasıyla da devleti ve devlet düşüncesini gerekçelendirmiş, inşa etmiş ve meşrulaştırmışlardır (Bourdieu, 2015).

Hukuk zümresinin yüzyılları bulan egemen tarafından yasallaştırılma, bu vasıtaıyla egemenin de meşrulaştırılması süreci, Fransız devrimiyle evrenselleşmiş, modern devletin hukukla organik bağı bu vasıtaıyla genelleştirilmiş ancak bunun yanında Fransız devriminin yurttaş nosyonu paralel bir süreç olarak gelişmiştir (Bourdieu, 2016). Çünkü ulus devlet, hukuk düzeninin veya hukuk uzamının belli bir toprak parçası üzerinde belirmeye başlaması, bu toprak parçası üzerinde yaşayan insanların yurttaş olmasından kaynaklanan haklarının tanındığı, eş zamanlı olarak vergi mükellefi olarak atandığı yurttaşlığın kurulumudur (Bourdieu, 2015). Bu toprak parçasında yasal statüye sahip olan yurttaş, egemenin simgesel sermayesinin belirlediği sınırlar, ikili karşıtlıklar ve kategorilendirmeler doğrultusunda “makul” yurttaşlar olarak kurulmuşlardır. Dolayısıyla devlet tarafından onaylanmış ulusal önyargıların, stereotiplerin okullar aracılığıyla yaygınlaştırıldığı, kültürel sermayeye sahip aydınlar tarafından da gündelik hayatın içine sokulduğu bir yaratım sürecinde devlet, tüm değerler sistemini kendi makullük seviyesine hukuk yoluyla çeker: adlandırma sistemleriyle, yetkilendirme sistemleriyle, inançlar sistemiyle, kültürle, dille dayatır ve hukukun kendisine verdiği yetkiyle yasal olanı yasa dışı olandan ayırır (Sancar, 2018).

Yukarıda sözü geçtiği üzere, simgesel iktidar tanımladığı kadar, tanımlamadığına da simgesel şiddet uygular çünkü onu kategorilendirme sistemine bile dahil etmemesi onu

ontolojik olarak reddettiği ve bu politikasını hukuk yoluyla yasallaştırabildiği anlamına gelir (Bourdieu, 2005). Her ne kadar simgesel iktidarın kendi ölçütleri ve normları doğrultusunda özneleri ayırıp adlandırması ve onu bu adla tabiiyete çağırması, simgesel şiddettir. Ancak iktidar tarafından hiç görülmeme ve adlandırılabilir bir varlık dahi gösterememe durumu, simgesel inkarın ve simgesel şiddeti radikal bir aşamasıdır ve bu sebeple her ne olursa olsun hukuksal tanınma ödenmesi gereken hayati bir bedeldir (Bourdieu, 2015). Bu kapsamda takip eden bölümde, Afganistan menşeli sığınmacıların yasal statü kazanma ve otoritelerce tanınma-tanınmama ve adlandırma süreçlerinde, maruz kaldıkları simgesel şiddet türü olarak belirsizlik şiddeti irdelenecek ve bunun mültecilik deneyimlerine, benlik algılarına nasıl yansıdığı ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SİMGESEL ŞİDDET OLARAK BELİRSİZLİK ŞİDDETİ

Dünyanın dört bir yanına dağılmış olan sığınmacı ve mülteciler politik görüşleri, etnisiteleri, dini inançları, milliyetleri, toplumsal gruba mensubiyetleri nedeniyle veya savaş, iç çatışma gibi genelleşmiş şiddet olayları nedeniyle zulüm, işkence, insanlık dışı muamele, zorlama hapis, orantısız cezalandırma gibi olumsuz deneyimlerle karşılaşmaktadırlar. Birinci bölümde ayrıntılarıyla detaylandırıldığı üzere, söz konusu gerekçeler nedeniyle menşe ülkesinden ayrılmaya zorlanmış sığınmacılar, zedelenmiş güvenlik duygularını onarmak ve temel ihtiyaçlarına erişebilmek üzere bir beklentiyle varış ülkesine gelip, durumlarını yetkili mercilerin dikkatine getirerek hukuki statü kazanmaya çalışmaktadırlar. Çünkü sığınmacılar temel haklarına bu ülkede erişebilmek için yasal statü elde etmek zorundadırlar ve bunu yapabilmek için yetkili idareye menşe ülkelerindeki zulüm deneyimlerini anlatmak ve inandırıcı bulunmak zorundadırlar, aksi durumda mülteci statüsü kazanamayacak ve kendilerine yasal kalış hakkı verilmeyeceği için ülkelerine sınır dışı edilme riskiyle karşı karşıya kalacaklardır.

Menşe ülkesinde zulümle karşılaşma riski içinde olan ancak yine de yetkili makamlarca inandırıcı bulunmadığı için sınır dışı edilen sığınmacıların yanında, bu iddialarını yetkili makamların dikkatine dahi getiremeyen çok sayıda sığınmacı yine her an sınır dışı edilme riskiyle karşı karşıyadır. Sınır dışı edilmek menşe ülkesinde ciddi bir zulüm riskiyle karşı karşıya kalmak anlamına geldiği için burada öncelikli bir sorun olarak aktarılsa da yasal statü elde edemeyen bir sığınmacının sınır dışı edilmese dahi temel haklarına erişemiyor olması, ciddi insan hakları ihlallerine varan büyük sorunlar yaratmaktadır (Biner, 2019). Öyle ki bu bakımdan sığınmacılar medeni düzenden dışlanmış, yaşam ve ölüm arasında sıkışıp kalmış olan “homo sacer”lerdir; çünkü “ulus-devlet sisteminde, “insanların güya kutsal ve ellerinden alınamaz olan hakları, bir devletin vatandaşına ait haklar biçiminden çıktıkları anda korumasız kalır ve gerçekliklerini yitirirler.” (Agamben, 2013: 153). Dolayısıyla göç otoriteleri tarafından hukuksal tanınma ve adlandırma sığınmacılar için hayati bir meseledir.

Bu süreçte sığınmacılar gelecekte nerede ve hangi hukuki statüde (sığınmacı, mülteci, vatandaş, yasadışı) yaşayacaklarına, hak ve hizmetlere erişip erişemeyeceklerine, zulüm gördüğü menşe ülkesine sınır dışı edilip edilmeyeceğine veya üçüncü ülkelere gönderilip gönderilmeyeceğine, yani hayatları için ölüm kalım meselesi olan durumlarla ilgili önemli bilgilere sahip olmaksızın, kendileri hakkında verilecek

kararı beklemeye koyulurlar. Bu durumun başta sığınmacının benlik algısında ve yaşamına dair beklentisinde belirsizlik yarattığı (Horst ve Grabska, 2015) söylenmektedir.

4.1. Simgesel Şiddet – Belirsizlik Şiddeti İlişkisi

Bilindiği üzere belirsizlik, gelecek, şimdi veya geçmişle ilgili olan, olacak olduğu düşünülen, olagelen şeyler hakkında kesin bilgiye sahip olmama veya buna ilişkin kanaat geliştirememeye nedeniyle öznelerin anlam dünyalarını, zaman ve mekan algılarını derinden etkileyen bir olgudur (Gök, 2019). Sistematik belirsizliğin özne üzerinde etki ettiği tahrip edici bir tür şiddet olarak belirsizlik şiddeti, Auyero (2011) tarafından Bourdieu'nün (2000) simgesel şiddet kavramı üzerine inşa edilmiştir.

Bourdieu'ya göre, simgesel şiddeti bir aparat olarak kullanan iktidar/egemen, neyin yasal neyin yasadışı olduğuna karar veren güçtür (Copet ve Rougier, 1989). Bourdieu'ya göre (2015) devlet, belirli toprak parçası ve nüfusun tamamı üstünde fiziksel şiddetle birlikte, simgesel şiddetin de meşrulaştırılmış kullanımını başarılı bir şekilde talep edendir. Yukarıda oldukça detaylıca aktarıldığı üzere, sembolik şiddet doğrudan bedenler üzerinde ve herhangi bir fiziksel kuvvet olmadan uygulanan, neredeyse büyümlü bir güç biçimidir; bu büyümlü güç kaynağını özenin iktidara boyun eğme arayışından alır. (Bourdieu, 2014: 54). Dolayısıyla Foucaultcu bir perspektifle (1978, 1979), iktidarın kaba şiddet kullanmadan bedeni saran, uysallaştıran, disipline eden, devletin nazik tertibatlarıyla öznelerin iktidarı içselleştirdiği bir süreç yaşanmaktadır. Ancak Bourdieu (2015) burada, iktidarın adlandırıp, kategorilendirdiği özneler dışında, tanımadığı, dışarıda bıraktığı üzerinden de bir sembolik şiddet uyguladığına dikkat çeker ve çoğunlukla daha kesin olarak tanımayanın da sembolik kanallarla uygulanan bir şiddet biçimi olduğunu söyler. Dolayısıyla sığınmacının yetkili otorite tarafından mülteci olarak tanınması veya tanınmaması, ona hukuki statü kazandırılması ya da illegalize edilmesi anlamında bir konum dayatılır, bu da iktidarın sembolik şiddetinin bir yansımasıdır (Bourdieu, 2006). Çünkü sembolik şiddet, toplumsal hiyerarşileri oluşturan sembolik formlar ile mümkün olabilmektedir (Çeğin ve Özpolat; 2016). Sığınmacıların mülteci ya da yasadışı olarak yetkili otorite tarafından tanınması, tam da bu sembolik formların dayandığı ikili karşıtlıkları örneklemektedir. Sembolik formların ikili karşıtlıklar aracılığıyla toplumsal hiyerarşileri kuran ve sürdüren araçlar olarak, onların konumlarını belirleme ve onları çeşitli kategorilere ayırıp tanıma/düzene koyma ve bireyleri sınırlama araçları (Bourdieu, 2006) olduğu söylenmişti. Buna göre, biz-öteki, vatandaş-yabancı,

yerli-mülteci, kağıtlı-kağıtsız ikili karşıtlıkları, sığınmacıyı toplumsal yaşamda içirme ya toplumsal yaşamdan dışlama mantığı üzerine kurulu bir ayırım yaratır ki bu ayırım da sığınmacının yaşamı üzerine bir güç uygulaması bakımından, iktidarın kurduğu simgesel sistemlerin birer göstergesidir (Swartz, 2011).

Mülteci olarak tanınma veya her an sınır dışı edilme riskiyle karşılaşma anlamına gelen tanınmama, yaşam ve ölüm ikiliği arasında sıkışmanın ağır bir örneği olarak okunabilir. Çünkü sığınmacılar göç sisteminin doğası itibarıyla iktidar tarafından hukuksal olarak tanımlanan ya da dışarıda bırakılan öznelere olarak, sığındıkları ülkede bu kategorilendirmeye göre nitelendirilen, değerlendirilen, ilişki kurulan, görülen, tanınan veya bütün bunların dışında tutulan, yok sayılan, görülmeyen, duyulmayanlardır.

4.2. Belirsizlik Şiddeti

Yetkili idare tarafından yapılacak değerlendirme neticesinde, ülkede yasal kalış hakkı tanınan mülteciler ile iddiaları olumsuz değerlendirilip zulüm gördüğü menşee ülkelerine geri gönderilecek sığınmacılar da ya da bu değerlendirmeye tabi olmak için gerekli olan başvuruda bulunmasına dahi imkan tanınmamış, başvurusu şifahi reddedilmiş ya da böyle bir başvuru yapacağından dahi habersiz sığınmacılar tam da bu ikili karşıtlığı, yaşam hakları üzerinde kurulmuş bir belirsizlik hali olarak deneyimlemektedirler (Butler, 1997). Buna göre bu belirsizlik hali ve uzun süreler başvuru için bekletme, başvurunun değerlendirmesini -usulün dışına çıkacak biçimde- zamana yayma gibi bazı keyfi süreçler (Auyero, 2011) sığınmacıları cezalandıran, açık uçlu/sınırsız bir bekleme durumunda arafta bırakmaktayken (Rotter, 2016), sığınmacılar kendilerini belirsiz ve öngörülemez durumlarda bulmaktadırlar (Biehl, 2015).

4.2.1. Belirsizlik Şiddeti ve Öngörülemezlik Duygusu

Boholm'un (2003) altını çizdiği gibi belirsizlik, hayatta öngörülemeyen şeylerle, tuhaf olasılıklarla ve düzensiz olaylarla ilgilidir. Buna göre belirsizlik, değişimin kabulünü ve hayatın doğrusal bir düzlemde ilerlemediğinin farkındalığını ifade eder. Boholm'a göre artan öngörülemezlik duygusu yaratan çatışma ve yerinden edilme deneyimlerinin üç yönü vardır: İlki, sığınmacının şu an içinde bulunduğu konumu belirleyen prosedürlere dair eksik bilgisidir. Buraya bir parantez açmak gerekirse Horst ve Grabska (2015) çatışmaya yakalanan sivilin ortak özelliği olarak, belirli bir kesinlik duygusu yaratmak için sığınmacıların sürekli olarak bilgi aradıklarından bahseder. Ancak yabancı olunan bir hukuk sistemi içinde ve yabancı oldukları, dilini bilmedikleri bir

toplumda sığınmacıların, bu bilgiye erişebilmenin olanakları çok kısıtlıdır, bu da sığınmacılar nezdinde doğru bilinen yanlışlarla örölü bir bilgi kirliliği yaratmaktadır. Boholm'un yerinden edilmeye yönelik ikinci deneyimine dönecek olursak bu, yerinden edilmeye sonuçlanan çatışma ortamında, yaşamı tehdit eden dramatik olayların meydana gelme hızıdır. Ortaya çıkan olayların hızı ve öngörülemezliğı, şiddet deneyimi ve çatışma durumlarındaki risk alma ihtiyacı/bölgeden uzaklaşma gerekliliğı, belirli bir radikal belirsizlik deneyiminin ortaya çıkmasına zemin hazırlar.

Literatürde bu durum, çatışma ve kaçış durumlarında, harekete geçmenin aciliyetini vurgularken, aynı zamanda bilgi eksikliğı nedeniyle bunu yapmanın zorluğunu da ortaya koymaktadır (Horst ve Grabska, 2015). Açıklandığı gibi çatışma durumunda menşee ölkeden ayrılma kararı aciliyet arz etmesine rağmen, içinde bulunulan durum hakkındaki bilgi eksikliğı bunu geciktirebilir. Kalmak, ayrılmaktan daha yüksek bir risk içerebilir (Horst ve Grabska, 2015), bu nedenle çatışmadan uzaklaşmak, insanların kendilerini korumalarının ve radikal belirsizliğı azaltmalarının bir yoludur. Aynı zamanda çatışma bölgesinden uzaklaşmak yani göç, kişinin nereye varacağını ve yol boyunca ne olacağını bilememe belirsizliğı yaratır. Bu durum literatürde hem zamansal hem de uzamsal anlamda arada olmanın uzun süreli belirsizliğı olarak tanımlanır ve bunun sığınmacıda mevcut durumu hakkında temel bir bilgi eksikliğı ve gelecek hakkında derin bir öngörülemezlik duygusuna sebep olduğu söylenir (Horst ve Grabska, 2015). Ancak araştırmacılara göre yine de varış ülkesinde yaşanan belirsizlik genellikle çok daha uzun süreli ve yavaş bir biçim alır. Bu sebeple varış ülkesinde umut ve bekleme süreçleri sığınmacılar için merkezi bir rol oynamaktadır (Agier 2011; Horst 2006; Malkki, 1995a; Turner, 2004).

Zulüm ortamından bir şekilde kaçmayı başara bilmiş ve göç yolculuğuna ıkmiş sığınmacılar için bu belirsizlik artık bireysel olarak deneyimlenmeye ve bu deneyim de giderek bilinmezlik ve tanımsızlığa dönüşmektedir (Biner, 2019). Çünkü sığınmacılar göç yolculuğunda hedeflenen öлкеye varsalar dahi hukuki statüye erişememe nedeniyle süreç sonunda güvenli olmayan yerlere zorla geri gönderilme, iade edilme tehdidi gibi birçok olumsuz riskle karşı karşıyadırlar (Rotter, 2016; Refugee Act, 2018; Chase, 2020). Sığınmacıların bir kısmı hukuki statü arayışının sonunda yetkili idare tarafından mültecilik iddiaları reddedildiğı için zulüm göreceklere yerlere iade edilmeye, zorla geri göndermeye maruz kalsalar da, bir kısmı göç yolculuğuna başladığı andan itibaren, vardıkları ölkede iddialarını yetkili idarenin nazarına getiremeden, söz konusu

değerlendirmeye kendini dahil edemedi bu riskle karşı karşıya kalmaktadırlar ve bu belirsiz sürecin nerede, nasıl sonuçlanacağına dair gerçekçi bir tahminler imkansız kılar (Horst, 2006). Bu bakımdan sığınmacıların gelecekleri konusunda öngörü imkanına erişemedikleri, yaşadıkları radikal belirsizlik nedeniyle “eşikte sürünme” durumunda (Agier, 2002) oldukları belirtilmektedir.

Statü alma süreçlerinde sığınmacılar yabancı oldukları bir ülkede, bilmedikleri bir hukuki sistem içinde tabi oldukları yasaları ve onun uygulayıcılarının keyfi uygulamaları ya da sistematik problemler nedeniyle, gerekçesini bilmedikleri şekilde bekletilmektedirler (Biehl, 2015). Nerede başlayacağı ve sonlanacağı konusunda bilgiye erişimleri olmayan ve kendi hayatları bakımından asıl failler olmalarına karşın, menşe ülkelerinde yaşadıkları zulüm nedeniyle girmek durumunda kaldıkları sığınma sisteminin ve hukuksal zeminin yön verdiği biçimde edilgen bir konuma sürüklenir ve pasivize olurlar (Laban ve diğerleri, 2015). Bu süreç sığınmacıların yaşamları üzerinde kontrol eksikliği hissetmelerine neden olmaktadır (Horst, 2006).

Kendi gelecekleri konusunda belirsizlik içinde, henüz o ülkede kalışları veya sınır dışı edilecekleri hakkında kesinliğe sahip olmayan sığınmacılar, bir yandan da hukuki statü eksikliğiyle ilişkili biçimde sosyal ve ekonomik statü kaybı da yaşarlar ve bu sığınmacıları yoksulluk, evsizlik ve ırkçılıkla baş başa bırakır (Story, 2005; Rotter, 2016; Refugee Act, 2018; Chase, 2020). Uzun süreler kayıt/statü bekleme, bu süreçte temel hak ve hizmetlere erişememe, ceza infaz koşullarına çok benzer olan idari gözetime alınma riski ve nihai olarak üçüncü ülkelere veya menşe ülkeye sınır dışı edilme korkusu ve tüm bunların aylarca, yıllarca sürdüğü durumlar... Her gün hayatta kalma eylemi olarak rahatlıkla okunabilecek olan bu durum bir tür yavaş şiddet halini alır (Mayblin ve diğerleri, 2020). Burada söz konusu olan yavaş şiddet, beklemeyle fiziksel ve ruhsal sağlık arasında ters orantılı bir ilişkinin var olabildiğini ortaya çıkarmıştır (Phillimore, Cheung, 2021). Buna göre sığınmacıların sığınma ülkesinde yasal olarak kalıp kalamayacaklarına dair yaşadıkları belirsizlik, refah seviyelerinde radikal bir düşüşe neden olarak, depresyon, anksiyete, psiko-sosyal sıkıntı ve intihar düşüncesi gibi çeşitli zihinsel sağlık sorunlarına yol açmaktadır.

Yetkili otoriteler tarafından mülteci olarak tanınıp yasal kalış hakkı verilmesi ya da mülteci olarak tanınmayıp sınır dışı edilme kararı göç otoritelerine atanmıştır. Bu sebeple Kramer ve Bala (2004) mültecilerin yaşadıkları belirsizlik deneyiminin özünde çifte bağımlılık yattığını savunmaktadır. Bu tabiiyet ilişkisinde sığınmacılar, özellikle de karar

aşamasında son derece edilgendirler ve bu durum sığınmacıları zorunlu olarak pasifliğe zorlamaktadır. Kramer ve Bala'ya göre (2004), bu kaçınılmaz bağımlılık sığınmacının yaşamını her zamanki gibi organize etme yeteneğini istemsiz olarak kısıtlamakta, kendi hayatı hakkındaki iradesini kırmaktadır. Bir diğer bağımlılıksa sığınmacı hakkında verilecek kararla alakalı prosedüre sığınmacının hakim olmaması, hatta tamamıyla bu bilgiden yoksun olması ve buna karşın kendisini buna teslim etmek zorunda olmasıdır (Kramer ve Bala, 2004).

Belirsizlik literatüründe, birbiriyle yakından bağlantılı iki belirsizlik nedeni arasında bir ayırım yapılmaktadır: bunlardan biri kusurlu bilgi, diğeri ise geleceğin öngörülemezliğidir (Williams ve Baláz 2012: 168). Bir sığınma merkezinde yaşayan Balkanlar, Ortadoğu, Doğu ve Batı Afrika ve eski Sovyetler Birliği menşeli ülkelerinden gelen otuz altı erkek ve on dört kadınla yapılan görüşmeler ile yedi katılımcıyla yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlara dayandırılan araştırmada, sığınmacıların uzun süreli belirsizlik ve öngörülemezlik nedeniyle engellenmiş hissettikleri, geleceğe dair inançlarının kaybolduğu, bu sığınmacıların sadece bugünü ve belki bir ya da birkaç günü düşünülebildikleri sonucuna varılmıştır. Bu durum araştırmaya dahil edilen sığınmacıların ikinci sınıf vatandaşlar olarak algılandıklarını (Van Dijk ve diğerleri, 2001), yabancı bir ülkeye sığınmaya indirgenmiş değersiz bireyler olarak, benlik imajlarını, kendilerini tanımlama biçimlerini ve başkaları tarafından nasıl algılandıklarını etkilediğini ortaya koymuştur (Kramer ve Bala, 2004). Bu görüşmelerin neticesinde araştırmacılar dört farklı belirsizlik ile başa çıkma modeli ortaya koymuşlardır: Bunlardan ilki olan aylaklık, kendileri hakkında verilecek kararda otoriteleri etkileme gücüne ve kısa ya da uzun vadeli çözümlerin olmadığına inanarak umutsuzluğa kapılan ve yeni temaslara yatırım yapacak enerji ve güvene sahip olmayan sığınmacıları ifade etmektedir. Bir diğer başa çıkma modelde sığınmacıları tanımlaması için kış uykuları kavramsallaştırması kullanılmıştır. Bu tanıma giren sığınmacılar, hayatlarına devam etmek için geleceğin gelmesini bekleyerek, donmuş gibi görünürler ve kendilerinin geçmişte oluşturdukları imajı korumaya çalışırlar. Dolayısıyla durumlarını geçici olarak algılar ve hayatlarının minimum anlamda aktivite ve temasa indirgendiğini kabul ederler. Başa çıkma modellerinden üçüncüsü olan savaşçılar ise aktif biçimde durumlarını değiştirmenin yollarını ve olasılıklarını ararlar. Daha çok dış dünyaya odaklanarak ya kendileri için işlevsel olanı seçer ya da hak ve adalet mücadelesini içeren daha geniş kapsamlı faaliyetlere dahil olurlar. Kaşifler olarak nitelendirilen modelde ise yeni seçeneklere ve

fırsatlara açık olan sığınmacılar, olumlu benlik algılarını en azından geçici bir süre/bazı işlev alanlarında korumayı başarabilirler. Alternatif bakış açısına sahip bu sığınmacılar zaman zaman bu dönemi dünyanın her yerinden insanla tanıştıkları, hayatlarının en büyüleyici dönemlerinden biri olarak yaşarlar (Kramer ve Bala, 2004). Dolayısıyla bu konu, bizi Bourdieu'nun özne konumuna götürür, buna göre toplumsal öznelere, maruz kaldıkları toplumsal koşulların ve simgesel şiddetin zorladığı konumların yanında, kendi yatkınlıkları doğrultusunda çıkar gördükleri stratejiler geliştirirler (Bourdieu, 2016). Sığınmacılar da her ne kadar göç sistemi ve ulus devlet, onlara hukuki ve sosyal konumlanmalar dayatsa da kendi yatkınlıkları doğrultusunda bununla baş etme stratejilerinin yaratıcısı olurlar.

4.2.2. Kalıcı Belirsizlik Hali ve Bekletme Rejiminin Zaman Algısına Etkisi

Darling (2011) sığınmacıları “sonsuz kadar sınırdaki olanlar” olarak tanımlayarak, sığınmacıların içinde oldukları durumu, arayışta oldukları güvenlik duygularını kasten dışlayan bir rahatsızlık politikası olarak açıklamaktadır. Bu bakış açısına göre, sığınmacıların menşe ülkelerinde yaşam hakkı ihlaline varıncaya dek maruz kaldıkları kötü muamele ve zulümle, nihai olarak erişmek istedikleri güvenli alan arasında ontolojik bir karşıtlık vardır ve bu iki uç ihtimal birbirini sürekli olarak dışlar. Bunun yanında tahayyül etmedikleri biçimde yaşadıkları belirsiz sürecin yıkıcılığı karşısında derin bir biçimde istenmeyen ötekiler olarak algılanmak onları çok yönlü belirsizliğe götürür ve bu belirsizlik genel psikolojilerini belirlemeye başlar (Darling, 2011).

Statü belirleme görüşmesi sonucunda şartlı mülteci statüsü alabilmiş mülteciler için dahi belirsizliğin bittiği söylenememektedir (Biehl, 2009). Yukarıda ayrıntılarıyla açıklandığı üzere, ulusal mevzuatta Cenevre Sözleşmesi'ne Türkiye devletinin coğrafi sınırlama getirmesi nedeniyle, Avrupa Konseyi üyesi dışından gelen sığınmacılara ancak şartlı mülteci ya da ikincil koruma statüsü verilebilmekte ve söz konusu sığınmacılar için Türkiye içinde kalıcı bir çözüm üretilmemektedir. Şartlı mülteci statüsü ya da ikincil koruma statüsü alan mülteciler için Türkiye'de yasal olarak kalabilmek ancak UNHCR'in onlar adına kalıcı bir çözüm bulmasına kadar -ki çoğunlukla bu üçüncü ülkelere yerleştirmedir (Biehl 2009; Kirişçi 1991, 1996) mümkündür. Dolayısıyla Türkiye devleti getirdiği coğrafi sınırlama nedeniyle Avrupa dışından gelen sığınmacılara sürecin en başında kalıcı bir çözüm sunamamakta, kalıcı çözüme ulaşabilmelerinin tek yolunun gönüllü olarak ülkelerine geri dönmeleri dışında üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleri olduğunu göstermektedir (Kılınç, 2020). Ulusal mevzuatın bu yönü statüsü fark

etmeksizin her sığınmacıya bu belirsizliği dayatmaktadır çünkü şartlı mülteci statüsü alabilmeyi başarabilmiş kişiler dahi üçüncü ülkelerin oldukça katı kota uygulamaları nedeniyle yerleştirme süreçlerini yıllarca, dosyaları hakkında yetkili mercilerden açıklayıcı bir yanıt alamadan belirsizlik içinde beklemek durumunda kalmaktadırlar (İkizoğlu Erensü, 2019). Bu yönüyle Türkiye’de belgesiz durumda olan veya henüz statü edinmemiş sığınmacılar gibi, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsü almayı başarmış sığınmacılar da belirsizlik şiddetinin öznelere olmaktadır (Kılınç, 2020).

Dolayısıyla Türkiye’de iltica talebinde bulun(a)mamış, başvuru yapmış ancak henüz sonuç alamamış sığınmacılar ya da şartlı mülteci statü almayı başarabilmiş ancak henüz yeniden yerleştirme prosedürü tamamlanmadığı için hangi ülkede yaşayacağı hakkında nihai karara varılmamış sığınmacılar için de bekle(til)me bu prosedürün temel bileşenlerinden biridir (Biner ve Biner, 2019). Sığınmacıların maruz kaldıkları karmaşık yasal prosedürler ve uygulamalar, sığınmacının karşılaştığı bürokratik işlemin hızla olan ilişkine ışık tutabilmekte, zamanın devlet eliyle taktiksel olarak kullanımına işaret edebilmektedir (Biehl, 2009). İltica talebinde bulunmak üzere kıta Avrupası’na varan sığınmacıların ülkeden hızla sınır dışı edilmesine olanak sağlayacak mekanizmaların, 1990’larda kurulması sonrasında Birleşik Krallık’a varan sığınmacıların, statü belirleme süreçlerinden hızlı biçimde geçerek, iltica taleplerinin reddi ve sınır dışı işlemiyle karşılaşmaya başladıkları (Cwerner, 2004) belirtilmektedir. Ancak günümüzde de durum farklı değildir: Avrupa’da mülteci “kriz”ini aşmak üzere 2015’te sıcak noktaların (hotspot) kurulup, göçmen ve sığınmacıların hızla sınır dışı edilebilir olarak etiketlenip hemen sınır dışı edilmeye olanak tanıyan uygulamaların hayata geçirilmesi (Tazzioli, 2016) gibi örnekler zamanın hızının devlet eliyle bir göç yönetim süreci olarak kullanıldığını örneklemektedir. Öte yandan birinci bölümde aktarıldığı üzere, Ocak 2023 tarihinde GİB’in yaptığı “seri ve etkili işleyen sınır dışı etme mekanizması”na yönelik vurgu da benzer bir sürece işaret etmektedir. Çünkü göç yönetim sisteminin daha hızlı biçimde sınır dışı etme amacıyla organize edilmesi, sığınmacıların zulüm iddialarının yeterince değerlendirilmemesi ve hızla o topraklardan uzaklaştırılmaları anlamına gelmektedir.

Öte yandan göç sisteminin, temel haklara erişim noktasında hayati bir mesele olmasına karşın, statü belirleme prosedürünü uzun süreli sekanslara bölerek organize etmesi de bekletme rejiminin göç yönetim sisteminin bir aparatı haline dönüştürüldüğünü ortaya koymaktadır (Schwartz, 1974, Cwerner, 2004; Papadopoulos ve diğerleri, 2008;

Tsianos ve Karakayali, 2010; Auyero, 2011; Jeffrey, 2012; Griffiths, 2014). Bu bakış açısına göre devletlerin, göçü tamamen durdurma imkanına sahip olmadıklarından ya da bu müdahale çok maliyetli olabileceğinden dolayı göçü yavaşlatma yoluyla çözümsüzlüğe sürüklenme stratejisini kullandıkları ve bu yüzden sığınmacılar için göçün zaman açısından oldukça maliyetli bir hale getirildiği (Biehl, 2015) belirtilmektedir. Örneğin Türkiye’de yapılmış olan önceki çalışmalar statü alma süreçleri ve yeniden yerleştirme prosedürünün bunu rahatlıkla örneklediğini ortaya koymaktadır, bu çalışmalar sığınmacıların BMMYK makamları ve ülke makamlarından onay almasının Türkiye’de on yılı bulabildiğini göstermiştir (http-71).

Toker bekletmenin doğrudan iktidar şiddetiyle ilişkili olduğunu, iktidar şiddetinin, her şeye kadir olan iktidarların belirsizlik yaratma gücü ile irdelenebileceğini söylemiştir (http-72). Bu durum ikinci bölümde ayrıntılı olarak aktarıldığı gibi, her şeye gücü yeten, her şeye kadir olabilen “Tanrısalsal” bir güç gibi konumlanan devlet iktidarı ile açıklanabilir. Türkiye’de sığınma arayan Afganistan menşeli sığınmacılar nezdinde düşünersek, yetkili otorite tarafından mülteci olarak tanınmak, zulüm gördüğü, işkenceye maruz kaldığı ya da yaşam hakkının ihlal edileceği ülkeye her an sınır dışı edilme riskinin ortadan kalkması, Türkiye’de veya yerleştirileceği üçüncü ülkede yasal kalış hakkı elde edebileceği, eğitim, sağlık gibi temel haklarına erişebileceği, kısaca insan olmanın gerektirdiği tüm bu koşullara erişebilmek anlamına gelmekteyken, mülteci olarak tanınmama demek hukuki, sosyal ve ekonomik herhangi bir statü edinmesine olanak sağlamayacak şekilde illegal olarak tanımlanmak, insan olmanın gerektirdiği hiçbir temel haktan yararlanamamak ve Taliban iktidarının hüküm sürdüğü Afganistan’a her an sınır dışı edilebilmek anlamına gelmektedir. Bu yönüyle tanınma-tanınma ikiliği, sığınmacının hayatında yarattığı etki itibarıyla, iktidarın/egemenin/otoritenin onun adına her an her şeyi değiştirebilme, her şeye müdahale edebilme yetisini gün yüzüne çıkarır (Agamben, 2013). Bu bakımdan sığınmacı nezdinde verilecek bu karar her şeye kadir olan Tanrısallıkla yani iktidarın ölümle yaşam arasında karar verebilme iradesine işaret etmektedir.

Toker (2019), her an her şeye maruz kalma ihtimalinin yarattığı belirsizlik içinde bekletilen öznelerin, bilhassa göçmenlerin, hareketsizce geçmesini bekledikleri bu zamanı, sanki kendi hayatlarının içinde, kendi hayatlarında akan bir zaman değilmişçesine algıladıklarını ve gerçekten kendi hayatları için olacak olan zamanın bilinmeyen bir tarihte, ele geçirilmesi gereken bir zamandaymışçasına algılandığını

belirtmektedir. Toker (2019) adaletin gelmesinin kendileri adına aciliyet teşkil etmesine karşın, kronik bir bekletilmeye maruz kalanların, adaletin hemen o an tesis edilmesi inancıyla -ki hukuk yoluyla ya da hukukun işletilmemesi yoluyla bu adaletsizliğe maruz kalmış olsalar bile- ve dirayetle hukuki başvurular yapmalarının, o anı kendinin kılma çabası olduğunu savunmaktadır. Bu yönüyle sığınmacıların statü alma yönündeki hukuki çabaları, zamanlarını kendilerinin kılma arayışları olarak okunabilmektedir. Dolayısıyla çoğunlukla kendileri hakkında verilecek olan kararın ne kadar süre içinde verileceği hakkında bilgilendirilmeyen, hatta bilgi alabilecekleri araçlara dahi sahip olamayan sığınmacıları, belirsizlik şiddetinin öznelere haline getiren temel odak da zamansal belirsizlik ve öngörülemezliktir (Biehl, 2015). Gaziantep'teki Suriyeli sığınmacılar ile yaptığı saha araştırmasında Biner (2019), Türkiye'de yasal kalışları geçici süreliğine teminat altına alınmış Suriyeli sığınmacıların geçicilik hislerini ortadan kaldıracak herhangi bir yasal mekanizma olmadığı için, gerçekleşmesi beklenen şeye karşı duyulan umudun giderek umutsuzluğa ve beklentisizliğe neden olduğunu ortaya koymuştur.

Sığınmacıların, devletlerin göç yönetim stratejileri dolayısıyla bekletilmesi, hatta bu bekletme pratiğinin artık giderek bekletme rejimine dönüşmesi ve bu süreçte zamanın bile iktidar pratikleri tarafından şekillendiriliyor olması “zamanın peyzajı” olarak Anderson (2014) tanımlanmaktadır. Bunu örnekler nitelikteki çalışmasıyla Kayseri’de sığınmacıların bekleme deneyimleri üzerine araştırma yapan İkizoğlu Erensü (2019), Lacan’dan (1988) alıntıyla, öznenin geleceğe dair beklenti ve öngörülerıyla şimdiki zamanı algılama ve anlamlandırma biçimini şekillendirdiğini, bunun da öznenin kendisini dönüştürdüğünü ifade etmektedir. İkizoğlu Erensü’ye göre yaşadıkları belirsizlik nedeniyle sığınmacılar, “şimdi”yi öngörülemeyen bir gelecek tasavvuruyla yaşamaktadırlar, yani şimdiki geleceğin geçmişi olarak deneyimlemektedirler.

Gaziantep’te ikamet eden Suriyeli sığınmacılar ile yaptığı saha çalışmasında Biner (2019) de görüşme yaptığı sığınmacıların tarif ettikleri geleceğe dair öngörülemezlik ve geçicilik hissinin zamanı algılama biçimlerinde bir kopuş yarattığından, geçmiş ve gelecekle bağlantısallığın koptuğu bir şimdi algısından bahsetmektedir. Buna göre sığınmacılar içinde oldukları belirsizlik nedeniyle geleceğin gelmesini, yani umut ettikleri geleceğin gerçekleşme ihtimalini, içinde oldukları koşulları barındıran şimdinin engellediğini düşünmektedirler. Çünkü geçicilik durumu özne için gündelik hayatta egemen olan bir durum haline geldiğinde, şimdi, gelecekteki eylemleri engelleyen bir zaman dilimi olarak görülmektedir (Booth ve Crapanzano, 1987). Sığınmacılar nezdinde

geleceğe dair beklenti, tekrar zulme maruz kalacağı ülkeye geri gönderilmeme, sınır dışı edilmeme ve bunun için de yasal statü verilmesi beklentisi geleceğe yönelik bir tasavvur, umut konusudur. Dolayısıyla sığınmacının gündelik hayatı bu geleceği beklemekle geçer, içinde bulunulan günlerin hızlıca geçmesi beklenir. Ancak zamanın algılanmasında yaşanan bu kopukluk ve geçicilik hissi özneyi, şu anı kurgulamakta eylemsizliğe götürmektedir çünkü belirsizlik içindeki özne için umut edilen her ne ise geleceğe bırakılmış eyleme işaret eder, şimdiki hayat paranteze alınmıştır (Biner, 2019).

Ancak bazı araştırmacılar göç yönetim sistemi olarak kullanılmaya başlayan bu bekletme rejiminin sığınmacılar nezdinde bununla mücadele etme alanı yaratabildiğini ve kimi sığınmacıların bunu aşmak için göç rotalarını, hedeflerini ve duraklarını değiştirdikleri (Andersson, 2014) savunulmaktadır. Dolayısıyla Bourdieu sosyolojisinin temel kavramlarından olan “oyun” mefhumunu burada rahatlıkla örnekleyebiliriz. Yukarıda detaylandırıldığı üzere, Bourdieu (1989), toplumsal faillerin toplumsal hayatta var olabilmek için dahil oldukları toplumsallıkların, toplumsal grupların kendi iç dinamiklerince oluşturulmuş kuralları, normları olduğunu, bu yönüyle oyuna benzediği ve faillerin oyunun kurallarını kavradıktan sonra stratejiler geliştirip kendi çıkarları doğrultusunda kendini konumlandırmasından bahsetmektedir. Bu bakımdan Bourdieu’nun sosyolojisi failleri, toplumsal koşulların biçimlendirdiği ve tamamen pasivize ettiği edilgen bir öznenen çıkararak, toplumsal koşullar karşısında kendi çıkarları ve stratejilerini örgütleyen özneler olarak tasavvur eder (Tatlıcan ve Çeğin, 2014). Buradan hareketle ulus devlet ve sınırlarla örülü bir dünyada göç politikalarının mağduru, belirsizlik şiddetinin özneleri olan sığınmacılar bir yandan da oyunun kurallarını keşfetmiş, oyunu kurallara göre oynama gayretinde olan, kendi hayatının çıkarları doğrultusunda bilinçli tercihlerde bulunmaya çabalayan, dayatılan göç politikaları karşısında kendileri için stratejiler geliştirip, göç rotalarını ve hedeflerini güncelleyerek sürece aktif olarak dahil olabilmektedirler.

Bekle(til)me mefhumunun bekleyende zamanı algılama biçimini değiştirdiğini ve bekleme sürecinde öznenin, zamanı algılama biçiminin değişmesini, faili meçhul yakınlarının adaleti arama ve yakınlarını bulma mücadelelerinde yaşanan belirsizlikle örneklediği makalesinde Sevgi Göral (2019), bu bekleyişin sabit olmadığını, farklı deneyimler, stratejiler, talepler ve buna bağlı olarak mobilizasyon süreçleri de yaratabileceğini belirtmiştir. Göç alanından bir çalışmayla bunu örnekleyecek olursak, 2013-2014 yılları arasında tez çalışması kapsamında Kayseri’de yeniden yerleştirme

sürecinde, BMMYK'nın kendileri hakkında vereceği kararı uzun yıllar boyunca bekleyen sığınmacılarla zamanı nasıl deneyimlediklerini açığa çıkarmak üzere yaptığı araştırmasında İkizoğlu Erensü (2019)'nın çalışmasına bakmak gerekir. Bu çalışmada İkizoğlu Erensü (2019), Haziran 2013 tarihinden sonra BMMYK'nın Afgan sığınmacı kaydı almama kararını protesto etmek amacıyla Afganistan menşeli sığınmacıların elli üç gün boyunca BMMYK Ankara ofisi karşısında kamp kurduklarını anlatır. Bürokratikleşmiş, profesyonelleşmiş ve olabildiğine rasyonelleştirilmiş bir prosedür olan mülteci hukukunun aslında çok da siyasetin dışında olmadığını örnekleyen BMMYK kararı, sığınmacı gruplar arasında ayrımlar inşa ederek verilen kararın tam da siyasi bir karar olduğunu göstermiş ve Afganistan menşeli sığınmacıların bu eylemselliği bunu teşhir etmiştir. Dünyanın her yerinde yetkili makamlara karşı sığınmacılar tarafından organize edilen protestolarda, sığınmacıların karşı karşıya kaldıkları uzun süreli bekletmenin adaletsizlik olduğunun gün yüzüne çıkarılmasının yanı sıra, bu sürecin hiç de siyaset dışı olmadığı kamusal bir biçimde ortaya serilmektedir (Moulin ve Nyers, 2007; Shindo, 2009; Nah, 2010).

İktidar tarafından, öznenin hedefe ne zaman ve nasıl ulaşabileceği konusunda belirsiz bir alanda tutulması, özneyi sürekli olarak hareketsizce bekleme konumuna sürüklemesi ve özne için ulaşılmaz biçimde tutulan, gerçekleşme ihtimali olan o şey hakkında da özneyi sürekli olarak buna uygunluğunu bakımından kategorilendirmesi bir simgesel şiddet olarak belirsizlik şiddeti yaratır. Bu bekletmeyi, bir cezalandırma rejimi olarak da okuyan Toker (2019), otoritenin vermesi gereken o kararın -bizim örneğimizde yetkili otorite tarafından mülteci olarak tanınma, sığınmacıya kalıcı bir çözüm sunulması kararı- bekleme halini, nerede sonuçlanacağına dair öngörülemez ve müdahale edilemez bir sonuç yaratması itibarıyla, bekleyene tahakküm etme, niyetli bir biçimde onu belirsizlikte bırakma gücü olduğunu söyler. Yukarıda bahsedildiği üzere, uzun süreli bekle(t)meye maruz kalan sığınmacılar her ne kadar kendi yatkınlıkları ölçüsünde stratejiler geliştirip eylemselliğe geçebilseler de aslen belirsizlik şiddeti, özneyi eylemsizliğe ve pasifliğe çağırır; bu süreçte özne iktidar tarafından sonuca ilişkin sürekli olarak koşullandırılır (Toker, 2019). Çünkü ulaşılması istenen amacın gerçekleşmesi bakımından iradeye veya yetkiye sahip olmayan bekleyen, buna gücü yeten, yetkisi olanın kararına bağlı olarak bekletilir ve bekletildiği ölçüde de iktidarın iradesi güçlenir. Çünkü bekleyenin hareketsizliği her an onun iktidarın kararına bağlılığını ifa eder. Bu bekleme hali derin bir belirsizlik içermesi bakımından şiddete dönüşür çünkü belirsizlikte

öznenin neyi beklediğini bilememe ve buna bağlı olarak kontrolün ve zamanın tamamen kaybedilmesi ve bunun ne zaman sonuçlanacağına dair hiçbir bilgiye sahip olmama hali egemendir (Toker, 2019).

Tam olarak neyi beklediklerini bilememe, aradıkları sığınma sistemine erişebilmek için hangi haklara sahip olduğuna, bu konuda yetki sahibi otoritenin tam olarak kim olduğuna, bu belirsizliklerin nasıl sonlanacağı ve neden böyle bir belirsizlik içinde olduğuna dair bilgi sahibi olamama hali... Bu durum elbette ki sığınmacıların kendilerini hukuki arafta hissettikleri (Ulusoy, 2019), gelecekleri konusunda öngürülebilirliği ciddi oranda kısıtlayan bir hukuki şiddet olarak “*sürüncemeli belirsizlik*” (Biehl, 2015: 57) olarak deneyimlenmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. YÖNTEM

5.1. Araştırmanın Modeli

Savaş ve zulüm nedeniyle ayrıldıkları menşe ülkelerinden sığındıkları ülkede, kendi geleceklerini tasavvur etme imkanı bulamayan sığınmacıların maruz kaldıkları belirsizlik şiddetinin, mültecilik deneyimini nasıl şekillendirdiğine, mültecilerin kendilerini algılama biçimlerine ve toplumla kurdukları ilişkide nasıl bir paya sahip olduğuna, kısacası sosyal ve psiko-sosyal süreçlerine nasıl etki ettiğine odaklanılmış olan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Nitel araştırma yöntemi insanların sosyal dünyayı nasıl anladığını, deneyimlediğini, yorumladığını ve ürettiğini anlamayı amaçlayan nitel araştırmalarda izlenen tutum ve stratejileri ifade eder (Sandelowski, 2004). Nitel araştırma yöntemini kullanan araştırmalar izah etmeye çalıştığı olgu ve olayları bütüncül olarak kavramaya ve bunları gerçekleştikleri toplumsal ve kültürel bağlam içerisinde, yaşayanların gözünden derinlemesine bir şekilde anlamaya çalışan araştırmalardır. Ancak gerçekliğin birden çok görünümü olabileceği kabul edilmekte, aynı zamanda güç ilişkileriyle bağlantılı biçimde insan deneyimlerinde yapısal faktörlerin sınırlayıcı etkisi olduğu inkar edilmemektedir (Wacquant, 2003). Bu bakımdan çalışmada kullanılan nitel araştırma yönteminde Bourdieu'nun “düşünümsellik” kavramı temel bir unsur olarak kullanılmıştır.

Düşünümsellik düşünülen şeyin nedensellik ilişkisi içerisinde sürekli olarak değişme, evrilme, sürekli olarak bu ilişkisellik içinde karşılıklı olarak etkileme ve etkilenme yaratan zihinsel düşünmeyi ifade etmektedir (Wacquant, 2014). İngilizce’de reflexion/reflexive, Fransızca’da réflexion/réflexive sözcüklerine karşılık olarak düşünümsellik, düşünülen şeyin etkiye açık biçimde sürekli bir hareket içinde olması ve bilgilerin muhakemesinden sonra gelişen kanaatleri yansıtmaları anlamında kullanılmaktadır (Wacquant, 2003). Bu bakımdan Bourdieu sosyolojisinde araştırma sürecinde araştırmacının varmak istediği sonuca yönelik bilgi edinmesinden daha ziyade, araştırmacının düşünce yapısının dışarıdan etkilere açık, sürekli bir etkileşim ve hareket içinde ve farklı entelektüel geleneklerden beslenmesinin daha verimli olacağı düşünülmekte, aksi taktirde bir araştırma sürecinde araştırmacının öğrenme sürecinde didaktik ve bilginin otoriter yapısından kopamayacağı söylenmektedir (Bourdieu, 2016).

Bourdieu sosyolojisinde araştırmacının hem bireyin ait olduğu toplumsallık etkisiyle oluşmuş bireysel düşünce akışıyla hem de paralellikler veya karşıtlıklar içerisinde olduğu farklı düşüncelerle/perspektiflerle/teorilerle kurduğu diyalog halinde olma halinin, araştırmayı, bilimsel bir mübadeleye yaklaştırmasının yanında, yazarı da yetkili/otoriter konumundan kurtardığı söylenmektedir. Bu kapsamda bu çalışma siyaset, felsefe, göç hukuku disiplinlerinden edinilen teorilerle sığınmacıların maruz kaldığı toplumsal koşulların etkileşimi içinde açıklanmaya çalışılmıştır.

Wacquant ve Bourdieu (2014), araştırmacının kendi toplumsal aidiyetleri aracılığıyla araştırmaya etki ettiğini söyleyerek, nesnellige ulaşmaya çalışan bir araştırmacının öncelikle kendi aidiyetleri, değerleri, algıları veya olaylara karşı tutumunu denetim altında tutması ve bunlardan bağımsız olarak araştırma nesnesini incelemesi gerektiğini, bunu yapabilmek için düşünömselliğe ihtiyacı olduğunu belirtmektedir. Bu bakımdan araştırmacının her aşamada kendi toplumsal aidiyetlerini ve algılarını mercekten geçirmesi, sorgulaması gerekmektedir, aksi taktirde araştırmanın nesnellige ulaşması mümkün değildir. Bourdieu araştırmaya başlamadan önce kendiliğine yönelik bu düşünömsel süreçten geçen bir araştırmacının ancak dünyaya baktığı kendi sınıf merceğine eleştirel bir bakış açısı geliştirebileceğine inanmaktadır (Öner Erol ve Eskici, 2021). Öte yandan düşünömsellik içerisinde araştırmacı ve araştırılan arasında sadece sınıfsal farklar olmadığını; eğitim yoluyla veya toplumsallık içinde edinilen kültörel sermaye, toplumsal statü ve ilişki ağılarından elde edilen sosyal sermaye ve meşruiyet aracılığıyla edinilmiş olan tahakküm kurma gücü veren simgesel sermayenin de özneyi tanımlayan, kuran ve bu bakımdan bu faktörlerin her birinin öznenin seğıimlerinde, tabiiyet ilişkilerinde veya iktidar kurma kapasitesinde etkili olduğunu söylemiştir. Kısaca katılımcının içinde bulunduğu habitusun araştırmaya eklenerek ancak nesnel bir çıkarsama yapılabileceğini ancak nihayetinde araştırma sonucunda ortaya çıkacak olan teorinin araştırmacı, araştırılanlar ve sosyal bağlam arasındaki etkileşimden bağımsız olmayacağı, araştırmanın düşünömsel (reflexive) bir süreç olduğu kabul edilmektedir (Wacquant, 2014). Keza Düşünömsel Sosyolojiye Davet isimli kitapta Bourdieu, Wacquant ile soru cevap şeklinde ortaya koyduğu teorisinde bunu diyalojik üslup olarak tanımlamış ve mülakatı, aslında araştırmacının bulunduğu konuma nasıl vardığını gösteren bir yol haritası gibi tarif ederek, araştırmacıyı etken, araştırılanı da edilgen konumundan çıkaran, etkileşimsel bir alan (Wacquant, 2003) olarak tarif eder.

Son olarak çalışma boyunca, Bourdieu'nun düşünömsel sosyolojisi ile varmak istediği "simgesel tahakköme karşı savunma silahları dağıtma" nosyonuna katkı sağlanması amaçlanmıştır (Bourdieu, 2015). Çünkü bahsedildiği üzere fiziksel şiddetin aleladelidiği karşısında simgesel şiddet, öznelere anlam dünyalarında doğallaştırılıp içselleştirilmekte ve toplumsal eşitsizlikleri görünmez kılması bakımından aldatıcıdır. Bu sebeple Bourdieu (2016) için sosyoloji, bu simgesel şiddet içeren simgesel sistemlerin açık edilmesi, görünür kılması ve bununla mücadele edilmesi için tüm kavramların seferber edildiği bir alan olmalıdır. Bu yönüyle Bourdieu, simgesel şiddetin bertaraf edilebilmesi ve buna ilişkin toplumsal teorilerin ve çıkış imkanlarının ortaya koyulabilmesi için kavramların eski anlamlarına hapsolmuş yapılarından kurtulup, olabildiğince esnetilerek reforme edilebilir. Bu kapsamda saha çalışmasından elde edilen veriler şiddet ve egemenlik literatüründe ortaya konan teorilerle açıklanmaya çalışılmış ve Bourdieu'nun önerdiği gibi söz konusu teorileri ve kavramları kullanmaktan, deforme etmekten çekinilmemiştir.

5.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul'un Zeytinburnu ilçesinde ikamet etmekte olan Afganistan menşeli sığınmacılar oluşturmaktadır. Çalışma grubundaki sığınmacıların hukuki statülerinin mültecilik deneyimlerini biçimlendireceği varsayımıyla gruplar, uluslararası koruma başvuru sahibi, başvurusu zımni olarak geri çekilmiş, başvurusu statü belirleme görüşmesi sonrasında reddedilmiş, henüz uluslararası koruma başvurusunda bulun(a)mamış düzensiz durumdaki sığınmacılar ve başvuru sahibi sığınmacılar olarak belirlenmiştir.

İstanbul'da Afganistan uyruklu sığınmacıların yoğunluklu olarak yaşadıkları Zeytinburnu ilçesinde gerçekleştirilmiş olan çalışmanın ilk evresinde ilçede mahalle sakinleri ve esnaflar ile görüşölerek sığınmacıların ikamet yerlerine ve yoğunluğuna ilişkin bilgi alınmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda görüşmelerin gerçekleştirileceği alan İstanbul Zeytinburnu ilçesi Yeşiltepe Mahallesi olarak belirlenmiş ve bu mahallede alan araştırması yürütölmüştür. Söz konusu çalışma kapsamında katılımcılara ulaşmak için kartopu örneklem tekniği kullanılarak toplam on beş katılımcı ile yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Çalışma kapsamında görüşölen on dört görüşmeci Türkiye'de düzensiz durumda olduğunu, bu on dört görüşmeciden biri daha evvel uluslararası koruma başvuru sahibi olduğunu ancak ikamet ilinde yaşama yükümlölüğüne uymadığı için başvurusunun zımni olarak reddedildiğini, bir görüşmeci uluslararası

koruma başvurusuna ilişkin kendisiyle yapılan statü belirleme görüşmesi sonrasında olumsuz statü kararı verildiğini, mahkeme itirazı sonrasında kararın kesinleştiğini ve sınır dışı kararının tebliğ edilmesini beklediğini belirtmiştir. Diğer on iki görüşmeci uluslararası koruma başvurusu gerçekleştir(e)memiş olduğu için düzensiz durumda olduğunu ifade etmiştir. Bir görüşmeci ise uluslararası koruma başvuru sahibi olarak kendisiyle yapılacak olan statü belirleme görüşmesini beklediğini aktarmıştır. Bu bakımdan çalışma, hukuki statü anlamında çeşitlilik arz etmiş, bu da elbette ki farklı deneyimler sunması bakımından temsiliyet anlamında çalışmaya olumlu bir katkı sağlamıştır.

Bourdieu (2016) sosyal bilimin araştırdığı mefhumu anlayabilmek için öncelikle alan olarak tarif ettiği toplumsal yapılara odaklanması gerektiğini söylemiştir. Buna göre bir alanın incelenmesi alanın faillere dayattığı konumlanmaların, bu konum dayatmaları karşısında faillerin rasyonel seçimleri doğrultusunda oluşturdukları stratejilerin, anlam dünyalarının ve tutumların anlaşılabilmesini ve dolayısıyla faillerin mücadele biçimlerinden hareketle, yapıyı muhafaza etmek ya da dönüştürmek yönündeki çabalarının kökeninin anlaşılmasını sağlar. Bourdieu alanın yapısının anlaşılması için öncelikle alanın iktidar alanıyla nasıl ilişkilendiğini çözümlemek gerektiğini ve aynı zamanda alana giriş yapabilecek failin özgün niteliklerini araştırmak gerektiğini, ikinci olarak alanda rekabet halinde olan faillerin ya da kurumların konumlarına odaklanmak gerektiğini ve son olarak faillerin habituslarının yani yatkınlık sistemlerinin araştırılması gerektiğini savunmaktadır (Wacquant, 2003). Öte yandan Bourdieu'ya göre sosyoloğun görevi, yaşadığı dönemden tikel bir örneğe odaklanarak, bunun tarihsel karşılaştırmasını yapmak ve şimdiki zamana geri dönüp bu tikel örneği yeniden konumlandırmaktır (Bourdieu, 2016). Yapılan araştırmada bu doğrultuda hareket edilerek, öncelikle Afganistan menşeli sığınmacıların tabi olduğu ulusal ve uluslararası sözleşmeleri içeren hukuki alanın iktidar alanıyla ilişkisini çözümlemek adına, teorik olarak otoritenin ve devletin tarihsel gelişimine, bu tarihsel gelişim içerisinde egemenin hukuk ile kurduğu yapısal ilişkiye, hukukun ve otoritenin karar yetkisi aracılığıyla faillerle kurduğu tabiiyet ilişkisine odaklanılarak, Bourdieu'nun ilk aşamada tarif ettiği hukuk alanının iktidar alanıyla ilişkisi çözümlenmeye çalışılmıştır. İkinci olarak Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmeleri ve devletin bu yöndeki güncel politikalarıyla, ulusal mevzuatı sahada nasıl uyguladığı araştırılarak sığınmacıların bu politikalar doğrultusunda nasıl konumlandıkları

çalışılmış ve Bourdieu'nun ikinci aşama olarak tarif ettiği, faillerin ya da kurumların konumlarına odaklanılmıştır.

5.3. Veri Toplama Tekniği ve Aracı

Belirlenen konuda saha çalışması yürütülmeden önce çalışma konusu kapsamında literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması sonrasında saha araştırmasında elde edilmek istenen bilgiler belirlenmeye çalışmış ve takiben görüşme formları düzenlenmiştir.

Görüşmelerde yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılarak araştırmacının hedeflenen konu başlıklarına değinmesi ve içinde bulunulan duruma göre araştırmacının sorularını uyarlayabilmesi sağlanmıştır. Bunun yanında görüşme sırasında görüşmecinin kimliği gizlenmemiş ve güven bağının kurulması amaçlanmıştır. Ancak görüşmeciler Afganistan menşeli olduklarından ve birçoğu görüşmede kullanabilecekleri ölçüde Türkçe dil yeterliliğine sahip olmadıklarından saha çalışmasında Farsça-Türkçe tercüme desteği alınmıştır.

Literatürde belirsizlik şiddeti olarak yer bulan kavramın milyonlarca sığınmacıya ev sahipliği yapan Türkiye'deki mülteci deneyimlerine uygulanabilirliği konusunda cevaplar bulmaya çalışan bu çalışmada, Zeytinburnu'ndaki sığınmacılarla derinlemesine görüşmeler yapılmış ve bu kapsamda katılımcılara ulaşabilmek için kartopu örneklem tekniği kullanılmıştır. Bu teknik, katılımcılara ulaşmanın zor olduğu, kültürel veya yasal çekinceler nedeniyle katılımcıların araştırmaya katkı vermek konusunda motivasyona kısmen sahip olmadıkları, örneğin belirli etnik ya da dini grupların mensupları, düzensiz göçmenler ya da kayıtsız işçilerle ilgili yapılacak araştırmalarda evreni oluşturan bireylere ulaşmanın zor olduğu durumlarda kullanılmaktadır (Lin, 1976:163; Earl, 2004:184). Halihazırda kağıtsız (Coşkun, 2017) görüşmeciler, kolluk güçleri tarafından yakalanmaları durumunda idari gözetim altına alınmalarını takiben sınır dışı edilebilecekleri için görüşmek konusunda ve kendi hikayelerini paylaşmak konusunda çekinceye sahip olabilmişlerdir. Bu yönde çekinceleri olan görüşmecilerle görüşme konusunda ısrarcı olunmamış ve görüşme yapılma şansı edinilmiş sığınmacıların yönlendirmeleri sayesinde katılımcı evreni genişletilmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamında mülakat yapmayı kabul eden görüşmecilere araştırma hakkında detaylı bilgi verilerek olası şüpheleri ve kaygıları giderilmeye çalışılmıştır.

Alan araştırması yüzeysel bilgilerden çok, kişilerin düşünce, görüş ve deneyimleriyle ilgili bilgi toplamayı sağlayabilmektedir. Bu kapsamda yapılan araştırmada, görüşmecilerin Afganistan’da nasıl bir yaşam öyküleri olduğu, ülkelerinden neden göç etmek zorunda kaldıkları, göç ettikten sonra yoğunlukla hissettikleri duygu ile göç etmeden önceki ruhsal ve sosyal durumları, mültecilik durumunu nasıl deneyimledikleri, beklentileri ve umutları, gelecek tasavvurları ve Türkiye’de kendilerini sosyal olarak nasıl konumlandıkları, bu konumlanışın altında yatan durumları nasıl ifade ettikleri üzerine detaylı mülakatlar yapılmıştır.

Gerçekleştirilen alan araştırması sığınmacıların yaşadıkları deneyimler üzerine odaklanmıştır. Yapılan araştırma farklı menşe ülkelerden ve kültürlerden gelen görüşmeci ve sığınmacı arasında olduğundan, araştırmacının dışarıdan olma durumunu ortaya çıkarabilmektedir ve bu durum sığınmacı ile araştırmacı arasında yanlış anlaşılmalara, önyargılı değerlendirmelere ve nihayetinde açık bir iletişimi engelleyici bir duruma yol açma riski taşımaktadır (Ryen, 2001). Yapılan görüşmelerde sığınmacıların yerlerinden edilmeleriyle ilgili deneyimsel açıklamaları, görüşmeci tarafından anlaşılır kılınmak için istemsiz biçimde, görüşmecinin bakış açısı etrafında biçimlendirilir. Bu bakımdan sığınmacıyla yapılan görüşmede sığınmacının deneyimleri görüşmeci tarafından Batılı-yasal bir odağa oturtulmaya çalışılabilir. Örneğin sığınmacının deneyimlerini kronolojik olarak tutarlı bir bütün olarak aktarmasını istemek veya uzun süreli belirsizlikle ilgili endişelerini yaşadığı travmaya bağlayarak açıklamaya çalışmak karşılaşılan araştırma risklerindendir (Biehl 2009, Norman 2006).

Araştırmaya katılımcı sağlarken öncelikli olarak katılımcı adaylarının iyiliği gözetilmiştir. Bu nedenle araştırma konusunun ne olduğu ve ne amaçla yürütüldüğü öncelikle adaylara anlatılmış ve mülakata katılmaları için rızaları alınmıştır ve araştırmaya katılmak istemeyen sığınmacılara herhangi bir baskı yapılmamıştır. Mülakat öncesinde yanıtlamaktan rahatsızlık duyacağı sorulara yanıt vermeden geçmesi ve istediği durumda mülakatı yarıda kesebilmesi ve araştırmacıya soru sorabilmesi gibi hakları katılımcılara hatırlatılmıştır. Araştırmacının mülakat öncesinde ve esnasında da katılımcının kendini rahat hissedebileceği güvenilir bir ortam sağlaması başarılı bir mülakat süreci için önem taşımaktadır (Kvale, 1996). Bu kapsamda görüşmecilerin kendilerini rahat ifade edebilecekleri biçimde mülakat gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Son olarak araştırma örnekleminin Afganistan’dan Türkiye’ye zorunlu göç nedeniyle gelen sığınmacılar olması ve menşe ülkelerinde zulme ve kötü muameleye maruz kalma

ihtimalleri olduğundan hareketle, bu araştırma nedeniyle olumsuz deneyimlerini hafızalarında tazelemelerine neden olmaktan çekinilerek, ne ölçüde ayrıntıya yer verecekleri konusunda kararın kendilerinde olduğu tekraren hatırlatılmıştır.

5.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Yapılan bu araştırmada Afganistan'dan gelmiş olan katılımcılarla yapılan görüşmeler sahanın imkan verdiği ölçüde diyalojik üslupla sürdürülmeye çalışılmış ve halihazırda zulümden korunmak için ayrılmak zorunda kaldıkları ülkelerinden sığındıkları ülke olan Türkiye'de, yaşadıkları belirsiz sürecin yarattığı edilgenleştirme veya etkisiz hissettirme durumunu, mülakat sırasında araştırmacıyla araştıran arasında da sürdürmemek için elden geldiğince etkileşimsel olarak görüşme yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca araştırmacı ve araştırılanlar arasındaki kültürel pratikleri ve sosyal bağlamları oldukça farklı olan araştırmacı ile katılımcının arasında oluşabilecek anlayış ve yorum farkları mümkün olduğunca giderilmeye çalışılmış, katılımcıların bakış açılarını anlamaya, kendi sosyal bağlamları içinde, yani 'içeriden bakarak' yorumlanmaya çalışılmıştır.

Mülakatlar sırasında katılımcıların rızası yazılı biçimde alınmış ve ses kayıt cihazı kullanılarak, görüşmeler daha sonra herhangi bir veri kaybına imkan vermeyecek biçimde deşifre edilerek, analiz edilmiştir. Saha çalışması neticesinde elde edilen veriler nitel araştırma yöntemleri kapsamında çözümlenmeye ve deşifre işlemi sonrasında cevaplar kategorilendirilmeye çalışılmıştır. Kategorilendirilen yanıtlar teorik çerçeveye uygun biçimde yorumlanarak doğrudan alıntılarla metne aktarılmıştır.

ALTINCI BÖLÜM

6. BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma kapsamında derinlemesine görüşmeler aracılığıyla toplanan veriler nitel araştırma yöntemleri kapsamında çözümlenmiş ve mülakatlarda alınan cevaplar temalaştırılarak okuyucuya sunulmuştur. Bu kapsamda kategorilendirilen cevaplar alt ve üst temalara bölünerek doğrudan alıntılarla aktarılmıştır.

İlk ana temada Türkiye’de sığınma arayan sığınmacıların sığınma ülkesinde bürokratik alana ilk temasları anlamına gelebilecek uluslararası koruma başvurusu ve kayıt sürecinde karşılaştıkları belirsizlik süreci irdelenmiştir. Bu ana tema altındaki alt kategorilerde sığınmacıların, Türkiye’de göç hukukuna yabancı olmalarının göç deneyimlerini nasıl etkilediği, uluslararası koruma başvurusunda sistematik olarak başvuruların yanıtsız bırakılarak zımni retle sonuçlandırılmasının sığınmacılar nezdinde nasıl deneyimlendiği ve uluslararası koruma başvurusu yapmak üzere yetkili idareyle temas etmenin düzensiz durumda olma nedeniyle sınır dışı edilme riskine neden olabilmesi kaygısı üzerine odaklanılmıştır.

İkinci ana temada Türkiye’de kaydolmayı başarabilmiş olan uluslararası koruma başvuru sahibi sığınmacıların yılları bulan statü alma süreçlerinde deneyimledikleri belirsizlik ve öngörülemezlik duygularına odaklanılmıştır. Ana temanın alt kategorilerinde ise statü belirleme görüşmesi için randevu beklemenin sığınmacılar için nasıl bir anlam ifade ettiği, statü belirleme görüşmesine yönelik beklenti ve deneyimlerinin ne olduğu, olumsuz statü kararının idarece sığınmacıya tebliğ edilme sürecinde idari gözetime alma pratiği, bunun sınır dışı edilme kaygısına neden olması ve olumsuz statü kararına karşı idari ve yargısal itiraza erişimde yaşanan zorluklara ilişkin sığınmacıların deneyimleri irdelenmiştir.

Üçüncü ana temada Türkiye’deki Afganistan menşeli sığınmacıların yaşadıkları belirsizlik şiddetini temellendirdikleri idari gözetime alınma kaygısı, sınır dışı edilme korkusu ve düzensiz geçişlerde maruz kaldıkları geri itme pratiklerinin göç deneyimlerini nasıl şekillendirdikleri detaylandırılmaya çalışılmıştır.

Dördüncü ana temada ulus devletlerin sığınmacıların göç deneyimlerini belirsizlikle şekillendirme kabiliyetlerinin, bir göç yönetim stratejisi olarak kullanılageldiği, bu yönüyle belirsizliğin araçsallaştırılmasının Türkiye’de sığınma

arayan Afganistanlı sığınmacıların göç hareketini ve stratejilerin nasıl değiştirdiği ortaya konmaya çalışılmıştır.

Beşinci ana temada çalışmanın ana konusu olan belirsizlik şiddetini Türkiye’deki Afganistanlı sığınmacıların nasıl deneyimledikleri ve bu belirsizlik şiddetinin çalışmanın özneleri üzerinde nasıl dışa vurulduğu irdelenmiştir. Bu kapsamda ana temanın alt kategorilerinde belirsizlik şiddetinin, psiko-sosyal etkilerine, geleceğin öngörülemezliğini nasıl şekillendirdiğine, sığınmacıların insan hakları ve adalete yönelik düşünceleriyle zaman algılarını nasıl değiştirdiğine odaklanılmıştır.

Altıncı ve son ana temadaysa Afganistan menşeli sığınmacıların Türkiye’de yaşadıkları göç deneyimlerinin ve Afganistan’a ilişkin öngörülerinin geleceğe ilişkin beklentilerini ve umutlarını nasıl biçimlendirdiği irdelenmiştir.

6.1. Demografik Bilgiler

Saha çalışmasında görüşülen görüşmecilerin altısı biyolojik cinsiyetini kadın, dokuzu erkek olarak ifade etmiştir. Görüşmeciler elli dört-yirmi yaş aralığındadır. Görüşmecilerin sekizi otuz yaş üstündeyken, yedisi otuz yaş altındadır. Görüşmecilerin beşi evliyken, diğer on görüşmeci bekar olduğunu belirtmiştir. Görüşmecilerin ikisi uluslararası koruma başvuru sahibi, birisi başvurusu statü belirleme görüşmesi sonrasında olumsuz statü kararı verilmiş, birisi başvurusu zımni olarak geri çekilmiş, on biri ise başvuruları şifahen reddedildiği için düzensiz durumda olan sığınmacılardır. Görüşmecilerin eğitim durumları ise çeşitlilik arz etmiştir; ikisi üniversite mezunu, beşi lise mezunu, ikisi ortaokul mezunu, biri ortaokul terk, biri ilkokul mezunu, dördü hiç okula gitmemiştir. Son olarak görüşmecilerin biri çalışmadığını, dördü ev içi emek işçisi olduğunu, çalışanların sekizi tekstil atölyesinde işçi olduğunu, biri restoranda çalıştığını, bir diğeri de ev temizliğine giden bir işçi olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların demografik bilgileriyle ilgili detaylar Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Görüşmeci Sayısı	Cinsiyet	Yaş	Medeni Hal	Mesleki Durum	Eğitim Seviyesi	Hukuki Statü
1A	Kadın	45	Evli	Ev Emekçisi	İlkokul Mezunu	Düzensiz Durumda

1B	Erkek	25	Bekar	Tekstil İşçisi	Okula Gitmemiş	Düzensiz Durumda
1C	Erkek	23	Bekar	Tekstil İşçisi	Lise Mezunu	Düzensiz Durumda
2A	Erkek	21	Bekar	Garson	Lise Mezunu	Düzensiz Durumda
2B	Erkek	20	Bekar	Tekstil İşçisi	Ortaokul Terk	Düzensiz Durumda
2C	Kadın	54	Bekar	Ev emekçisi	Okula Gitmemiş	Başvurusu Zımnı Olarak Geri Çekilmiş
3A	Erkek	40	Evli	Çalışmıyor	Üniversite Mezunu	Düzensiz Durumda
4A	Erkek	20	Bekar	Tekstil İşçisi	Lise Mezunu	Düzensiz Durumda
4B	Erkek	23	Bekar	Tekstil İşçisi	Ortaokul Mezunu	Düzensiz Durumda
4C	Erkek	24	Bekar	Tekstil İşçisi	Lise Mezunu	Düzensiz Durumda
5A	Kadın	47	Bekar	Tekstil İşçisi	Okula Gitmemiş	Başvuru Sahibi
6A	Kadın	38	Evli	Temizlik İşçisi	Okula Gitmemiş	Olumsuz Statü Kararı Verilmiş
7A	Kadın	48	Evli	Ev Emekçisi	Üniversite Mezunu	Başvuru Sahibi
8A	Kadın	35	Evli	Ev Emekçisi	Lise Mezunu	Düzensiz Durumda
9A	Erkek	40	Bekar	Tekstil İşçisi	Ortaokul Mezunu	Düzensiz Durumda

6.2. Sığınmacı Olarak Türkiye’de Belirsizlik Rejimiyle Tanışma: Uluslararası Koruma Başvurusu ve Kayıt Süreci

6.2.1. Göç Hukukuna Yabancı Olmanın Getirdiği Zorluklar: “Burada İnsanlar Farklı Konuşuyor”

Yapılan derinlemesine görüşmelerde özellikle Türkiye’de kayıt prosedürüne erişememiş sığınmacıların göç sistemi ve hukuki sisteme oldukça yabancı oldukları bulgulanmıştır. Yukarıda açıklandığı gibi sığınmacılar yaşadıkları belirsizliği elimine etmek için sürekli olarak bilgi aramaktadırlar (Horst ve Grabska, 2015). Ancak araştırma neticesinde görüşme yapılan sığınmacıların bu bilgi arayışlarına cevap veren tek kaynağın topluluk çevreleri olduğu sonucuna varılmıştır:

“İran’dan çıkmam gerekiyordu, Afganistan’a dönemeyeceğim için Türkiye’ye gelmeye karar verdim ama Türkiye’nin ismini biliyordum sadece, nasıl bir yer olduğunu bilmiyordum, hiçbir fikrim yoktu. Benim İran’dan bir tanıdığım Türkiye’ye gelmeye çalışıyordu o dönem, ben de ona senin yol ücretini kaçakçıya ben vereyim, sen de bizim gitmemize yardımcı ol dedim. Ben çocuklarımla birlikte tek başıma gidemezdim çünkü, o da kabul etti, çok destek sağladı bize. İstanbul’a geldikten sonra insanların farklı dil konuştuğunu fark ettim, bunu bile bilmiyordum. Sanıyordum ki İran’daki gibi buradakiler de Farsça konuşurlar. Hiçbir yer bilmiyordum. En küçük oğlum yedi yaşındaydı, sürekli ağlıyordu. Üstümde bir kuruş para yoktu, ayağımdaki ayakkabılar bile yolda patlamıştı. Daha sonra kaçakçı aradı bizi, ‘Ne yaptınız?’ diye. Ben de ‘Burada insanlar farklı konuşuyor’ dedim, o da ‘Sen bunu bilmiyor muydun?’ dedi. Gerçekten bilmiyordum, buranın nasıl bir yer olduğunu da bilmiyordum, düşünün. Sonra kaçakçı bana metronun ‘Ne olduğunu biliyor musun?’ dedi, ‘Evet’ dedim, ‘Tamam oraya git, telefonu görevliye ver.’ dedi. Ben de öyle yaptım, kaçakçı artık orada ne dediyse görevli bizim için kart bastı, biz de geçtik. Metroda başka bir adamla daha konuştu kaçakçı, o adam bizi yönlendirdi, İranlıların yoğun yaşadığı mahalleye gittik. Sonra bize acıyıp evini açan adam ‘Sen burada böyle kalamazsın, senin UN’e gidip kayıt olman, bütün derdini orada anlatman lazım ki onlar sana yardım etsinler.’ dedi. Ben de oraya nasıl gideyim diye düşündüm kara kara çünkü çocuğumun karnını doyuracak param yoktu daha. Daha sonra beni kaçak yolla buraya kadar getirip destek olan çocuk vardı ya, ‘Abla biz seninle bu yola çıktık, seninle UN’e kadar gelirim.’ dedi. Bizim biletimizi aldı, biz UN’e gittik. Dünyanın her yerinden gelen insanlar vardı UN’de, Afganistanlısı, İranlısı, Pakistanlısı, her türlü var orada. Orada size anlattığım gibi bütün başımdan geçenleri anlattım. Sonra benden belgelerimi isteyip Elazığ’a yönlendirdiler. Ben onlara dedim ki ‘Siz beni Elazığ’a yönlendiriyorsunuz ama ben Elazığ’ın nerede olduğunu bile bilmiyorum, oraya gidecek param da yok. Oraya gitsem de ne yapacağımı bilmiyorum.’ dedim. Sonra bana dört tane bilet verdiler, çok az da para verdiler -ne kadar olduğunu hatırlamıyorum-. Elazığ’a gidince Allah’ın dağında bir ev buldum, kimse yok, çünkü param bir tek ona yetti. Sonra Göç

İdaresi'ne gittim, adresimi verdim, kimlik almam üç-dört ayı buldu.” (5A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Resmi makamlar tarafından sığınmacılara yönelik herhangi bir bilgilendirici kaynağın yeterince yaygınlaştırılmadığı gerçeğine, sığınmacıların başvuruda bulunmak üzere idareye gittiklerinde yalnızca kayıt işlemlerinin kapalı olduğu ya da kaydolamayacakları yönünde aldıkları aşırı kısıtlı şifahen ret cevapları eklendiğinde, sığınmacıların ulusal göç sistemi ve uygulamalarına yabancı kalmaları yoğunlaşmaktadır. Öyle ki görüşme yapılan bir sığınmacı menşe ülkesinde karşılaştığı etnik ayrımcılığın devamı olarak gördüğü Afganistan menşeli derneklerin ayrımcılıklarına bir yenisini eklemiştir: görüşmeci Göç İdaresi'nin etnik mezhep ayrımcılığı yapmakta olduğuna ve başvuruçunun etnik kimliği nedeniyle başvurusunu almadığına inanmaktadır. Bu da elbette ki sığınmacı topluluklar arasında doğru bilinen yanlışların yayılmasının sonuçlarını ortaya koymaktadır:

“Türkiye'ye 2018-2019'da geldim, bir kez Kumkapı'daki Göç İdaresi'ne gittim. Bana bir ay sonra gel dediler. Bir ay sonra gittim, Tacik kökenli olduğumu söyledim, kimliklendirme işlemi sizi kapsamıyor, kapalı dediler, kimliklendirme işlemi yapılmadı. Ben de Tacik olduğum için mi yapılmıyor diye düşündüm, hani bizi burada destekleyen bir yer, bir önderimiz olmadığı için o yüzden problem yaşıyoruz sanırım. Birkaç yıl önce buradaki Afgan derneklerine kayıt yaptırdım ama onlardan da hiç dönüş olmadı. Şimdiye kadar kimse bize destek de sağlamadı. Mesela Özbek dernekleri, Türkmen dernekleri kuruluyor ama onlar kendi hemşerilerine falan destek oluyorlar. Buraların yöneticileri bize, Taciklere destek sağlamıyorlar. Burada Taciklerin bir derneği olsa bizi desteklese, o zaman bizim de işlemlerimiz Göç İdaresi'nde yapılabilir.” (4B, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Bir görüşmeci Türkiye'deki kayıt prosedürüne öylesine yabancıdır ki, başvurunun bizzat Göç İdaresi'ne gidilerek yapılması gerektiğini bilmemekte, aksine kendisiyle görüşme yapan muhtemel sivil toplum kuruluşu çalışanlarıyla yaptığı görüşmenin Türkiye'de iltica başvurusunu ikame ettiğini düşünmektedir:

“Çabaladım ama kaydolamadım. Yaklaşık bir yıl önce bir beyefendi geldi elinde iPad'le. Birçok sorunumu ve bilgilerimi not etti. Bir hafta sonra bir hanımefendi aradı. Ama ben Türkçe bilmediğim için telefonu kapattık. Sonra o beyefendi yine aradı. İletişime geçeceklerini söylediler ama kimse iletişime geçmedi. Kim olduklarını bilmiyorum. Ama gelen beyefendi Almanya devleti tarafından görevlendirildiğini söylemişti. Bilmiyorum, Kumkapı mı gönderdi, ne olacak?” (1C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Benzer şekilde bir başka görüşmeci de iltica başvurusunun yegane gerekliliğinin dernek başvuruları olduğunu düşünmektedir:

“Uluslararası koruma ya da başvurunun nasıl yapılacağıyla ilgili bilgi sahibi değilim. Afgan dernekleriyle birkaç kez iletişim kurmuştum, sadece derneklere kaydolabilirim diye biliyordum. Hiç Göç İdaresi’ne başvurmam.” (4C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Bir başka görüşmeci ise aslen tüm işlemlerin ücretsiz olduğu Göç İdaresi İl Müdürlüğü’ne başvurmak yerine, bazı Afganistan derneklerine başvurduğunu ve buralardan ücretli hizmet almasına karşın uluslararası korumaya erişemediğini belirtmiştir:

“Tekstildeyim, çok çalışıyorum, akşama kadar. Bu yüzden Göç İdaresi’ne mesai saatlerinde hiç yetişemiyorum. Ama birçok derneğe gittim akşamları, başvuruma destek olsunlar diye. Şu ana kadar bu derneklere çok paralar verdim, kazandığım tüm paraları ödedim ama hiçbirinden dönüş olmadı.” (4A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Türkiye’de iltica süreciyle ilişkili tüm resmi işlemlerin ücretsiz olarak yapılıyor olmasına karşın, görüşmecilerin Türkiye’deki iltica sistemi hakkında bilgi sahibi olmamaları, onların bu işlemler için sonuç alamadıkları halde ücret ödemelerine neden olmaktadır. Yapılan çalışma neticesinde sığınmacıların kaydolabilme umuduyla dolandırıcılık ve usulsüzlüğe karşı savunmasız kalabildikleri sonucuna varılmıştır.

6.2.2. Uluslararası Koruma Başvurusunun Sistemik Olarak Zımnî Reddi: “Çok İsrar Edersen Seni Sınır Dışı Ettiririm!”

Birinci bölümün uluslararası koruma uygulamasında yaşanan aksaklıklar ve risklerin aktarıldığı başlık altında, Türkiye’deki sığınmacıların karşılaştıkları büyük problemlerden birinin uydu il sistemi olduğu ve uydu il sisteminde hangi şehrin uluslararası koruma başvurusu kabul ettiği veya etmediği yönünde resmi açıklama olmayışının, sığınmacıların etkin başvuru hakkını zedeleyecek bir durum yarattığından bahsedilmişti. Saha araştırmasında bu bilgi şöyle doğrulanmıştır:

“Türkiye’deki göç sistemini bilmiyorum ama kaydolmak için Bolu’ya gittim. Altı ay sonra gel dediler. Altı ay sonra gittiğimde bana kimlik veremeyeceklerini söylediler ama nedenini belirtmediler. Ardından Uşak’a gittim, orada da şansımı deneyeyim dedim. Ama Uşak da kayıtlar kapalı dedi. Ondan sonra başka bir yerde denemedim. Yolda çok fazla polis var, çok riskli zaten.” (2A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Bizzat başvuru sırasında idari gözetime alınıp sınır dışı edilme kaygısı nedeniyle Göç İdaresi’ne gidemeyen ve başvurusunu dilekçe göndererek yapmaya çabalayan görüşmeci ise bu uğraşlarına farklı bir sonuç alamamıştır:

“Çok denedim kaydolmayı. Ben yedi senedir kaydolmaya çalışıyorum. Hiçbir sonuç alamadım şu ana kadar. Yazdıklarım mı gitmiyor anlamıyorum. Ne olup bitiyor hiç

anlamıyorum. Yine de beklemedeyim, belki yarın öbür gün cevap gelir diye. Sonra üç-dört defa da insani ikamete başvurdum. Sonuç alamadım. En son geçen sene uluslararası koruma başvurumu gönderdim yine. Her altı ayda bir nerdeyse deniyorum.” (1B, Derinlemesine Görüşme, 2023)

Türkiye’de uluslararası koruma uygulaması başlığı altında tartışıldığı üzere, iltica başvurusunda bulunmak isteyen sığınmacıların, kanunda garanti altına alındığı gibi, bu konuda eğitim almış, uzman kişilerce karşılaşacağı ve başvuru sırasında sığınmacının bilgi vermesini engelleyici herhangi bir tutum sergilenmemesi hükümlerinin tamamen zıttı biçimde, başvuru sırasında sığınmacıların çoğunlukla kurum güvenlikleriyle temas edebildikleri, güvenlikleri aşarak başvuruyu etkin bir şekilde gerçekleştiremedikleri ortaya çıkmıştır:

“Göç İdaresi’ne gittiğinde sana insan gibi davranmıyorlar zaten. Kapıdaki güvenlik zaten seni içeri almıyor. Bağırıp çağırıp seni oradan atıyorlar. ‘Çok ısrar edersen seni sınır dışı ettiririm!’ diyor. Başvuru yapmak hiç kolay değil.” (8A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Yapılan saha araştırmasında elde edilen en önemli bulgulardan birinin, Türkiye’de belirsiz bir sürecin özneleri olan sığınmacılara dayatılan kayıt ve başvuru sırasındaki engeller, Afganistan menşeli sığınmacıların yaşadıkları öngörülemezlik duygusu ve belirsizlik şiddetinin en önemli nedenlerinden olduğunun tespit edilmiş olmasıdır.

6.2.3. Uluslararası Koruma Başvurusu Sırasında Sınır Dışı Edilme Korkusu

Birinci bölümde belirtildiği üzere, ulusal mevzuata göre sığınmacılar, düzensiz kalışlarını makul gerekçelerle ve makul süre içerisinde yetkili idareye açıkladıklarında başvurularını etkin bir şekilde yerine getirmeleri için her türlü kolaylık sağlanacaktır. Ancak derinlemesine görüşmelerde göç uygulamasında bu durumun böyle olmadığı, başvuru sırasında düzensiz durumda tespit edildiği gerekçesiyle sınır dışı edilmenin ciddi bir kaygı olduğu ve bunun düzensiz durumdaki sığınmacıların en büyük korkuları olduğu ortaya konmuştur:

“Ben Göç İdaresi’ne gidip hiç başvuru yapmadım. Daha önce tanıdıklarım Göç İdaresi’ne gittiklerinde yakalayıp sınır dışı etmişler. Ben de çekindim, korktum, gidemedim.” (1C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Başvuru sırasında idari gözetime alınma ve sınır dışı edilme korkusu nedeniyle bizzat başvuru yerine dilekçe gönderme yolunu deneyen diğer görüşmeci de başvurusu konusunda farklı bir sonuç elde edemediğini ifade etmiştir:

“Sonuç yok, cevapsız kalıyor bütün dilekçelerim. Gidip oraya da soramıyorum, korkuyorum, gözetime alabilirler. Göç İdaresi’ne giden arkadaşlarım var, sınır dışı edildiler. Başka şehre

gidip başvuruyu denesem o da olmaz, yolda direkt kimlik soruyorlar, başka yere gidip de deneyemiyorum. Gidemiyorsun hiçbir yere. En kötüsü de o. Çünkü yakalanırsan sınır dışı edilirsin. Ondan korkuyorum. Afganistan'ın durumunu biliyorsunuz.” (1B, Derinlemesine Görüşme, 2023).

On iki yaşından beri Türkiye’de düzensiz sığınmacı olan ve defalarca başvuru yapmaya çalışmasına karşın başvuruları hep yanıtız kalmış olan ve düzensiz durumda olduğu için çok defa idari gözetime alınıp alternatif yükümlölük ile salıverilen görüşmeci idari gözetimde başvuru yapmanın sonuçları konusunda şu deneyimleri paylaşmıştır:

“Evet anlattıklarınıza bakılırsa güzel bir sistem var gibi (!). Şu an on iki-on üç yaşındaki Afgan çocukları bile sınır dışı edebiliyorlar. İltica başvurusu meselesi GGM’de de tek başına mümkün değil. Oraya girdiğin zaman sadece ‘Afganistan’a geri dönecek misin, dönmeyecek misin?’ diye soruyorlar. ‘Evet’ desen de ‘hayır’ desen de sonuç değişmiyor. Çoğu zaman onu da sormuyorlar. Ya sınır dışı ediyorlar ya da imza yükümlölüğü verip salıveriyorlar. Ben her GGM’ye girdiğimde mecburen özel avukat tutuyorum, sınır dışı edilmeyeyim diye, avukat bazı başvurular yapıyor. Salıveriliyor ama yine bir şey değişmiyor, belge vermiyorlar, gidip imza atıyorsun ama yine de seni tekrar GGM’ye götürüyor polis. (2B, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Bu görüşmecinin beyanları başvuru sırasında maruz kaldıkları kötü muamele ve sınır dışı edilme korkusu nedeniyle, aslında mevzuatta geçerli olan hukuki gerekliliklerin gerçekliğı konusunda şüpheyeye düştüklerini ortaya koymuştur. Bu durum genel olarak başvurunun etkin biçimde gerçekleştirilmesi yönündeki engellerin ve etkin başvuru hakkının önünü tıkayan idari gözetime alınma ve sınır dışı edilme kaygısının bertaraf edilmediğı sonucuna götürmektedir.

6.3. Statü Alma Süreçlerinde Yıllara Yayılan Belirsizlik

6.3.1. Statü Belirleme Görüşmesi için Uzun Süreli Bekle(til)me

Uluslararası koruma usulü başliğı altında aktarıldığı üzere uluslararası koruma başvurusuna ilişkin statü belirleme mülakatlarının başvurudan sonraki bir ay içinde gerçekleştirilmesi ve mülakatın altı ay içinde sonuçlandırılması gerektiğı kanunda hüküm altına alınmıştır. Ancak yapılan çalışmalar göstermektedir ki Türkiye’de sığınmacıların içinde bulundukları belirsizliğin temel kaynaklarından biri de uluslararası koruma başvuru sahibi sığınmacıların, kendilerinin geleceklerini belirleyecek olan statü belirleme görüşmesinin ne zaman, nerde, hangi koşulda yapılacağı konusunda bilgi sahibi olmamalarıdır (Biner ve Biner 2019). Saha çalışması göstermiştir ki başvuru sahibi görüşmeciler oldukça uzun süreler bu belirsiz süreci deneyimlemektedir:

“6 yıldır idare mülakat gerçekleştirmedi benimle. Hatta Göç İdaresi’nin kendisi de söylüyor bunu, senin işlemlerin neden ilerlemiyor, biz de bilmiyoruz diye. Bilmiyorum. Benim Türkiye’ye gelip kayıt işlemlerimi tamamlamam, üzerime faturaları açtırmam iki haftayı bulmuştu, daha sonra pandemi geldi, bütün her şey kapandı. Ne zaman mülakat yapacaklarını hiç bilmiyorum.” (5A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Biz normalde Türkiye’nin konumundan kaynaklı birçok insanın burayı geçiş ülkesi olarak gördüğünün farkındayız. Buradaki varlığımızın Türkiye ekonomisine, Türkiye halkına olan etkisinin de farkındayız. Ama bizim gibi insanların altı yıl, on yıl, iki yıl, beş yıl burada tutulmaması, bizim daha çabuk buradan başka bir ülkeye yasal olarak geçiş yapmamızın sağlanması hem Türkiye’nin bizden kurtulması demek hem de bizim yeni bir geleceğe adım atmamız, buradaki durumdan kurtulmamız demek. Bu bir tek Türkiye devletinin sorumluluğu değil. Burada ben 6 yıldır bekliyorum, hala mülakat yapılmadı ayrıca ben bugüne kadar BM’nin bir kişiyi de üçüncü ülkeye yerleştirdiğini görmedim. Suç sadece Türkiye devletinin olamaz, BM de hiçbir şey yapmıyor, hiç sorumluluk almıyor.” (7A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Yıllarca kendileriyle statü belirleme görüşmesi yapılmasını bekleyen başvuru sahibi sığınmacılar statü belirleme mülakatı sonrasında ya iddiaları inandırıcı ve yeterli bulunup mülteci statüsü alacak ve Türkiye’nin coğrafi çekincesi nedeniyle Türkiye’de mülteci olarak tanımlanamadıklarından dolayı üçüncü ülkeye gönderilmeleri için üçüncü ülke prosedürüne dahil edilecekler ya da statü belirleme görüşmesi neticesinde iddiaları yetersiz bulunarak sürecin sonunda sınır dışı edileceklerdir. Bu bakımdan aslen yaşam ve ölüm arasında bir yola çıkan bu kapı, sığınmacılar için belki de sığınma deneyiminin en önemli aşaması olmasına karşın, ne zaman gerçekleşeceği belirsiz olan ve bu yönüyle belirsizlik şiddetinin önemli araçlarından biri haline dönüşmüş gibi görünmektedir.

6.3.2. Uzun Yıllar Beklenen Statü Belirleme Görüşmesi: “Afganistan’dan Belge Getirmen Gerekir”

Türkiye’de sığınma arayan birçok sığınmacının ekonomik kaygılar ve işsizlik sorunu nedeniyle İstanbul’a gelişine karşın, İstanbul ilinin uluslararası koruma başvurusunun belgelendirildiği bir uydu il olmaması eklendiğinde, görüşme yapılan on beş görüşmecinin yalnızca dördünün uluslararası koruma başvurusu yapabilmiş olması şaşırtıcı olmamalıdır. İstanbul’da güncel olarak başvuru sahibi olan iki kişiden şu ana kadar yalnızca bir görüşmeci ile statü belirleme görüşmesi yapıldığı ancak bunun da olumsuz sonuçlandırıldığı ortaya çıkmıştır.

Taliban’ın iktidarı ilk kez ele geçirdiği 1996 yılında genelleşmiş ve ayırım gözetmeyen şiddet nedeniyle Afganistan’dan ayrılmış olan bir görüşmeci, batılılaşmış ve

kafir olarak algılanmaktan korktukları için Afganistan'a geri dönemeyeceğini düşünmektedir. Birinci bölümde aktarıldığı üzere Taliban'ın işgali sonrasında Afganistan'ın güncel durumunun sığınmacıların sınır dışı edilebileceği güvenli bir ülke olarak kabul edilmemesi gerektiğini belirten raporlara karşıt biçimde, Afganistanlı sığınmacıların başvuruları hakkında olumsuz statü kararı verilebiliyor oluşu oldukça düşündürücüdür. Elbette ki sığınmacılar hakkında olumsuz statü kararı verilmesi, sığınmacıların doğrudan sınır dışı edileceği anlamına gelmez çünkü sınır dışı kararının verilebilmesi için olumsuz statü kararına karşı idari ya da yargısal itirazlarının sonuçlanmış olması beklenir. Ancak yine de Afganistan'da genelleşmiş şiddet ortamına ilişkin veriler, kanunda garanti edilmesine karşın, statü belirleme görüşmesi sonrasında, yetkili idarenin verdiği kararda menşe ülke raporlarına dayanmadığını düşündürmektedir. Statü belirleme görüşmelerinin siyasi felsefe okuması başlığı altında derinlemesine tartışıldığı üzere, görüşmecinin tüm çıplaklığıyla durumu anlatmasına karşın, beyanlarının inandırıcı bulunmaması ve beyanlarını destekleyici olarak Afganistan'dan belge getirmesinin istenmesi, uluslararası mevzuatta ifade edilen ispat yükünün iki tarafa yüklenmesi gerektiği ilkesini (UNHCR, 1998) zedeleyici bir usuldür. Zulüm riski nedeniyle zor koşullarda ülkeden ayrılmasına karşın, başvurucudan beyanlarını ispatlayıcı belge istenmesi, başvurucunun beyanlarının inandırıcı bulunmamasıyla ilişkilidir. Bu durum elbette ki statü belirleme görüşmesinin yapısı itibarıyla yaşanan olumsuz ve travmatik deneyimlerin rasyonelize edildiği, bu rasyonelizasyon süreci sonucunda anlatıcının başından geçen zulüm deneyimini görüşmeyi yapan memurun inanılmazlık yargılarını aşacak bir biçimde anlatması (Beneduce, 2015) ve görüşmeci ile memur arasındaki kültürel ve algı farklarını bertaraf edecek biçimde evrenselleştirilmiş kaygılar ve korkular ile örülü biçimde tarif etmesi (Kirmayer, 2003) ve bu sayede memurun etnosantrik bakışı aşması gerektiği (Shuman ve Bohmer, 2004) yönündeki eleştirileri akla getirmektedir. Nihayetinde iddiaları inandırıcı bulunmadığı için ispat yükünün sığınmacıya yıkıldığı bu görüşmede, güncel göç sisteminin sığınmacıların beyanları konusunda kaçınılmaz olarak şüpheli algılanmalarıyla (Beneduce, 2015) ilişkili olarak yorumlanmıştır. Aktarıldığı üzere bu şüphe durumu, sığınmacıların gerçek dünyaya olan algılarında güven duygularını ciddi biçimde zedeleyen sarsıcı bir psikolojik hale (Amery, 1980) neden olmaktadır. Aşağıda beyanlarına yer verilen görüşmecinin tüm çıplaklığıyla Afganistan'da kendisi ve ailesini nasıl bir zulüm riskinin beklediğini anlatmasına karşın, bunun inandırıcı bulunmamasını aslında tamamen dürüst olmasıyla

ilişkilendirmesi, yalan söyleseydi belki statü alabileceğine inanması, akla Zizek'in (2009) bürokratikleşmiş insan hakları perspektifi açılımını getirmektedir: insan onuruna yakışır bir hayat kurabilme imkanı sadece vatandaş olanlara tanınmakta ve bu tanımın dışında bırakılanlar hayatta kalma şansına erişebilmek için yalan söylemek dışında seçenek bulamamaktadırlar ve bu sebeple başarı elde edebilmenin yolu tüm süreç boyunca tutarlı bir kimlik performansı (Bohmer ve Shuman, 2007) gerektirir:

“Ne varsa olduğu gibi anlattım ama idare dedi ki Afganistan'dan belge getirmen gerekir ya da Afganistan'da can güvenliğinin olmaması gerekir. Şu an Afganistan'da kimsenin can güvenliği yok zaten, ben başıma geleni net bir şekilde, açık bir şekilde ifade ettim. Sonucu bu oldu. Dürüst olduğum için bu kadar sorun yaşıyorum. Ben bunu Göç İdaresi'ne de söyledim, eğer yalan söyleseydim kimliklerimiz hala şu an aktif olurdu dedim, sadece başlarını salladılar, hiçbir şey söylemediler.” (6A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Bu yönüyle görüşmecinin beyanları, statü belirleme görüşmelerinin siyasal felsefe okuması başlığı altında tartışıldığı üzere, gerçek-yalan ayrımında karar verme ihtimalinin çıktığı (Deleuze, 1995) bir düzlemde, hukuki sisteme tabii olanın hakkında verilen kararın adalet değil, yalnızca yasallaştırılmış bir hüküm getirdiği (Derrida, 2010) sonucuna götürmüştür.

Başvuru sahibi bir görüşmeci ise kendisiyle altı yıldır statü belirleme görüşmesi yapılmadığını ve yapılsa bile bunun olumsuz olarak sonuçlandırılmasından çok korktuğunu çünkü zaten yetkili idare memurlarının da görüşmeciyi mülakat yapmadan reddedeceklerini söylediklerini belirtmiştir ki bu durum, birinci bölümde aktarıldığı üzere, Afganistan dosyalarının Türkiye örnekleminde reddedildiği yönünde genel bir eğilim olduğu (ECRE, 2021) gerçekliğini hatırlatmaktadır:

Üç yıl önce BM bizimle mülakat yaptı, belgelerimizi aldılar. Bunun üçüncü ülke yerleştirmesiyle ilgili değil, Türkiye'deki sosyal yaşamla ilgili olduğunu söylediler. Sonra idareye gidip mülakat yapılmasını talep ettim. Memur 'Mülakat bile yapsak herkesi reddediyoruz.' dedi. Bir arkadaşım var, onları da reddettiler zaten. Açıkçası benim gördüğüm de hep reddediliyor. Bizi de reddederler sanırım. Çok çekiniyorum o yüzden.” (7A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Yapılan çalışma sonunda iltica talebinde bulunma zaruryeti içinde olan sığınmacıların başvuru sırasında yaşadıkları zorluklar ve başvuruların sistematik olarak şifahen reddedilmesinin yanında bu başvuruyu bir şekilde yapmayı başarmış olan başvuru sahibi sığınmacılar da uzun süreli belirsizliği deneyimlemeye devam etmekte, göç makamları tarafından mülteci olarak tanınıp tanınmama, tanınırsa hangi ülkeye sevk

edileceği, eğer statü tanınmazsa ülkesine ne zaman, hangi koşulda sınır dışı edileceği gibi yaşamları hakkında çok ciddi sorulara yanıt bulamamaktadırlar.

6.3.3. Olumsuz Statü Kararının Tebliğinde İdari Gözetime Alınma-Sınır Dışı Edilme Korkusu

Saha çalışmasında elde edilen bulgular göstermiştir ki Türkiye’de sığınma arayan Afganistan menşeli sığınmacıların yaşadıkları belirsizlik şiddetinin en ciddi nedenlerinden biri sınır dışı edilme kaygısı ve bu kaygıların hiçbir otorite tarafından bertaraf edilmiyor olmasıdır. Hatta Türkiye’deki bazı göç uygulamaları sığınmacıların bu kaygılarını daha da derinleştirmekte ve belirsizlik şiddetini güçlendirmektedir. Saha çalışmasında hakkında olumsuz statü kararı verilmiş olan bir görüşmeci kararın kendisine tebliğ edilmesi için idareye çağrıldıktan sonra -ki kanuna göre sığınmacının bu aşamada karara karşı idari ve yargısal itiraz hakkı vardır ve bu karar kesinleşinceye kadara sınır dışı edilemezlerdir- Geri Gönderme Merkezi’ne götürülmek istendiğini belirtmiştir:

“Mülakattan sonra bizi idareye çağırdılar, bizi reddettiklerini söylediler ve avukat tutma hakkımızın olduğunu söylediler, biz de kararı almak için idareye gittik. Sonra birden polisler etrafımızı sardı. İdari gözetime almadan sağlık kontrolleri yapılması gerektiğini söylediler ve bizi hastaneye götürdüler, cep telefonlarımızı elimizden aldılar. Bakmayın sizinle böyle konuştuğuma, benim normalde psikolojik problemlerim var, kalp sorunun da var, kalbim su toplamış. Normalde en ufak bir stres yaptığımda bana elektro-şok veriliyormuş gibi vücudum titriyor. Bizi hastaneye götürdüklerinde fenalaştım ve kriz geçirdim. Ağlamaya başladım, benim durumuma mı acıdılar yoksa oğluma mı acıdılar -oğlum da küçüktü, okula gidiyordu-bilmiyorum, bizi idareye götürüp bu hasta zaten, gidemez, ayakta duramıyor dediler. Kimliklerimizi dosyanın arasına koydular ve bize sadece kimlik numaralarımızı söylediler, not ettik. Ben Afganistan’dan çıktığımda çok küçük olduğum çok iyi hatırlamıyorum orayı ama şu an Afganistan’ın şartlarını görüyorum ve çocuklarımın o şartlarda yaşamasını istemiyorum. Her gün böyle sınır dışı etmeler duyuyoruz, çok korkuyoruz açıkçası.” (6A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Kendileriyle statü belirleme görüşmesini bekleme süreçlerinde uzun yıllar belirsiz bir şekilde Türkiye’de sığınmacı olma deneyimini yaşayan sığınmacıların sürekli hissettikleri idari gözetime alınma ve sınır dışı edileme korkusu, yetkili idarenin bu ve benzeri uygulamalarıyla perçinlenmektedir. Öte yandan idari gözetim koşullarında hukuki haklara ve avukata erişim imkanının çok kısıtlı olmasından dolayı, olumsuz statü kararı verilen sığınmacıların idari gözetim koşullarında olumsuz statü kararına karşı idari ve yargısal itiraz hakkını kullanması lojistik olarak çok zor olacakken, olumsuz kararın

tebliğinden sonra sığınmacıların idari gözetime alınmak istenmesi oldukça düşündürücüdür.

6.3.4. Olumsuz Statü Kararına İtiraz Hakkına Erişimde Zorluklar

Yukarıda bahsi geçtiği üzere, Türkiye’de sığınma arayan Afganistan menşeli sığınmacıların yılları bulan belirsizlik şiddeti deneyimlerinin kaynaklandığı göç uygulama pratiklerine bir de tarafların göç hukuku konusunda bilgi eksiklikleri, hakların yeterince iyi tanıtılmaması ve bu konuda yeterince bilgilendirilmemeleri eklendiğinde ortaya ciddi hak ihlalleri çıkmaktadır. Bu süreçte sığınmacıların sığınma süreçlerine hukuki katkıları bakımından avukatlar ve hukukçuların payı da azımsanamayacak durumdadır. Sığınmacıların hayatlarına mal olan sığınma sürecinde karşılaştıkları politikalar ve usuller, hukuk elinden çıkma yasal dayanakların konusu olması itibarıyla hukuk alanıyla oldukça ilişkilidir, bu yönüyle hukuk alanı sığınma alanında simgesel bir iktidar alanına sahiptir. Toplumsal yaşamın şekillendirilmesinde ve egemenin otoritesinin yasallaştırılması sürecinde tarihsel olarak işlevsel bir role sahip olan hukuk alanı toplumsal aktörlere yasal konumlar atamaları bakımından simgesel şiddetin bir aracıdır (Bourdieu, 2015). Bu çerçeveden okunduğunda, aşağıdaki görüşmecinin beyan ettiği avukatın tutumu aslen, belirsizlik şiddeti taşlarını döşeyen göç yönetim sisteminin bir parçası olarak yorumlanmaktadır:

“Bana mülakattan sonra olumsuz karar verdiklerinde ben göç idaresindeki tercümana sordum, kendim özel avukat tutabilir miyim diye. Ben bir şekilde taksit taksit veya pazarlık yaparak öderim avukat ücretini demiştim. Oradaki tercüman dedi ki yok siz tutamazsınız avukat, sadece biz size avukat verebiliriz. Daha sonra bana mahkemeden avukat atandı sanırım ama ben avukatı arayıp ne zaman davanın sonucunu sorsam avukat ya tatildedir ya bir yerlerdedir ya da davanın devam ettiğini söylerdi. Çok uzun sürdü bu böyle, sonra ben dayanamadım, mahkemeye gittim, sordurttum. Meğer dava dosyasında sadece mahkemenin avukat atadığına dair bir belge varmış, avukat hiçbir şey yapmamış, ne dilekçe vermiş ne itiraz etmiş. Ben de hiç anlamamıştım, bu mahkemeden neden hiç ses gelmiyor, neden hiçbir şekilde sonuçlanmıyor, bu mahkeme nerede diye.” (6A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Göç sonrası sürecin başından itibaren yabancı bir ülkede daha önce deneyimlemedikleri bir sürecin özneleri olarak sığınmacıların göç hukuku konusunda bilgi sahibi olmamaları gerçeğine, bir de göç makamları tarafından bu bilgi eksikliklerinin giderilmemesi durumu eklendiğinde, sığınmacıların hukuki hak kayıplarına maruz kalmalarının yanı sıra, haklarına ulaşabilme umuduyla bilgi ve tecrübelerine başvurdukları kişiler tarafından usulsüzlük ve ihmalle maruz bırakılmaları ne yazık ki

şaşırtıcı olmamaktadır. Bu yönüyle haklarına etkin bir biçimde erişimde zorluk yaşayan, hak ihlaline ve usulsüzlüğe maruz kalan sığınmacıların bu deneyimlerinde, göç yönetim sisteminde yetkilendirilmiş otoritelerin uygulamalarının payı olduğunu ifade etmek yersiz olmayacaktır.

6.4. Belirsizlik Şiddetinin Radikal Belirleyicileri: İdari Gözetim Uygulamaları, Geri İtmeler ve Sınır Dışı

Yapılan derinlemesine mülakatlarda görüşmecilerin tamamı Türkiye’deki göç deneyimlerini idari gözetime alınma, sınır dışı edilme veya Avrupa ülkelerine geçmeye çalışırken yakalanma ve geri itilme kaygılarıyla ilişkili biçimde açıklamışlardır. Bu sebeple araştırma neticesinde görüşmecilerin Türkiye’de deneyimledikleri belirsizlik şiddetinin bu belirleyiciler tarafından şekillendirildiği varsayımına gidilmiştir.

6.4.1. Geri Gönderme Merkezleri’nde Kötü Muamele Deneyimleri – Performatif Zor Gücü: “Oyunda Kazanan Gelip Bizi Dövüyor!”

Aşağıdaki görüşme alıntısında ifade edildiği üzere idari gözetime alınmak, sığınmacılar nezdinde GGM’ye “düşmek” anlamına gelmekte, bu da sığınmacılar için ciddi bir güvenlik riski anlamına gelmektedir. Çünkü idari gözetime alınma, gözetimin sonunda sınır dışı işlemiyle sonuçlanma ihtimalini barındırır ki bu, sığınmacılar için menşe ülkede yaşam hakkı ihlaline varıncaya dek ciddi ihlallere karşılaşılabileceği anlamına gelmektedir. Ancak idari gözetim sonunda sınır dışı edilmese dahi, Geri Gönderme Merkezleri’nde maruz kaldıkları gayri insani uygulamalar, sığınmacıların ciddi travmalar yaşamalarına neden olmaktadır. Bu durum elbette ki akla Agamben’in çıplak hayatlar benzetmesini getirmektedir (Agamben, 2013). Yukarıda tartışıldığı üzere, Auschwitz toplama kamplarından günümüzdeki ceza infaz sistemlerine değin, zulme maruz bırakılanlara uygulanan kötü muamele, egemenler tarafından cezalandırılmamaktadır, bu yönüyle zulme maruz kalanlar sosyal ve hukuki olarak kurbanlar olarak konumlandırılmaktadırlar:

“Ben mesela hiç GGM’ye düşmedim. Ama GGM’ye düşen bir insan bir daha oraya girmemek için çok çabılıyor, arkadaşlarımdan biliyorum. İnsanları soyuyorlar, karın üstünde süründürüyor memurlar. Onur kırıcı hareketler oluyor oralarda. İnsan hakları diye bir şey yok oralarda bence.” (2C, Derinlemesine Görüşme, 2023)

Öte yandan Geri Gönderme Merkezleri’nde yaşanan hak ihlalleri ve kötü muameleler Benjamin’in kurucu şiddet-koruyucu şiddet ayrımını düşündürmektedir. Benjamin’e göre egemenin hukuksal düzeni tesis etmek ve sürdürmek amacıyla

kullandığı bu iki şiddet biçimi bazen öylesine iç içe geçmiştir ki birbirinden ayırmak mümkün değildir. Örneğin polis gücü, zaman zaman var olan hukuk düzenini ve yasayı uygulama gerekçesiyle yasanın dışına çıkar, bu eylemiyle her an yeni bir yasa yaratır, hukuk kurar, böylelikle hukuku koruduğunu düşünür (Benjamin, 2010). Zor gücünün, örneğin polis ya da jandarmanın aslen yasanın dışına çıkarak kendi içtihadını sürekli yeniden kurması, Derrida için performatif olarak anılmasına neden olur (Derrida, 1991). Düzensiz durumda yakalanıp idari gözetime alınan sığınmacıların, yetkili görevliler tarafından maruz bırakıldıkları şiddet bu yönüyle oldukça performatiftir:

“Ben Tuzla’ya imza yükümlüğümü yerine getirmeye gidiyorum elimde belgeyle, göç idaresinin verdiği imza yükümlülüğü belgesiyle. On beş günde bir imza atmam gerekiyor. Türkiye devletinin verdiği yükümlülüğü yerine getirmeye çalışırken, imza atmaya giderken bile polis beni durduruyor, karakola götürüyor. O zaman bu belgeyi bana vermelerindeki amaç ne? ... Telefon hakkını kullanmak istiyorsun, müsaade etmiyorlar, çakmak istiyorsun, vermiyorlar. Nöbet tutan gardiyanlar, memurlar arkadaşlarıyla oyun yonuyorlar, PUBG oynuyorlar mesela, iddiaya giriyorlar, yenen dövecek diye. Oyunda kazanan gelip bizi dövüyor!” (2B, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Afganistan’da Taliban öncesi dönemde Cumhurbaşkanlığına bağlı maden işletmesinde uzun yıllar müdür olarak çalışan görüşmecinin, idari gözetim koşullarında maruz kaldığı kötü muamele beyanları, yasada taahhüt edilen herhangi bir usule riayet edilmediğini ortaya çıkarmıştır:

“GGM’yi normal bir yer gibi düşünmeyin. Bir oda var, onun küçük penceresi var. Sadece oradan bağırabiliyorsun telefon etmek istiyorum diye ya da herhangi bir şey konusunda, sonra gardiyan geliyor. Günde üç öğün yemeğe götürüp geri getiriyorlar. Başka hiçbir şey yok. Bende normalde tansiyon var, GGM’de çok yükseldi. İki ay boyunca tansiyonum hep sınırı aştı. Orada iki tane tercüman vardı, biri erkek biri kadın. Aşırı kötü insanlardı. Kadın belki bir nebze iyiydi de erkek çok kötüydü. Defalarca göç uzmanlarıyla görüşmeye çalıştım, onlara dedim ki ‘Ya beni sınır dışı edin ya da serbest bırakın ama mutlaka bir şeyler yapın, burada tutmayın, öleceğim’ dedim. İnanmadılar bana, doktora gösterdiler. Doktor şok oldu. ‘Gerçekten bunda tansiyon var’ dedi. ‘Beni serbest bırakın’ dedim, ‘tamam’ dediler. Aradan bir iki hafta geçti, hala haber yok. Dediler ki bekleyeceksin. Sonra avukat tuttum. Orada uluslararası koruma başvuru dilekçesi yazdı, uzmanlara verdi. Bir daha da görmedim avukatı. Perşembe günü altı sularında seslendiler bana, dediler ‘serbesttin’. Bizi ilk yakaladıklarında elli iki elli üç kişiydik. GGM’ye alındığımızda on iki-on üç kişi aile gibi olduk. Çünkü aylarca birlikte yaşıyorsun, dip dibe, düşünün kadınları bile erkeklerle aynı yerde tutuyorlar. Kaç kişi vardı böyle, o kadınların durumu çok vahimdi. Kaç tane adamın içinde günlerce, aynı yerde uyuyorsun, kalkıyorsun. Herkes dikkat etmeye çalışıyordu ama olacak iş değil. İnsanlıktan çıkıyorlar seni. Serbest bırakırken bile acı yaşıyorlar. Bir gün iki kişiyi serbest

birakıyorlar, aradan biraz zaman geçiyor, iki-üç kişiyi daha serbest bırakıyorlar. Birilerinin serbest kalmasına mı sevinyim, kendinin hala orda tutulmasına mı üzüleyim bilemiyorsun. Duygu karmaşası içindesin. En son ben ve bir karı koca kaldık, beni sonra saldılar. Başka ülkelere bakıyorum, insan hakları hukuku var. Sadece kaçak kişilere muameleyi düşünüp Türkiye’de hak-hukuk yok demiyorum ama GGM’leri sorarsanız oralar kesinlikle hukuksuz yerler, hiçbir şeye erişemezsiniz orada.” (3A, Derinlemesine Görüşme, 2023).”

Türkiye’de on iki yaşından beri düzensiz durumda olan ve başvurusu sürekli olarak şifahen reddedilen görüşmeci, maruz kaldığı sistematik idari gözetim uygulaması sonrasında Türkiye devletinin bu uygulamasına farklı anlamlar yüklemeye başladığını şöyle ifade etmiştir:

“Burada yaşayan herhangi bir göçmen için BM’den ödenek geliyor bence. Türkler suyunu bile bedava vermezler. BM’den para aldıkları için daha çok insana GGM’ye alıyorlar bence. Her seferinde başka bir isimle kaydediyorlar bizi. Aslında parmak izime bakıyorlar her seferinde ama yine de farklı isimle kaydediyorlar. ... Geri Gönderme Merkezi’ndeki mültecilere bir tane battaniye verilir. Yıllarca kullanılmış battaniyeler bile yeni veriliyormuş gibi gösteriliyor. O kadar çok şey var ki... Elinizde bir telefon olsa, GGM’nin videosunu çekseniz, paylaşırsanız, TikTok’a atsanız milyonlarca izlenir. GGM’de şampuan vermiyorlar, yasak. Avukat tutarsan avukat getirebiliyor sadece ama avukatı olmayanlara hiçbir şey yok. Yakalandığın elbiseyle GGM’ye girip aylarca o elbiseyle kalıyorsun, seni ne zaman geri çıkarırlarsa. Çanakkale savaşında burada bir sürü şehidimiz var. Siz de biliyorsunuz. Ya da zamanında Afganistan’daki insanlar karılarının altınlarını satarak Türkiye’ye destek oldular. Ama GGM’lerdeki yaklaşımlar tutumlara baktığın zaman Afganistan’da durumlar düzelse de Türkler Afganistan’a gelse de orada bir güzel onları pataklasam diyorum bazen. Bazı insanlar GGM’de yalvarıyor çünkü, çoluk çocuğum var, onlar için buradayım lütfen geri göndermeyin diye. Ama yine de gönderiyorlar.” (2B, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Yasada öngörülen koşulların uygulamada sağlanamaması bakımından ceza infaz sistemine oldukça yaklaşmış olan Geri Gönderme Merkezleri, bu yönüyle bir görüşmeci tarafından hapishanelere benzetilmiştir ve görüşmeci mültecilere suçlu muamelesi yapıldığı beyan edilmiştir:

“Somalili bir çocuk vardı. Bize ipe benzer şeyleri vermezlerdi, intihar etmeyelim diye. O çocuk battaniyeleri şerit şerit kesip kalın ipler haline getirmiş. Demir parmaklılarda kendini asmaya çalıştı. Aniden insanlar onu kurtarmaya çalıştı. Nelere şahit oldum ... Biri daha vardı, odasında kendini öldürmeye çalıştı. Orada tamamen hapissiniz. Benim defalarca kafamı parmaklılara vurmuşluğum var. Kırarım da dışarı çıkabilirim diye. Düşünsenize hiç kimseye bir zararınız olmamış, ne çalmışsınız ne birini yaralamışsınız ne başka bir şey. Maruz bırakıldığımız duruma bakın. Tek suçumuz bir ülkeye illegal bir şekilde giriş yapmak

zorunda kalmak, mülteci olmak. Bunun cezası bu kadar ağır olmamalı.” (3A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Araştırma bulguları ne yazık ki göstermiştir ki menşe ülkesinde çeşitli gerekçelerle maruz kaldığı zulümden dolayı Türkiye’ye sığınmış sığınmacılar, zulüm ve kötü muamele deneyimlerinden göç ettikleri ülkede de yeterince uzaklaşamamışlardır. Birinci bölümde oldukça detaylı bir biçimde aktarıldığı üzere, Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve ulusal mevzuat hükümlerine taban tabana zıt idari gözetim uygulamaları, sığınmacıların insanca yaşama erişmek için çıktıkları yolda bu imkanlara erişmek bir yana, insan onurunu zedeleyen muamelelere sistematik olarak maruz kaldıklarını ortaya koymuştur.

6.4.2. Türkiye’den Ayrılma Uğraşı ve Düzensiz Geçişlere Sistematik Müdahale: Geri İtmeler: “İki Taraf da İnsan Olduğumuzu Fark Etmiyor!”, “Arada Sıkışıp Kaldık!”

Birinci bölümde derinlemesine ifade edildiği üzere, ulusal ve uluslararası sözleşmeler gereği hüküm altına alınan geri itme yasağı ne yazık ki ulus devletler tarafından dikkate alınmamakta ve yukarıda ifade edildiği üzere, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi tarafından toplu sınır dışı fiili olarak kabul görülen bu geri itmeler, uluslararası kamuoyunun dikkatini çekse de hukuki herhangi bir yaptırıma konu olmadığı için sistematik hale gelmiştir. Mültecilerin Avrupa ülkeleri tarafından geri itilmesi, sınır dışı edilmesi, bu yolculukta başarısız olanların kamplarda gayri insani biçimde gözetime tabi tutulması ve şiddetin öznelere haline gelmeleri ne yazık ki sıradanlaşmış durumdadır (Canşen, 2023). Türkiye sınır güvenliği politikası da ne yazık ki bundan azade değildir:

“Birkaç kez Türkiye’ye İran üzerinden girmeye çalışırken Türk polisinin geri gönderdiği oldu ama orda hiç parmak izi almadılar, tutmadılar, sadece geri ittiler. Ama yakalanan arkadaşlarımdan biliyorum, Türk polisi yakaladığında bir güzel pataklıyor.” (4C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“İran-Türkiye sınırında insanları çok dövüyor Türk polisi. Türkiye’ye girmeye çalışanları İran’a kolu bacağı kırık yolluyorlar. Birkaç yıl önce Yunan sınırı açtı Türkiye’ye, insanlar gitti. Bu sefer de o taraftan almadılar. Biz arada sıkışıp kaldık!” (2B, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Yaşadıkları uzun süreli belirsizlik nedeniyle düzensiz olarak Türkiye’den Avrupa bölgesi ülkelere gitme arayışında görüşmeciler, Türkiye’nin batı sınırı ülkeleri olan Yunanistan veya Bulgaristan topraklarına ulaşmanın sınır güvenliği politikaları nedeniyle hiç kolay olmadığını göstermiştir. Yapılan görüşmelerde düzensiz sınır geçişlerinde ciddi

biçimde sistematik olarak geri itme uygulandığı ve bu geri itmeye fiziksel şiddet ve kötü muamelenin eşlik ettiğine ilişkin raporların gerçeği yansıttığı bulgulanmıştır:

“Buradaki en büyük sorun kayıt. Üç kere gitmeyi denedim Yunanistan’a. Herhangi bir kaçakçıyla anlaşmadan. Telefonda rotamı çizdim gittim ama geçemedim. Geçen yazdı, Yunan polisleri beni yine yakaladı ve bu tarafa bıraktılar. Bize şans eseri şiddet uygulamadılar ama başkalarına uyguladılar.” (2A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Yukarıda ifade edildiği üzere, Avrupa ülkeleri, kıtalarına sürmekte olan düzensiz göç akışını sınır bölgelerinde engelleyerek, göçü Avrupa dışı ülkelere dışsallaştırmaya ve bu kapsamda diğer sınır ülkelerinin sınır kontrollerini artırmaya yönelik politikalar geliştirmeye yönelmektedir (Sarı ve Dinçer, 2017). Saha çalışmasında, Avrupa’ya geçmeye çalışan düzensiz sığınmacıların defalarca Türkiye topraklarında yakalandıkları ve güvenlik gücü personellerince sınır bölgesinden uzaklaştırılıp idari gözetime tabi tutuldukları ortaya çıkarılmıştır:

“Bodrum’dan karşıya geçerken polisler yakaladılar, altı gün Bodrum Karakolu’nda tuttular. Oradan Muğla’ya götürdüler. Aynı gün içinde bana belge verdiler, dediler ki bu belgeyle Manisa’ya git, imza yükümlülüğünü yerine getir, orada yaşa. Ben de arkadaşlarıma sordum, dediler ki biz oraya gitsek de imza atsak da yalnız Afgan erkek olduğumuz için bize kimlik vermiyorlar. Bunu düşününce Manisa’ya gitmekten vazgeçtim, zaten kafamda da Avrupa’ya gitme düşüncesi var, burada kalmak istemiyordum ki. Tekrar İstanbul’a geldim. Bir süre yaşadım, ta ki 10 Ocak 2023’e kadar. Çeşme’ye gittim, Yunan topraklarına çok az kalmıştı, tam sınırı geçecekken, polis yakaladı. Altı gün Çeşme Karakolu’nda kaldım bu sefer. Sonra İzmir GGM’ye getirdiler, iki ay da orada tuttular. Şöyle düşünün herhangi bir kaçakçının seni herhangi bir yere bırakması zaten yedi-sekiz bin Euro. Buna rağmen kaçak bir şekilde ülkeden çıkmaya çalışırken yüzde doksan beş ölme ve boğulma riskini göze alıyorsun. Bu kaçakçı parasını kazanmak için sürekli çalışman gerekir. Burada düzenin belgen olsa burada yaşar gidersin.” (3A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Göçün dışsallaştırılması sürecinde uygulanan geri itmeler öylesine sert müdahalelerle sürdürülmektedir ki ciddi biçimde insan hakları ihlallerine yol açmaktadır (Biehl, 2009):

“İki kez Avrupa’ya gitmeyi denedim, biri devlet sınırları açıldığında, 2018’de. Diğeri de beş ay önce. En son gittiğimde aslında Selanik’e kadar ulaştım. Oradaki polisler yakalayıp geri gönderdiler. Yakaladıklarında Yunan polisleri iyice bir dövüyorlar ve seni döve döve getirip Türkiye tarafındaki sulara bırakıyorlar. İlk gittiğimde de dayak yemiştım ama bu sonuncusunda çok fazla dövdüler. Yunan polisinin iki yöntemi var: Birinde seni çırılçıplak soyup, donunla geri gönderiyorlar, bazen dunsuz. Diğeri de sadece ayakkabılarını çıkarıyorlar ama soymuyorlar, üstündeki çantanı ve eşyalarını alıp gönderiyorlar. Ama her

ikisinde mutlaka dayak yiyorsun. Yine de tekrar gitmek istiyorum. Çünkü ben burada yarın öbür gün yakalanırsam sınır dışı edip Afganistan İslam Birliği'ne teslim edecekler, Taliban'a. O yüzden ben canımı kurtarmak için buradan başka bir ülkeye gitmek zorundayım. Almanya'ya gitmek istiyorum, belgelendirme işlemi yapılıyor çünkü orada.” (4B, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“O kadar Avrupa'ya gitmeyi denedim ki bu sekiz yılda. Her seferinde yakalandım. Geçmeye çalışanları Edirne'de yakaladıklarında GGM'ye gönderiyorlar. Yunan tarafında yakalananları da pataklayıp Türkiye tarafına gönderiyorlar. Sonra Türk tarafına çırlıçıplak soyulmuş gönderilen mültecilerin halini Türk polisi videoya çekiyor, eğleniyorlar sadece. Afganistan düzelse, bu zulmü bize yapanlar Afganistan'a gelse de bizden yardım isteseler de görsem.” (2B, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Mültecilik bir sebepten göçmüş insanı tanımlar. İnsanlar bunu anlamalı, hiçbir sorunu olmayan bir insan kalkıp göçer mi? Afganistan'ın belki yüzde sekseni belirli sorunlardan dolayı ülkeyi terk ediyor, yüzde yirmisidir sadece öylesine ben gidip başka ülkeye yerleşeyim diye düşünen. İnsanların ülkesinden neden ayrıldığını sormadan belirli bir kalıba sokuyorlar. Sınırdaki bölgede binlerce mülteci oluyor: Geldikleri yönden 'çık buradan' baskısı var, diğer taraftan da 'geri dön, gelme' baskısı var. İki taraf da insan olduğumuzu fark etmiyor. Bu fark etmemeleri insanı çok zora sokuyor.” (1C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Çalışmanın konusu her ne kadar simgesel şiddetin bir alt türü olarak belirsizlik şiddeti de olsa, saha araştırmaları sığınmacıların idari gözetim ve geri itme uygulamalarında, Türkiye ve sınır ülkeleri otoriteleri tarafından fiziksel şiddete maruz bırakıldıklarını göstermiştir. İkinci bölümde tartışıldığı üzere, moderniteyle birlikte kaba şiddet gündelik hayattan uzaklaştırılarak, toplumsal yaşamdan gizlenmiştir ve şiddet kamplara, ceza infaz sistemi mekanlarına taşınmıştır (Baumann, 2016). Ulus devlet sisteminin yalnızca vatandaşlarına tanıdığı hukuki haklara erişme olanağı olamayan sığınmacılar belki de yirmi birinci yüzyılda el ve mekan değiştiren şiddetin asıl öznelere konumuna gelmiştir (Butler, 1997). Görüşmelerden edinilen bulgular politik ve hukuki haklardan mahrum bırakılmış, yasa-dışı ilan edilmiş olan sığınmacılar, sınırlar arasında sıkışmıştır. Bu yönüyle Agamben'in (2013) dediği gibi, katli ne cinayet ne de günah olan, bu bakımdan öldürme veya kötü muamele uygulama ediminin ne hukukun ne de dinin konusu olduğu “çıplak hayatlar” (Agamben, 2013) olarak sığınmacılar, herhangi biri tarafından şiddete maruz bırakıldığında cezai işlem gerektirmeyendir; sığınmacılar tıpkı Auschwitz kampında yaşayan ölümlere benzettiği Yahudi kurbanlar gibidir; maruz kaldıkları şiddet ne bir cinayettir ne de kurban edilmedir, katlinin cezası yoktur çünkü zaten defacto olarak hukukun dışındadırlar (Agamben, 2013).

6.4.3. Sınır Dışı Edilme Kaygısı- Sınır Dışı Edilmekten Korunma Stratejisi: Tekstil Atölyelerinde Konaklama

Türkiye’de kayıtlı durumda olsun veya olmasın sığınmacıların yaşadıkları belirsizliği ilişkilendirdikleri en ciddi kaygı sınır dışı edilme olarak bulgulanmıştır. Birinci bölümde bahsi geçtiği üzere, Göç İdaresi Başkanlığı Taliban’ın iktidarı ele geçirdiği Ağustos 2021 tarihinde Afganistan’ın durumunu netlikle açıklayabilen güvenilir bir menşe ülke raporu olmadığı gerekçesiyle Afganistan’a sınır dışı etme işlemlerini durdurduğunu açıklamış olsa da yaklaşık dört ay sonra Afganistan’a sınır dışı etme işlemlerini tekrar başlatmıştır (ECRE, 2023).

Sınır dışı uygulamaları, sığınmacılar nezdinde yaşam ve ölüm arasında bir tercihte bulunma (Amery, 1980) durumudur ve ulus devlet sisteminde ötekinin yaşamı ve ölümüne hükmetme otoritesi devletlere atanmıştır (Foucault, 2007). Bu durumu altı yıldır kendisiyle statü belirleme görüşmesi yapılmamış olan başvuru sahibi görüşmeci şöyle ifade etmektedir:

“Bu süreçte hissettiğim en çok yorgunluk, umutsuzluk, korku. Yarın öbür gün diyelim ki Türkiye devleti bir karar aldı ve dedi ki bütün mültecilerin gitmesi gerekiyor. Ben düşünüyorum mesela, sanki beni diri diri gömeceklermiş gibi. Defalarca benim şu şu şu sorunun var desem, yok Taliban iyi sizin gitmeniz gerekiyor deseler ben hiçbir şey yapamam ki, ne kadar anlatırsam anlatayım. Allah korusun benim dosyama ret kararı verilirse bir şekilde geri dönmem gerekecek, bu tamamen diri diri gömülmek demek benim için.” (5A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Sınır dışı edilme kaygısı sığınmacılar nezdinde her gün hayatta kalma mücadelesi (Mayblin ve diğerleri, 2020) olarak deneyimlenmektedir. Yavaş şiddet halini almış bu durum beklemeyle ruhsal sağlık arasında ters orantılı bir ilişkiye neden olmaktadır (Phillimore, Cheung, 2021):

“Yaşadığım stres nedeniyle psikolojik problemlerim olduğunu size söylemiştim. Sürekli kapı çalacak, polisler içeri girip bizi götürceklermiş gibi hissediyorum. Açıkçası bu da nefes almamı, uyumamı, kalbimi rahatsız ediyor, sinir sistemimi alt üst ediyor. Her gece saat 9’da panik atak yaşamaya başlıyorum, polisler gelecek diye. Açıkçası benim ailemden henüz kimseyi götürmediler. Ama Peştun iki tanıdığım aile var, yakınlarını pat diye, gecenin bir yarısı kapıyı çalıp alıp götürmüşler. Arkadaşımin oğlu benim oğlumla yakın arkadaşlar. Ben arkadaşıma dedim ki oğlun bize geleceği zaman erkenden gelsin ya gece bizde kalsın ya da geç saatlerde gelmesin. Çünkü benim kapım geç saatte çalınınca panik atak geçiriyorum. Umutsuzum ve sürekli korku içindeyim. Çünkü polisler şimdi mi gelecekler, ne zaman gelecekler, bizi sınır dışı edecekler mi, başımıza ne gelecek ne yapacağız diye sürekli endişe

ediyorum. Evin kapısı çalınca karşı taraf ses verene kadar hiç ses çıkarmıyoruz, kim o demiyoruz. Bu duruma ne kadar katlanmamız gerektiğini bile bilmiyoruz. Normalde bizim üçüncü ülkeye gitme niyetimiz yoktu, biz normal, kendi halinde insanlarız, burada yaşamak istiyorduk. Ama bu durumda yola çıkacağız, mecburuz. Avrupa'ya gitmek için, kaçakçı tutmak için elimde bir para yok ama navigasyonu açıp yola çıkacağız, Afganistan'a geri dönemeyiz. Ben açıkçası böyle bir şey yaşayacağımı hiç bilmiyordum çünkü gelmeden önce herkes Türkiye çok iyi, Türk insanları, Türk polisleri çok iyi diyordu. Hep bu şekilde biliyordum, geldikten sonra yaşadığım korku, endişe... Ben anlamıyorum, biz bir suç da işlemiş değiliz. (6A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

” (6A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Öte yandan seri ve etkili işleyen sınır dışı mekanizmasıyla övünen siyaset alanının aslen, kriz olarak gördükleri göç akışını yönetme konusunda zamanı dahi kontrol ettikleri (Tazzioli, 2016) bir stratejinin varlığı, on ayda dört kez sınır dışı edilen oğlunun durumunu anlatan görüşmecinin beyanlarıyla kanıtlanır niteliktedir:

“Türkiye güzel bir ülke, biz Türkiye'den razıyız. İnsanlarıyla iyi anlaşıyoruz ama yasal bir statümüz olmadan burada yaşamak çok zor biliyorsunuz. En azından gitmek istediğimiz yere engel olmasınlar. Gitmek istediğimiz yere gidelim. Çünkü mesela yasal bir kimliğimiz olmadığı için çocuğum dördüncü kez sınır dışı edildi, on ayda dördüncü kez. Dördüncü kez Türkiye'ye gelmeye çalışıyor. Son yakalandığında elinde pansuman vardı. Kullandığı ilaçlarla birlikte karakola gittim. Polislere yalvardım daha önce üç kez sınır dışı edildi şimdi de sınır dışı etmeyin diye. Ardından Ağrı GGM'ye aldılar. Onun için iki bin lira borç alarak Ankara'ya, büyükelçiliğe gittim. Belki birileri bir çözüm bulur, serbest bırakılır diye düşündüm. İki gün büyükelçilik önünde yatmak zorunda kaldım ama bir çözüm bulunmadı. Çocuğum sınır dışı edildi, ben de eve geri dönmek zorunda kaldım. Şu an İran'da.” (1A, Derinlemesine Görüşme, 2023)

Türkiye'de sığınma arayan Afganistan menşeli sığınmacıların yaşadıkları belirsizliği ciddi biçimde derinleştiren bir gerçeklik olarak sınır dışı edilme ihtimali, kimi sığınmacıların evden işe giderken yaşadıkları korku nedeniyle iş yerlerinde yaşamaya başlamalarına neden olmuştur:

“Normalde bir tekstil atölyesinde yaşamak, orada uyumak çok zor. Çok sıkıntılı. Buraya gelip burada herhangi biri olmadığımız için buranın kurallarına uymaya çalışıyorum, çiğnememeye çalışıyorum. Göze batmamayı seçtiğim için diğer Afgan erkeklerle eve çıkıp ev kiralayıp da rahat bir yaşam süremiyorsun. Atölyede kalarak hiç riske girmiyorum böylece. Bu da günlük hayatımı etkiliyor. Bu kaygıdan dolayı orada yaşıyorum.” (9A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Üç ay önce burada durumlar çok karıştı. Geceleri bazen polisler odalara saldırıyorlardı. Ondan sonra ben de çalıştığım tekstil atölyesinde kalmaya başladım. Çünkü ben Afganistan’a geri dönemem.” (1C, Derinlemesine Görüşme, 2023)

“Şikayet yüzünden polis geldi eve. Polisler geldiğinde ben evde değildim polisler geldiğinde, arkadaşlarım sınır dışı edildi. Patron iş yerimde, tekstilde yer verdi, orada kalıyorum. Son zamanlarda bu yakalanma olayları olunca, ben bir şeye almaya bile gizli saklı gidiyorum. Geri gönderseler bile geri geleceğim, mecburum, Afganistan’da kalamam. Günden güne daha çok umutsuzluğa kapılıyorum. Bu da uykusuzluk yapıyor, fiziksel ağrılar yaratıyor. Sürekli bunu düşünüyorum.” (4A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Herhangi bir belgem yok. Ben yirmi sene-otuz sene bile burada kalsam muallakta, belirsizlikte olurum. Öngöremiyorum, belge verirler mi vermezler mi? Artık Türkiye devleti de konsolosluk görevlerini Taliban’a teslim ettiği için buradaki insanları alıp Afganistan’a geri gönderme planları var bence. Çalışıyorum, işten çıkınca polis yakalıyor. Tahmini altı-yedi kez yakalanmışımdır. Şu ana kadar karşılaştığım polisler ya beni serbest bıraktı ya da ben ellerinden kaçtım. Şu ana kadar hiç parmak izi vermedim, çok şükür. Mecburen kaçmak zorundayım çünkü yakalarlarsa Afganistan’a geri gönderirler. Spora gidiyorum, gece spordan çıkınca son zamanlarda hep durduruyorlardı, kaçmak zorunda kalıyordum. Artık sporu da bıraktım bu yüzden. Şu an tamamen muallaktayım, tamamen belirsiz. Hiç belli değil ne yapacağım. Zamanım sadece işle ev arasında geçiyor. Başka hiçbir şey yok. Sosyalleştiğim, zaman geçirdiğim hiçbir arkadaşım yok, daha doğrusu, burada zaten hiçbir şeyim yok. Sadece Afganistanlı oda arkadaşlarım var, evi paylaşıyoruz. Selamlaştığım arkadaşlarım var yalnızca.” (4B, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Sürekli yakalanma stresi olmasa, geri gönderilme korkusu olmasa... İlegal olduğun sürece hiçbir şeyin iradesi sende değil. Günün çoğu zamanını evde geçiriyorum, polisle karşılaşmamak için. Sürekli polis kontrol noktasından geçerken ne olacak acaba diye düşünüyorum. Bende dil olmadığı için izah da edemem.” (9A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Menşe ülkelerinde zulümle karşılaşma riski içinde olmalarına karşın, Türkiye’de iltica sistemine erişemeyen ve uluslararası koruma başvuruları şifahen reddedilen görüşmecilerin hissettikleri sınır dışı edilme korkusu, uzun süreli bir belirsizlik hali olarak “bürokratik şiddet” veya “şefkatli baskı” halini (Fassin 2005: 362) almaktadır. Çalışma neticesinde bu durumla baş etmeye çalışan sığınmacıların sosyal hayatlarında daha fazla izole yaşadıkları bulgulanmıştır.

6.5. Göç Yönetim Sisteminde Belirsizliğin Araçsallaştırılması

Saha çalışmasında Türkiye’de kaydolmayı başaramamış düzensiz durumdaki sığınmacıların, idari gözetime alınma ve sınır dışı edilme kaygılarının; düzenli durumdaki sığınmacıların ise, yılları bulan bekleme süreçlerine rağmen statü belirleme görüşmesine

alınmamaları ve kalıcı bir statü edinmemiş olmaları nedeniyle yaşadıkları öngörü yoksunluğunun, Türkiye’yi terk etme motivasyonlarını etkilediği bulgulanmıştır. Düzenli durumda olsun veya olmasın Türkiye’deki sığınmacıların Türkiye’den gitme motivasyonlarının kaynağının, içinde bulundukları uzun süreli belirsizlik ve öngörülemezlik olduğu bu çalışmanın önemli bulgularındandır. Bu yönüyle çalışma neticesinde sığınmacıların içinde bırakıldıkları belirsizlik sonrasında göç akışının başka ülkelere meylediliyor oluşu gerçeği, yetkili idareye atanmış olan ve sığınmacıları belirsizlikte bırakabilme kabiliyetinin, bir iktidar pratiği olarak göç yönetim sistemi olarak kullanıyor olduğunu (Schwartz, 1974, Cwerner, 2004; Papadopoulos ve diğerleri, 2008; Tsianos ve Karakayali, 2010; Auyero, 2011; Jeffrey, 2012; Griffiths, 2014) düşündürmektedir. Dolayısıyla Bourdieu’nun simgesel şiddet kavramına geri döneriz; simgesel şiddet, özneleri egemene tabi kılan, egemenin özneleri toplumsal ve siyasal olarak konumlandırıp, onları legalize ya da illegalize ettiği bir hukuki adlandırma pratiği aracılığıyla hukuki ve toplumsal konumlanmalar dayatır (Bourdieu, 2015). Bu belirsizlik rejimi (Toker, 2019), Afganistan’a sınır dışı edilme ya da güvenli bir ülkede yasal statü edinme ayrımında, Türkiye’de sığınma arayan Afganistan menşeli sığınmacılara düzensiz göçmen konumunun dayatıldığı veya bu korkunun aşılandığı, bu vesileyle onların Avrupa ülkelerinde kalıcı bir çözüm arayışına itildiği ortaya çıkarılmıştır. İki farklı uydu şehirde uluslararası koruma başvurusu yapmış olan ancak başvurusuna yanıt alamayan görüşmeci bu durumu şöyle özetlemiştir:

“Burada kimlik alırsam asla başka yere gitmek istemem. Ama kaydolamıyorum. Bu yüzden Almanya’ya gitmek istiyorum. Almanya çabuk belgelendirdiği için oraya gitmek istiyorum. Çünkü tanıdıklarım Kanada ve İsviçre gibi yerlerde olduğu için biliyorum, Almanya daha hızlı belgelendiriyor.” (2A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Düzensiz durumdaki oğlu dört kez sınır dışı edilmiş olan görüşmeci Avrupa’ya gitme amaçlarını Türkiye’deki belirsiz süreçle şöyle ilişkilendirmiştir:

“Bizim Avrupa’ya gitmek isteşimizizin mantığı şu: biz burada muallaktayız, burada geleceğimiz belli değil. Daha önce de söylediğim gibi oğlumu sürekli sınır dışı ediyorlar. Afganistan’ın durumu ortada. Geri geldiğinde tekrar sınır dışı edecekler, bu böyle gidecek. Dün bu duruma ağlamaktan neredeyse kör olacaktım. Sürekli bir korku, endişe, tedirginlik ve her an yakalanma kaygısı hissediyoruz. Bunun dışında herhangi bir duygu hissedemiyorsun. Biz Avrupa’ya geçmeye çalışırken yakalandık, beni Silivri GGM’ye, eşimi Tuzla GGM’ye aldılar, bir oğlumu da sınır dışı ettiler. Diğer oğlum yakalanmasın diye her gün işe götürüp geri getiriyorum. Benim de kendimce rahatsızlıklarım var. Gece gündüz tedirginlik, korku yaşıyorum herhangi bir öngöründe bulunamıyorum. Sabaha kadar Allah’ım

bu nasıl bir olay, nasıl bir hayat ki sen bize layık gördün diye düşünüyorum. Biteceğini hayal bile edemiyorum.” (1A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Uluslararası koruma başvurusuna cevap alamayan ve düzensiz kalışı nedeniyle yakalandığında idari gözetime alınmasına karşın yetkili idare tarafından menşe ülkesinde yaşadığı zulüm iddiası dinlenmeyen ve bu sebeple yine düzensiz olarak idari gözetimden salıverilen görüşmeci idari gözetimden sonra sınır dışı edilme riski nedeniyle başka bir ülkeye gitme zaruriyeti içinde olduğunu şöyle açıklamıştır:

“Türkiye’ye ilk giriş yaptığımda Aksaray ilinde yakalandım. 15 ya da 17 gün beni GGM’de tuttular. Daha sonra beni götürüp Kayseri GGM’ye, bir ay da orada tuttular. Sonra serbest bıraktılar. Daha sonra yaklaşık dört ay önce burada yakaladılar. Orada da beni bir hafta kadar tutup bıraktılar. Durum böyle giderse mecburen gitmek zorundayım. Almanya’da ve İngiltere’de akrabalarım olduğu için ilk fırsatta oralara gitmeyi düşünüyorum. Bir zamanlamam yok. Oradan kimse davet gönderemez ama sınırlar açılır, geçiş yolları iyileşirse o zaman. Ama ne zaman olacağını bilmiyorum.” (1C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Otuz yıl İran’da sığınmacı olarak kaldıktan sonra Avrupa’ya gitme umuduyla Türkiye’ye gelmiş ama Çanakkale’de düzensiz geçiş yaparken yakalandıktan sonra GGM’ye götürülmüş olan, takiben Uşak’a imza yükümlülüğü ile salıverilmiş olan görüşmeci, Uşak’ta kayıt işlemlerini tamamladıktan yedi ay sonra uyuşturucu bağımlısı eşinin madde bulamaması nedeniyle zorla İran’a geri döndürülmüştür. İran’da yaşadıkları iki yılın ardından eşinin vefat etmesi üzerine eşinin ailesi tarafından maruz bırakıldığı şiddet nedeniyle iki kız çocuğuyla tekrar Türkiye’ye gelmiş olan görüşmeci 2C;

“Yeniden başvurdum Uşak’ta, imza yükümlüğünü yerine getirmek şartıyla 1 yıl sonra kimlik veririz sana dedi idare. Bir yıl çok gittim geldim. Küçük kızım engelli, kulaklarının altı ayda bir kontrol edilmesi, işitme cihazının alınması gerekiyordu. Tedaviden ötürü ben çok araştırdım, çok başvurdum her yere. En son bir yıl dolduktan sonra idare bana hala kimlik vermezse İran’a illegal bir şekilde dönecektim, karar vermiştim. Ertesi gün idareye gittim, kimliklendirme sürecim başladı.” (2C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Görüşmeler neticesinde, idari gözetimden salıverilen düzensiz durumdaki sığınmacıların, Türkiye güvenlik gücü personelleri tarafından otobüslerle Yunanistan sınırına bırakıldıkları ortaya çıkarılmıştır. Uluslararası koruma başvurularının sistematik olarak zımni reddi, uzun süre kayıt, statü bekleme, bu uzun süreli belirsizlik nedeniyle geleceğin öngörülemezliği gibi sonuçlara maruz bırakılan sığınmacıların, devlet imkanlarının seferber edilerek bir de düzensiz geçiş yapmaları için sınır bölgelerine bırakılmaları bir göç yönetim pratiği olarak göç yönetim stratejisine dönüştürüldüğünü düşündürmektedir:

“Normalde altı gün çalışıyorum. İş-ev, başka hiçbir şeyim yok. İşten gelirken kimliğim yok diye alınmışım. Kimlik sıkıntısı işte, olmayınca böyle sorunlar olabiliyor. Kayseri’de GGM’ye götürdüler. Daha sonra Edirne’ye bıraktılar. Sınıra bırakıyorlar ama gidemezsin ki. Oradan onlar istemiyor gelmemizi, buradan ise Türkiye bırakmıyor gitmemizi.” (1B, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Uluslararası koruma başvurusu iptal edildiği için Afganistan’a sınır dışı edilme korkusu içinde olan ve bu sebeple Türkiye’den ayrılmayı planlayan görüşmeci Türkiye’de yaşadığı uzun süreli belirsizlik deneyimini yakın akrabalarına aktararak, onların beklentilerini gerçek bir zemine çekmeye çalıştığını ifade etmiştir. Bu durum elbette ki göç akışını durduramayan ulus devletlerin göçü yavaşlatma stratejisi olarak belirsizlikte bırakma gücünü kullandıklarını (Biehl, 2015) düşündürmektedir:

“Mesela ben kız kardeşimin yakınlarıyla, arkadaşlarıyla konuştuğumda onlar da diyor ki madem öyle, elimizdeki parayı tedbirlice harcayalım, yolda kaçakçıyla sorun yaşa, Türkiye’ye gel bu sorunlarla uğraş, sonra Afganistan’a geri sınır dışı edil, hiç gerek yok. Bu yüzden gelmiyorlar.” (6A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Buradaki sorunları, buraya gelmemeleri gerektiğini yakın olduğum arkadaşlarıma sürekli anlatıyorum, tavsiye ediyorum. Bu şekilde açıklıyorum. Ailem de gelmek istiyordu. Onları da vazgeçirdim. Çünkü beni ya sınır dışı ederler de onlar burada kalırlarsa, çok zor duruma düşeriz.” (4A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Bir görüşmeci Türkiye’de yaşayacağı hukuki statü yoksunluğu ve belirsizlikten haberdar olsaydı göç rotasını Türkiye üzerinden çizmeyeceğini belirtmiştir:

“Ben buraya geldiğimde kimliklendirme, belgelendirme işlerinin bu kadar uzun süreceğini bilmiyordum. Bu yakalanma olaylarını da bilmiyordum. Yabancıların Avrupa’daki gibi rahat yaşayabileceğini, belge/kimlik olaylarının hızlı çözülebileceğini düşünüyordum. İlk geldiğimde Avrupa’ya geçmek gibi bir niyetim yoktu. Ama daha sonra maruz kaldığım baskıları gördükçe Avrupa’ya gitme niyetim oluştu. Bilseydim direkt Avrupa’ya giderdim. (1C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Kimi görüşmeciler yaşadıkları belirsizliği ve belirsizlikle birlikte gelen hukuki statü eksikliğine bağlı ciddi hak ihlallerini Türkiye’ye henüz göç etmemiş topluluk üyelerine anlattıklarında gerçekçi bulunmadıklarını belirtmiştir:

“Kaçakçılar öyle bir anlatıyorlar ki orada her şey bedava, maaş veriyorlar, hayatınız düzelecek vs. gibi. Biz İran’da insanlarla buradaki sorunlarımızı konuştuğumuzda da sizin rahatınız yerinde, bizim gelmemizi istemiyorsunuz, bencillik ediyorsunuz diyorlar.” (2C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Görüşmeci devamında gerçeği bilseler bile sığınmacıların Türkiye’ye gelmek zorunda olduklarını şöyle aktarmıştır:

“Ama Afganistan’daki hangi insana anlatsanız bu zorlukları yine gelir Türkiye’ye. Çünkü hiçbir zorluk Afganistan’daki kadar olamaz.” (1C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Biz burada yaşadıklarımızın hepsini anlatıyoruz oradakilere. Ama en azından çocuklarınız yanınızda, okula gidebiliyorlar, başına bir şey gelecek mi diye sürekli düşünmüyorsunuz diyorlar. Her ne kadar bizim burada çok sorununuz olsa da Afganistan’ın durumu şu an çok çok kötü. O yüzden ne olursa olsun gelmek istiyorlar.” (7A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Yukarıda belirtildiği gibi sığınmacıların karşılaştıkları belirsizlik şiddetine verdikleri tepkiler, göç deneyimleri, hayat öyküleri, içinde bulundukları toplum ve onun göç sistemi gibi birçok değişkenle farklılaşmaktadır (Phillimore, Cheung, 2021). Yaşanan statü yoksunluğu ve belirsizliğin Türkiye’ye göç hareketini etkileyip etkilemediği yönündeki mülakat sorusuna yanıt veren görüşmeciler arasında, Türkiye’deki deneyimlerini aile üyelerine anlatamadığını belirten sığınmacılar da olmuştur:

“Ailemle pek bir şey paylaşmıyorum. Ben çekiyorum derdi zaten, yeterli bu. Onlara bir şey yansıtmamaya çalışıyorum. Onlara her şeyin yolunda olduğunu söylüyorum. Ama kayıtlı olmadığımı biliyorlar tabii. Maddi problemlerimiz olmasa onlar da gelmek isterler ama kaçakçı parası büyük bir sorun. Ama burada yaşadığımız problemleri bilseler belki gelmek de istemeyecekler.” (4C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Yaşadığım sorunları Afganistan’daki ailemle paylaşmıyorum. Burada gerçekten rahatımın yerinde olduğunu, gönderdiğim parayı hiç dert etmemeleri gerektiğini söylüyorum. Benim burada yaşadıklarımı bilmiyorlar, söyleyemem. Artık Afganistan’da çok fazla genç insan yok, çoğu ülkeden çıkmaya çalıştı. Benim birçok arkadaşım İran’da. Burada yaşadığım durumları anlattığımda bazılarının Türkiye’ye gelme kararları, fikirleri değişiyor elbette ki.” (4B, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Benim bacanaklarım var Afganistan’da. Sen bir noktaya geldin orada, bize gelme diyorlar diyorlar. Ama orada eşim var, çocuklarım var, ben burada ne yaşadığımı tam anlatamıyorum ki. Onlar da durumu bilmedikleri için öyle konuşuyorlar.” (3A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Görüşme yapılan on beş sığınmacının on dördü Türkiye’ye gelmeden önce İran’da bulunduğunu ancak bunlardan yalnızca biri İran’da sığınma sistemine erişebildiğini ifade etmiştir. Buna göre bir görüşmeci kendisi kaydolabilmiş ancak kayıt olamadığı için eşinin sekiz defa İran’dan Afganistan’a sınır dışı edildiğini aktarmıştır. Görüşmeciler İran’da yasal statüye kalıcı olacak erişemediklerini ve Türkiye’ye geldiklerini belirtmişlerdir. Bu durum sığınmacılar nezdinde İran’ın neden transit ülke olarak değerlendirildiğine ışık tutmaktadır:

“İran’da benim mülteci belgem vardı ama eşimin belgesi olmadığı için -nedenini bilmiyorum, biz evlenmeden önce belgesi iptal edilmiş, sonra ne kadar uğraştıysa da bir daha

çıkaramadı- çocuklarım okula gidemiyordu, hiçbir haktan yararlanamıyorlardı. Ayrıca eşimin belgesi olmadığı için de İran polisleri sürekli yakalayıp Afganistan’a sınır dışı ediyorlardı onu. Yaklaşık 8 yıl önce, en son, eşimi sınır dışı ettiklerinden sonra bir daha ondan haber alamadım. Eşimin Afganistan’daki kardeşini arayıp eşimden haber alıp almadıklarını sorduğumda hiç Afganistan’a gelmediğini belirtti. Yani eşimin ölüsü de dirisi de kayıp. O dönem Afganistan-İran sınırında çok fazla Taliban vardı. Tipi Hazara’ya benzeyen insanların bile direkt boynunu kesip atıyorlardı. Sanırım eşime de aynısını yaptılar. Kayınbiraderimle görüştüğümde yapabileceğim tek şeyin Afganistan’a dönmemeye çalışmak olduğunu söyledi, ‘yalnız bir kadınsın, çocukların var, başınıza bir şey gelmemesi lazım’ diyordu. Mecburen Türkiye’ye geldim.” (5A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“İran’da beni belgelendirmediler. Biz İran’a gittikten birkaç sene sonra Afganistan’a Karzai yönetimi geldi, ardından annem ve abim Afganistan’a geri döndüler, babam zaten İran’da vefat etmişti. Ben ve kız kardeşim İran’da evlendiğimiz için Taliban iktidardan düşünce yine de geri dönmedik, İran’da kaldık. İran’da eşimin mülteci belgesi vardı ama ben ne yaptım ne ettim belge alamadım. Eşimin mülteci belgesi sayesinde çocuklarımı bir iki dönem okula kaydetdirebildim, bu yüzden çocukları üçüncü-dördüncü sınıfa kadar okutabildim orada. Zoraki okul kaydını kabul ettirdiğimde de çocukları bir saatlik mesafedeki okula kabul ettiler. Ama yine de çocuklarımı sürekli gereksiz olarak okuldan atıyorlardı. Okul kayıtlarını yeniden yaptırabilmem için de memurlara sürekli rüşvet vermem gerekiyordu. Çocuklarım sadece eğitimlerine devam edebilsinler diye... Çocuklarımın hayatları kurtulsun diye oradan kalkıp buraya geldik. Ama buraya gelince de pek bir şey değişmedi. Çocuklarım yine okula gidemiyorlar.” (6A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Taliban’ın 1996 yılında Afganistan’ı ilk ele geçirdiği dönemde yaşanan genelleşmiş şiddet nedeniyle ailesi İran’a sığınmış, kendisi küçük yaşlardan itibaren İran’da kalmış görüşmeci ise İran’da uzun yıllar yaşamış olmasına karşın mülteci statüsüne erişememiş ve ömür boyu mültecilik deneyimi yaşamak zorunda kalmıştır:

“Mesela ben 30 yıl İran’da yaşadım. Orada sürekli yabancı birisin. Orda büyüdün, ömrün orda geçti. Ama oradaki insanlar hala Afgani diye sesleniyorlardı bize. Afgani para birimidir. Afganistanlı bile demiyorlar, para birimiyle sesleniyorlardı. Benim çocuklarım İran’da doğdu. Dünyanın herhangi bir yerinde bir çocuk nerede doğduysa o ülkenin insanıdır, o ülkenin vatandaşıdır. Ama Türkiye veya İran’da bu yok. Hiçbir şekilde iyi bir duygu hatırlatmıyor bizim geçmişimiz. Ben on iç yaşında İran’da, uyuşturucu bağımlısı bir Afganistanlıyla evlendirildim. İran’da eğer belgen, kaydın yoksa çok fazla baskıya, ayrımcılığa maruz kalıyorsun.” (2C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Saha araştırmasında görüşme fırsatı edinilmiş olan sığınmacıların birçoğu Türkiye’ye İran üzerinden geldikleri için İran’daki göç deneyimlerini de aktarmışlardır. Bu sayede araştırmanın bulguları arasına İran’daki belirsizlik süreci de dahil

edilebilmiştir. Nihayetinde araştırmanın bulguları sığınmacıların yalnızca Türkiye’de değil, İran’da da benzer bir belirsizlik rejimine (Toker, 2019) maruz kaldıkları ve bu belirsizliğin Afganistan menşeli sığınmacıların İran’dan Türkiye’ye göç etme motivasyonlarını şekillendirdiği sonucuna götürmüştür.

6.6. Türkiye’deki Afganistan Menşeli Sığınmacıların Maruz Kaldıkları Belirsizlik Şiddetinin Dışa Vurumları

6.6.1. Belirsiz Şiddetinin Psiko-Sosyal Etkileri: “Zorla Yaşamak Bizimkisi. Birileri Hayatı Yaşıyor, Birileri Sadece Hayatta Kalıyor. Biz İşte O Hayatta Kalanlarız!”

Belirsizlik şiddetine uzun süreli maruz kalan sığınmacılarda intihar düşüncesi, depresyon gibi ciddi ruhsal sağlık sorunlarının görüldüğü (Phillimore, Cheung, 2021) yukarıda detaylıca açıklanmıştır. Saha çalışmasında gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlarda da görüşmecilere Türkiye’de deneyimledikleri göç sürecinin sağlıklarına ve kendilik algılarına nasıl etki ettiği sorulmuş ve şaşırtıcı olmayacak bir biçimde, görüşmecilerin birçoğu bu soruya sınır dışı edilme korkusuyla birlikte gelişen ruhsal sağlıkları konusunda ciddi bir deformasyon hissettikleri şeklinde yanıt vermişlerdir:

“Bu yaşadığımız süreç insanda çok fazla tahribat yapıyor. Psikolojik problemlere neden oluyor. Mesela çok fazla unutkanlık başladı bende. Sürekli düşünceliyim, duygularım düşüncelerim artık birbiriyle karışıyor. Sürekli sanki bir şey kaybetmişim gibi hissediyorum. Sanki bir şeyleri bir yere koymuşum da onu orada unutmuşum gibi hissediyorum hep, aslında böyle bir şey yok ama her şeyi unutmuşum gibi geliyor. Birileri bir şeyler soruyor, unutuyorum, cevaplayamıyorum, söylenen sözleri unutuyorum. Sürekli bu duyguyla yaşıyorum, en az iki yıldır. İki yıl önce bu kadar yakalama da yoktu, şimdi polis gördüğüm yerde direkt kaçmaya başlıyorum. Yakalama, sınır dışı etme olayları fazla yaşanmaya başlayınca bu halime bir de korku ve endişe eklendi. Korku... Sürekli bir korku ama. Mesela odadan çıkıyorum, yanımdan biri geçiyor, polis sanıyorum, beni yakalamaya geldiler sanıyorum. Sürekli sınır dışı edildiğime dair kabus görüyorum, sürekli. Ayrıca uykusuzluk var, hiçbirimiz uyku uyuyamıyoruz. Ben eskiden dokuz-on gibi uykuya daldırdım. Şimdi saat gece üç-dört oluyor, yine de uyuyamıyorum.” (4B, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Bu psikolojimizin kaynağı umutsuzluk. Geçen yıl Ramazan ayından itibaren bu yakalanma olayları özellikle Afganlar için çok arttı... Özellikle Afgan gençlerinin başına gelenler tamamen karamsarlığa, umutsuzluğa neden oluyor. Benim oğlum mesela akşam işten eve geliyor, odaya gidip ışığı kapatıp yatıyor. Ben ışığı yakmaya çalıştığımda ‘Açmana gerek yok, bizi sürüklediğin cehennem bu, ışığı açsan ne fark eder’ diyor. Suçluluk hissediyorum. Yakın zamanda Türkiye’de büyük bir deprem oldu, bizim halimizi depremezeler gibi düşünün. Varını yoğunu kaybetmiş gibi oluyor insan. Kimse keyfinden kalkıp Türkiye’ye gelmiyor. Türkiye devletinin de bunu göz önünde bulundurması lazım. Bu insanlar da bir

depremzede gibi sırt çantaları dışında başka bir şeyleri yok. Hayatı da o sırt çantasını sağa sola taşımakla geçiyor... Sabah oğlumu işe götürürken yaşlıları sırt çantalarını alıp okula gidiyorlar, bunu görüyor. Bu sebeple çocuğumu birçok kez ağlarken görüyorum. Bu beni de çok etkiliyor.” (1A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Bazı görüşmeciler yaşadıkları uzun süreli belirsizlik ve bununla ilişkili sorunlar nedeniyle intihar etme düşüncesine sahip olduklarını belirtmişlerdir:

“Kadın olarak başkasına ihtiyaç duymayan bir duruma gelirsem gelecek benim için o zaman başlayacak. Bu sürecin bu kadar uzun süreceğini hiç düşünmemiştim. Çocuklarıma iyi bir gelecek kurarsam benim için de gelecek ancak o zaman başlayacak. Çocuklarım olmasaydı ben çoktan kendimi öldürmüştüm. Hiç uyuyamıyorum, mutlu olamıyorum, sadece çocuklarım için gülümsüyorum. İçten gülemiyorum bile. Çocuklarımin yaşadıklarını hatırlayınca nasıl iyi bir geleceğe sahip olacaklar acaba diye endişeleniyorum. Yıllarca eşimden hep birlikte dayak yedik, her şeye tanık oldular. Bu yaşadıklarımı düşününce sadece üzüntü duyuyorum. Kötü hissettiriyor. Ama kızlarımin geleceğini değiştirmek istiyorum. Bir kaçakçı tanıdığımız var, durumumuza üzüldüğü için bizden para almadan Yunanistan tarafına geçirecek, onu bekliyoruz. Hangi ülke olursa olsun, fark etmiyor benim için. Nereye gittiğimin bir önemi yok benim için. Dünyanın neresinde olursam olayım çalışmak zorunda olduğumu biliyorum. Bunun farkındayım, çalışmaktan kaçmıyorum... Davranışları çok değişti kızlarımin, hele ki Türkiye’de bulunduğumuz şu dört yıllık sürede. Eskiden büyük kızım ile konuştuğumda konuşurdu benimle ama şimdi çok gergin. Psikolojileri de etkileniyor buradaki belirsizlik yüzünden. Ne okula gidebiliyorlar ne arkadaşları var. Benim de etkileniyor psikolojim.” (2C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Türkiye mülteci kabul etmiyor, bunu anlayabiliyorum. Ama en azından kabul eden ülkelerle iletişime geçilmesi gerekir. İnsan bir yere gittiğinde bir saat beklediğinde bile canı sıkılıyorken ve dayanamıyorken, düşünün dört yıl, beş yıl, on yıl bekleyen insanlar var. Hadi hepsini geçtim, her gün her insandan başka bir hikaye duyuyorsun, başına gelen olayları duyuyorsun. İnanın benim çocuklarım olmasaydı bu kadar bekleyişten sonra ben kendimi öldürmüştüm. İnsanın da bir bekleme limiti var. Çocuklarım dışında umudum yok. Hiçbir sorunumu çocuklarımla paylaşamıyorum zaten, en büyük oğlumla bile paylaşsam, geleceğe dair kafasında koruduğu tüm umutlar yıkılır, paylaşamam.” (5A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Bazen ölmeyi yeğliyorum. Birilerinin bunu tüm dünyaya duyurması lazım. Gerçekten Afganistan halkı Türkiye’de artık yaşayamıyor, acı çekiyor. Burada kimsemiz yok. Afganistan’dan birileriyle burada karşılaştığımızda görüyorum ki onların da durumu bizden farklı değil, hatta daha beter. O kendi acılarından bahsediyor, ben kendi acılarımdan bahsediyorum. O ağlıyor, ben ağlıyorum.” (1A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Görüşmecilerden bazıları, Türkiye’deki göç deneyimlerini çok çabalamalarına karşın çözüm üretemedikleri ve yalnızca hayatta kalanlar olarak hissettiği bir süreç olarak

resmetmiştir. Bu durum Agamben'in (2010) Muselmann kavramını akla getirmektedir. Auschwitz toplama kamplarında yaşam ve ölüm arasında, açlık, susuzluk, zorla çalıştırma ve kötü muameleye maruz kalarak ölümü bekleyen ve hayata dair hiçbir umudu kalmayan Yahudiler gibi, bu görüşmeci de umudunu giderek yitirmekte olduğunu şöyle ifade etmiştir:

“Zorla yaşamak bizimkisi. Birileri hayatı yaşıyor, birileri sadece hayatta kalıyor. Biz işte o hayatta kalanlarız! Yaşadığımız süreç sadece hayatta kalma mücadelesi... Hayatta bazı şeyler vardır. Sürekli denersin denersin ve toslarsın. Tosladıkça da umutsuzlaşırsın. Bir yerden sonra tamamen umutsuz bir noktada olursun. Oradan çıkarken Türkiye'ye gidip oradan Almanya'ya geçeceğim, mülteci olarak yaşayacağım ama hakka hukuka erişimim olacak diye düşünüyordum... Mucize olur da kimlik verirler ya da yüzde seksen sınır dışı edilirim. Yavaş yavaş umudumu kaybediyorum. Çabalıyorsun çabalıyorsun bir noktaya gelemiyorsun...” (2A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Maruz kalınan belirsizlik şiddeti nedeniyle sığınmacıların kendi hayatlarını organize etme yetisinin giderek zedelendiğinden (Kramer ve Bala, 2004) bahsedilmişti. Aşağıda alıntısına yer verilmiş olan görüşmeci tam da buna benzer biçimde, gündelik hayat aktivitelerini bir süre yerine getiremediğini şu sözlerle örneklendirmiştir:

“İnsan kimliksiz yaşama stresiyle, geleceği kurmaya çabalayarak, para kazanma ve ailesine para gönderme stresiyle yaşıyor. Çok affedersiniz köpek gibi can çekişmeniz gerekiyor. Bir ara çok yıkılmışım. Ailemle bile konuşmuyordum. İsyan ediyordum ‘Neden biz?’ diye. Hiçbir şeyden zevk almıyordum. Bu ailemle ilişki de kötü etkiliyor. Zaman akıp gidiyor ve hayatımda hiçbir değişiklik olmuyor. Bazen on dört saat çalışıyorum. Eve gidip uyuyup tekrar işe geliyorum. Bu bir döngü, bu şekilde gidiyor. Bir adım ileri gidemiyorsun. Ama gücüm yettikçe çabalamaya çalışacağım. (2A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Bazı görüşmecilerse yaşadıkları ruhsal sorunlara ilişkin somatizasyonlardan ve bu sağlık sorunlarına ilişkin tedaviye erişememenin yarattığı döngüsel çözümsüzlükten bahsetmiştir:

“Hiç GGM veya karakol gibi yerlere alınmadım. Bir yere gidip gelmiyorum ki yakalanayım. Sadece işe gidiyorum, eve dönüyorum korkumdan. Bu yüzden sürekli kapalı ortamdayım ya evdeyim ya işteyim. Kapalı ortamda kaldığın zaman ya da evle iş arasında mekik dokuduğun zaman psikolojik problemler yaşıyorsun illaki. İster istemez. Buradaki sorunlarımdan dolayı stres kaynaklı mide problemlerim oluşmaya başladı. Doktora gittiğimde doktor beni kabul etmiyor. Kabul eden doktorlar da çok fazla para istiyor. Stres mideye vuruyor. Uykusuzluk yaratıyor, uyuyamıyorsun. Afganistan'da da sorunlar vardı ama buradaki belirsizlik, sürekli çalışma, hastaneye gidememe gibi durumlar sağlığıma iyice etkiledi, ağrılarım daha da arttı.” (4C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Belirsizlik şiddeti başlığı altında derinlemesine aktarıldığı üzere, sığınmacılar varış veya transit ülkede ırkçılık, ayrımcılık ve yoksullukla karşılaşmakta (Rotter, 2016), bunun yanında uzun süreli hukuki ve sosyal statü eksikliğiyle ilişkili olarak öngörülemezlik hissetmektedirler ki bu süreçte sığınmacılar, kendilik algılarını yitirme, ruhsal sorunlar yaşama (Kirmayer ve diğerleri, 2011), zaman-mekan algısının değişimi, fizyolojik semptomlarla karşılaşma gibi etkiler hissetmektedirler. Araştırmanın bulguları da bu teorilerle oldukça tutarlı bir biçimde Türkiye’de sığınma arayan Afganistanlı sığınmacıların yaşadıkları uzun süreli bekleme, geleceği öngörememe ve uzun bir zaman aralığına yayılmış belirsizlik nedeniyle psikosomatik etkiler görmeye ve ruhsal sorunlar yaşamaya başladıklarını göstermiştir.

6.6.2. Geleceğin Öngörülemezliği: “Nereye kadar sürecektir bu, hiç bilmiyorum, daha ne kadar bekleyeceğiz? Tam olarak bize ne olacak, gelecekte nerede, nasıl olacağız hiç bilmiyoruz. Öngöremiyoruz.”

Egemenlik ve şiddet kuramları üzerine başlığı altında incelendiği üzere, öznelere o veya bu olarak konumlandırma, onları adlandırma ve bu adlandırma kategorileri sayesinde onlara makullük seviyesi atama kabiliyetine sahip egemenlere (Bourdieu, 2015) tabiiyet gösteren öznelere, kendi hayatları hakkında verilecek kararlarda irade sahibi olmayışı ve bunun yarattığı öngörülemezlik karşısında rejimleşmiş bir belirsizliği deneyimledikleri (Toker, 2019) belirtilmiştir. Sığınma alanında bu durum geçerliliğini korumaktadır: sığınmacı güvenli bir yaşama erişme umuduyla göç eder, sığındığı ülkenin yasalarına tabii olmak amacıyla hukuki statü talep eder ve tabiiyetine girdiği egemenin kendisini hukuki tanımasına başvurur, ancak bu süreç kendi geleceği hakkında derin bir belirsizlik ve öngörü eksikliği yaratır (Horst ve Grabska, 2015). Bu durumu Türkiye devleti makamlarına iltica talebinde bulunmuş ancak altı yıldır kendisiyle mülakat yapılmasını bekleyen görüşmeci şu beyanlarıyla örneklemektedir:

“Bu öngörülemezlik hepimizi çok etkiliyor. Eşimle olan ilişkimizi etkiliyor. Onun söylediği herhangi bir şey beni, benimki onu rahatsız ediyor. Eskiden eşim çok sosyal biriydi. Şimdi kimseyle ilişki kurmuyor, hiç arkadaşı yok. İş-ev bu kadar, başka bir şey yapmıyor. Eskiden sigara içmiyordu, şimdi günde iki paket sigara içiyor. Tek arkadaşı sigara olmuş. Hiçbirimizin sosyal bir hayatı yok artık. Kızımın bazen konuşuyoruz, ‘Birçok Türk üniversiteden mezun olduktan sonra işsiz oluyor, ben okuyorum ama mezun olunca beni işe alıp almayacakları kesin değil, ne yapacağım?’ diyor. Diğer çocuklarım da böyle düşünüyor, gelecekleri çok belirsiz. Bizim problemimiz geleceğimizi öngörememek. Açıkçası ne olacak bilmiyorum. Bilmiyorum bu kimliklerin süresi de bitecek, uzatmaya gidince soracağım ne zaman mülakat

yapacaksınız diyeceğim. Sorduğumda da mülakat yapsak da reddedeceğiz diyorlar zaten. Nereye kadar sürecek bu, hiç bilmiyorum, daha ne kadar bekleyeceğiz? Tam olarak bize ne olacak, gelecekte nerede, nasıl olacağız hiç bilmiyoruz. Öngöremiyoruz.” (7A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Bir görüşmeci yaşadığı öngörü yoksunluğunu umutsuzlukla ilişkili biçimde deneyimlediğinden bahsetmiştir:

“Biz Türkiye’deki mülteciler büyük, kapalı bir zindanda yaşıyor gibiyiz. Herkes bunu böyle hissediyor. Türkiye’den çıkmak istesen çıkamıyorsun, geri dönmek istesen dönemiyorsun, kapana kısıldık. Afganistan’da savaş var, oradan umudunu kesiyorsun zaten. Buraya geldikten sonra umutsuzluk daha da artıyor. Sana ne olacağını bilememenin belirsizliğiyle birlikte umutsuzluk da her gün daha çok artıyor.” (4C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Şu an herhangi bir gelecek düşünmüyorum. Çünkü o kadar fazla kaygım var ki herhangi bir şey düşünmüyorum zaten. Sadece korkularım var, olur da beni Afganistan’a geri gönderirlerse diye. Bana ve çocuklarıma ne olacak? Hiçbir yönden Afganistan’a geri dönemem, etnik kökenim nedeniyle dönemem, yalnız kadın olduğum için dönemem, maddi sebeple dönemem, o kadar fazla etken var ki. Sürekli bunun tedirginliği ve korkusuyla yaşıyorum. Çünkü son zamanlarda birçok insanın başvurusunu reddedip sınır dışı ediyorlar. O kadar fazla kaygı var ki içimde, gelecek hayali kuramıyorum. Sadece buradaki düzenimin bozulmamasını istiyorum. Zaten öyle bir maddi güce sahip de değilim, burada bir mal varlığı edineyim, devlet beni yatırım yaptığım için göndermesin. Bu yüzden bana Türkiye devleti vatandaşlık da verecek değil. Bu kaygılar nedeniyle gelecek tasavvur edemiyorum.” (6A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Bir görüşmeci yaşadığı öngörü eksikliğini güvenlik endişesinin sürekli tetiklenmesiyle ilişkili olarak açıklamıştır:

“Herhangi bir olay gerçekleşmeden önce insan bilmiyor ya. Bilse belki o duruma hazırlıklı olur. Ne olacağını bilmediğin için de sürekli tetikte olmak zorundasın. Herhangi bir insana çok yaklaşamıyorsun. Sürekli yalnızlığı seçip kendi kabuğunda kalmayı seçiyorsun. Çünkü herhangi bir noktadan bir zarar gelebileceğini düşünüyorsun. Bu durum kendi ilişkilerimi çok etkiliyor. (1C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Türkiye’de 14 Mayıs 2023 tarihinde gerçekleşmiş olan yerel ve genel seçimlerle ilişkili olarak Türkiye’de sığınmacılara ilişkin kanun ve uygulamalarda değişiklik olacağına inanan ve bu seçimlerin kendi gelecekleri için oldukça önemli olduğunu söyleyen kimi görüşmeciler, geleceğe ilişkin öngörülerini seçim sonuçları odaklı olarak şekillendirmeye çalışmışlardır:

“Açıkçası bilmiyorum çünkü bu seçimlerden sonra Erdoğan seçilirse mültecilere bir şey olmayacak veya yeni bir çözüm bulunacak denmişti. Ama şimdi olanları görüyorsunuz, değişen herhangi bir şey yok. Ben sınır dışı edilsem ne yapacağımı bilmiyorum, aşırı

korktuğumu da belirttim size. Geleceğimizle ilgili kafamda hiçbir şey yok. Başımıza ne gelir korkusundan, tedirginliğinden başka hiçbir şey düşünemiyorum zaten. Bizi de sınır dışı ederlerse orada ne yaparız onu da bilmiyorum.” (6A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Seçimler geliyor belki bir şey olur, bir şeyler değişir. Derneklere anlattığımız bilgiler, anlattıklarımız gider de belki devlet durumumuzu anlar, şansımız değişir, çağırırlar belki. Her yere kendimizi yazdırıyoruz, duyduğumuz her yere başvuruyoruz kaydolmak için. İllaki bir şekilde duyulur, belki şansımız yaver gider diye ümitleniyoruz. Ama net olarak şu zaman şurada çözülür diye bir ön görüşümüz yok. İleriyi kimse göremiyor. Dua edip bekliyoruz. Başka bir şey yapamıyoruz. Göç İdaresi’ne gidip bize neden belge vermiyorsun da diyemiyoruz, korkuyoruz.” (1B, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Bir görüşmeci Türkiye’de başvurusu şifahen reddedildiği için sadece başka bir ülkeye gitmek istediğini bildiğini ama bunun da nerede, ne zaman ve nasıl gerçekleşeceğini öngöremediğini şöyle ifade etmiştir:

“Buradaki sorunlar ne zaman düzelir hiç öngöremiyorum. Herkesin kafasında bir plan oluyor, gideyim, bir gelecek kurayım Almanya’da veya şurada, burada diye. Ama evdeki hesap çarşıya uymuyor. Öngördüğüm kadarıyla birkaç sene daha buradayım. Kayıt probleminin ne zaman çözüleceğini bilmiyorum. Afganistan’a geri dönemem, erkek kardeşim daha liseyi yeni bitirdi üç-dört ay önce Taliban mensupları kendi saflarına katılması için kardeşimi davet ettiler, kabul etmedi tabi ki.” (4C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Afganistan’daki ve buradaki çocukluğumu geçmişim olarak görüyorum. Ama geleceğimin ne zaman başlayacağını bilmiyorum. Belirsizlik içindeyim.” (2B, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Belirsizlik şiddeti literatüründe belirtildiği üzere, umut ve bekleme sığınmacılar için göç deneyimlerinde belirleyici etkenlerdir (Agier, 2011, Horst, 2006; Malkki, 1995a; Turner, 2004). Yaptığı başvuruların hiçbirine yanıt alamayan görüşmeci, Türkiye’ye gelmeden önce böylesi bir belirsizlik içinde olacağını tahmin etmediğini ama yine de direnerek sonuç alacağını ifade ederek, umudunun temel etken olduğunu şöyle örneklemiştir:

“Burada yaşadıklarım beklenti, çaresizlik... Bekliyorum ki aileme bir şeyler alıp gidebileyim onları görmeye. Gitmek, görmek istiyorsun ama durumu düşününce mecbur katlanmak zorunda kalıyorsun. Keşke bir kere görüp gelebilsem diye düşünüyor insan. Sekiz yıl olacak nerdeyse, ömür geçiyor. Onlara bir şey olsa, göremezsem diye korkuyorum. Onlar da yaşıyor. Yani bilemezsin ki... Yani belirsizlik içindesin. Ne yapacağını, hayatını nereden yaşayacağını, nereden başlayacağını bilmiyorsun. Bir yerden başlayayım da bir yere geleyim diye düşünüyorsun ama zor. Her şey çok zor. Türkiye’ye gelmeden önce belge işi kısa zamanda çözülür diye düşünüyordum. En fazla bir-iki sene içinde çözülür diye düşündüm. İzinlerimi, oturma hakkımı ya da vatandaşlığımı alırım, rahat bir şekilde annemi babamı buraya

getirtebilirim ümidiyle yedi-sekiz senedir bekliyoruz işte. Onlar da aynı şekilde. “Oğlum ne oldu, bir gelişme yok mu, alamadın mı kimliğini?” diye soruyorlar. Gel demiyorlar, özlüyorlar ama gel diyemiyorlar. “Diren devam et” diyorlar.” (1B, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Saha çalışmasında görüşmecilere, tarif ettikleri belirsizliği Türkiye’ye göç ettikten sonra mı, yoksa henüz Afganistan’dan göç etmeden önceki süreçte mi daha yoğun hissettikleri sorulmuş ve Türkiye’de düzenli veya düzensiz durumda olmalarıyla ilişkilendirilemeyecek biçimde çeşitli cevaplar alınmıştır:

“Afganistan’dan çıkarken içimizde bir umut vardı, bir şeyler düzelecek diyorduk. Ama kıyaslamamız gerekirse iki durum da aynı. Orada can güvenliğimiz yoktu, burada da ruhsal olarak çok zedeleniyoruz. Umudumuz bitiyor.” (7A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Ben Afganistan’dayken de İran’dayken de Türkiye’nin hiç böyle olabileceğini düşünmüyordum. Bize böyle bir şey söylenmemişti. Türkiye’ye vardığında sanki Avrupa’ya varmışsın gibi olacağımızı düşünüyorduk. Ben mesela hapis hayatını, gözetim hayatını bilmiyordum. Bilseydim orada katlanırdım, bu zorlukları orada yaşırdım. Türkiye’de sürekli bir stres, sürekli bir korku var. Afganistan’da can güvenliğimiz yok, ne olacağını bilmiyoruz. Burada da belgesizliğin vermiş olduğu bir stres ve korku var. Ama burada herhangi belgen veya izin olsa buradaki yaşam koşulları daha iyi. Ama tekrar Geri Gönderme Merkezi’ne alınmaktan çok korkuyorum.” (3A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Bir görüşmeci belirsizliği Afganistan’a kıyasla daha yoğun olarak Türkiye’de deneyimlediğini belirtmiş ve belirsizlik duygusunu seçim dönemiyle ilişkili olarak şöyle açıklamıştır:

“Buradayken yaşadığım belirsizlik kadar Afganistan’da belirsizlik hissetmiyordum. Burada arttı, burada çok fazla arttı. Nerede, ne zaman biter bu süreç Allah bilir. Son zamanlarda gündemde yabancıları gönderme konuşuluyor. Seçim var, belki Erdoğan seçilir de kimseyi göndermezler. Eğer Erdoğan seçilmezse sanırım gönderecekler bizi, duyuyoruz çevremizden. TikTok’ta falan bu tarz videolar çok fazla, Suriyelilerin, Afganların, Pakistanlıların gönderilmesi gerektiğini söylüyorlar.” (4B, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Altı yıldır Türkiye’de başvuru sahibi olan ancak başvurusu henüz sonuçlandırılmamış olan düzenli durumdaki görüşmeci ise, Afganistan’da yaşadığı belirsizliğin çok daha yoğun olduğunu ifade etmiştir:

“İlk geldiğim dönemde Türkiye hakkında hiçbir bilğim olmadığı için hiçbir beklentim de yoktu. Evet doğru, ben burada çok zorlanıyorum, geçinemiyorum, evimin kirasını yetiştiremiyorum ama en azından her an birileri beni arabayla ezecek öldürecek gibi bu tarz şeyler yok. İran’da veya Afganistan’da öyle ki normalde bir insan bir insanı öyle kalkıp öldürmez, üç kuruş birine verir, o gelip öldürür, zaten gelip soran da olmaz, kimsenin ruhu

duymaz. En azından Türkiye’de öldürölme endişesi duymuyoruz” (5A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Araştırma bulguları göç deneyimi sonunda sığınmacıların gelecek ve şimdiyi algılama biçimlerinin ciddi travmalarla bölündüğünü; artık geçmiş, travmalarla dolu ve geri dönmek istemeyen bir dönem olarak algılanırken, gelecek, bilinmezlik ve öngörülemezliklerle dolu, bu sebeple gerçekçi planların yapılamadığı ve kendi hayatları üzerinde irade sahibi olma hislerinin zedelendiği bir süreç olarak algılandığını ortaya koymuştur.

6.6.3. İnsan Hakları ve Adalet Olan İnancın Ciddi Biçimde Zedelenmesi:

“Afganistanlı herkes ruhsuz bedenlere dönüştü. Hiçbir hakları yok.”

Menşe ülkesinde savaş, iç çatışma veya bireyselleşmiş zulüm riski nedeniyle sığınma arayan sığınmacıların göç öncesi süreçte deneyimledikleri zulüm deneyimleri, göç sürecinde de ulus devletin dayattığı sınır politikaları doğrultusunda maruz kaldıkları geri itmeler ve sığınma ülkesine ulaşmayı başaranların maruz kaldıkları sınır dışı etme, idari gözetime alma veya statü tanınma süreçlerinde deneyimledikleri uzun süreli belirsizliğin, adalet olan inançlarını doğal olarak zedelediği (Van Dijk ve diğerleri, 2001) söylenmektedir. Tüm bu olumsuzlukları bir arada barındıran göç deneyiminin aslen sonsuza kadar sınırda olma deneyimi (Darling, 2011) olarak kendilerini değersiz bireyler olarak algılamalarına neden olduğu söylenmektedir:

“Bence herkes sadece seyirci. Afganistan’ın durumuna baksanıza. Bütün ülkeler insan haklarına saygı duyduğunu söylüyorlar. Ama hepsi olanları izliyorlar. Afganistanlı herkes ruhsuz bedenlere dönüştü. Hiçbir hakları yok. Burada da aynı BM veya herkes izliyor. Geçen gün İtalya’nın kabul etmediği mülteci botunda beş yüz kişi öldü, kimse müdahale etti mi? Hayır, herkes sadece izliyor. Afganistanlı birinin veya bir mültecinin hiçbir değeri yok, hiç kıymeti yok.” (7A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Her ülkede iyisiyle kötüsüyle insan vardır. Diyelim ki birtakım gençler var, sorun çıkaranlar vs. Ama onlar Afganistanlı olarak tanınır. Ama mesela benim tanıdığım hiç kimse yok şu an, sadece çalışıyorum. Çalıştığım yerde de yatıyorum. Bu kapıdan çıkıp gittiğimde beni o sorun çıkaran Afganistanlıyla aynı kefiye koyuyorlar. Beni daha çok baskı altında tutan şey bu. İnsanların ön yargısı. Bu da ilişkilerimizi etkiliyor, ilişki kurmaktan çekiniyorsun biraz. Komşum falan yok mesela. Tekstilde çalışıyorum. Tanıdığım birkaç kişi var sadece. Başka insanlara da güvenemiyorum. Ya da onlar yanlış bir şey yaparlarsa aynı kefiye konup yargılanmaktan korkuyorum.” (1C, Derinlemesine Görüşme, 2023)

Afganistan’da kendisi öğretmen eşi rektör olan ve Türkiye’de uluslararası koruma başvuru sahibi olan kadın görüşmeci, Türkiye’de statüsü ne olursa olsun sığınmacıların ayrımcılığa maruz kaldığını örnekler nitelikte beyanlarda bulunmaktadır:

“Son zamanlarda mültecilere bakış çok kötü. Eskiden yabancı olduğunu rahatlıkla söylüyordun ama şimdi gizli saklı yaşıyorsun, sürekli aşağılanıyorsun. Normalde benim çok samimi olduğum Türk arkadaşlarım da var. Ama artık hayata karışmıyorsun, her yerde kötü davranılıyor. Mesela hastanede karşılaştığım tutum çok çirkin. En basiti, iki hafta önce pazara gittim, pazarcı direkt bana “Neden artık ülkenize gitmiyorsunuz?” dedi. Ben Halk Eğitime Türkçe kursuna gittim, A2’den başlayacaktım, “Yok, A1’den başlayacaksın” diye zorladılar. Çocuklarımı da İngilizce ve gitar kursuna yazdıracaktım, onlara da ‘A1’den başlayacaklar’ dediler. Ben diyorum ki ‘Kızım burada üniversiteye gidiyor, oğlum da on ikinci sınıf, Türkçeleri var.’ Oradaki görevli ‘Yok, çok uzatma, sistemde seni bir işaretlerim hiçbir şeyden yararlanamazsın’ dedi. ‘Ülken artık düzeldi, neden gitmiyorsunuz?’ dedi. Ben sana nasıl anlatayım kız çocuklarının Afganistan’da başına ne geldiğini, okula gidemiyorlar, başlarını her yerlerini kapatmak zorundalar. ‘Tamam’ dedim o zaman, ne diyeyim. Kaydetmediler, eve geldik. Çocuklara anlattım, oğlum dedi ki ‘Tamam ben sınava gireyim, geçeyim Türkçe sınavını, kaydolayım o zaman’ dedi. Daha gitmedi ama hala. O şahsa mahsus bir şey, herkesi yargılamıyorum.” (2C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

On iki yaşından beri Türkiye’de sığınma arayan, reşit yaşta olmadığı dönemlerde devlet bakımına alınmayarak devlet görevlileri tarafından yasal olarak ihmal edilen ve sürekli olarak düzensiz durumda yakalanıp imza yükümlülüğü ile salıverilmesine karşın başvurusu alınmayan görüşmeci de yılları bulan Türkiye göç deneyiminde halen ayrımcılık yaşamaktadır:

“Türk gençleri iyi ama yaşlılarla aram pek iyi değil. Burada durumlar biraz ters. Diğer ülkelerde insanlar yaşlandıkça daha sevgi dolu ve yumuşak olurlar ama buradaki yaşlılar her şeye tepki gösteriyorlar, aksiler. Farklı bir dille konuştuğumda yabancı olduğumu anladıklarında tepkileri farklı oluyor” (2A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Bir Afgan restoranında garson olarak çalışan düzensiz durumdaki görüşmeci Türkiyeli bir kişi tarafından sürekli olarak rahatsız edildiklerinden bahsetmektedir:

“Mecburen buradan gitmek istiyorum. Burada şartlar uygun olsa buradan gitmem. Ayrılmak isteyişimin sebebi insani koşullara erişebilmek. İnsanlar insan yerine koymuyorlar. Mesela burada Ali diye bir adam var. Sürekli Afganistanlıları rahatsız ediyor. Buraya gelip bedava şeyler yemeye çalışıyor. Bana bir şey yapsa karşı koyamıyorum. Tekstilde çalıştım mesela bir ara, orada hakkımı vermediler. Gidip şikâyet edecek herhangi bir yer de bulamadım.” (2A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Çocuklarına tek başına ebeveynlik yapan kadın başvuru sahibi görüşmeci Türkiye’de yaşadıkları deprem deneyiminden sonra kısıtlı konaklama imkanları nedeniyle yabancı oldukları için Elazığ’dan gönderildiklerini ifade etmiştir:

“Ama yaklaşık iki buçuk yıl önce Elazığ’da bir deprem oldu. O depremde evimiz yıkıldı, çocukların okulları yıkıldı. Bir buçuk ay boyunca çadırda yaşadık. Orada bütün evler yıkıldığı için ‘Burada kalacak yer yok, yabancıların buradan çıkması gerekiyor ki, kalan birkaç tane eve de Türkler yerleşsin’ dedi Elazığ yönetimi. (5A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Türkiye’de sığınma arayan Afganistan menşeli sığınmacıların maruz kaldıkları ayrımcılığın gündelik hayat pratiklerini en çok etkileyen alanlardan biri de çalışma yaşamlarında maruz kaldıkları kötü muamele ve olumsuz deneyimlerdir (Coşkun, 2017). Birinci bölümde ifade edildiği üzere, işverenlerin sorumluluğunda olan çalışma izni çıkarma prosedürüne dahil edilmeyen ve bu sebeple güvencesiz olarak çalıştırılan yabancı uyruklu çalışanlar çok çeşitli ayrımcılıklara maruz kalmaktadır. Düşük ücretlere, güvencesiz biçimde çalıştırılan sığınmacıların ulus devletler tarafından sürdürülen göç yönetim stratejileri doğrultusunda prekaryalaşmış bir gruba indirildiği (Benhabib, 2020) yönündeki düşünce, Türkiye’de Afganistan menşeli sığınmacılar nezdinde şöyle örneklenmektedir:

“Benim için Türkiye’nin tamamı sorun. Barınma sorunu var, ev verilmiyor bize. Sağlık sorunu var, hastaneye gidemiyoruz. Aylarca çalışmama rağmen açlık çektim. Çünkü işverenim ayın sonunda para alma hakkımın olduğu söylemişti ama aylarca paramı ödemedi... Diyelim ki tekstil atölyesinde çalışıyorsun, Türk işçiye on iki bin TL veriliyor, aynı işi yapıyoruz ama biz sekiz bin TL alıyoruz. O da verilmiyor doğru düzgün. Sigortamız zaten yok. Sürekli baskı ve bastırılmış bir şekilde yaşıyoruz. Hepsi kaydımız olmadığı için.” (2A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Uşak’tan bahsedeyim mesela. Birincisi yaşam koşulları çok zor mülteciler için. Bir işte çalışıyorsun çok çok az para veriliyor. Sigorta istiyorum dediğin noktada sanki düşmanlarıymışsın gibi davranmaya başlıyorlar. Konuşma hakkı tanınmıyor... Halimize kimse çözüm bulmuyor.” (2C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Öyle ki kadın sığınmacılar çalışma hayatlarında karşılaştıkları tacizi ve şiddeti bir mülteci belgesine sahip olmamaları nedeniyle yargı makamlarına taşıyamamakta, bunu yaparlarsa da sınır dışı edilme riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar (Coşkun, 2017). Elbette bu durum ciddi hak ihlaline neden olmaktadır. Kadın bir sığınmacı olmanın hukuki statü yoksunluğuyla birleşmesinin, Türkiye’de özellikle çalışma yaşamında cinsiyete dayalı şiddete sistematik olarak maruz kalmak anlamına geldiği söylenebilir:

“Yalnız bir kadın olarak kadınların olduğu ortama gittiğin zaman problem olmuyor. Ama olur da erkeklerin olduğu bir ortama girecek olursan, yani çalışıp para kazanmak için, yalnız bir kadın olduğunu öğrenmelerinden sonra orada çalışmak çok zorlaşıyor. Mesela benim şu anki işimde de erkekler soruyorlar ve bilgi almaya çalışıyorlar benim hakkımda, yalnız kadın olduğum anlaşıldığında da söylediğim herhangi bir şey yanlış anlaşılıyor. Bana karşı tavırları değişiyor, ‘Benimle sevgili ol, benimle evlen’ vs. diyorlar. Çok uzağa gitmeye gerek yok, örneğin yaklaşık bir-iki hafta önce çalıştığım iş yerindeki patronum -yaşı altmışın üstünde olmasına rağmen- gelen arkadaşına, müşterisine beni gösterip ‘Bunu götürüp evleneceğim’ diyor. Benim böyle bir şeye onayım, isteğim olmamasına rağmen. Şu an kadar böyle bir şeyi asla kabul etmemiş olmama rağmen, benim duyacağım şekilde, arkadaşına beni böyle gösteriyor. Ben üç çocuğuma bakabilmek için buraya geldim, böyle bir şey yapmak isteseydim Afganistan’da, İran’da zaten bunu yapardım. Buraya da gelmeme gerek kalmazdı.” (6A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Hazara etnik kökeninden olduğu için zulme maruz kaldığını ifade eden tek ebeveyn görüşmeci, yalnızca yerel halk tarafından değil, diğer etnik gruba mensup Afganistanlı sığınmacılardan da ayrımcılık gördüğünü, bu sebeple yalnız kadın olduğunu gizlemek zorunda olduğunu aktarmıştır:

“Uzun zamandır yaşadıklarımı kimseyle paylaşmıyorum. Yaşadıklarımı etrafımdaki tanıdık bir iki Afganistanlı kadına bile anlatsam, mesela başıma gelen taciz olaylarını, yine suçlu ben olurum. Çok uzağa gitmeme gerek yok, mesela işyerimde Peştun etnik kökenli bir Afganistanlı kadın çalışıyordu, benim arkamdan neler neler söyledi ve patronun bana bakış açısını o şekilde yönlendirdi. Bu yüzden sosyalleşmekten korkuyorum. Çünkü söylediğim herhangi bir şeyin üzerine bin daha ekleyip etrafa yayarlar. Kimsenin bana daha fazla soru sormaması için veya başka bir şey düşünmemesi için susmayı tercih ediyorum. ... Herhangi bir halkın iyisi kötüsü vardır ama bizimkiler çok kötü, sadece yalnız bir kadın olduğumu bilsinler, üzerine gitmeye çalışıyorlar.” (5A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Uluslararası koruma usulü başlığı altında aktarıldığı üzere, Türkiye’de bulunan uluslararası koruma kapsamındaki sığınmacıların Genel Sağlık Sigortası ödemeleri yalnızca bir yıl ücretsiz olarak devlet tarafından karşılanmaktadır. Ancak Türkiye’de kayıt ve statü alma süreçleri öylesine uzamıştır ki bu süreç sığınmacılar için zaman maliyeti (Biehl, 2015) anlamına gelmesine karşın, sağlık hakkına ücretsiz erişim yalnızca bir yıl ile sınırlanmıştır. Bu durum Türkiye’de sığınma arayan ve bu kapsamda uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olan sığınmacıların temel haklara erişim bakımından ciddi engellerle karşılaştıkları bir sürece işaret etmektedir:

“Bir dönem sigortamız aktifti, sonra kapattılar. Belki de biz yasaları bilmiyoruz. Ortaanca oğlumun nefes darlığı var. Ama sigortamız olmadığı için hastaneye götüremiyorum. Geçen gün benim diğer oğlum çalıştığı iş yerinde gazdan dolayı zehirlendi, hangi hastaneye

gittiysem de almadılar. Zaten ben ne zaman hastaneye gitmek zorunda kalsam kimliğim olmadığı için özellere gitmem gerekiyor ve her seferinde bu yoklukta binlerce lira para vermek zorunda kalıyorum.” (6A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Yukarıda bahsi geçtiği üzere yalnızca bir yıl süreli olarak ücretsiz sağlık hakkına erişebilen mültecilerin uzun yıllar Türkiye’de kalıcı bir statü olmaksızın başvurularının akıbetini bekliyor olmaları, sağlık konusunda da ciddi hak kayıpları yaşamalarına neden olmaktadır:

“Beni Elazığ’dan sevk ettikten sonra sigortamı aktifleştirmediler. Benim şeker hastalığım var. Muayene ücretini karşılayamıyorum. Bayramdan önce doktora gittim, şekerim çıkmıştı. Yirmi hapa iki yüz lira istediler, karşılayamadığım için ilacımı alamadım. Bazen şekerim gerçekten çok yükseliyor, çok kötü olduğumda çocuklar komşuları çağırırlar da beni acile götürüyorlar. O gece acilde kalırsam altı yüz- yedi yüz lira para alıyorlar, serum takıldığı için. Bu şartlar altında geçimimi çok zor sağlıyorum.” (5A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Normalde 2018’de Türkiye’ye ilk geldiğimizde hepimizin sağlık sigortası aktifti. Üç yıl önce kesildi. Bir tek benim aktif, bir de reşit olmayan iki çocuğumunki aktif. Bana karaciğer nakli yapıldığı için benimki aktif, hala sürekli kontrollere gitmem gerekiyor Malatya’ya. Karaciğerim iflas etmişti 2018’de. Karaciğer nakli olmam gerekiyordu. Çok aradım. Eşiminki uyumlu değildi, çocuklarım o dönem on sekiz yaşından küçük oldukları için onlardan da alamıyordum. Afganistan’dan yirmi yılı aşkın süre önce gelmiş ve vatandaşlık almış bir tanıdığım bana karaciğerini vermek için test yaptırmak istemişti ama vatandaş birinin mülteciye organ bağışlaması yasakmış. Ne yaptık ne ettik olmadı, çok koşturduk. En son Afganistanlı bir kadınla uyumlu çıktık, benden üç dört bin euro istedi. Ben de bir şekilde borçla ödedim, Malatya’da karaciğer nakli yapıldı. Yabancıların organ naklini Malatya’da yapıyorlarmış. Normalde benim sigortamı aktifleştiriyorlar ama kimliğin süresi dolunca diyorlar ki fakirlik belgesi getir. Ben de valiliğin tapu bölümüne gidiyorum, üzerime bir şey olmadığını kanıtlıyorum, anca o zaman aktifleştiriyorlar.” (7A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Düzensiz durumdaki sığınmacıların sağlık hakkına ücretsiz erişimleri yasal olarak mümkün değildir. Ancak Türkiye’de uzun yıllar kayıt bekleyen sığınmacılar uzun süre sağlık haklarına erişememektedirler:

“Bazen hastalanıyoruz, eczaneye bile gidemiyoruz. İlacı bile illegal bir şekilde almamız gerekiyor. Ya da o ağrıyla baş etmemiz, katlanmamız gerekiyor. Belgesizlik bunlara neden oluyor, insan haklarına saygı yok.” (4B, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Düşünsenize mesela hastalandığımızda kalkıp ilaç almamız gerekiyor. Ama çekinceyle, o korkuyla bir sağlık kuruluşuna gidemiyoruz. (1C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Sığınmacıların hukuki statü yoksunları ve bununla paralel ilerleyen kalıcı çözümlerin eksikliği, sığınmacıların temel haklarına erişimlerini kısıtlamakta; sağlık,

eğitim gibi temel hakların yanında, hukuki statü yoksunluğu sığınmacıların ulusal mevzuatın Ceza Kanunu hükümlerince düzenlenmiş fiillere yönelik şikayette bulunma haklarını da defacto olarak engellemektedir. Araştırmanın bulguları Afganistan menşeli sığınmacıların bu süreci şiddetli bir biçimde deneyimlediklerini kanıtlar niteliktedir.

6.6.4. Zaman Algısında Değişim: “Yaşadığımız şeylerden dolayı sürekli kafamızda bunları çözmeye çalışmakla meşgulüz. Bu yüzden zamanın nasıl geçtiğini anlamıyoruz. Bu yaşa nasıl geldiğimi hatırlamıyorum.”

Belirsizlik şiddeti başlığı altında aktarıldığı üzere, zulüm riskiyle karşı karşıya oldukları menşe ülkelerine sınır dışı edilme ile temel haklarına sorunsuzca ulaşabildikleri, zedelenmiş güvenlik algılarını onarabilecekleri insan onuruna yakışır bir gelecek tahayyülü arasında bir belirsizlikte bekletilen sığınmacıların, göç deneyimi neticesinde zamanı algılama biçimlerinde değişiklik olmaktadır. Buna göre sığınmacılar insanca yaşama erişme umuduyla çıktıkları yolda bu amaca ulaşmak için çaba sarfetmelerine karşın, gündelik hayatlarında bu ihtiyaçlarını karşılayamadıklarında, sığınmacıların anlık-şimdiki zamanın kendi hayatlarından bir zaman aralığı değilmişçesine, kendi hayatlarının olacak zamanın gelecekte, bu adalet ihtiyaçlarının karşılandığı bir gelecekte başlayacağına inandıkları (Toker, 2019) belirtilmektedir:

“Geçmiş deyince aklıma çocukluğum geliyor. Okuduğum zamanlar. Okula gidip geliyordum hiçbir şeyin farkında değildim. Çocukluğuna herkes dönmek ister. Keşke çocuk kalabilsek ama geçmişte kaldı o zamanlar. Herkes önüne bakmak zorunda. Hayatına devam edebilmek, güzel bir hayat ve gelecek kurmak için çabalaman gerekiyor. Herkesin hayali budur belki de... Öyle bir durumdayım ki gelecek için nereden başlayacağımı bilmiyorum. Burada bir şeyler yapabilmen için resmi kayıtlı olman gerekiyor... Gelecek diye bir şey yok gibime geliyor. Bizim geçmişiz ne geleceğimiz ne olsun diye düşünüyorum. Ne bileyim, ülkeme baktığımda, buradaki halime baktığımda, sıkıntıları görünce gelecekte bir ümit de beklemiyorsun. Diyorum ki yedi yılda ne değişti ki? Şurada on-on bir yılım kaldı. Otuz-kırk yaşından sonra geleceğim olsa ne olur, olmasa ne olur? Gençliğimi yaşayamadıktan sonra... Bunca zaman değişmedi bundan sonra da değişeceğine inanamıyorum. Mültecisin, kaçak bir insansın, gerçekleri konuşmak gerekirse hayal diye bir şey de kalmıyor.” (1B, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Çocukken annemin babamdan ayrılıp gitmesi, babamın beni erken yaşta kendimden yaşça büyük biriyle evlendirmesi, kocamın uyuşturucu bağımlısı olması, şiddet uygulaması... Ben evlendikten sonra regl oldum. Geçmişe dair hep kötü şeyler hatırlıyorum. Yaşadığımız şeylerden dolayı sürekli kafamızda bunları çözmeye çalışmakla meşgulüz. Bu yüzden zamanın nasıl geçtiğini anlamıyoruz. Bu yaşa nasıl geldiğimi hatırlamıyorum. Çocuklarımın büyüdüğünden anlıyorum yaşımin geçtiğini. Ben ne zamanki bir kadın olarak kendi

ayaklarımın üstünde durabilirim, çocuklarımın isteklerini yerine getirebilirim o zaman bizim geleceğimiz başlayacak.” (2C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Eğer bizi mülteci olarak kabul ederlerse, ABD bizi almak isterse oraya gittiğimizde bizim geleceğimiz başlayabilir. O zaman şöyle diyebilirim: ‘Bu saatten sonra kimse bizi buradan çıkarmayacak, artık kesin olarak buradayız, bizi mülteci olarak kabul ettiler.’ Örneğin orada sokakta bile kalsam, sokağın en dibindeki çöplerden, kağıtlardan bile çorba içecek bir kase yapabilirim kendime. Fark etmiyor, iyisiyle kötüsüyle, ‘bu kase benimdir’ derim. Çünkü orada kimse bana yabancı, buradan çıkacaksın diyemeyecek, yarınımın belirsizliği olmayacak kafamda. Bu belirsizlikle uğraşmayacağım... ‘Artık sıkıntıları azaldı, ben burada kalacağım, devlet bizi kabul etti’ derim, herhangi bir tedirginlikle baş etmek zorunda kalmam” (5A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

İkizoğlu Erensü (2019), bekleme sürecinde sığınmacıların yaşadıkları kalıcı olmama duygusunun gündelik hayatlarında kendilerini irade sahibi görememelerine neden olduğunu, hatta bu sebeple hayatlarında etkin olabilecekleri zamanın henüz gelmemiş olan gelecekte mümkün olabileceğine inandıklarını, dolayısıyla şimdiki zamanı geleceğin geçmişi olarak yorumladıklarını savunmaktadır. Bununla tutarlı bir biçimde bir görüşmeci geleceğinin Almanya’da ne zaman statü alırsa o zaman başlayacağını, şimdiki zamanının öylesine bir biçimde akıp gittiğini söylemiştir:

“Benim dört yıldır içinde olduğum durum Almanya’ya vardığım noktada belki düzelir, beni orada mülteci olarak tanırlarsa. Bu da belki bir-iki sene sonra olabilir. Şu an koşullar benim durumumu belirliyor, ben bir şey yapamıyorum. İçinde olduğum durum beni şekillendiriyor. Almanya’ya gittiğimde ben kendimi hayatım üzerinde irade sahibi hissedebilirim belki ama oraya gittiğimde de birkaç yıl kampta kalmam gerekecek. Orada bekleyip mülteci olarak onaylanmayı beklemem gerekecek, o süre zarfında da kendi kararlarımı alamayacağım, yine bekleyeceğim. Ne zamanki Almanya beni mülteci olarak tanırsa, onların zorunlu eğitimleri var, Almancayı öğrenmek çok önemli mesela, dilimi öğrenirim, o zaman gelecek başlar benim için. Şu an öyle gidiyorum bakalım, hayat bizi nereye götürecektir.” (4B, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Türkiye’de belirsizlik şiddetine maruz kalan görüşmeciler zaman algılarında ciddi bölünmeler olduğunu şöyle açıklamışlardır:

“İster istemez zaman kavramını yitiriyorsun. Mesela ben iki yıldır buradayım. Güzel olayları net hatırlıyorsun mesela. Zaman kavramı kötü olayların etkisiyle kayboluyor bence. Savaştan önce savaştan sonra, göçten önce göçten sonra gibi zamanlar oluşuyor insanda.” (1C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Herkes kendini elindeki zamana planlar, hayatını şekillendirir. Ama bende öyle olmuyor. Zaman çok hızlı geçiyor. Plan yapmak için zamana ihtiyaç var ama ne zaman planlamam

gerektiğini bile bilmiyorum, böyle karışık bir durum içindeyim.” (4C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Sığınmacıların göç ettikleri ülkedeki yetkili makamlara ve sığınma hukukuna tabiiyetleri ve buna karşın kendilerine kalıcı bir çözüm sunulmaması ve belirsizlik rejimine (Toker, 2019) maruz bırakılmaları, kendi hayatları konusunda pasivize olmalarına (Laban ve diğerleri, 2015) ve irade sahibi hissetmemelerine neden olmaktadır. Göç yönetim sisteminin temel bileşeni haline gelen uzun süreli bekletmeye (Biner ve Biner, 2019) karşı mültecilerin zaman algıları bile egemenin biçimlendirdiği bir peyzaj işine dönüşür (Anderson, 2014). Bu yönüyle belirsizlik şiddeti ve olumsuz deneyimler sığınmacının zamanın algılamasında farklılıklar yaratır:

“Benim zaman algım çok ağırlaştı. Ben aslında dört yıl buradayım ama sanki on yıldır buradaymışım gibi hissediyorum. Çünkü sürekli her şeyi sorguladığın için, ben ne zaman geldim, ne yaptım, ne ettim falan gibi sürekli bunları düşündüğün, hangi durumdayım diye sorguladığın için zaman algını yavaş yavaş kaybediyorsun.” (4B, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Buradaki zamanımı düşünce altı-yedi yıl oldu buraya geleli ama daha bir yıldır buradaymışım gibi. Zamanın biraz ağır akmasını istiyorum ki kendimin ve ailemin hayatını planlayabileyim.” (4A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Bir şekilde ben kendimi kontrol ediyorum ama eşimin zaman algısını çok kaybetmeye başladı. Çok fazla unutkanlık başladı onda. Bir yere bir şey koyuyor, nereye koyduğunu unutuyor, parayı sayıyor onu unutuyor, sürekli böyle. İnanın doktora gidecek bir zamanı bile yok inanın, ona bile izin alamıyor.” (7A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“İnsan belirsizliğin içine düşünce zaman kavramını bırak, kendisini unutuyor. Benim demliğe çay yerine tuz attığım günler oldu. O kadar kafam dalgın oluyor ki. O tarz günler yaşadığımı biliyorum.” (6A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Araştırmanın bulguları, sığınmacıların hukuki statülerinin ve statü elde etme süreçlerinin, sığınmacıların zamanı algılama ve kendilik algıları gibi oldukça öznel süreçlerini de derinden etkilediğini, dolayısıyla göç uygulamasının sığınmacılara toplumsal konumlanmalar dayattığı gibi, öznel konumlanmalar da dayattığını ortaya koymuştur. Öte yandan Bourdieu sosyolojisinin altını çizdiği gibi, toplumsal failer, her ne kadar toplumsal yapıların biçimlendirdiği konumlanmalara maruz bırakılsalar da tamamen edilgen pozisyona getirilemezler, her ne olursa olsun ‘oyun’u kurallarına göre oynamak için kendi stratejilerini geliştirirler (Wacquant, 2003). Bu konu elbette araştırmayı sığınmacıların özenle süreçlerinden olan umut ve beklentileri konusuna götürür.

6.7. Afganistan’ın Geleceğine Dair Öngörüler, Umutlar, Beklentiler: “Biz Buraya Hapsoldük, Arafta Kaldık!”

Sığınmacıların göç öncesi, göç sırası veya göç sonrası süreçte maruz kaldıkları olumsuz deneyimlerin, nedenini bilmedikleri biçimde uzun süreli bekletilmeye maruz bırakıldıklarında (Biehl, 2015), umutlarının ve beklentilerinin giderek tanımsızlaştığı (Biner, 2019) ve bu sürecin nasıl sonuçlanacağına dair gerçekçi tahminlerinin giderek bulanıklaştığı (Horst, 2006) ifade edilmiştir. Saha araştırmasında Türkiye’de sığınma arayan Afganistan menşeli sığınmacıların belirsizlik şiddetini çok benzer şekilde deneyimledikleri bulgulanmıştır:

“Ben Uruzgan’da doğdum. Uruzgan’da arazilerimiz vardı, durumumuz çok iyiydi. Bölgedeki iki Peştun arazi nedeniyle kavga ettiler, biri diğerini öldürdü. Katil, öldüreni benim ablamın eşi olarak gösterdi, suçu üstüne attı, sırf Hazarayız diye. Öldürülen adamın akrabaları enişteme binlerce işkence yaptı, sıcak taşları vücuduna yerleştirdiler, köy meydanında bizim karşımızda kurşuna dizdiler. Taliban enişteme o kadar işkence etti ki gözleri kapanmasın diye göz kapaklarına dikiş atmışlar, göz kapağında hep delikler vardı. Bu yüzden biz otuz dört-otuz beş yıl önce İran’a gittik. On bir-on iki yaşlarımda şahit oldum ben bunlara, Afganistan’a dair hiçbir umudum olamaz, özellikle kadınlar için...Eğer bizi mülteci olarak kabul ederlerse, o zaman bizim geleceğimiz başlar,” (5A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Taliban olduğu sürece Afganistan düzelmez. Düşünsenize iki gündür İran’la çatışma içindeler. Afganistan’ın düzelmesi için iyi bir yönetim, iyi bir lider, iyi bir kanun gerekiyor. Mültecilerin durumu içinse BM’nin çözüm bulması gerekiyor. Gerçi Afganistan’ın durumuna bakınca hiç iç açıcı değil, o yüzden ben de ne yapılması gerektiğini de tam olarak bilmiyorum. (6A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Ancak görüşmecilerin çözüm önerilerinde ortaklaştığı önemli bulgulardan biri, Türkiye’den Avrupa’ya düzensiz olarak geçmek isteyen sığınmacıların gidebilmeleri için sınırların açılması gerektiğine olan inançlarıdır:

“Türkiye insanları İran insanlarına göre iyiler ama Türkiye hükümeti İran devleti gibi davranmasa keşke mültecilere. Ya devlet sınırları hiç açmasın, mülteciler buraya gelmesin. Ya da sınırları açsın, buradaki insanlar gitmek istedikleri yere gitsinler. Biz buraya hapsoldük, arafta kaldık!” (2C, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Türkiye devletinin bir şekilde önlem alması gerekiyor. İnsanların üzerinden baskıyı çekmesi lazım. Afganistan’dan buraya gelenlerin yüzde doksan dokuzu mecbur olduğu için geliyor. Yoksa kimse İran sınırındaki o zorluğu çekmek istemez. Birçok insan burada kalmak bile istemiyor, buradan sadece geçip Avrupa’ya gitmek istiyor. Yolunu da açmıyor gitmesi için, yaşam da sunmuyor kalması için...” (3A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Gelecek algımız kalmadı artık. En son bir tekne battığında eşim ve çocuklar da o tekneyle gidecekti. Aradığımda onların o tekneyle gitmediğini öğrendim. Türkiye devleti de şunu bilmesi lazım. Bir sürü insan hayatını tehlikeye atıyor, boğuluyorlar tekneyle kaçarlarken, bunları sevinçle mutlu bir şekilde yapmıyorlar. Birtakım riskleri göze alıp da kendilerini denize atıyorlar. Herkes varını yoğunu satıp daha iyi bir yaşam sürmek için Afganistan’dan çıktı. Buraya geldikten sonra elindeki varını yoğunu da kaybetti. Avrupa’ya da ilerleyemedi. Burada da herhangi bir hakka sahip değil. Tek temennim sınırların ve yolların açılması ve gitmek isteyenlerin buradan gitmesi. Sadece Allah’a sığınıyoruz. Belki sınır açılır, belki bir şekilde yol açılır da gidebiliriz.” (1A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Türkiye’de altı yıldır statü belirleme görüşmesini bekleyen başvuru sahibi görüşmeci ise, Türkiye’de statü alma ve üçüncü ülke yerleştirmesi süreçlerinin çok yavaş ilerlediğini ve sürecin hızlandırılmasının hem sığınmacıların hem de göç akışından memnun olmayan Türkiye devletinin yararına olacağını dile getirmektedir:

“Hiç umut yok Afganistan’a dair. Birçok akrabamız var Afganistan’da. Taliban’ın iktidara gelmesinin üzerinden iki yıl geçti, değişen tek şey Talibanlı sayısının artması. Bir erkeğin sakalını kesme hakkı kendisine aittir değil mi? Bunu bile Taliban belirliyor. Bir kadın spor yapmak istese yapamaz, yasak. Her şey her gün daha kötüye gidiyor. Çözüm olarak bizim ülkeleri bu hallere sokan ülkeler var ya, ABD, Avrupa gibi. Bunu yapmamaları lazımdı, bozdukları gibi düzeltmeleri lazım. Siyasi çıkarları için bizi ne hale getirdiler. Bu sorunların çözülmesi için önce savaşın olmaması lazım. Kimse bilmediği topraklara gitmeye kalkışmaz. Biz kültürel olarak Türkiye’ye çok yakınız ama yine de kendi ülkesinde bir problem olmayan insan kalıp buraya gelmez. Bunu başlatan ülkelerin buna bir son vermeleri gerekiyor. İslam çatısı altında insanları sömürmeleri kabul edilemez. Afganistan’da mı var sadece İslam, hayır. Bu savaşın artık sonlanması lazım...Biz normalde Türkiye’nin konumundan kaynaklı birçok insanın burayı geçiş ülkesi olarak gördüğünün farkındayız. Buradaki varlığımızın Türkiye ekonomisine, Türkiye halkına olan etkisinin de farkındayız. Ama bizim gibi insanların altı yıl, on yıl, iki yıl, beş yıl burada tutulmaması, bizim daha çabuk buradan başka bir ülkeye geçiş yapmamızın sağlanması hem Türkiye’nin bizden kurtulması demek hem de bizim yeni bir geleceğe adım atmamız, buradaki durumdan kurtulmamız demek. Ayrıca burada bir tek Türkiye devletinin sorumluluğu yok, ben burada altı yıldır bekliyorum ama bugüne kadar BM’nin bir kişiyi de üçüncü ülkeye yerleştirdiğini görmedim. Suç sadece Türkiye devletinin olamaz, BM de hiçbir şey yapmıyor, hiç sorumluluk almıyor. Sizden talebim bizim gibi insanların sesini duyurmanız, kimse bir şey yapmıyor.” (7A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Bazı görüşmecilerin çözüm önerilerinde ortaklaştığı bir diğer nokta da Türkiye’de sığınma arayan sığınmacıların sınır dışı edilme kaygılarından arınabilmeleri ve temel haklarına erişebilmeleri için Türkiye devleti makamlarının, BM’nin ya da Afganistan ile

kurulacak ilişki çerçevesinde adım atılarak belgelendirme işleminin yapılması gerektiği olmuştur:

“Afganistan’ın durumu düzelmez. Hiçbir ülke Afganistan’ı tanımıyor zaten Taliban yüzünden, resmiyeti de yok. Afganistan için bir gelecek görmüyorum. Ama biz sığınmacılar için BM’nin adım atması lazım çünkü bir sürü sorun yaşayan insan var. Bu bir kişilik bir mevzu değil, buna bir çözüm bulunması gerekiyor. En azından belgelendirme işlemi yapılabilir. En azından insanların psikolojik yönden rahatlamaları sağlanabilir. Rahat bir şekilde karar almaları sağlanabilir.” (4B, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Mültecilerin çoğu belge sorunu yaşıyor, benim gibi. Belgeleme işi hallolduktan sonra insanlar kendi koşullarını yaratırlar. Belgelenme sorunu çok büyük bir problem. Burada Afganistan konsolosluğu var. Bir şekilde devletle bir araya gelip çözümsüzlüğü halletmeleri gerekiyor. İki devletin oturup bu sorunu çözmesi gerekiyor.” (4A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

“Kayıt çok büyük bir problem... Hayatımın yüzde doksan beşinin iradesi bende değil. Türkiye devleti ya kimliklendirme işlemlerimizi yapmalı ya sınırları açmalı ya da insanların üzerindeki sınır dışı etme baskısını çekmeli. Yapabileceğimiz zaten pek bir şey yok yaşamak dışında.” (2A, Derinlemesine Görüşme, 2023).

Belirsizlik şiddeti başlığı altında aktarıldığı üzere, sığınmacıların göç ve zulüm öykülerinin farklı olması, transit ülkede veya varış ülkesinde farklı muamelelere ve hukuki statülere erişmesi gibi nedenlerle belirsizlik şiddetine farklı reaksiyonlar gösterdikleri ve bunun da elbette, umut ve beklentilerini çeşitlendirdiği söylenmektedir. Ancak yine de araştırma bulguları, sığınmacıların göç deneyimlerinde karşılaştıkları sorunların giderilmesinde, başvuru ve belgelendirmenin önündeki engellerin kaldırılması, Türkiye’den başka bir üçüncü ülkeye gitmek isteyen sığınmacıların bu amaca ulaşabilmeleri için sınırların açılması, statü alma süreçlerinin hızlandırılması ve bekleme sürelerinin kısaltılması ve bu konuda BM, Türkiye devleti makamları ve gerekirse Afganistanlı yetkililer tarafından adım atılarak sorunların çözülmesi önerilerinde ortaklaştıklarını göstermiştir.

YEDİNCİ BÖLÜM

7. SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye’de sığınma arayan Afganistan menşeli sığınmacıların Türkiye’de mülteciliği nasıl deneyimledikleri, uzun süreli bekle(t)me deneyiminin zamanı algılama ve kendilik algılarına nasıl etkide bulunduğu, uzun süreli bekleme ve geleceği öngörememe durumunun sosyalleşme biçimlerine ve toplumsal yaşamda konumlanmalarını nasıl biçimlendirdiği ve nihai olarak bu durumun geleceğe yönelik tasavvurlarını ve göç rotalarını nasıl şekillendirdiğinin anlaşılması amaçlanmıştır.

Maruz kaldıkları bireysel zulüm tehditleri, kötü muamele, hak ihlalleri, iç savaş koşulları veya bunlara ilişkin korkular nedeniyle başka ülke topraklarında bürokratik otoriteler tarafından hukuki olarak tanınmayı bekleyen sığınmacıların, vardıkları ülkede de zulümden arındıkları ve güvenli yaşam imkanlarına erişebildikleri yönünde ciddi endişeler bulunmaktadır. Menşe ülkelerinden zulüm riski nedeniyle ayrılan sığınmacıların güvenli ülkelere gitme uğraşında ülkelerinin göçü dışsallaştırmaya dönük politikalarının yarattığı geri itme uygulamalarının neden olduğu hak ihlalleri; sığınılan ülkede yasal statü almanın prosedürel zorlukları, uygulamada yaşanan hak ihlalleri; binlerce kilometre öteden insanlık onuruna yakışır bir hayat sürme umuduyla sınırları aşıp gelmelerine ve mültecilik iddiaları olmasına karşın gündelik hayatın olağan akışında ve her an sınır dışı edilme riskiyle baş başa bırakılmaları; bütün bunlara ek olarak, yerel halkın mültecilere yönelik çarpıtılmış gerçeklikler nedeniyle duydukları öfke gibi nedenlerle sığınmacılar, göç ettikleri ülkede de şiddetin öznesi olmaya devam etmektedirler.

Bürokratik alan ve hukuksal alan tarafından mülteci olarak tanınma, bir sığınmacı için hayatının geri kalanında göç edilen ülkede temel haklarına erişip güvenli bir yaşam inşa etme ve zulüm görülen ülkeye sınır dışı edilmeme garantisi anlamına gelirken, yasal statü alamama ya da yasal statü alma sürecinde sistematik hale gelen uzun süre bekletme uygulamaları, göç otoritelerinin sığınmacı özneyi yasallık ve meşruluk çizgisinin dışına attığı ve kamusal yaşamdan yalıtıldığı bir simgesel şiddet ve belirsizlik şiddetinin kurbanlarına dönüştürmektedir. Sistematik olarak ya da rejimleşmiş biçimde, sığınmacıları belirsizlik şiddetine maruz bırakma, elbette ki siyasi iktidarın ve bürokratik alanın yetkisi altındaki göç politikaları ve uygulamalarıyla ilişkili olduğundan, bu şiddetin faili olarak devlet makamlarının yetkilendirdiği göç otoritelerini işaret etmek zor olmayacaktır.

Çalışmanın örneklemini olan İstanbul'da yaşayan Afganistan menşeli sığınmacıların hukuki biçimde mülteci olarak tanınıp tanınmama süreçlerinde belirsizlik şiddetine ne ölçüde maruz kaldıkları, deneyimledikleri bu süreci nasıl anlamlandırıp adlandırdıklarının anlaşılması amacıyla, İstanbul'un Zeytinburnu ilçesinde yaşayan on beş Afganistan menşeli sığınmacıyla nitel araştırma yöntemleri kullanılarak saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Saha araştırması yoluyla toplanan veriler, egemenlik ve tabiiyet ilişkisi bağlamında şiddet teorileri, şiddet kullanımının meşruluğu, toplumsal tarih bakımından şiddetin konumu ve toplumsal öznelerin bundan nasıl etkilendiği üzerine teorik tartışmalarla bağlantılandırılmaya çalışılmıştır. Çalışma boyunca Bourdieu'nun düşünömsellik teorisinden yararlanılmış ve simgesel şiddet, toplumsal yapılar içerisinde gizlendiği habituslardan çıkarılarak, görünür kılınmaya ve ifşa edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda Bourdieu'nun önerdiği gibi kavramlar ve teoriler esnetmekten çekinilmeyerek, birbirleriyle ilişki içinde ve disiplinler arası bir yöntemle çalışılmıştır.

Görüşmelerden edinilen bilgiler doğrultusunda, sığınmacıların iltica başvurusu konusunda yetkili makamlar tarafından hiç bilgilendirilmedikleri, iltica sistemine dahil olmak üzere aldıkları aksiyonların topluluk çevrelerinin deneyim paylaşımlarıyla şekillendirildiği, aslen tüm hizmetlerin ücretsiz olduğu iltica sistemi aşamalarında, yanlış bilgiler doğrultusunda kimi derneklere çokça ücret ödedikleri ancak yine de sonuç alamadıkları ve doğru bilinen yanlışların göç konusunda yetkilendirilmiş tek otorite olan göç idareleri tarafından bertaraf edilmediği tespit edilmiştir. Öte yandan iltica başvurusunu Göç İdaresi'ne bizzat başvurarak yapması gerektiğini bilen sığınmacıların neredeyse tamamının da başvuru sırasında idari gözetime alınıp sınır dışı edilme korkusu içinde olduğu, başvuru sırasında sınır dışı edilen tanıdıkları nedeniyle bu korkularında haklı olduklarını düşündükleri ve bu korku nedeniyle başvuru yapmaktan imtina ettikleri tespit edilmiştir. Başvuru sırasında idari gözetime alınma kaygısı duymayan görüşmeciler ise başvurularına hiçbir şekilde resmi yanıt alamadıklarını, şifahen başvuru şehrinin kayıtlara kapalı olduğu ya da uluslararası korumanın kendilerini kapsamadığı cevabı aldıklarını belirtmişlerdir. Başvuru konusunda yaşanan bu sorunların yaygınlığı, başvuruların sistematik olarak şifahen reddedildiği sonucuna götürerek, araştırmanın önemli bulguları arasında yer edinmiştir. Ayrıca belirtmek gerekir ki bazı görüşmeciler, yetkili idarenin güvenlik personeli aşp içeri giremediklerini, göç otoriteleriyle doğrudan iletişim kurmakta son derece zorlandıklarını belirtmişler ve bu durum

sığınmacıların aslında göç otoriteleri tarafından “görünen”, “meramı dinlenen” bir hukuki varlık dahi gösteremediklerini ortaya koymuştur. Görüşme yapılan sığınmacıların birçoğu belge edinmemekten yakınmış ve Türkiye’deki göç deneyimlerini ciddi şekilde biçimlendiren belirsizlik durumunu, düzensiz durumda olmalarının getirdiği risklerle ilişkilendirmişlerdir.

Çalışma neticesinde elde edilen veriler doğrultusunda, Türkiye’deki göç deneyimini belirsizleştiren tek aşamanın başvuru ve kayıt süreci olmadığı ortaya çıkmıştır. Türkiye’de hukuki statüsü fark etmeksizin her sığınmacının uzun süreli bekle(t)meye maruz bırakıldığı önemli bulgulardandır. Bir şekilde başvuru yaparak kaydolmayı başarabilen ve halen başvuru sahibi görüşmecilerin de uzun süredir kendileriyle statü belirleme görüşmesi yapılmasını bekledikleri, yaşadıkları belirsizliğin tahammül edilemez boyutlara ulaşmasından dolayı yine statü belirleme görüşmesi yapılmasını yetkili idareden talep ettikleri ancak bu taleplerine yanıt alamadıkları ortaya çıkmıştır.

Sığınmacılar için hukuki statülerinin netleşmesi bakımından belki de en önemli süreç olan statü belirleme mülakatının ne zaman, nasıl, hangi koşulda yapılacağı konusundaki belirsizliğin ve bu sürecin uzun yıllara yayılmasının gelecekleri konusunda kaygılarını tetiklediği bulgulanmıştır. Çünkü katılımcılar iltica başvuruları üzerinden yıllar geçmesine rağmen başvurunun sonuçlandırılmaması nedeniyle Türkiye’de yasal olarak kalışlarının garanti edilip edilmeyeceğini, eğer başvuruları reddedilirse sınır dışı edilip edilmeyeceklerini veya başvuruları olumlu sonuçlanırsa yeniden yerleştirme prosedürü kapsamında hangi ülkeye gönderileceklerini bilmediklerini, bu durumun hayatları konusunda derin bir öngörüsüzlüğe neden olduğunu, bu sebeple geleceğe yönelik plan yapamadıklarını, gündelik hayatta kendilerini kalıcı olarak konumlandıramadıklarını aktarmışlardır. Öte yandan on beş görüşmeci arasında bir görüşmeci kendisiyle statü belirleme görüşmesinin yapıldığını ve yıllardır beklediği bu sürecin sonunda beyanlarını kanıtlar nitelikte menşe ülkesinden belge getirmesi gerektiği söylendiği ve başvurusunun olumsuz sonuçlandırıldığı ifade edilmiştir. Zulüm iddiasını apaçık biçimde idareye anlatmasının kendisini sınır dışı edilebilecek bir hukuki pozisyona soktuğunu, eğer yalan söyleseydi belki de halen hukuki statüsü olacağına inanan görüşmeci, menşe ülkede zulümle ilişkili travmaların sığınmacının kültürel sermayesi ne olursa olsun rasyonel bir anlatıya dönüştürülmesini ve statü arama sürecinde kimlik performansı dayatan göç hukukunu sorgulayan bir beyan olarak yorumlanmıştır.

Afganistan'ın güvenli bir ülke olmadığına ilişkin raporlara karşın, olumsuz statü kararı veriliyor oluşu, zulüm iddialarının menşe ülke raporları ışığında değil, göç yönetim stratejileri çerçevesinde sonuçlandırılıyor olabileceği şeklinde soru işaretlerine neden olmuş ve dolayısıyla insan haklarının bürokratikleştirilmiş bir perspektiften değerlendirilip, insan hayatı hakkında nihai karara varan hukukun ve yasaların adalet yerine, yasallaştırılmış hükümler sunduğu yönündeki teorik tartışmaların örneklendirildiği sonucuna varılmıştır. Bu yönüyle sığınma alanında da hukukun, iktidarların yönetim stratejilerini meşrulamışçasına göstermelerine hizmet eden, aslında otoritelerin uyguladığı fiziksel ve simgesel şiddetin görünmez olmasında bir perde işlevi gören aparat olarak kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

Yabancı bir ülkede ağır ve meşakkatli bir hukuki sürecin öznelere olan sığınmacıların hukuki bilgi eksiklikleri ve yetkili idarenin bu konudaki bilgilendirici eylemlerinin oldukça kısıtlı olmasının, olumsuz statü kararı sonrasında da sığınmacıların yaşamlarını derinden etkilediği, itiraz sürecinde avukatların bilgi ve tecrübelerine güvenmek zorunda olan ve bu yönüyle hukukçuların otoritesine tabii olmaya rıza vermiş olan sığınmacıların avukatlar tarafından dahi ihmal ve yanlış yönlendirmelere maruz bırakılabilecekleri sonucuna varılmıştır.

Görüşme yapılan on beş görüşmeciden on dördünün İran üzerinden yasadışı yollarla Türkiye'ye geldiği, bu görüşmecilerin İran'da bir yıldan az süre kaldığı, İran'da on beş yılı aşkın süre kalan iki görüşmecinin ise yalnızca birinin sığınma belgesi edinebildiği ifade edilmiştir. Dolayısıyla saha çalışması sonucunda görüşülen sığınmacıların İran'ı transit ülke olarak değerlendirdiği sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın en önemli bulgularından biri, İran devletinin Afganistan menşeli sığınmacılara yasal statü vermeme eğiliminin, İran'dan Türkiye'ye göç hareketini ciddi biçimde tetiklediği, öte yandan Afganistan menşeli sığınmacıların Türkiye'de kaydolma konusunda yaşadıkları sistematik sorunların ve statüsü fark etmeksizin tüm sığınmacıların sınır dışı edilme kaygılarının da Türkiye'den Avrupa'ya göçü tetiklediği yönünde olmuştur. Bu bakımdan her ne kadar taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve ulusal mevzuat hükümleri gereğince garanti altına alınmış olan sığınma hakkının uygulamada icra edilmiyor oluşu ve göç usulünün hak ihlaline neden olacak biçimde uygulanıyor olması, Türkiye'ye yönelen Afganistanlı sığınmacıların göç hareketini ülke dışına iten, tetikleyen bir güç ve göç yönetim stratejisi olarak kullanıldığını düşündürmüştür. Çünkü görüşme yapılan her bir görüşmeci Türkiye'de yasal statüszlük

ve statü bekleme sürecinde yaşadıkları sistematik ve uzun süreli belirsizlik nedeniyle Avrupa'ya gitmek istediklerini ifade etmişlerdir. Görüşme yapılan görüşmecilerin on beşinin on ikisi Avrupa ülkelerine erişmek için en az bir kez düzensiz olarak Yunanistan veya Bulgaristan topraklarına ulaşmaya çalıştığını ancak nihayetinde her iki ülkenin sınır güvenliği politikaları nedeniyle, Avrupa ülkeleri tarafından geri itmeye maruz bırakılmaları veya Türkiye tarafında geçişlerinin engellenerek yakalanmaları nedeniyle Türkiye'ye dönmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu yönüyle çalışma neticesinde elde edilen en önemli bulgulardan biri olarak; Türkiye devletinin Afganistan menşeli sığınmacıların uluslararası koruma başvurularını sistematik zımni retle karşılaması, başvurusunu bir şekilde gerçekleştirebilmiş olanların da başvurularını uzun süre değerlendirmeyip Türkiye'deki göç deneyiminin her aşamasında belirsizlik rejimini dayatması, göçün Avrupa'ya dışsallaştırılmaya çalışıldığını düşündürmektedir.

Görüşmecilerin birçoğu ya İran'dan Türkiye'ye düzensiz olarak gelirken ya da Türkiye'de hukuki statü elde edememe ve belgesiz olmanın getirdiği riskler nedeniyle Avrupa ülkelerine gitmeye çalışırken sınır güvenliği personelleri tarafından geri itildiklerini ve bu geri itmeye, fiziksel şiddet ve kötü muamelenin eşlik ettiğini belirtmişlerdir. Bu bakımdan Avrupa ülkelerinin de geri itme politikaları nedeniyle göçü Avrupa'nın dışında tutma çabalarına karşılık, sığınmacıların Türkiye'de hukuki statü elde edememelerinin sığınmacılar nezdinde çok yönlü bir sıkışmışlık yarattığı sonucuna varılmıştır. Görüşmeciler Türkiye'ye sığınmak üzere idareye başvurduklarında başvurularının zımni olarak reddedildiğini, belgesiz olmaları nedeniyle her an idari gözetime alınma riskiyle karşı karşıya olduklarını, idari gözetime alındıklarında hukuki haklarına erişmek bir yana, günlerce-aylarca ciddi biçimde şiddete ve kötü muameleye maruz kaldıklarını, başka bir ülkeye gitmeye çalıştıklarında benzer biçimde şiddete maruz kaldıklarını ve geri itildiklerini; gitmek isteseler bunu başaramadıklarını, dönmek isteyecekleri bir ülkelerinin de olmadığını ifade etmişlerdir.

Saha çalışması sonucunda elde edilen veriler göstermektedir ki Geri Gönderme Merkezi'ndeki idari gözetim koşulları ceza infaz sistemi koşullarına benzer durumdadır. Öyle ki görüşmecilerin idari gözetim sürecinde maruz kaldıkları muamelelere yönelik beyanları, zor gücünün sığınmacılar üzerinde performatif olarak uygulandığını; polis, jandarma veya gardiyanların her an yeni bir içtihat yaratır biçimde hukuku kuran ve hukuk koruyan bir performans sergilediklerini ortaya çıkarmıştır. Türkiye'de sığınma aramasına karşın haklarına erişemeyen ve düzensiz yakalandığı için bu sisteme maruz

bırakılan sığınmacıların ulus devletlerin göçü dışsallaştırma politikalarına karşın giriştikleri insanca yaşama erişme çabalarının cezalandırıldığı ve özel olarak ceza infaz sistemine benzer idari gözetim uygulamaları nedeniyle de sığınmacılara suçlu muamelesi yapılarak masumiyet karinesinin sistematik olarak zedelendiği bulgulanmıştır. Bu yönüyle sığınmacıların belirsizlik şiddeti kısılcacında insanlık-çıplak hayat arasında sürüncemeli bir arafta olma halini deneyimledikleri sonucuna varılmıştır. Ancak görünen o ki, göç uygulamaları ulusal ve uluslararası sözleşmeler ve hukuksal metinlerin garantörlüğünde icra ediliyormuş gibi gösterilmektedir. Bu durum hukukun ve hukukçuların antik dönemden bu yana, egemenin otoritesini meşruluk zeminine taşıyan, kriz dönemlerinden sıradan anlara kadar iktidar sahiplerinin aldığı kararları geçmişe, içtihadı, deneyime yaslama yetisine sahip alimlerin ve hukukçuların desteğiyle, zulmün ve şiddetin yasallaştırıldığı tarihsel süreci hatırlatmaktadır. Moderniteyle birlikte kaba şiddetin gündelik yaşam pratiklerinden giderek silinirken, egemen tarafından makul görünmeyen ötekilerin kent merkezlerinin dışındaki kamplarda, cezaevlerinde, sorgu odalarında maruz kalmaya devam ettiği şiddet, bir biçimde hukuk devleti olduğu iddiasında olan ulus devletlerce gizlenmeye devam etmektedir. Öte yandan bunun yalnızca ceza infaz sistemine benzer idari gözetim koşullarında ve sığınmacılarınca düzensiz biçimde geçilmeye çalışılan ulus devletlerin ülke sınırlarında değil, gündelik hayatın olağan akışında, yaşam ve ölüm arasında karar verme yetisini kendinde toplamış egemenlerin belirsizlikte bırakma kabiliyeti ve iktidarı sayesinde belirsizlik şiddetiyle de sürdürülmektedir.

Türkiye’de sığınma arayan Afganistan menşeli görüşmecilerin tamamı, hukuki statüsü fark etmeksizin idari gözetime alınıp Türkiye’den Afganistan’a sınır dışı edilme riskini belirsizlik şiddetinin başat belirleyeni olarak dile getirmişlerdir. Katılımcılar sınır dışı edilme korkusunun yarattığı kaygı nedeniyle sürekli uykusuzluk yaşama, sosyallikten kaçınma, depresyon, kaygı bozukluğu gibi çok çeşitli psikolojik problemler yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Öyle ki bu korku nedeniyle birçok görüşmecinin çalıştıkları tekstil atölyelerinde uyudukları tespit edilmiştir. Dolayısıyla her gün hayatta kalma mücadelesi olarak sığınmacı olma deneyiminin, ruhsal sağlıkla ters orantılı bir ilişkisi olduğu tezi, İstanbul örneğinde Afganistanlı sığınmacılar nezdinde örneklenmiştir.

Görüşme yapılan katılımcılardan yaşadıkları göç ve sığınmacı olma deneyimini duygularıyla adlandırmaları istenmiş ve alınan yanıtlarda en çok korku, belirsizlik, mutsuzluk, umutsuzluk ifadelerine yer verildiği bulgulanmıştır. Gündelik hayatın her

anında hissettiklerini ifade ettikleri bu duyguların, sığınmacıların psikososyal durumlarına, iyilik hallerine ve kendilik algılarına etki ettiği çok açıktır. Öyle ki görüşmeciler, bu duyguları nedeniyle kabus görme, uykusuzluk yaşama, strese bağlı mide problemleri hissetme gibi psikosomatik etkilerden bahsetmişlerdir. Dolayısıyla fiziksel şiddetten farklı olmasına karşın, belirsizlik şiddetinin neden yavaş şiddet, şefkatli baskı veya bürokratik şiddet olarak tanımlandığı anlaşılır olmuştur. Öte yandan bu etkiler ve sürekli sınır dışı edilmekten korku duyma ve kaygılanma durumunun, görüşmecilerin sosyalleşmekten aşırı çekince hissetmelerine, ayrımcılık ve ırkçılık nedeniyle de toplumsal ilişkilerden kaçınma eğilimine neden olduğu belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların bazıları hukuki statü yokluğunun getirdiği engeller ve maddi yoksunluk nedeniyle temel haklarına erişemediklerini, ciddi sağlık sorunları olmasına rağmen tedavi olamadığını, çocuklarının uzun süredir eğitim haklarına erişemediklerini, güvencesiz çalışma nedeniyle çok uzun saatler boyunca kötü koşullarda çalıştıklarını, kadın katılımcılar iş hayatlarında ve sosyal hayatlarında sürekli olarak cinsiyete dayalı şiddete maruz kaldıklarını ancak buna yönelik önleyici veya koruyucu hukuki herhangi başvuru yapamadıklarını beyan ederek, hukuki statü eksikliklerinin gündelik yaşam deneyimlerini oldukça yoğun olarak etkilediğini göstermişlerdir.

Uzun süreli bekleme deneyimlerinin görüşmecilerin zaman algılarını değiştirdiği, zamanı algılama biçimlerinde bölünmeler yarattığı yönündeki literatür bu çalışmada doğrulanmıştır. Görüşmeciler maruz bırakıldıkları belirsizlik şiddetiyle ilişkili biçimde zamanı algılama biçimlerinde farklılıklar hissetmeye başladıklarını, ya zamanın çok hızlı akıp gittiğini ya da umdukları geleceğe ulaşma arzularına rağmen, zamanın çok yavaş aktığını, ‘şimdi’yi yaşayamadıkları, günlerin anlamsız bir şekilde geçtiğini, gelecekte kendilerinin nerede ve nasıl olacaklarını kurgulayamadıkları için asıl hayatlarının tam olarak ne zaman ve nerede başlayacağını bilmediklerini ama asıl hayatlarının umdukları güvenli bir yaşama ulaştıkları zaman başlayacağına inandıklarını, yani şimdi ne olduğu ve nasıl olduklarından daha ziyade, geleceklerine odaklandıklarını ancak yine de geleceklerini öngöremediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların hepsi geleceğe yönelik umut hissettiklerini ama gelmesini bekledikleri geleceğin nasıl veya ne zaman geleceğini bilmediklerini, bunu öngörmenin neredeyse imkansız olduğunu, zaman algılarındaki değişimin özellikle kaygı, korku ve unutkanlıkla eş zamanlı olarak ilerlediğini söylemişlerdir. Benzer biçimde belirsizlik şiddetine maruz kalan sığınmacıların zaman

algılarında yaşadıkları değişime ilişkin beyanları, iktidarların belirsizlik şiddetini zamanın peyzajı olarak kullandıkları tezini örnekler nitelikte yorumlanmıştır.

Zulüm gördüğü için ülkesinden ayrılıp insan onuruna yakışır bir hayata ulaşmak umuduyla göç eden sığınmacıların transit veya varış ülkelerindeki göç sistemi uygulamalarının neden olduğu belirsizlik şiddetinin sığınmacılara hukuki, toplumsal ve psikolojik konumlanmalar dayattığı sonucuna varılmıştır. Bu sürecin görüşmecilerin kendi hayatları konusunda yoğunlukla irade sahibi hissetme duygularını zedelediği ve pasivize oldukları ortaya çıkmıştır. Saha araştırması kapsamında görüşülen katılımcıların birçoğu yaşadıkları bu belirsiz sürecin bu kadar uzun süreceğini tahmin etmediklerini, Türkiye'ye geldikleri zaman yaşadıkları problemlerin sonlanacağını düşündüklerini, bu anlamda menşe ülkelerinden çıkmaya karar verdiklerinde daha kısmi bir belirsizlik yaşadıklarını ancak göç sonrası süreçte daha yoğun bir belirsizlik sürecini deneyimlediklerini ifade etmişlerdir. Ancak buna rağmen sığınmacıların kendi stratejilerini geliştirmeye çalıştıkları, bu sürecin şekillendirdiği bir göç rotası ve ne zaman gerçekleşeceğini bilmedikleri bir gelecek tahayyülü kurma umudunu yaşatmaya çalıştıkları belirlenmiştir.

Zulüm göreceği ülkeye sınır dışı edilmekten, Türkiye'de statü almaya, düzensiz durumda yakalanıp ya da statü reddedilip idari gözetime alınmaktan üçüncü güvenli bir ülkeye yeniden yerleştirmesi yapılınca varan iki uçtaki seçeneğe yakınlığını veya uzaklığını kestiremeyen sığınmacılar bu uzun süreli belirsizlik ve geleceğin öngörülemezliği nedeniyle kalıcı bir çözüme ulaşacakları Avrupa ülkelerine gitmek istediklerini belirtmişlerdir. Bu durum literatürde belirtildiği üzere belirsizlikte bırakma ve belirsizlik şiddeti uygulama mefhumunun göçü bir yönetimsellik sorunu olan gören devletlerin, stratejik bir araç olarak kullandıkları tezini doğrular niteliktedir. Sadece Türkiye'de bulunan sığınmacılar için değil, görüşmecilerin İran'dan Türkiye'ye gelme süreçlerinde de İran devleti makamları tarafından belirsizlikte bırakma uygulamasının bir sonucu olarak göç rotalarını biçimlendirdikleri ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla göç akışını durdurmanın imkansız olduğu göçler çağında, göç akışını yavaşlatma ve göç rotasını değiştirme stratejisi olarak belirsizlik şiddetinin işlevselleştirildiği çıkarımı, Afganistan menşeli sığınmacılar örneğinde yapılan bu araştırmanın önemli bulgularındandır.

Bu çalışma neticesinde, Türkiye'de sığınma arayan sığınmacıların etkin başvuru hakkının tesis edilmesi, iltica başvurusunda bulunmaları sonrasında idari gözetime alınıp sınır dışı edilme kaygılarının giderilmesi, sığınmacıların Türkiye'nin göç hukuku ve

uygulamalarına yönelik güncel olarak bilgilendirilmeleri, ihmale ve sömürüye neden olması bakımından sığınmacılar nezdinde doğru bilinen yanlışların göç makamları tarafından giderilmesi, iltica başvurularının hızlı bir biçimde sonuçlandırılarak sığınmacıların geleceklerini tahayyül etmelerine olanak tanınması, sığınmacıların göç otoriteleriyle temas ettikleri her kurumda ve özellikle Geri Gönderme Merkezleri ve sınır bölgelerinde kötü muamele yasağının uygulanmasının ivedilikle sağlanması, kötü muamele ve şiddete ilişkin cezai yaptırımların uygulanması, sığınmacıların zulme maruz kalacakları ülkelere geri gönderilmeme ilkesine uygulamada riayet edilmesi, kısaca Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, ilgili yönetmelikler ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler kapsamında garanti altına alınan hakların ve güvencelerin hızla uygulanmaya başlanması acil ve insani bir sorumluluk olarak hayat geçirilmelidir.

Mevzuatta hükmedilen usul ve esaslara harfiyen riayet edilmesinin sığınmacıların yaşadıkları belirsizlik şiddetini tamamen ortadan kaldırmayacağını kabulüyle, statüsü ne olursa olsun sığınmacıların maruz kaldıkları uzun süre bekle(t)me sürecinde hukuki bilgiye sahip olamama, her an geri gönderilme riski içinde olma ve sistematik olarak fiziksel şiddet ve kötü muameleye maruz kalmanın engellenmesi, sığınmacıların insanca bir yaşama erişebilmeleri yönünde ciddi bir adım olacaktır. Öte yandan belirsizlik şiddetine maruz kalan milyonlarca sığınmacı ve mültecinin şiddetten uzak, güvenli bir yaşama erişebilmeleri için kalıcı çözümlerin hayata geçirilmesi, binlerce, milyonlarca mülteci üreten ülkelerin savaş politikalarından vazgeçmesi, eğer bu mümkün olamıyorsa insanlık ailesinin her üyesinin hak ettiği haysiyetli bir yaşama erişebilmeleri için ulus devlet sisteminin yurttaşlara tanıdığı haklara sığınmacıların da eşit erişimlerinin sağlanması gerekmektedir.

Bu çalışmada İstanbul ili Zeytinburnu ilçesinde on beş görüşmeciye ulaşılabilmektedir. Ancak görüşmeci sayısının artırılmasının ve özellikle kadın görüşmecilere daha fazla ulaşmanın literatüre değerli veriler kazandıracağı düşünülmektedir. Ayrıca ulaşılma imkanı edinilebilirse idari gözetim koşullarını deneyimleyen sığınmacılar ile bu süreçten geçmemiş sığınmacıların belirsizlik deneyimlerinin kıyaslandığı bir çalışmanın oldukça faydalı olacağı sonucuna varılmıştır. Son olarak belirsizlik şiddeti konusunun herhangi bir ülkeye vatandaşlık bağıyla bağlı olmayan vatansız kişiler üzerinde çalışılmasının belirsizlik şiddeti literatürü için oldukça anlamlı olacağı tahmin edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar Keskin, S., M. (2022). Başkası ve yapabilirliğin imhası olarak şiddet. I. Bayar Bravo ve H. Bravo (Editörler), *Başkası ve şiddet* içinde. (s.137-161). Ankara: Fol.
- Acun, R. (2022). Kimlik ve Aidiyet Bağlamında Türkiye'deki Mülteciler ve Uyum: Mültecilerin Ev ve Yabancı Olmak Bağlamındaki Görüşleri Üzerine Bir Değerlendirme. Doktora Tezi, Karabük Üniversitesi.
- Adorno, T. W. ve Horkheimer, M. (2010). *Aydınlanmanın diyalektiği*. (Çev: N. Ülner). İstanbul: Kabalcı.
- Agamben, G. (2006). *İstisna Hali*. (Çev: K. Atakay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Agamben, G. (2010). Tanık ve Arşiv. (Çev: A. Başgül). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Agamben, G. (2013). *Kutsal insan*. (Çev: İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Agier, M. (2002). Between war and city: Towards an urban anthropology of refugee camps. *Ethnography*, 3(3), 317-341. *Ethnography*, 3(3). https://www.jstor.org/stable/24048113?seq=1&cid=pdf-reference#references_tab_contents
- Agier, M. (2011). *Managing the undesirables*. Cambridge: Polity.
- Akçaoğlu, A. ve Suveren, Y. (2022). Pierre Bourdieu'nün Siyaset Sosyolojisi. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 42(2). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2771009> (Erişim Tarihi: 05.02.2023).
- Althusser, L. (2012). Ideology & Ideological State Apparatuses: Notes Towards an Investigation. *The anthropology of the state: A reader*, 9(1), 86-98.
- Améry, J. (1980). At the Mind's Limits: Contemplations by a Survivor on Auschwitz and Its Realities Translated. (Çev: S. Rosenfield and P. Stella). Indiana: Indiana University Press.
- Andersson, R. (2014). Time and the Migrant Other: European Border Controls and the Temporal Economics of Illegality. *American Anthropologist*, 116(4),

795–809. doi:10.1111/aman.1214810.1111/aman.12148 (Erişim Tarihi: 08.02.2023).

Anthias, F., & Cederberg, M. (2006). State of the Art: Theoretical Perspectives and Debates. UK. FeMiPol. 25(6). http://www.femipol.unifrankfurt.de/docs/working_papers/state_of_the_art/UK. (Erişim Tarihi: 06.03.2023)

Arendt, H. (2016). On violence. In *Democracy: A Reader*. New York: University Press, 566-574.

Arendt, H. (1998). *Totalitarizmin kaynakları*. (Çev: B.S. şener). İstanbul: İletişim Yayınları.

Arslan, Z. (2000). Devletin Hukuku, Hukuk Devleti ve Özgürlük Sarkacı. *Doğu Batı*, 13, 65-85.

Auyero, J. (2012). Patients of the state: An ethnographic account of poor people's waiting. *Latin American Research Review*. 46 (1), 5-29. doi:10.1353/lar.2011.0014 (Erişim Tarihi: 08.02.2023).

Aydın, Ö. (2014). Pierre Bourdieu düşünömselliğinde devlet ve simgesel şiddet. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi.

Baudrillard, J. (1988). *Selected Writings*, Stanford; Stanford University Press.

Baumann, Z. (2016). *Modernite ve Holocaust*, (Çev: S. Sertabiboğlu). İstanbul: Alfa Yayınları.

Beneduce, R. (2015). The moral economy of lying: Subjectcraft, narrative capital, and uncertainty in the politics of asylum. *Medical Anthropology*, 34(6), 551-571. <https://doi.org/10.1080/01459740.2015.1074576> (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

Benhabib, S. (2020). The end of the 1951 refugee convention? Dilemmas of sovereignty, territoriality, and human rights. *Jus Cogens*, 2(1), 75-100. doi:10.1007/s42439-020-00022-110.1007/ (Erişim Tarihi: 16.05.2023).

Benjamin, W. (2010). şiddetin Eleştirisi Üzerine. A. Çelebi (Ed.) *şiddetin Eleştirisi Üzerine* içinde (19-43). İstanbul Metis.

- Benjamin, W. (1990). Kader ve Karakter. Çev: D. E. Tarhan. *Kutadgubilig Felsefe Bilim Dergisi*. <http://www.kutadgubilig.com/wp-content/uploads/2018/09/07.pdf>. (Erişim Tarihi: 19.02.2023).
- Biehl, K. (2009). *Migration 'Securitization' and its Everyday Implications: an examination of Turkish asylum policy and practice*. https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/11761/CARIM_SS_IV_Essay_2009_01.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (Erişim Tarihi: 04.11.2022).
- Biehl, K. S. (2015). Governing through uncertainty: Experiences of being a refugee in Turkey as a country for temporary asylum. *Social analysis*, 59(1), 57-75. doi:10.3167/sa.2015.590104. (Erişim Tarihi: 04.11.2023).
- Bimbi, F. (2014). Symbolic violence: Reshaping post-patriarchal discourses on gender. In *Gendered perspectives on conflict and violence: Part B*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited. 18, 275-301 <https://doi.org/10.1108/S1529-21262014000018B015>. (Erişim Tarihi: 15.12.2022).
- Biner, Z. Ö., ve Biner, O. (2019). *Beklerken: Zamanın Bilgisi ve Öznenin Dönüşümü*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Blunt, G. D. (2018). Illegal immigration as resistance to global poverty. *Raisons politiques*, (1), 83-99. doi:10.3917/rai.069.0083 (Erişim Tarihi: 04.02.2023).
- Boholm, A. (2003). The cultural nature of risk: Can there be an anthropology of uncertainty?. *Ethnos*, 68(2), 159-178. doi:10.1080/0014184032000097722. (Erişim Tarihi: 04.02.2023).
- Booth, A. R., ve Crapanzano, V. (1987). Waiting: The Whites of South Africa. *The American Historical Review*, 92(4), 1015. doi:10.2307/1864079 . (Erişim Tarihi: 04.02.2023)
- Bora, T. (2022). Desizyonizm - Kararın İktidarı - Kararname Rejimi, *Birikim Dergisi*. <https://birikimdergisi.com/haftalik/11085/desizyonizm-kararin-iktidari-kararname-rejimi> (Erişim Tarihi: 07.01.2023).

- Bourdieu, P. (1975). The specificity of the scientific field and the social conditions of the progress of reason. *Social science information*. 14(6), 19-47. doi:10.1177/053901847501400602 (Erişim Tarihi: 05.12.2022).
- Bourdieu, P. (1979). *Ayrim: beğeni yargısının toplumsal eleştirisi* (Çev: D. Fırat& G. Berkkurt. Çev.) Ankara: Heretik.
- Bourdieu, P. (1988). *Homo academicus*. California: *Stanford University Press*.
- Bourdieu, P. (1989). Social space and symbolic power. *Sociological theory*, 7(1), 14-25.
- Bourdieu, P. 1990. *In Other Words*. Cambridge: *Polity Press*.
- Bourdieu, P. (1991). Genesis and structure of the religious field. *Comparative social research*, 13(1), 1-44.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1993). *Bourdieu: critical perspectives*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bourdieu, P. (1997). *Televizyon Üzerine*. (Çev: T. Ilgaz), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Bourdieu, P., Passeron, J. C., Nice, R. (1977). Education, society and culture. (Çev.: Richard Nice.) London: *SAGE Publications*. 15-29.
- Bourdieu, P. (1981). *Sosyoloji Meseleleri*. (Çev: Ö. Filiz ve diğerleri). Ankara: Heretik.
- Bourdieu, P. (1998). The state nobility: Elite schools in the field of power. *The British Journal of Sociology*, 49(2), 335. doi:10.2307/591334. (Erişim Tarihi: 12.12.2022).
- Bourdieu, P. (1998). *Practical reason*. California: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (2000). *Pascalian meditations*. California: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (2005). *Habitus: A sense of Place*. London: Ashgate Publishing Limited.

- Bourdieu, P. (2005). *Hukukun gücü: yasal alanın sosyolojisine doğru*. (Çev.: S. Demir). Ankara: Kalan Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015). *Devlet üzerine: College de france dersleri (1989-1992)*. (Çev: A. Sümer. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015). *Eril tahakküm*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (2016). *Sosyoloji meseleleri*. Ankara: Heretik.
- Bourdieu, P. (2018). *Bir pratik teorisi için taslak: Kabiliye üzerine üç etnoloji çalışması*. N. Ökten,(Çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bourdieu, P. (2021). *Beğeni yargısının toplumsal eleştirisi*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Brown, W. (2011). *Yükselen duvarlar zayıflayan egemenlik*. (Cev: E. Ayhan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Butler, J. (1997). *The psychic life of power: Theories in subjection*. Californie: Stanford University Press.
- Castles, S., ve Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri*. (Çev: B. U. Bal ve İ. Akbulut). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castles, S., Miller, M. J., Ammendola, G. (2005). The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. *American Foreign Policy Interests*, 27(6), 537–542. doi:10.1080/10803920500434037 (Erişim Tarihi: 05.03.2023).
- Chul Han, B. (2017). *Şiddetin topolojisi*. (Çev: D. Zaptçioğlu). İstanbul: Metis.
- Rougier, C. E. (1989). *Antropolojik Açıdan Şiddet*. (Çev: D. Hattatoğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Coşkun, E. (2017). Türkiye’de kağıtsız göçmen kadınlar ve sosyal hizmetler. *Çalışma ve Toplum*, 3(54), 1299-1316. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2576289>. (Erişim Tarihi 13.01.2023)

- Coşkun, E., Sarıalioğlu, Ö., ve Dinçer, C. G. (2020). Göç Araştırmalarında Söylem, Yöntem ve Etik: Feminist Bir Yöntem Mümkün Mü? *Fe Dergi*, 12(1), 70-81.
- Coşkun, B. (2022). Hannah Arendt: Şiddet ve iktidar ilişkisinin yeniden değerlendirilmesi, *Başkası ve Şiddet* içinde. (81-106). Ankara: Fol.
- Cover, R. M. (2010). Şiddet ve Söz. *Şiddetin eleştirisi üzerine* içinde. İstanbul: Metis Yayınları. 175-214.
- Cwerner, S. B. (2004). Faster, faster and faster: the time politics of asylum in the UK. *Time & Society*, 13(1), 71-88.
- Çakmakkaya, E. Adalet Sorununa Bir Bakış: Walter Benjamin ve Jacques Derrida Bağlamında Yasanın Şiddeti Üzerine. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 9, 537-556.
- Çeğin G., Ünsaldı, L. (2014). Bourdieu'nun Şerhleri Üzerinden Temsiliyet Simyası, *Cogito*. 76, 89-106.
- Çelebi, A. (1999). Modernin" Yasası" Olarak Kamp: Şiddet ve Politika Uzerine Bir Değerlendirme. *Kültür ve İletişim*, 2(1), 65-78. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1934544>. (Erişim Tarihi: 16.09.2022).
- Çelebi, A. (2010). Şiddete Karşı Siyaset Hakkı. A. Çelebi (Ed.) *Şiddetin Eleştirisi Üzerine* içinde (255-313). İstanbul Metis.
- Darling, J. (2011). Giving space: Care, generosity and belonging in a UK asylum drop-in centre. *Geoforum*, 42(4), 408-417. doi:10.1016/j.geoforum.2011.02.004. (Erişim Tarihi: 18.09.2022).
- Dedeoğlu, S. (2016). *Türkiye'de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçiler, Mevcut Durum Raporu: Yoksulluk Nöbetinden Yoksulların Rekabetine*. Ankara: Altan Matbaası.
- Değirmenci, R. (2022). Anayasa Mahkemesinin kadın haklarına dair kararlarındaki değişimin Pierre Bourdieu'nun hukuk teorisi çerçevesinde değerlendirilmesi. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*. (2), 435-477.

- Deleuze, G. (1995). *Negotiations, 1972-1990*. New York: Columbia University Press.
- Demir, M.C., Aka, A. (2010). *Bourdieu'nun Diliyle Hukuk Alanını Okumak*. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- Derin, Ö. (2022). Walter Benjamin: Yasa şiddetinden mesihanik şiddete; başkalık ve barbarlık. *Başkası ve şiddet* içinde. Ankara: Fol.
- Derrida, J. (2010). Yasanın Gücü: Otoritenin Mistik Temeli. A. Çelebi (Ed.) *Şiddetin Eleştirisi Üzerine* içinde (43-134). İstanbul: Metis.
- Derrida, J. (1991). *Gesetzeskraft: der" mystische Grund der Autorität"*. Frankfurt am Main.
- Dijk, van R., J. Bala, F. Ory, S. Kramer (2001). Now we have lost everything. Asylum seekers in the Netherlands and their experiences with health care. *Medische Antropologie*, 13(2), 284-298. http://www.tma.socsci.uva.nl/13_2/lost.pdf. (Erişim Tarihi: 09.10.2022).
- Dinçer, C. G. (2018). Türkiye'de Mülteci Olmak. Ü. Doğanay (Ed.) *Ayrımcılığın Yüzleri* içinde. Ankara: Şen Matbaa. 136-145.
- Direk, Z. (2010). Yasa, Adalet ve Siyaset. A. Çelebi (Ed.) *Şiddetin Eleştirisi Üzerine* içinde (214-255). İstanbul Metis.
- Durkheim, E. (1956). *Education and sociology*. New York: Simon and Schuster.
- Durkheim, E. (2010). *Dinsel yaşamın ilk biçimleri*. İzmir: Cem Yayınevi.
- Düvell, F. (2014). Framing and reframing irregular migration. *Migration: The COMPAS anthology*, 34-36.
- Ecevitoglu, P., Etöz, Z. (2017). Namus, Töre ve İktidar: Kadının Çıplak Hayat Olarak Kuruluşu. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Eagleton, T. (1994). "Ideology and Its Vicissitudes in Western Marxism", S. Zizek (ed.) *Mapping Ideology* içinde. London: Verso.
- Elias, N. (1979). The Civilizing Process: The History of Manners. *The Economic History Review*, 32(4), 601. doi:10.2307/2595072, (Erişim Tarihi: 13.02.2023)

- Eren, E. Y. (2016). Geçici Koruma Statüsü ve Türkiye’deki Suriyelilere Sağlanan Hizmetlere İlişkin Bir Değerlendirme. *Middle East Journal of Refugee Studies*, 1(2), 109-139.
- Fassin, D. (2005). Compassion and repression: The moral economy of immigration policies in France. *Cultural anthropology*, 20(3), 362-387.
- Fawcett, J. T. ve Arnold, F. (1987). The Role of surveys in the study of international migration: An appraisal. *International Migration Review*, 21(4): 1523-1540.
- Fritsch, M. (2006). *The promise of memory: History and politics in Marx, Benjamin, and Derrida*. New York: Suny Press.
- Foucault, M. (1978). *The History of Sexuality, Volume 1: An Introduction*, New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (1995). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*, New York: Vintage Books.
- Foucault, M. (2008). *The Birth of Biopolitics*, (Çev: G. Burchell). Houndsmill. Palgrave Macmillan.
- Fowler, B. (2020). Pierre Bourdieu on social transformation, with particular reference to political and symbolic revolutions. *Theory and society*, 49(3), 439-463.
- Fussell, E. (2012). Space, Time, and Volition: Dimensions of Migration Theory. *Oxford Handbooks Online*. doi:10.1093/oxfordhb/9780195337228.013.0002. (Erişim Tarihi: 04.05.2022).
- Gambetti, Z. (2009). İktidarın Dönüşen Çehresi: Neoliberalizm, Şiddet ve Kurumsal Siyasetin Tasfiyesi. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (40), 145-166. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/5305>. (Erişim Tarihi: 08.06.2023).
- Garcia, J. (2001). Scientia Potestas Est-Knowledge is Power: Francis Bacon to Michel Foucault. *Neohelicon*. 119 (1): 109-121. <https://scihub.se/10.1515/angl.2001.1> (Erişim Tarihi: 20.04.2023)

- Giddens, A. (2005). *Ulus Devlet ve Şiddet*. (Çev: C. Atay). İstanbul: Devlin Yayıncılık.
- Gernet, L. (1983). *Les Grecs sans miracle*. Paris: La Découverte.
- Gök, Ö. F. *Walter Benjaminde Şiddetin Eleştirisi ve bunun hukuka yansımaları* (Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi).
- <https://avesis.uludag.edu.tr/dosya?id=70a67373-2b18-413b-93b1-0f8e2e456cb4> (Erişim Tarihi :02.05.2023).
- Gök, Y. (2019). Çoğulculuğun Zenginliğinde Tekçil Yoksunluğun Hegemonik Zaferi:“Tek” lik Hali ve Ötekinin Pozisyonu. https://www.academia.edu/download/57476734/Cogulculugun_Zenginligi_nde_Tekcil_Yoksunlugun_Hegemonik_Zaferi_Teklik_Hali_ve_Otekinin_Pozisyonu.pdf (Erişim Tarihi: 12.05.2023).
- Göksel, G. U. (2021). Göçmen kimliklerinin inşası: bir çokkültürlülük ve tanınma teorisi eleştirisi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(41), 1067-1092. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1563218> (Erişim Tarihi: 17.10.2022).
- Göral, Ö. S. (2019). “İmkansız Bir Talep” Olarak Adaleti Beklemek: Kaybedilenler ve Yakınları. Biner, Z.Ö., Biner, Ö. (Der.) *Beklerken Zamanın Bilgisi ve Öznenin Dönüşümü* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları. 45-85.
- Grabska, K. ve Fanjoy, M. (2015). “And When I Become a Man”: Translocal Coping with Precariousness and Uncertainty among Returnee Men in South Sudan. *Social Analysis*. 59(1), 76-95. <https://sci-hub.se/10.3167/sa.2015.590105> (Erişim Tarihi: 12.12.2022).
- Griffiths, M. B. (2014). Out of time: The temporal uncertainties of refused asylum seekers and immigration detainees. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(12), 1991-2009. <https://sci-hub.se/10.1080/1369183x.2014.907737> (19.10.2022).
- Gusfield, J. R. (1984). *The culture of public problems: Drinking-driving and the symbolic order*. Chicago: University of Chicago Press.

- Güllüpinar, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*. 2(4). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/800901> (Erişim Tarihi: 16.12.2022).
- Gürkaş, T.E. (2014). Belirsizlik mantığı ya da daimi istisna hali olarak sınır: Güneydoğu kampı içinde Mardin-Kızıltepe ikiz kampları. *Toplum ve Bilim*, (131), 219-235. <https://iletisim.com.tr/Images/UserFiles/Documents/Editor/gurkas.pdf> (Erişim Tarihi: 26.10.2023)
- Gürler, S. (2017). *Hukukun Gücü: Bourdieu Sosyolojisinde Hukuk Alanının Oluşumu ve İşleyişi*. Ankara: On İki Levha Yayınları.
- Hegel, G. W. F. (1991). *Hegel: Elements of the philosophy of right*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hess, S. (2012). De-naturalising transit migration. Theory and methods of an ethnographic regime analysis. *Population, Space and Place*. 18(4), 428-440. <https://doi.org/10.1002/psp.632> (Erişim Tarihi: 19.10.2022)
- Hobbes, Thomas. 2010. *Leviathan*. (Çev: S.Lim). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Honneth, A. (2015). *Tanınma Uğruna Mücadele*. (Çev: Ö. Aktok). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Horst, C. (2006). Introduction: refugee livelihoods: continuity and transformations. *Refugee. Refuge Survey Quarterly*. 25(2), 7-22. <https://www.jstor.org/stable/45054646> (Erişim Tarihi: 12.11.2022)
- Horst, C. ve Grabska, K. (2015). Introduction: Flight and exile—Uncertainty in the context of -induced displacement. *Social Analysis*, 59(1), 1-18. <https://www.berghahnjournals.com/view/journals/socialanalysis/59/1/sa590101.xml> (Erişim Tarihi: 19.10.2022)
- Hume, D. (2018). 3. Of the First Principles of Government. *David Hume on Morals, Politics, and Society* (içinde) (147-150). New Haven: Yale University Press.
- İçduygu, A. (2009) Bir siyaset ve siyasa alanı olarak uluslararası göç: Son yüzyılda Dünya ve Türkiye”. İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, F. (der.).

Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere (içinde), TÜBİTAK 106K291 Proje Raporu.

İçduygu, A. (2017). Suriyeli sığınmacılar: “Siyasallaşan” bir sürecin analizi. *Toplum ve Bilim*, (140), 27-42.

İkizoğlu Erensü, A. (2019). Bir geçiş şehrinde gitmeyi beklemek: zamanla yönetilmek, zamana direnmek Biner, ZÖ, Biner, Ö.(Der.) *Beklerken Zamanın Bilgisi ve Öznenin Dönüşümü* (İçinde). İstanbul: İletişim Yayınları. 159-183.

Jeffrey, C., & Young, S. (2012). Waiting for change: Youth, caste and politics in India. *Economy and Society*, 41(4), 638-661. <https://doi.org/10.1080/03085147.2011.635435> (Erişim Tarihi: 07.09.2022).

Kahveci, T. ve Aras, K. (2021). Hukuk-İktidar İlişkisi Üzerine Tarihsel Ve Kuramsal Bir Soruşturma: Carl Schmitt, Walter Benjamin Ve Giorgio Agamben’de Hukuk-İktidar İlişkisi. *Felsefe Ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (32), 21-48. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1958158> (Erişim Tarihi: 19.02.2023).

Kagan, M. (2006). Frontier justice: Legal aid and UNHCR refugee status determination in Egypt. *Journal of refugee studies*, 19(1), 45-68. <https://doi.org/10.1093/jrs/fej002> (Erişim Tarihi: 19.05.2023).

Karadağ, U. (2021). Yoksulluk ve Göç: Türkiye’deki Mültecilerin Hukuk Deneyimleri Üzerine Bir Söyleşi. *ViraVerita E-Dergi*, (14), 127-142. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2160034> (Erişim Tarihi: 14.01.2023).

Khatib, S. (2016). Towards a Politics of ‘Pure Means’: Walter Benjamin and the Question of Violence. *Conflictio armado, justicia y memoria*, 1, 41-65.

Kaya, A. (2014). Bourdieu’nun materyalist ve siyasal din okuması üzerine. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 85-96. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/113442> (Erişim Tarihi: 15.01.2023)

- Kılınç, S. (2020). Türkiye'nin mülteci koruma sisteminde geçicilik ve belirsizlik. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi,
- King, R. (2012). Theories and typologies of migration: An overview and a primer. *Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations*
https://www.researchgate.net/publication/260096281_Theories_and_Typologies_of_Migration_An_Overview_and_A_Primer (Erişim Tarihi: 23.11.2022).
- Kirişci, K. (1991): The Legal Status of Asylum Seekers in Turkey: Problems and Prospects. *International Journal of Refugee Law* 3 (3) (içinde). 510–528.
- Kirişci, K. (1996): Is Turkey Lifting the ›Geographical Limitation?: The November 1994 Regulation on Asylum in Turkey. *International Journal of Refugee Law* 8 (İçinde) (3). 293–318.
- Kirmayer, L. J. (2003). Failures of imagination: The refugee's narrative in psychiatry. *Anthropology & medicine*. 10(2), 167-185.
<https://doi.org/10.1080/1364847032000122843> (Erişim Tarihi: 18.04.2023)
- Kirmayer, L. J., Narasiah, L., Munoz, M., Rashid, M., Ryder, A. G., Guzder, J., Pottie, K. (2011). Common mental health problems in immigrants and refugees: general approach in primary care. *Canadian Medical Association Journal* 183(12),
- Kohut, H. (1977). *The Restoration of the Self*. New York: International Universities.
- Kramer, S. ve Bala, J. (2004). Managing uncertainty; coping styles of refugees in western countries. *Intervention*, 2(1), 33-42.
https://psychotraumanet.org/sites/default/files/documents/int_021.pdf (Erişim Tarihi: 05.04.2023)
- Kramer.S., J. Bala, R.van Dijk, F. Öry, (2003). Making sense of experience. Patronen van
- Betekenisgeving en coping van asielzoekers. *Utrechtse School voor Bestuurs- en Organisatiewetenschap*. 9 (12).

- Kritz, M. M., Lim, L. L., ve Zlotnik, H. (1992). *International migration systems: a global approach*. Oxford: Oxford University Press,.
- Kvale, S. (1996). *Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Thousand Oaks, New York: Sage Publishing
- Kurtuluş, A. (2014). *Ukde*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kuş, O. (2019). Suriyeli Mültecilerin Sosyal Entegrasyonunda Halkla İlişkilerin Rolü. (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi)
- Laban, C. J. (2015). Resilience-oriented treatment of traumatised asylum seekers and refugees. *Trauma and migration* (191-208).
- Layder, D. (2010). Sosyal Teoriye Giriş. (Çev. Ü. Tatlıcan), İstanbul: Küre Yayınları
- Madsen, M. R., ve Dezalay, Y. (2002). The power of the legal field: Pierre Bourdieu and the law. *An introduction to law and social theory*, 189-204. https://www.academia.edu/12462439/The_Power_of_the_Legal_Field_Pierre_Bourdieu_and_the_Law (Erişim Tarihi:20.03.2023)
- Madsen, M., R., & Dezalay, Y. (2012).The Force of Law and Lawyers: Pierre Bourdieu and the Reflexive Sociology of Law. *Annual Review of Law and Social Science*. 96-123
- Maitland, F. W. (2001). *The constitutional history of England: a course of lectures delivered*. New Jersey: The Lawbook Exchange.
- Malkki, L. H. (1995). Refugees and exile: From" refugee studies" to the national order of things. *Annual review of anthropology*, 24(1), 495- 523.
- Mayblin, L., Wake, M., ve Kazemi, M. (2020). Necropolitics and the slow violence of the everyday: Asylum seeker welfare in the postcolonial present. *Sociology*, 54(1), 107-123. <https://doi.org/10.1177/0038038519862124> (Erişim Tarihi: 13.03.2023)
- Mbembe, A. (2008). *Necropolitics*. Londra: Palgrave Macmillan UK.
- Mercan, B. A. (2021). Polislik Sosyolojisinin Eleştirisine Doğru: Hukuk, Şiddet ve Egemenlik. *Mülkiye Dergisi*, 45(2), 367-368.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1896388> (Erişim Tarihi: 13.05.2023)

Milgram, S. (1963). Behavioral study of obedience. *The Journal of abnormal and social psychology*, 67(4), 371. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/h0040525> (Erişim Tarihi: 17.02.2023)

Milgram, S. (1974). The dilemma of obedience. *The Phi Delta Kappan* (İçinde) Virginia: Phi Delta Kappa International.

Miller, T. (2014). Michel Foucault, The birth of biopolitics: Lectures at the Collège de France. *Cultural Policy Review of Books* (İçinde). Londra: Routledge.

Mills, C. W. (1981). *The power elite*. Oxford: Oxford University Press

Mottier, Veronique. 2002. Masculine Domination: Gender and Power in Bourdieu's Writings. *Feminist Theory*, 3 (3), 345-359. https://www.academia.edu/2070843/Masculine_domination_Gender_and_power_in_Bourdieu's_writings. (Erişim Tarihi: 16.12.2022).

Moulin, C. ve Nyers, P. (2007). We live in a country of UNHCR. Refugee protests and global political society. *International Political Sociology*, 1(4), 356-372.

Nah, A. M. (2010). Refugees and space in urban areas in Malaysia. *Forced Migration Review*, (34), 29. <https://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/urban-displacement/nah.pdf> (Erişim Tarihi: 24.04.2023)

Norman, K. (2005). The workings of uncertainty: Interrogating cases on refugees in Sweden. *Social Analysis*, 49(3), 189-214.

Ottonelli, V. ve Torresi, T. (2013). When is migration voluntary?. *International migration review*, 47(4), 783-813.

Ökten, N. (2014). Devlet üzerine: Son bir hesaplama. *Cogito*, 76, 79-88.

Önder Erol, P., Eskici, Z. G. (2021). Pierre Bourdieu ve sosyolojide bilimsel düşünömsellik üzerine. *Journal of International Social Research*, 14(77). <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/pierre-bourdieu-ve->

sosyolojide-blmsel-dnmsellk-zerneon-pierre-bourdieu-and-scientific-reflexivity-in-sociology.pdf (Erişim Tarihi: 11.02.2023)

- Özcan, M. (2006). Hukuk Devleti: Modern Toplumun Hukuk Aracılığıyla Siyasal Meşruiyeti. *Journal Of Istanbul University Law Faculty*, 64(2), 119-144.
- Özdal, B. (2018). *Uluslararası göç ve nüfus hareketleri bağlamında Türkiye*. Bursa: Dora Basım Yayın Dağıtım.
- Özkan, I. (2017). *Göç, İltica ve Sığınma Hukuku*, İstanbul: Seçkin Yayınevi.
- Özsöz, C. (2014). Pierre Bourdieu: Simgesel şiddet, eğitim, iktidar. *Cogito*. 76, 290-311.
- Palabıyık, A. (2011). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde “Habitus”, “Sermaye” ve “Alan” Üzerine. *Liberal düşünce dergisi*, (62), 1-21. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/790873>. (Erişim Tarihi: 16.11.2023).
- Papadopoulos, D., Stephenson, N. ve Tsianos, V. (2008). *Escape routes: Control and subversion in the 21st century*. Londra: Pluto Press.
- Pascal, B. (2003). *Düşünceler*, (Çev:M. Karabaşoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Phillimore, J. ve Cheung, S. Y. (2021). The Violence of Uncertainty: empirical evidence on how asylum waiting time undermines refugees’ health. *Social Science & Medicine*, 114154. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.114154>. (Erişim Tarihi: 08.03.2023).
- Portes, A. (1999). Conclusion: Towards a new world-the origins and effects of transnational activities. *Ethnic and racial studies*, 22(2), 463-477. <https://doi.org/10.1080/014198799329567>. (Erişim Tarihi: 12.03.2023).
- Ravenstein, E. G. (1885) “The laws of migration”, *Journal of the Statistical Society of London*, 48 (2): 167-235. <https://www.jstor.org/stable/2979181> (Erişim Tarihi: 16.11.2022).
- Bernstein, J. (2013). *Violence: Thinking without Banisters*, 1st Edition. Cambridge: Polity Press.

- Richmond, A. H. (1993). Reactive migration: Sociological perspectives on refugee movements. *Journal of refugee Studies*. 6(1), 7-24. <https://doi.org/10.1093/jrs/6.1.7>. (Erişim Tarihi: 24.04.2023).
- Richmond, A. H. (2001). Migration Theory: Talking Across Disciplines. *Journal of Refugee Studies*, 14(3), 331–334. <https://doi:10.1093/jrs/14.3.331> <https://doi.org/10.1093/jrs/14.3.331>. (Erişim Tarihi: 04.02.2023).
- Ricoeur, P. (1965). *History and truth*. Illinois: Northwestern University Press.
- Rotter, R., 2016. Waiting in the asylum determination process: Just an empty interlude? *Time & Society*. 25 (1), 80–101. <https://doi.org/10.1177/0961463X15613654>. (Erişim Tarihi: 26.12.2022).
- Rousseau, C., Cr peau, F., Foxen, P. ve Houle, F. (2002). The complexity of determining refugeehood: a multidisciplinary analysis of the decision-making process of the canadian immigration and refugee board. *Journal of refugee studies*, 15(1), 43-70. <https://doi.org/10.1093/jrs/15.1.43>. (Erişim Tarihi: 21.03.2023).
- Rousseau, C. ve Foxen, P. (2005). Constructing and deconstructing the myth of the lying refugee: Paradoxes of power and justice in an administrative immigration tribunal. *Lying & Illness: Power and Performance*. 56-91.
- Ryen, A. (2001). Cross-Cultural Interviewing. *Handbook of Interview Research: Context & Method* (  inde) 335-354. Londra: Sage Publications.
- Said, E. *şarkiyat ılık*. ( ev: B.  nler), İstanbul: Metis Yayınları.
- Sancar, M. (2000). şiddet, şiddet tekeli ve demokratik hukuk devleti. *Doğu Batı*. 4(13), 25-44.
- Sancar, M. (2001). Kalıcı Global Olağanüstü Hal. *Birikim Dergisi*. (151), 16-31.
- Sancar, M. (2006). Modernlikteki Barbarlık, Uygarlıktaki şiddet. *Birgün Kitap Eki*, (12).
- Sancar, M. (2018). *Devlet Aklı Kısılacında Hukuk Devleti*. Ankara: İletişim Yayınları.

- Sandelowski, Margarete. "Qualitative Research" , içinde: Lewis-Beck, M.; A. Bryman ve T.F. Liao. (2004). *The Sage Encyclopedia of Social Science Research Methods*. 893-894.
- Sarı, E., Dinçer, C. G. (2017). Toward a New Asylum Regime in Turkey?. *Movements. Journal for Critical Migration and Border Regime Studies*, 3(2). <https://movements-journal.org/issues/05.turkey/05.sari,dincer--new-asylum-regime-turkey.html>. (Erişim Tarihi: 05.05.2023).
- Sayer, D. ve Corrigan, P. (1985). *The Great Arch*. New Jersey: Blackwell.
- Schmitt, C., Zeybekoğlu, E. (2002). *Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Schwartz, B. (1974). Waiting, exchange, and power: The distribution of time in social systems. *American journal of sociology*, 79(4), 841-870. <https://doi.org/10.1086/225629> (Erişim Tarihi: 18.12.2023).
- Shaw, M. (1991). *Post-military society: Militarism, demilitarization and war at the end of the twentieth century*. Pensilvania: Temple University Press.
- Shindo, R. (2009). Struggle for citizenship: interaction between political society and civil society at a Kurd refugee protest in Tokyo. *Citizenship Studies*, 13(3), 219-237. <https://doi.org/10.1080/13621020902850627> (Erişim Tarihi: 02.03.2023).
- Shuman, A., Bohmer, C. (2004). Representing Trauma: Political Asylum Narrative. *Journal of American Folklore* 117 (466), 394-414. <https://www.jstor.org/stable/4137717> (Erişim Tarihi: 17.03.2023).
- Shuman, A. ve Bohmer, C. (2010). *Narrating atrocity: Uses of evidence in the political asylum process*. DIIS Working Paper. https://ciaotest.cc.columbia.edu/wps/diis/0019954/f_0019954_16964.pdf (Erişim Tarihi: 12.11.2022).
- Souter, J. (2011). A culture of disbelief or denial? Critiquing refugee status determination in the United Kingdom. *Oxford Monitor of Forced Migration*, 1(1), 48-59. https://www.academia.edu/466835/A_Culture_of_Disbelief_or_Denial_Cr

itiquing_Refugee_Status_Determination_in_the_United_Kingdom (Erişim Tarihi: 12.02.2023).

Skinner, Q. (1978). *The foundations of modern political thought: Volume 2*. Cambridge: Cambridge University Press.

Soykan, C. (2014).Yeni Türkiye'nin Deęiřmeyen İltica Politikası. *Evrensel Kùltür Dergisi*, 275: 69-72.

Swartz, D. (1997). *Culture and Power: The Sociology of Pierre Bourdieu*. Chicago: The University of Chicago Press.

Swartz, D. (2011) *Kùltür ve İktidar: Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*. (Çev: E. Gen) İstanbul: İletişim Yayınları.

Şahin, Ç. E. (2010). Çalışma Yaşamını Düzenleyen Yasalardaki Dönüşümün Dayanağı Olarak Neo-Liberalizm; Devlet-Toplum İlişkisinde Leviathan'ın Yükselişi mi? *1.Uluslararası Felsefe Kongresi Kitabı*. 862-880

Şakar, M. C.(2017). *Carl Schmitt'te Yasallık ve Meşruluk Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.

Saylak, Ş. (2021). *Türkiye'nin Göç Yönetiminin Dönüşümü*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi).

Sümer, B. A. ve Baykal, E. (2022). Jacques Derrida: Şiddet, Köken, Öteki ve Yazı Üzerine. I. Bayar Bravo ve H. Bravo (Ed.), *Başkası ve şiddet* (içinde). 161-187. Ankara: Fol

Şevik, E. (2014) *Yakalanabilen Tek İzlek: Şiddet*. İstanbul: Kitaplık

Tardif-Paradis, É. (2020). Jeffrey, C.(2010). *Timepass: Youth, Class, and the Politics of Waiting in India*. California: Stanford University Press.

Tatlıcan, Ü. ve Çeğin, G. (2014). Bourdieu ve Giddens: Habitus veya Yapının İkiliği. *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* (içinde). İstanbul: İletişim Yayınları.

Tazzioli, M. (2016). Identify, Label, and Divide: The Accelerated Temporality of Control and Temporal Borders in the Hotspots. *Society & Space*, 8. <https://www.societyandspace.org/articles/identify-label-and-divide-the->

temporality-of-control-and-temporal-borders-in-the-hotspots (Erişim Tarihi: 18.04.2023)

Tekeli, İ. Ve Erder, L. (1978). *Göç Gözlemlerinde Zamanda ve Alanda Toplulaştırma Sorunları. Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçler*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Tekin, F. (2015). Pierre Bourdieu sosyolojisinde beden ve habitus: Bedenleşmiş habitus. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 13(26), 85-100. https://www.researchgate.net/publication/348383347_PIERRE_BOURDIEU_SOSYOLOJISINDE_BEDEN_VE_HABITUS_BEDENLESMIS_HABITUS_FERHAT_TEKIN (Erişim Tarihi:12.05.2023)

Toker, N. (2019). Nilgün Toker'le Beklemeye Dair, Biner, ZÖ, Biner, Ö.(der.) *Beklerken Zamanın Bilgisi ve Öznenin Dönüşümü* (İçinde). İstanbul: İletişim Yayınları.

Tsianos, V. ve Karakayali, S. (2010). Transnational migration and the emergence of the European border regime: an ethnographic analysis. *European journal of social theory*, 13(3), 373-387. <https://doi.org/10.1177/1368431010371761> (Erişim Tarihi: 12.05.2023)

Turner, S. (1995). *Torture, Refuge, and Trust. Mistrusting Refugees* (İçinde) Berkeley: University of California Press.

TÜRK, H. B. (2008). Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkân Olarak Pierre Bourdieu. *Toplum ve Bilim*. 112, 119-147.

Ulusoy, O. (2016). Turkey as a safe third country?. *Border Criminologies*, 26.

Üstel, F. (1999). *Yurttaşlık ve Demokrasi*. Ankara: Dost Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Zizek, S. (2009). *The parallax view*. Cambridge: Mit Press.

Wacquant, L. (2014). Bourdieu'yle Birlikte: Löic Wacquant'la Söyleşi. (Çev. E. Koytak), *Cogito*. (76), 445-450.

Wacquant, L. (2014). Simgesel iktidar ve grup oluşumu: Pierre Bourdieu'nün sınıfı yeniden çerçevelemesi üzerine. *Cogito* (76), 204-230.

Wacquant, L. (2003). *Düşünümsel bir antropoloji için cevaplar*. (Çev: N. Ökten). İstanbul: İletişim Yayınları.

Weber, M. (1968). *Selected Papers: Max Weber on Charisma and Institution Building*, Chicago: University of Chicago Press

Weber, M. (2012). *Ekonomi ve toplum*. İstanbul: Yarın Yayınları.

Weber, M., Boyacı, L. ve Fischhoff, E. (2012). *Din sosyolojisi*. İstanbul: Yarın Yayınları.

Weber, M. (1987). *Sosyoloji Yazıları*. (Çev: T. Parla) İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları İstanbul.

Williams, A. M. ve Baláz, V. (2012). Migration, risk, and uncertainty: Theoretical perspectives. *Population, Space and Place*. 18(2), 167-180
<https://doi.org/10.1002/psp.663> (Erişim Tarihi: 28.03.2023).

Wittgenstein, Ludwig (1998). *Felsefi Soruşturmalar*. (Çev: D.Kanıt) İstanbul: Küyerel Yayınları.

Zetter, R. (1991). Labelling refugees: Forming and transforming a bureaucratic identity. *Journal of refugee studies*, 4(1), 39-62.
<https://doi.org/10.1093/jrs/4.1.39> (Erişim Tarihi: 12.03.2023. (Erişim Tarihi: 19.02.2023).

Zetter, R. (2007). More labels, fewer refugees: Remaking the refugee label in an era of globalization. *Journal of refugee studies*, 20(2), 172-192.
<https://doi.org/10.1093/jrs/fem011> (Erişim Tarihi: 21.01.2023).

İnternet Kaynakları

http-1: <https://sozluk.gov.tr/>

(Erişim Tarihi: 20.02.2023)

http-2: <https://www.un.org/en/global-issues/migration>

(Erişim Tarihi: 09.05.2023)

http-3: <https://www.un.org/en/global-issues/migration>

(Erişim Tarihi: 09.05.2023)

http-4: <https://www.unhcr.org/us/about-unhcr/who-we-are/figures-glance>

(Erişim Tarihi: 09.05.2023)

http-5: <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/>

(Erişim Tarihi: 09.05.2023)

http-6: [https://refugeesmigrants.un.org/definitions#:~:text=Generally%2C%20a%20distinction %20is%20made,of%20one%20year%20or%20more](https://refugeesmigrants.un.org/definitions#:~:text=Generally%2C%20a%20distinction%20is%20made,of%20one%20year%20or%20more)

(Erişim Tarihi: 09.05.2023)

http-7: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf

(Erişim Tarihi: 09.05.2023)

http-8: <https://www.iom.int/key-migration-terms>

(Erişim Tarihi: 09.05.2023)

http-9: <https://www.iom.int/key-migration-terms>

(Erişim Tarihi: 09.05.2023)

http-10: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/humanitarian-aid/forced-displacement-refugees-asylum-seekers-and-internally-displaced-persons-idps_en#facts--figures

(Erişim Tarihi: 10.05.2023)

http-11: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-internally-displaced-persons/about-internally-displaced-persons>

(Erişim Tarihi: 10.05.2023)

http-12: <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2022/>

(Erişim Tarihi: 10.05.2023)

http-13: <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/635a578f4/mid-year-trends-2022.html>

(Erişim Tarihi: 10.05.2023)

http-14: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7217.pdf>

(Erişim Tarihi: 09.05.2023)

http-15: <http://ihuam.ankara.edu.tr/insan-haklari-evrensel-beyannamesi/>

(Erişim Tarihi: 10.05.2023)

http-16: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf>

(Erişim Tarihi: 09.05.2023)

http-17: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>

(Erişim Tarihi: 10.05.2023)

http-18: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>

(Erişim Tarihi: 10.05.2023)

http-19: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa66404>

(Erişim Tarihi: 10.05.2023)

http-20: <https://gocarastirmalaridernegi.org/attachments/article/259/Cenevre%20S%C3% %B6zle%C5%9Fme%2070.%20Y%C4%B1l.pdf>

(Erişim Tarihi: 10.05.2023)

http-21: <https://www.coe.int/en/web/about-us/our-member-states>

(Erişim Tarihi: 10.05.2023)

http-22: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:304:0012: 0023:EN:PDF>

(Erişim Tarihi: 10.05.2023)

http-23: <https://euaa.europa.eu/easo-practical-guide-qualification-international-protecti on/nexusfor-reasons>

(Erişim Tarihi: 10.05.2023)

http-24: <https://www.iom.int/key-migration-terms>

(Erişim Tarihi: 11.05.2023)

http-25: <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/635a578f4/mid-year-trends-2022. html>

(Erişim Tarihi: 11.05.2023)

http-26: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>

(Erişim Tarihi: 11.05.2023)

http-27: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:32001L0055>

(Erişim Tarihi: 09.05.2023)

http-28: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

(Erişim Tarihi: 09.05.2023)

http-29: <https://www.unhcr.org/media/bi-annual-fact-sheet-2022-02-turkey>

(Erişim Tarihi: 09.05.2023)

http-30: <https://euaa.europa.eu/publications/providing-temporary-protection-displaced-persons-ukraine-year-review>

(Erişim Tarihi 10.05.2023)

http-31: <https://www.unhcr.org/global-trends>

(Erişim Tarihi: 11.05.2023)

http-32: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/#>

(Erişim Tarihi: 11.05.2023)

http-33: <https://www.state.gov/other-policy-issues/statelessness/#:~:text=How%20Many%20Stateless%20People%20Are,10%20million%20due%20to%20underreporting>

(Erişim Tarihi: 21.05.2023)

http-34: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf

(Erişim Tarihi: 21.05.2023)

http-35: <https://www.unhcr.org/glossary/#a>

(Erişim Tarihi: 21.05.2023)

http-36: <https://www.unhcr.org/what-we-do/build-better-futures/long-term-solutions/resettlement>

(Erişim Tarihi: 21.05.2023)

http-37: <https://www.unhcr.org/news/news-releases/resolve-conflicts-or-face-surge-life-long-refugees-worldwide-warns-unhcr-special>

(Erişim Tarihi: 21.05.2023)

http-38: <https://www.ohchr.org/en/migration/new-york-declaration-refugees-and-migrant-s#:~:text=On%2019%20September%202016%2C%20the,Summit%20for%20Refugees%20and%20Migrants>

(Erişim Tarihi: 10.05.2023)

http-39: <https://refugeesmigrants.un.org/declaration>

(Erişim Tarihi: 10.05.2023)

http-40: <https://help.unhcr.org/turkiye/information-for-non-syrians/registration-rsd-with-unhcr/#:~:text=As%20of%2010%20September%202018,for%20international%20protection%20in%20Turkey.>

(Erişim Tarihi: 22.05.2023)

http-41: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/09/20220914-3.htm>

(Erişim Tarihi: 11.05.2023)

http-42: [https://www.ab.gov.tr/siteimages/resimler/T%C3%BCrkiye%20Report%202022%20\(1\)\(2\).pdf](https://www.ab.gov.tr/siteimages/resimler/T%C3%BCrkiye%20Report%202022%20(1)(2).pdf)

(Erişim Tarihi: 11.05.2023)

http-43: https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2022/07/AIDA-TR_2021update.pdf

(Erişim Tarihi: 22.05.2023)

http-44: https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2022/01/AIDATR_2020update_Turkish.pdf

(Erişim Tarihi: 22.05.2023)

http-45: <https://asylumineurope.org/reports/country/turkiye/receptionconditions/access-and-forms-reception-conditions/freedom-movement/>

(Erişim Tarihi: 22.05.2023)

http-46: <https://neighbourhoodenlargement.ec.europa.eu/system/files/2022/10/T%C3%BCrkiye%20Report%202022.pdf>

(Erişim Tarihi: 22.05.2023)

http-47: [https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2022/07/AIDA-TR_2021update .pdf](https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2022/07/AIDA-TR_2021update.pdf)

(Erişim Tarihi: 22.05.2023)

http-48: [https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2022/07/AIDA-TR_2021update .pdf](https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2022/07/AIDA-TR_2021update.pdf)

(Erişim Tarihi: 22.05.2023)

http-49: [https://www.ab.gov.tr/siteimages/resimler/T%C3%BCrkiye%20Report%202022%20\(1\)\(2\).pdf](https://www.ab.gov.tr/siteimages/resimler/T%C3%BCrkiye%20Report%202022%20(1)(2).pdf)

(Erişim Tarihi: 22.05.2023)

http-50: <https://www.hrw.org/report/2021/11/30/noforgivenesspeopleyou/executions-and-enforced-disappearances-afghanistan>

(Erişim Tarihi: 25.05.2023)

http-51: https://coi.euaa.europa.eu/administration/easo/PLib/2022_01_EASO_COI_Report_Afghanistan_Country_focus.pdf

(Erişim Tarihi: 25.05.2023)

http-52: <https://www.refworld.org/docid/61d851cd4.html>

(Erişim Tarihi: 25.05.2023)

http-53: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_4_Protocol_4_TUR.pdf

(Erişim Tarihi: 12.05.2023)

http-54: <https://www.hrw.org/report/2022/04/07/their-faces-were-covered/greeces-use-migrants-police-auxiliaries-pushbacks>

(Erişim Tarihi: 12.05.2023)

http-55: <https://www.hrw.org/news/2022/11/18/turkey-pushes-afghans-back-iran-border>

(Erişim Tarihi: 12.05.2023)

http-56: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>

(Erişim Tarihi: 12.05.2023)

http-57: <https://dtm.iom.int/reports/turkey-migrant-presence-monitoring-quarterly-migrant-presence-monitoring-jan-mar-2023?close=true>

(Erişim Tarihi: 12.05.2023)

http-58: <https://www.goc.gov.tr/sinir-disi-119817>

(Erişim Tarihi: 12.05.2023)

http-59: <https://www.goc.gov.tr/yilbasindan-bu-yana-8-bin-571-duzensiz-gocmen-sinir-disi-edildi>

(Erişim Tarihi: 12.05.2023)

http-60: https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/Bizi_I%CC%87nsan_Yerine_Koymuyorlar_TR_ASA1158972022_FINAL_29082022.pdf

(Erişim Tarihi: 12.05.2023)

http-61: <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/14347>

(Erişim Tarihi: 12.05.2023)

http-62: <https://www.hrw.org/tr/report/2022/11/18/383228>

(Erişim Tarihi: 12.05.2023)

http-63: <https://www.goc.gov.tr/yilbasindan-bu-yana-8-bin-571-duzensiz-gocmen-sinir-disi-edildi>

(Erişim Tarihi: 12.05.2023)

http-64: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/baskan/konusmalar/masumiyet-karinesi-ve-lekelenmeme-hakki-sempozyumu-nda-yaptigi-konusma/#:~:text=Anayasam%C4%B1z,%C4%B1n%20maddesinde%20%E2%80%9CSu%C3%A7lulu%C>

4%9Fu%20h%C3%BCkmen,s%C4%B1n%C4%B1rland%C4%B1r%C4%B1lamayan%20mutlak%20bir%20temel%20hakt%C4%B1r

(Erişim Tarihi: 12.05.2023)

http-65: https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2021/05/AIDATR_2020update.pdf

(Erişim Tarihi: 12.05.2023)

http-66: <https://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2023/03/istanbul-protokolu-rev.1-tr.pdf>

(Erişim Tarihi 18.05.2023)

http-67: <https://www.unhcr.org/media/handbook-procedures-and-criteria-determining-refugee-status-under-1951-convention-and-1967>

(Erişim Tarihi: 29.05.2023)

http-68: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3338.html>

(Erişim Tarihi: 29.05.2023)

http-69: [https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2022/07/AIDATR_2021update .pdf](https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2022/07/AIDATR_2021update.pdf)

(Erişim Tarihi: 29.05.2023)

http-70: <https://www.who.int/groups/violence-prevention-alliance/approach>

(Erişim Tarihi: 02.06.2023)

http-71: <https://www.aljazeera.com/news/2014/11/12/turkeys-other-refugees-languish-in-limbo>

(Erişim Tarihi: 07.06.2023)

http-72: <https://www.gazeteduvar.com.tr/fasizan-rejimlerin-karakteridir-belirsizlik-makale-1502407>

(Erişim Tarihi: 30.05.2023)

GÖRÜŞME SORULARI

Bana biraz kendinizden bahseder misiniz? Afganistan'daki yaşamınız ve buradaki yaşamınızı da kapsayacak şekilde kendinizle ve hayatınızla ilgili neler anlatmak istersiniz? Nereden istersen başlayabilirsiniz.

*(Katılımcı kendisi bahsetmediği takdirde sorulacak sorular):

Şimdiki Yaşamına Dair Ön Bilgiler:

Kaç yaşındasınız?

Kimlerle birlikte yaşıyorsunuz?

Ne iş yapıyorsunuz?

Eğitim durumunuz nedir?

Boş zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Geçmiş Yaşamına ve Profiline Dair Ön Bilgiler:

Kendi ülkenizdeki yaşamınızı biraz anlatabilir misiniz?

Yaşadığınız yeri biraz tarif edebilir misiniz?

Afganistan'ın hangi bölgesinden geldiniz?

Hangi mesleği icra ediyordunuz?

Boş zamanlarınızı nasıl değerlendiriyordunuz?

Menşe Ülkedeki Zulüm Riski:

Menşe ülkenizden ne zaman ayrıldınız?

Ayrılmanıza neden olan durum / olay neydi?

Ülkenize geri dönecek olsanız başınıza ne geleceğinden endişeleniyorsunuz?

Türkiye'ye gelmeden önce başka ülkelerde bulundunuz mu?

Görüşmecinin Hukuki Statüsü:

Yasal statünüz nedir?

Türkiye'de hiç kamp/karakol vb. bir yerde kaldınız mı? (idari gözetim)

Türkiye'den hiç sınır dışı edildiniz mi?

Uluslararası koruma prosedüründen haberdar mısınız?

Daha önce uluslararası koruma veya ikamet türlerine başvurduğunuz mu?

Başvurduysanız sonucu ne oldu?

Türkiye’den başka bir ülkeye gitme motivasyonunun değerlendirilmesi

Türkiye’den ayrılmayı düşünüyor musunuz?

[Evet ise] Gitmeyi hedeflediğiniz ülke hangisi, neden?

Daha önce Türkiye’den ayrılmayı denediniz mi?

Güncel Durumun Nasıl Değerlendirildiği:

Türkiye’deki sığınma sistemini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Sorunlar eksiklikler sizce nelerdir?

Yaşadığınız bu süreci nasıl değerlendiriyorsunuz? / Yoğunlukla hissettiğiniz duyguyu tarif edebilir misiniz?

Uzun süre kayıt, statü veya kalıcı bir çözümü bekleme durumunu nasıl deneyimliyorsunuz?

Türkiye’ye gelmeden önce belirsiz sürecin ne kadar süreceğini düşünüyordunuz?

Yaşadığınız bu sürecin nerde ve nasıl sonuçlanacağına dair bir öngörünüz var mı?

Bu belirsizliğin nedeni sizce ne olabilir?

Sizce diğer mülteci gruplar da aynı süreci mi yaşıyor? (Yoksa daha farklı bir muameleye maruz kaldığını düşündüğünüz bir grup var mı?)

[Hayır ise] farklılıklar nelerdir?

Yaşadığınız bu süreç sizde nasıl bir etkiye yol açtı?

Yaşadığınız bu sürecin yakınlarınıza nasıl bir etkisi oldu? (Birinci derece ailedeki ilişkilere etkisi, yerel toplulukla ilişkilere etkisi, hemşerilerle olan ilişkilere etkisi)

Hayatınızı üç döneme ayırmanızı istesek, geçmiş, şimdi ve gelecek olarak. geçmiş şimdi ve gelecek sizin hayatınızda hangi zamana tekabül ediyor? Bu dönemleri kategorilendirirken hangi olaylar, dönemeçler önemli oldu sizin için?

Zor deneyimler yaşayan insanların zamanı algılama biçimlerinde farklılıklar olabiliyor. Örneğin eskiye nazaran zamanın akışının hızlanması veya yavaşlaması gibi. Günlük hayatınızda özellikle göç deneyiminden sonra buna benzer bir değişiklik fark ettiniz mi? Örneğin zamanın artık hiç akmadığı veya zamanın hızını yakalayamamak gibi? Bu konuda neler söylersiniz?

Geçicilik hissi gündelik hayatınızı nasıl etkiliyor? (planlama veya kültürel & maddi yatırım yapabilme vb.)

Menşe ülkenizden ayrılmadan önce belirsizlik durumu yaşıyor muydunuz?

[Evet ise] O dönem bu belirsizlikle baş edebiliyor muydunuz? Süreci atlatabileceğinizle ilgili, sizi diri tutan bir umudunuz var mıydı?

[Evet ise] Neydi?

Menşe ülkenizin geleceğiyle ilgili neler düşünüyorsunuz?

Menşe ülkenizdeki belirsizlik haliyle şu an içinde olduğunuz belirsizlik durumunu kıyaslayabilir misiniz?

Şu an bu belirsizlikle baş edebiliyor musunuz? Süreci atlatabileceğinizle ilgili, sizi diri tutan bir umudunuz var mı?

[Evet ise] Nedir?

Yaşanan Sürecin Egemenlik ve Tabiiyet Düşüncelerine Etkisi:

Yaşadığınız bu deneyimden sonra olmasını istediğiniz ideal bir devlet düzeni nasıl olmalı? Afganistan devletinden veya Türkiye devletinden örnek verebilirsiniz?

Size göre devletin asli sorumlulukları ne olmalıdır (hem vatandaşları için hem o ülkede yaşayan mülteciler için)?

Yaşadığınız deneyimlerle ilgili birçok konu konuştuk. [Eğer tavrı bu yönde olduysa;] Yaşadığınız sorunları çoğunlukla kayıtsız olmakla ilişkilendirdiniz. Bu durumda karar alma konusunda kendinizi irade sahibi hissediyor musunuz? [Hayır ise] Nasıl? Ne zamandan beri?

Çözüm Önerilerine Dair Düşünceler:

Bu sorunların giderilmesi konusunda sizce neler yapılabilir?

Sorunların çözümü konusunda adım atması gereken taraflar/paydaşlar sizce kimlerdir?

Bu belirsiz sürecin çözümü için siz veya topluluk ağlarının aksiyon alması / bir eylemsellik içine girmesi sizce mümkün mü?

[Evet ise] Bunlar neler olabilir?

Bu belirsizlik süreci sizce Türkiye'ye göç hareketini etkiliyor mu? Örneğin sizin deneyimlerinizi öğrenen / tanık olan Afganistan'daki yakınlarınız Türkiye'ye veya başka bir ülkeye gitme konusunda ne düşünüyor?